

Mayme Sevander

VAELTAJAT

Siirtolaisuusinstituutti
Turku

ISBN 951-9266-67-4

Mayme Sevander syntyi vuonna 1923 USA:ssa Wisconsinin osavaltiossa. Siellä hän vietti onnellisen lapsuutensa ja 11-vuotiaana hän lähti vanhempiensa Oscar ja Katri Corganin ja nuorempien sisaruksien mukana Karjalaan. Koulunkäynti keskeytyi, kun isä vangittiin vuonna 1937. Opiskelu jatkui iltakoulussa työn ohella ensin ylioppilaaksi ja sitten ammattiopintoina. Hyvin alkaneen sanomalehtiuran lopetti vainopolitiikka, ja Sevander aloitti 40 vuotta kestäneen hedelmällisen uran opettajana, koulun rehtorina, kasvatusopillisen korkeakoulun dekaanina ja lehtorina.

Yliopiston dosentin viran hän jätti vuonna 1989 ja ryhtyi tutkimaan niiden amerikansuomalaisten historiaa, jotka olivat valinneet kivisen polun: sosialismin rakentamisen vierassa kulttuurissa. Mayme Sevanderin valinta ryhtyä tutkijaksi ei ollut sattuma, sillä hänen aktiivinen toimintansa kolmessa ystävyysseurassa (Neuvostoliitto-Suomi, Neuvostoliitto-Ruotsi ja vihdoin Neuvostoliitto-USA) osoitti liekin yhä palavan. Neljän kielten hallitsemisesta on ollut suuri apu. Vuoden kestäneen venäjänkielen lehtorin viran jälkeen Duluthin College of St. Scholasticassa Sevanderille myönnettiin kunniaatohtorin arvo.

Yhdysvalloissa on julkaistu kolme Mayme Sevanderin kirjoittamaa kirjaa Neuvostoliittoon muuttaneista amerikansuomalaisista. **Vaeltajat** tarjoaa nyt suomalaisellekin lukijalle mahdollisuuden tutustua tuhansien epäitsekäiden amerikansuomalaisten kohtaloon.

Mayme Sevander

VAELTAJAT

Julkaisija: Siirtolaisuusinstituutti
Piispankatu 3, 20500 Turku
puh. +358-02-2317 536
fax +358-02-2333 460

Taitto ja kansi: Anne Virtanen

ISBN 951-9266-67-4

Vammalan Kirjapaino Oy
Vammala 2000

Mayme Sevander

VAELTAJAT

Siirtolaisuusinstituutti
Turku 2000

Esipuhe

Suomen amerikansiirtolaisuuden mielenkiintoinen ja samalla järkyttävä sivujuonne on noin 6000 suomalaisen muutto Yhdysvalloista ja Kanadasta Neuvosto-Karjalaan 1920- ja 1930-luvuilla rakentamaan sosialistisen vakaumuksensa mukaista ihanneyhteiskuntaa. Suuri osa heistä ja heidän lapsistaan tuhoutui ns. Stalinin puhdistuksissa 1930-luvun lopulla ja toisen maailmansodan myrskyissä. Vasta 1990-luvulla, kun entisen Neuvostoliiton arkistot ovat avautuneet, on löytynyt yksityiskohtaisempaa tietoa suomalaisten kohtaloista Neuvosto-Karjalassa.

Nykyisin Superiorin kaupungissa Yhdysvalloissa asuva Mayme Sevander oli 11-vuotias, kun hän muutti vanhempiansa mukana Neuvostoliittoon vuonna 1934. Maymen isä Oscar Corgan oli yksi värväreistä, jotka innostivat tuhansia suomalaisia lähtemään työläisten ihannevaltioon Neuvostoliittoon. Pohjois-Amerikkaa koetteli ankara lamakausi 1930-luvun alussa. Suomalaisten vankka aatteellinen usko sosialismin suureen tulevaisuuteen oli kuitenkin tärkein syy heidän muuttoonsa Neuvostoliittoon. Palkkioksi työstään Neuvosto-Karjalan hyväksi Oscar Corgan sai niskaan-ammutun luodin tammikuussa 1938.

Nyt julkaistava kirja Vaeltajat perustuu Mayme Sevanderin aikaisemmin julkaisemiin kolmeen englanninkieliseen kirjaan: *They took my father* (1992), *Red Exodus* (1993) ja *Of Soviet Bondage* (1996). Uutta tietoa on löytynyt jatkuvasti. Mayme Sevander on itse elänyt läpi kirjassa kuvatut tapahtumat. Tämä – yhdessä hänen sitkeästi suorittamansa tutkimustyön kanssa – on tuottanut lopputuloksen, joka tarjoaa lukijalle ainutlaatuisen näkökulman. Haluan esittää Mayme Sevanderille parhaat kiitokset tästä työstä ja kärsivällisyydestä pitkäksi venyneen toimitustyön aikana.

Suuren kiitoksen ansaitsee myös toimitustyön tehnyt FK Heikki Iho syvällisestä paneutumisesta aiheeseen. Hän on itse inkerinsuomalaista sukujuurta ja on kiinnostunut Suomen itärajan takaisista tapahtumista, joista hän on saanut tietoja mm. isältään ja isoisältään (Antti ja Aapo Iho). Kirjan tekstissä suluissa esiintyvät ”*Toim. huom.*” ovat Heikki Ihon ajatuksia, eivätkä kirjan kirjoittajan tai julkaisijan.

Kuten Mayme Sevander kirjoittaa, 6 000 amerikansuomalaista oli vain tippa messissä miljoonien neuvostokansalaisten joukossa. Mutta heidän vaiheittensa kautta voidaan nähdä kaikki ne traagiset tapahtumat, jotka koskivat Neuvostoliiton vähemmistökansoja; laittomat vangitsemiset ja teloitukset, perheitten karkotukset ja häätämiset kodeistaan, äidinkielen likvidointi, työpaikkojen menetykset, evakkomatkat, työarnejat, palautettujen sotavankien sulkeminen Neuvostoliiton vankiloihin, ja miljoonien ihmisten nälkäkuolemat, joista kärsi eniten Venäjän vallankumouksen jälkeen itsenäisyyttä tavoitellut Ukraina.

Uskon, että tämä kirja tulee saamaan laajan lukijapiirin sekä Amerikassa että Euroopassa. Suomalaisten muutto Pohjois-Amerikasta Neuvosto-Karjalaan sotien välisenä aikana on koskettanut tuhansia suomalaisia sukuja. Kirjan lopussa olevat laajat uhri- ja nimiluettelot palvelevat hyvin myös sukututkimuksen harrastajia.

Kirjan sisältöön liittyvissä asioissa pyydämme yhteyttä suoraan kirjoittajaan Mayme Sevanderiin ja kirjan tilaukseen yms. liittyvissä asioissa julkaisijaan, Siirtolaisuusinstituutti, Piispankatu 3, 20500 Turku, puh. 02-2317 536.

Turussa 28. päivänä helmikuuta 2000

Olavi Koirunkangas
Siirtolaisuusinstituutin johtaja

Lukijalle

Vaeltajat on neljäs kirjani amerikansuomalaisten siirtolaisuudesta Neuvostoliittoon. Kolme ensimmäistä kirjaani *They Took My Father. A story of idealism and betrayal* (Veivät isäni. Kertomus idealismista ja pettymyksistä); *Red Exodus* (Punapako); ja *Of Soviet Bondage. Sequel to Red Exodus* (Neuvostokärsimysten taakka. Loppu Red Exodus'iin) ilmestyivät Yhdysvalloissa. Ensimmäinen kirjani herätti Ruotsissa, isäni synnyinmaassa, huomiota, ja se käännettiin ruotsiksi (*De tog min far*). Vaeltajat perustuu osittain edellämäinittuihin kirjoihini, mutta myöskin suurelta osalta aikaisemmin julkaisemattomaan arkistoaineistoon.

Yhdysvalloissa julkaistut kirjani oli tarkoitettu amerikansuomalaisille, joista nuorimilla ei ollut minkäänlaista käsitystä 60–70 vuotta sitten tapahtuneesta vaelluksesta. En voinut hyväksyä Yhdysvalloissa yleisesti kohtaamaani käsitystä, jonka mukaan Venäjälle lähteneet suomalaiset olivat jotenkin toissorttisia, pettureitakin. Minulta on usein kysytty, vihasinko vanhempiani, koska he veivät meidät Neuvostoliittoon. Monien amerikansuomalaisten mielestä siirtolaiset anasaitsivat kovan kohtalonsa. Suomalainen lukija on aivan toisessa asemassa: Venäjän vaikutus Suomen historiaan on yleisesti tunnettu, ja suomalaiset tietävät, että osa Amerikkaan muuttaneista jatkoi vaellustaan Neuvostoliittoon. Professori Auvo Kostiainen on kirjoittanut seikkaperäisen tutkimuksen Neuvostoliittoon 1930-luvun alun pula-aikana loikanneista suomalaisista, joiden historiaan vuonna 1998 ilmestynyt Jukka Rislakin ja Eila Lahti-Argutinan teos ”Meillä ei kotia täällä” on arvokas lisäys. Professori Reino Kero on puolestaan tehnyt perusteellisia tutkimuksia suomalaisten siirtolaisuudesta Amerikkaan ja sieltä edelleen tuntemattomaan, takapajuiseen Neuvostoliittoon.

Ensimmäisen kirjani syntyhistoria oli yksinkertainen. Eräs duluthilainen kustantaja näki valokuvan, jossa nuori tyttönen seisoj jokaiselle duluthilaiselle tutun muistopatsaan edessä. Kuultuaan, että kuvan tyttö olin minä, ja että kuva oli otettu vuoden 1932 vappujuhlassa, kustantaja Don Tuebesing oli sitä mieltä, että vanhempiani Oscar ja Katri Corganin perheen vaiheista tulisi aito *story*, joka kiinnostaisi amerikkalaisia lukijoita. Kirjoitustyöllä oli kiire, jotta kertomus saatiin valmiiksi vuoden 1992 amerikansuomalaisten vuosijuhlaan, FinnFestiin. Apunani toimi amerikkalainen journalisti Laurie Hertzelt, joka toimitti kirjan lyhyessä ajassa sanelemieni nauhoitusten pohjalta.

Opetustyöni Duluthin St. Scholastica Collegissa venäjän kielen lehtorina oli tuolloin jo loppunut, mutta sain jatkaa siellä tutkimustyötäni. Petroskoissa minua auttoi tyttärenti, jolta sain nyrkkipostia Amerikkaan melkein joka viikko. Duluthin ja sen ystävyyskaupungin Petroskoin välillä oli tuolloin jo vilkkaat yhteydet, ja posti kulki matkustajien mukana.

Toisen kirjani juuret löytyvät laajasta ystävyyskaupunkien historiasta. Petroskoin asukkaana olen ollut mukana aivan alusta lähtien kolmen maan ystävyyskaupunkien

toiminnassa: vuosina 1962–1985 Neuvosto-Karjalan ja Suomen ystävyysseuran lautakunnassa, vuonna 1975 Neuvosto-Karjalan ja Ruotsin ystävyysseuran jäsenenä ja vuodesta 1987 Yhdysvaltain Duluthin ja Petroskoin välisessä ystävyysseuratoiminnassa. Tuolloin perustimme Karjalan valistusministeri V. Stepanovin kanssa Neuvosto-Karjalan ja Yhdysvaltain välisen ystävyysseuran.

Mielestäni ystävyyskaupunkien keskinäinen toiminta on tärkeää kansalaisdiplomatiaa, josta suuressa määrin riippuu kansojen yhteisymmärrys ja maailman rauha. Suomi olikin merkittävä tekijä ystävällisten suhteiden kehittämisessä lännen ja Neuvostoliiton välillä huolimatta Neuvostoliiton Suomea kohtaan tekemistä rikoksista.

Tein ensimmäisen ulkomaanmatkani vasta vuonna 1962. Se oli Suomeen. Tuolloin me kaikki 32 turistia arkailimme, koska emme tienneet, miten suomalaiset ottaisivat meidät vastaan. Ihmeeksemme meitä odotti sydämellinen vastaanotto yksi toisensa jälkeen, Helsingissä, Turussa, Tampereella ja Lahdessa. Ilmeni, että tämä erikoisen suotuista ilmapiiri oli paljolti Suomi-Neuvostoliitto-seuran ansiota. Palattuani kotiin käännyin heti Karjalan Puoluekomitean sihteerin Pjotr Martynovin puoleen kertoen antoisasta matkastani ja tiedustellen, miksi Karjalaan ei ole vielä perustettu omaa Suomi-Neuvostoliitto ystävyysseuraa. Kävi ilmi, että ystävyysseuran perustamista jo valmisteltiin ja jo muutaman päivän kuluttua pidettiin seuran perustamiskokous.

Pienellä Suomella oli 50 ystävyyskaupunkia entisessä Neuvostoliitossa, Yhdysvalloilla on tänään 156 ystävyyskaupunkia eri puolilla Venäjää. Duluthin ja Petroskoin ystävyystoiminnalla on kuitenkin ainutlaatuinen historiallinen tausta. Niin monet ystävyysseuratoiminnassa mukana olleet amerikkalaiset ja venäläiset ovat lausuneet kuin yhdestä suusta: ”Emme ole enää samanlaisia kuin ennen. Olemme löytäneet kallisarvoisia ystäviä entisestä Pahan Valtakunnasta”.

Jouduin kirjoittamaan *Red Exodus*-kirjan ilman arkistolähteitä, koska en saanut tarvittavia lupia. Kirja perustuu Venäjällä asuvien amerikansuomalaisten kirjeisiin ja heidän haastatteluihinsa sekä näiden Yhdysvalloissa ja Kanadassa asuvien sukulaisten ja tuttavien antamiin arvokkaisiin tietoihin. Lehdistöistä valtameren kumpaiselta-kin puolelta löytyi tietoja siirtolaisuuden vaiheista sekä kuvauksia ”työn sankarien” uurastuksesta Karjalassa ja muualla Neuvostoliitossa. Siirtolaisuuden kokonaiskuvan hahmottaminen oli kuitenkin mahdotonta ilman arkistoaineistoa. *Red Exodus*, jonka jouduin kirjoittamaan ilman minkäänlaista taloudellista tukea, ilmestyi marraskuussa 1993. Viimein joulukuussa 1993 sain Karjalan Tasavallan Arkistosta (KTA) puhelun, jossa minulle myönnettiin arkistojen käyttö lupa. Paikalliset venäläissyntyiset tutkijat olivat jo parin vuoden ajan saaneet tutkia tarvitsemaani arkistoaineistoa.

Leipätyöni ohella suorittamissani tutkimuksissa meni vuosi. Kävi ilmi, että ilman Neuvostoliiton Turvallisuuspoliisin, NKVD:n, arkiston aineistoa olisi mahdotonta selvittää, minne olivat kadonneet ne sadat siirtolaiset, joiden nimet olivat laiva- ja työpaikkalistoissa, mutta joita ei ollut maasta poistuneiden joukossa. Käännyin Petroskoin yliopiston rehtori Viktor Vasiljevin puoleen, ja jo parin viikon kuluttua ovet NKVD:n arkistoon aukesivat. Arkistosta löytyi uusia, kammottavia tietoja, joiden pohjalta syntyi – kiitos Finlandia Foundation Inc:lle kustannuskulujen korvaamisesta – kolmaskirjani *Of Soviet Bondage*.

Sotateille oli kadonnut joukko siirtolaisia, etenkin nuoria Amerikassa syntyneitä suomalaisia. Monen kohtalo selvisi nk. Karjalan Muistikirjoista, sekä Suomen sotaarkiston dokumenteista. Sota-aikana työleirit, jotka eivät luonteeltaan mitenkään eronneet vankileireistä, olivat myös tuhonneet suuren määrän siirtolaisia. Eloojääneet ovat kertoneet työleirien uhrien kärsimyksistä.

En ole kirjailija enkä historioitsija. Oletettavasti aihepiiriin perehtynyt historian ammattilainen olisi saanut aikaan tieteellisesti pätevemmän esityksen, mutta tarkoitukseni onkin ollut kuvattavien historiallisten tapahtumien personoiminen, olihan kysymys tuhansien suomalaisten kohtaloista, joista tiedettiin yhtä vähän Atlantin kummallakin puolella. Usein näistä onnettomista tapahtumista ei ole edes haluttu tietää. Mielestäni aihepiiriä koskevista teoksista Kaarlo Tuomen Isänmaattoman tarina on nimeltään kaikkein osuvin, sillä se kuvaa suomalaisiirtolaisten asemaa siirtolaisuuden alkukaudella Neuvosto-Venäjällä sekä meidän Yhdysvalloissa ja Kanadassa syntyneiden kohtaloita.

Se, että lahjakkuuden, rehellisyyden ja suurten ponnistusten ansiosta monet meistä amerikansuomalaisista menestyivät Neuvostoliitossa, selitettiin yleensä Amerikassa sillä, että saavutukset pohjautuivat NKVD:n myötävaikutukseen. Paradoksaalisesti sittemmin Neuvostoliitossa todisteltiin, että sadat vangitut amerikansuomalaiset olivat kaikki olleet Suomen Ohranan palkkalistoilla... Vielä tänäkin päivänä kommunismin punainen henki kummittelee Amerikassa; eräät vaurasta ja turvallista elämää viettävät amerikkalaiset yhä ihailevat Leniniä ja Stalinia haikaillen neuvostovallan paluuta Venäjälle.

Monet ovat olleet kiitollisia löydettyään kirjojeni kautta selvyuden omaistensa ja ystäviensä kohtaloon. Olen hyvillä mielin vastannut satoihin kirjeisiin, kiittänyt monia kirjoittajia uusista arvokkaista tiedoista ja jatkuvista kyselyistä. Finlandia Foundationin Washington DC:n ja Massachusettsin osavaltion osastojen ansiosta olen esiintynyt tutkimusaiheeni tiimoilta kymmenillä eri paikkakunnilla Atlantin rannikolta aina Tyynenmeren rannikolle saakka, erityisesti Keski-Lännessä. Luennoimiseni Lakehead Universityssä (Thunder Bay) auttoi huomattavasti tiivistämään yhteyksiäni kanadansuomalaisiin. Toimin parhaillaan Yhdysvalloissa eräänlaisena välittäjänä Venäjän viranomaisten ja Neuvostoliitossa syyttöminä vainottujen sukulaisten välillä pyrkien hankkimaan vainon uhreille rehabilitointitodistuksen (maineenpalauttamisdokumentin).

Minun sukupolveni eli ja toimi Venäjällä yli puoli vuosisataa. Emme eläneet hajallaan aroilla, vaan olimme jokapäiväisessä kosketuksessa muiden ihmisten kanssa. En pyri peittelemään sympatioitani suomalaisia kohtaan. En kuitenkaan halua yhdistää venäläisiä ja venäläisyyttä Neuvostoliiton hallitusjärjestelmään; olin kovin pahoillani lukiessani Irina Bogatsin Särjetyn sukupolven, jonka mukaan kaikki Neuvostoliitossa asuneet olivat ”homo sovjeticuksia”.

Vaellus jatkuu. Satoja vielä elossa olevia Amerikasta Venäjälle siirtyneitä ja heidän jälkeläisiään on muuttanut Suomeen, jotkut Ruotsiin, Yhdysvaltoihin tai Kanadaan. Neuvostoliiton yhteiskunnallista ja taloudellista romahdusta on seurannut Venäjän villi kapitalismi, jota on leimannut työttömyys, rikollisuus, kurjuus, räikeä yhteiskun-

nallinen eriarvoisuus. Venäjältä lähteneet paluumuuttajat ovat olleet kiitollisia saatuun mahdollisuuden viettää rauhallista ja turvattua elämää.

Useat tutkijat työskentelevät tällä hetkellä kirjojeni aihepiirissä parissa. Toivottavasti he tuovat päivänvaloon tarkempia tietoja tästä maailmanhistoriassa ainutlaatuisesta organisoidusta siirtolaisuudesta taloudellisesti pitkälle kehittyneestä Amerikasta takapajuiselle Neuvosto-Venäjälle. Toivon, että uusi tutkimus auttaa myös ymmärtämään sitä utopistisen idealismin voimaa, joka näyttää johtavan väistämättä tuhoon.

Erityiset kiitokseni esitän Turun yliopiston professoreille Auvo Kostiaiselle ja Reino Kerolle sekä Siirtolaisuusinstituutin johtajalle tohtori Olavi Koivukankaalle ja tohtori Jukka Lindstedtille. Tiiviistä työohjelmastaan huolimatta he hyväntahtoisesti lukivat käsikirjoitukseni ja suosittelivat sen julkaisemista. Otin vaarin heidän arvokkaista huomautuksistaan. Suomi-Seura, Työmies Society ja lukuisat ystävät USA:ssa auttoivat rahallisesti tämän kirjani julkaisemisessa. Sydämelliset kiitokset.

Kiitän lämpimästi myös kyselyihini väsymättä vastanneita lukuisia ystäviäni, erityisesti amerikansuomalaista Matti Tenhusen pojantytärtä Donna Batesia ja Suomessa asuvia Edna Koskinen-Raulaa sekä Kerttu Uutela-Hiiriä. Edna oli päätekijänä Kylväjä-kommuunin historian selvittämisessä. Kerttu tutustui henkilökohtaisesti toisenkin metsurin elämänvaiheisiin toimittaessaan sairaanhoitajan vaikeita velvollisuuksia metsäkämpillä.

Ensimmäiset lukijani olivat Yhdysvalloissa asuva aito suomalainen Aili Bell sekä nykyään synnyinkaupungissa Tampereella asuva, nuorena naisena Detroitista Karjalaan saapunut Kaisa Siimes, joka joutui käymään läpi vihavuosien helvetit. En voi tarpeeksi kiittää heitä arvokkaista huomautuksista.

Tohtori Albert Nephew ja hänen yliopistonsa Duluthin College of St. Scholastica ovat koko tutkimuksieni ajan tarjonneet korvaamatonta apua atk-tekniikan käytössä. Haluan kiittää myös KT:n arkiston, Karjalan NKVD:n arkiston, entisen Karjalan Puoluearkiston sekä Suomen sota-arkiston virkailijoita, Turun Siirtolaisuusinstituutin henkilökuntaa, etenkin kirjan taittajaa Anne Virtasta, sekä tietysti lukuisia etsinöissäni mukana olleita ystäviäni.

Vuosikymmenien takaiset nimet ja luvut ovat usein ristiriitaisia tai niitä saattaa puuttua kokonaan arkistodokumenteista. Olisin kiitollinen, jos lukijat lähettäisivät allekirjoittaneelle tarpeellisia korjauksia ja lisäyksiä.

Heinäkuu 1989–heinäkuu 1999
Venäjä, Suomi, Yhdysvallat

Mayme Corgan-Sevander

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
Lukijalle	7
I Taustaa ja lähteitä	13
II Hyviä ja pahoja suomalaisia	20
III Radikaalit tulevina vaeltajina	29
IV Ensimmäisiä	46
V Suursiirtolaisuus	56
VI Perillä	67
VII Ilo löytyi työstä...	78
VIII ...taiteesta ja urheilusta	98
IX Vainovuodet	119
X Kirjoissa ja kansissa	136
XI Sota	154
XII Karjalan kalmisto	172
XIII Yhteenveto	175
Lyhenteitä	179
Vainouhrit	180
Neuvostoliiton työarmeijan uhrit	227
Sotauhrit	230
Lähteet	237
Henkilöhakemisto	243

ITaustaa ja lähteitä

1980-luvun jälkimmäinen puolisko muistetaan aikakautena, jolloin poliittinen jännitys idän ja lännen välillä hellitti. Pääsihteeri Mihail Gorbatsovin reformit antoivat muutosten tuulten puhaltaa myös Itä-Euroopan satelliittimaissa. Berliinin muurin murtumisen myötä demokratiaan siirtymistä vaadittiin myös Neuvostoliitossa. Vuoden 1991 tapahtumat romuttivat kommunistien yksinvallan, mutta tulevaisuus toi tullessaan useimmille kuitenkin suuria pettymyksiä.

Gorbatshovin lanseeraamaa glasnostia seurasi satoja sanomalehtikirjoituksia, kirjoja sekä televisio- ja radio-ohjelmia, jotka kuvasivat kommunistipuolueen tuhoavaa vallankäyttöä. Pääsihteeri Nikita Hrustevin vuoden 1956 paljastuksista oli kulunut jo kolme vuosikymmentä. Brezhnevin pysähtyneisyyden kausi oli tuudittanut kansan jonkinlaiseen apaattiseen tyytyväisyyteen, vaikka ihmiset joutuivat työpäivänsä jälkeen tuntikausia jonottamaan korteilla jaettava elintarvikkeita.

Muutamien kirjojen nimet viittavat suoraan niiden sisältöön, kuten duuman jäsenen Stanislav Govorukhinin *Suuri rikollinen vallankumous 1917* sekä P. Bunichin *Puolueen kultaa. Historiallista kronikkaa*. Neuvostotodellisuutta kuvaavat erittäin autenttisesti Dmitri Volkogonovin *Lenin. Poliittinen muotokuva kahdessa osassa*, Edward Radzinskyn *Stalin* sekä Arkadi Vaxbergin *Herrar och lakejer. Ur Kominterns hemliga historia*.

Neuvostoliiton suljettu yhteiskunta helpotti kansan pettämistä. Kymmenien vuosien propaganda oli saanut kansan uskomaan siihen, ettei tavallinen ihminen pystynyt nauttimaan hyvästä elämästä ja että vain harvalla oli siihen edes oikeus. Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja muualla länsimaissa käyneet tiesivät toisin. Heidän määränsä oli pienehkö, ja jos järjestelmää arvosteltiin, se oli tehtävä kuiskamalla, niin että vain luotetut kuulivat. Kymmenien vuosien aikana mieliin kylvetty pelko oli uponnut hedelmälliseen maaperään, pelko, joka ei ole vielä kukaan poistunut.

Monotoniseen sosialistiseen propagandaan tottuneet neuvostokansalaiset saivat hämmästyksensä vuonna 1989 lukea taloustieteilijä Andrei Nuikinin artikkelin ”*Avoin kirjekaikille byrokraateille, turmeltuneille, lahjotuille, sotateollisuuden haukoille, varjotalouden kauppiaille, mafiosoille sekä muille Neuvostoliiton parasiteille*”. Tästä kirjoituksesta lukijat saivat ihmeekseen tietää, että jos Yhdysvalloissa 20% kansasta kuului köyhälistöön, Neuvostoliitossa vastaava luku oli 86.5%, vaikka köyhäksi luokittelu tulkittiin aivan eri tavalla Yhdysvalloissa ja Neuvostoliitossa.

Demokratisoinnista tehtiin Gorbatshovin Neuvostoliitossa virallinen tavoite, mutta hallitus ei tehnyt käytännössä mitään sen toteuttamiseksi. Taistelua kyllä käytiin, mutta sitä käytiin yksityistettävistä rikkauksista. Kansaa menetti säästönsä, sosiaalihuolto heikkeni, hinnat ja vuokrat nousivat, reaali-palkat ja eläkkeet pienenevät. Inflaatio ajoi

monet alle toimeentulominimin. Eniten kärsivät eläkeläiset, jotka olivat rehellisellä työllään rakentaneet maataan ja tietysti lapset! Kun vuoden poissaolon jälkeen pala- sin Petroskoihin vuonna 1992, huomasin, miten katukuva oli muuttunut.

Minne olivat hävinneet odottavat äidit, kävelyllä olevat vanhemmat lastenvaunui- neen? Syntyvyys oli laskenut jyrkästi, kuolleisuus noussut. Oli selvää, että Venäjä oli nyt kapitalismin tiellä! Kansalaisille tämä todellisuus oli kova isku. Amerikansuoma- laiset vanhempamme eivät olisi painajaisunissaankaan voineet kuvitella, mikä tulevai- suus odotti maata, jolle he olivat uhranneet kaikkensa. (Heistä oli jo ”pidetty huol- ta”!).

Syyskuun 3. päivänä vuonna 1986 Petroskoihin saapui duluthilainen turistijoukko, joka oli tullut ”kosimaan” ystävyyskaupunkia. Duluthilaiset saivat valita joko Petroskoin, tai siperialaisen Omskin kaupungin. Meidän onneksemme he aloittivat tutustumisensa Pet- roskoista, sillä jo ensimmäiset minuutit Karjalan tantereilla toivat heille yllätyksen: ase- malla heitä oli vastassa joukko englantia puhuvia naisia ja miehiä kukkineen ja hymyineen. Eräs nainen kysyi: ”Onko se hullu nostosilta vielä paikallaan Duluthissa?” Vieraat olivat ymmällään, ja tiedustelivat, keitä me oikein olimme. Salaisuus selvisi osaksi ensimmäisen keskustelun aikana aamiaisen jälkeen, ja lopullisesti samana iltana niissä useissa amerikan- suomalaisissa perheissä, joissa amerikkalaiset olivat kunniavieraina. Vasta silloin he saivat kuulla amerikansuomalaisten suuresta siirtolaisuudesta Neuvostoliittoon. Duluthilaiset valitsivat Petroskoin, Omsk jäi unholaan.

En voinut silloin aavistaa, mitä suuria mullistuksia tämä syyskuun päivä toisi elä- määni. Ystävyyskaupunkien suhteet solmittiin virallisesti Duluthissa maaliskuun 30. päivänä 1987. Pääsin osallistumaan matkalle valtuuskunnan jäsenenä ja tulkkina, vaikka meikäläisiä ei yleensä kelpuutettukaan tällaisiin virallisiin delegaatioihin. Neuvostoliit- ton kansalaisena saavuin synnyinmaahani edustamaan valtiota, jossa olin viettänyt tietoisien elämäni. Oli järjestyttävää saada näytellä edes pientä osaa näiden kahden su- pervallan suhteiden parantamisessa. Petroskoin ja Duluthin väliset suhteet ovat sit- temmin tavattomasti kehittyneet ja laajentuneet.

Jo vuonna 1988 amerikkalaiset ehdottivat tutkimuksen tekoa Karjalan siirtolaisuus- desta. Olihan kysymys sadoista Yhdysvalloissa ja Kanadassa syntyneistä henkilöistä, jotka olivat lapsina joutuneet jättämään synnyinmaansa ja jotka olivat siis edelleen Yhdysvaltain tai Kanadan kansalaisia. Tutkimusteemaa tarjottiin duluthilaiselle histo- riantutkijalle, joka kuitenkin hylkäsi tarjouksen arvellen, ettei aihe herättäisi laajem- paa kiinnostusta. Tuolloin kylmän sodan ollessa vielä voimissaan Neuvostoliitto lei- mattiin pelkistetysti pahan valtakunnaksi ja Karjalan siirtolaiset viidennen kolonnan pettureiksi.

Tutkittavasta aiheesta on nyt jo manan majoille mennyt karjalainen tutkija profes- sori Antti Adriaainen kirjoittanut perinteiseen varovaiseen ja pinnalliseen neuvostosä- vyyän artikkelin ”Neuvosto-Karjalaa avustamassa”. Duluthin Rauhan Komitean jä- senet Brooks Anderson ja Tom Morgan kääntyivät puoleeni ja vaativat, että minun olisi heti ryhdyttävä kirjoitustyöhön, koska rapakon molemmilla puolilla oli vielä elossa vanhoja ihmisiä, jotka itse kuuluivat näihin siirtolaisiin, sekä sellaisia, jotka olivat menettäneet läheisiään vainon vuosina.

Asiaa pohdittiin uudelleen toukokuussa 1989 Tashkentissa ensimmäisessä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton ystävyyskaupunkien konferenssissa. Kesällä 1989 ilmoitin jääväni pois seuraavan vuoden opetustyöstä, ja pyysin duluthilaisia etsimään minulle työpaikan, jotta voisin siirtyä Amerikkaan jatkamaan jo aloittamiani tutkimuksia.

Amerikkalaiset ystäväni olivat sitä mieltä, että soveltuisin tutkimuksen suorittajaksi perheeni historian vuoksi. Olihan isäni Oscar Corgan ollut Yhdysvalloissa tunnettu radikaali ja kommunistisen Työmies-lehden toimitusjohtaja. Isäni oli tunnettu puhuja, joka toimi viimeiset kaksi Yhdysvalloissa viettämäänsä vuotta New Yorkissa Karjalan Teknillisen Avun johtajana (KTA huolehti siirtolaisten värväyksestä Neuvosto-Karjalaan). Laajat tuttava- ja sukulaispiirini Karjalassa sekä se, että hallitsin tutkimuksissa tarvittavat kielet, loivat edellytyksiä työn suorittamiselle, vaikka minulla ei ollut historioitsijan ammatillista pätevyyttä. Työssäni minua kannusti uskollisuus näitä rehellisiä idealisteja kohtaan ja halu rehabilitoida heidät toisten silmissä. Mieleeni tulevat amerikkalaisen filosofin Henry Fairlien sanat: ”Nykyään voi tuskin kuvitella, että ihmiset antautuisivat vapaaehtoisesti jollekin aatteelle, kutsumukselle, tai toiselle henkilölle, jonka arvoa he pitävät korkeampana kuin omaansa.” Eiköhän tämänkaltaisten ihmisten määrä tässä pragmaattisessa maailmassa vähene päivä päivältä! Individualismin voima kapitalistisessa maailmassa kasvaa jatkuvasti!

Viimeisen sysäyksen tutkimustyöhön paneutumiselle antoi Paula Garbin kirja ”They Came to Stay”, joka kuvasi amerikansuomalaisten Neuvostoliitosta löytämää onnellista elämää. Kirja ei anna lukijalle minkäänlaista käsitystä siirtolaisuuden syvyydestä ja suuruudesta. Siinä ei käsitellä sanallakaan satojen rehellisten ihmisten hirvittävää kohtaloa! Ei ollut ihme, että kirjaa kovasti kehuttiin Neuvostoliitossa. Silloin tajusin, että vain vaelluksen osanottaja voi päästä käsiksi sisäpuoliseen tarinaan.

Heinäkuussa 1989 kävin tapaamassa kummankin Karjalan suurimman sanomalehden Neuvosto-Karjalan (myöh. Karjalan Sanomat) ja Severny Kurjerin päätoimittajia, jotka ilmaisivat yhteistyöhalukkuutensa. Jo viikkoa myöhemmin ilmestyi ensimmäinen artikkelini ”Amerikansuomalaiset, vastatkaa!”, minkä jälkeen lehdissä julkaisitiin kirjoittamani amerikansuomalaisten siirtolaisuutta käsittelevä koko sivun artikkeli kerran kuukaudessa. Venäjänkielisen Severny Kurjerin julkaisujen jälkeen puhelinmeni soi lakkaamatta. Soittivat tutut ja vieraat. Kaikilla oli sama kysymys: ”Miksi me emme olleet tietoisia tästä? Olemme eläneet ja työskennelleet rinnakkain kymmeniä vuosia. Olemme kyllä kuulleet kanadansuomalaisista (jostakin syystä Karjalassa kaikkia siirtolaisia kutsuttiin kanadalaisiksi, vaikka Kanadasta tulleet olivat vähemmistönä M.S.), mutta emme tiedä mitään heidän historiastaan ja kohtaloistaan. Odotamme innolla tutkimuksen venäjänkielistä painosta”.

Eräs ensimmäisistä saamistani kirjeistä tuli Leningradista, Intouristin oppaalta Viola Hampelilta. Hän kirjoitti:

Viimeinkin. Minulta ovat useat suomalaiset ja amerikkalaiset kysyneet näistä siirtolaisista. Olen aina vastannut, etten tiedä heistä mitään. Ihmeellistä, kun ei edes Karjalan Tasavallan Historiallisessa Museossa, jossa olemme vierailleet ulkomaalaisten turistien kanssa moneen kertaan, ole jälkeäkään tuhansista Atlantin takaa saapuneista siirtolaisista. Aivan kuin

heitä ei olisi koskaan ollut olemassakaan. Ja nyt käy ilmi, mitä merkittävää osaa he ovat esittäneet Yhdysvaltojen, Kanadan ja Karjalan talous- ja kulttuurikehityksessä.

Edellä mainittuun museoon ilmestyi vihdoin kuusikymmentä vuotta vaelluksen jälkeeseen osasto, jonka nimi oli Yli Valtameren. Näyttelystä saamme kiittää lapsina Yhdysvalloista saapuneita Ernest Haapaniemeä ja Ruth Niskasta. Parempi myöhään kuin ei milloinkaan... Valitettavasti näyttely on nyt jo poistettu.

Tutkimukseni alkoi kirjeenvaihdosta ja haastatteluista. Monet 1930- ja 1940-lukujen kauheat kokemukset kärsineet eivät halunneet verestää tuskallisia muistojaan, eivätkä näin ollen vastanneet kyselyihini. Jotkut avautuivat pitkän kirjeenvaihdon ja lukuisten tapaamisten jälkeen. Oli myös tapauksia, joissa ei voinut odottaakaan tietoja menneisyydestä, sillä vankilat, työleirit tai sodat olivat hävittäneet kokonaisia perheitä, kuten Druggen, Bergströmin, Kanervan ja Kareniuksen siirtolaisperheet. Lopulta kirjeitä alkoi tulla eri puolilta Neuvostoliittoa, kuten myös ulkomailta. Ostamani 2000 kirjekuorta merkkeineen loppuivat jo vuoden 1990 kesällä. Postikulut olivat tuolloin minimaaliset. ”Reformien” seurauksena ne ovat kohonneet niin korkeiksi, että vastaavan laajuista kirjeenvaihtoa ei olisi mitenkään varaa käydä tämän päivän Venäjällä.

Kun lähdin itse Duluthiin marraskuussa 1989, tyttäreni Stella huolehti puolestani kirjeenvaihdosta Neuvostoliitossa. Amerikassa sain edelleen kirjeitä ja soittoja ihmisiltä, joiden sukulaiset olivat lähteneet Neuvostoliittoon, jääneet sinne ja hävinneet teille tietymättömille. Kirjeitä tuli myös Amerikkaan palanneilta siirtolaisilta. Eräät luovuttivat minulle kirjeitä, joita he olivat saaneet läheisiltään siirtolaisuuden alkuvuosina. Mielenkiinto aihepiiriä kohtaan kasvoi; luennoillani kuuntelijoita oli aina enemmän kuin edellisellä kerralla.

Joissakin kirjeissä Karjalaan muuttaneita siirtolaisia haukuttiin tyhmyreiksi ja pettureiksi. Sain myös pyyntöjä vastata kysymyksiin: ”Miten tänään arvioit suomalaisten päätöstä siirtyä Venäjälle?”, ”Mikä on ollut panoksenne sosialismin rakentamiseen?”, ”Etkö vihaa vanhempiasi siksi, että he veivät sinut pois kotimaastasi?”

Ensimmäinen kysymys on epäilemättä juuri se, mikä välähti isien, äitien, poikien, tyttärien, sisarusten aivoissa silloin, kun yölliset hakijat tulivat riistämään heitä perheiltään, tai niinä hetkinä, kun heitä kidutettiin, tai silloin kun he odottivat luotia niskaansa. Olen päässyt siihen tulokseen, että useimmat muuttivat Neuvostoliittoon aatteellisista syistä. Historia todistaa, miten tuhoisia kaikki sodat ovat. Mutta Stalinin ajan suuren vihan menetyksille ei löydy mitään mielekäästä selitystä; niistä ovat vastuussa vain mahtia ja valtaa tavoittelevat yksilöt ja heidän seuraajansa.

Oma, sekä kaikkien respondenttieni (eriäviä mielipiteitä on esiintynyt hyvin vähän) vastaus kysymykseen, ”miten arvioit amerikansuomalaisten päätöstä siirtyä Venäjälle?” on: Päätös lähteä Neuvostoliittoon oli väärä ja traaginen, mutta selitettävissä oleva virhe. Kuten tunnettu tanskalainen filosofi Sören Kierkegaard on lausunut, ”elämän voi ymmärtää vain katsoen menneisyyteen, mutta se on elettävä katsoen tulevaisuuteen.” Entä panoksemme sosialismin rakentamiseen? Tällä kysymyksellä on kahdet kasvot. Toiset tulkitsen kysymykseksi siitä, teimmeko voitavamme estääksemme sosialismia häviämästä Venäjällä?

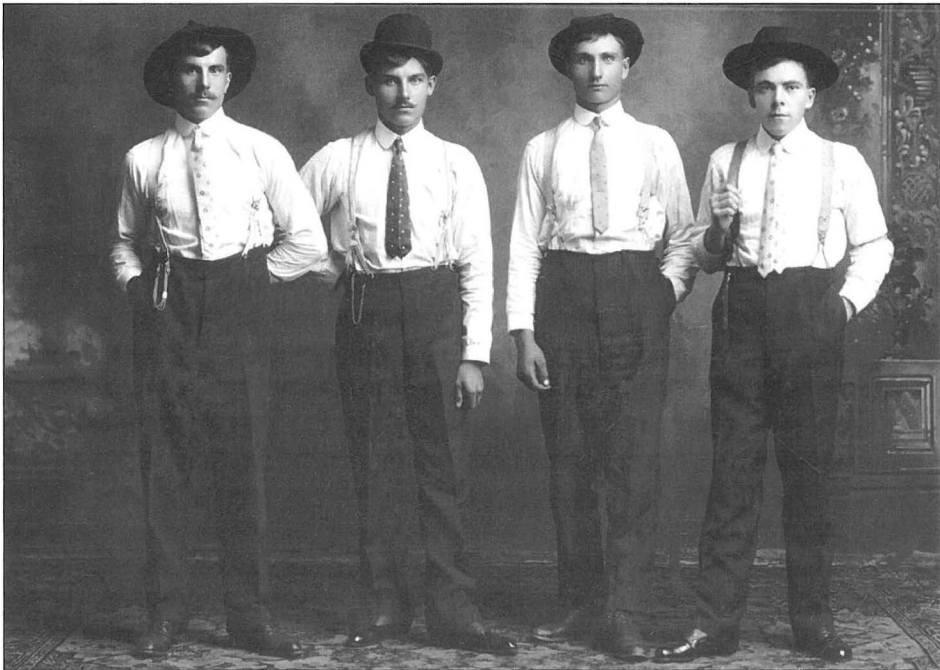
Kukaan ei halua kiistää suomalaisten ammattitaitoisuutta ja tehokkuutta alalla millä hyvänsä. Työtä tehtiin kovasti ja hyvin tuloksin myös Neuvostoliitossa. Siirtolaiset olivat tietoisia sosialismin tunnuksesta ”jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle työn tuloksien perusteella”. Tämän mukaan yritettiin elää. Sadoilta vaeltajilta riistettiin elämä, mutta me – heidän kasvattamansa sukupolvi – ryhdyimme omiin askareisiimme. Amerikansuomalaiset siirtolaisyhteisöt olivat omalaatuisia demokratian keidaksia metsä- ja rakennustyömailla, maataloudessa, kaivoksissa, kulttuurielämässä, kouluissa, kaikkialla, missä ne toimivat. Emme olleet parempia kuin paikallinen väestö, mutta olimme erilaisia. Olimme säilyttäneet vanhemmiltamme kasvatuksessa saamamme aloitekyvyn, rehellisyyden, ihmismäiset ominaisuudet ja uskon ihanteisiin. Meikäläiset yrittivät vastustaa epäoikeudenmukaisuuksia ja ilmaista mielipiteitä, jotka eivät välttämättä olleet johtajien mieleen. Jälkikäteen ei voi kuin ihmetellä, että Neuvostoliitossakin suomalaisten huomautuksista usein otettiin vaari. Mutta kuten nyt on käynyt selväksi, monet saivat lopulta maksaa kalliisti kansalaiskunnostaan... (Arvo Poika Tuomisen mukaan Yhdysvalloista ja Kanadasta tulleet suomalaiset olivat ”viimeisiä mohikaaneja”, jotka uskalsivat puhua suunsa puhtaaksi, sanoa asiat halkimyös GPU:n miehille. *Toim. huom.*)

Rohkenen väittää, että jos sosialismin rakentaminen olisi riippunut näistä suomalaisista siirtolaisista, sosialismi olisi toteutunut ja onnistunut. Mutta me olimme vain pisara meressä... Entä vihaanko vanhempiani? En alkuunkaan! Rakastan ja kunnioitan heitä. Heistä tuli omalaatuinen mittapuu, jonka perusteella saatoin aina arvioida omaa käytöstäni. Eikä liioin ole tullut mieleenikään esittää tätä kysymystä haastateltavilleni. Uskallan väittää, etteivät edes kaikkein suurimmat kärsimykset läpikäyneet lapset syyttäneet osastaan vanhempiaan.

Palattuani Petroskoihin joulukuussa 1993 pääsin viimeinkin Karjalan Tasavallan Arkistoihin. Oli ennalta arvattavissa, etteivät kaikki dokumentit olleet hyvässä kunnossa tai ylipäätään saatavissa. Heti ensimmäisenä päivänä huomioni kiinnittyi isäni allekirjoittamaan paperiin, jossa oli myös jonkun muun taaksepäin kallistuvaa käsialaa. Olin kovin liikuttunut tuntiessani sen omakseni. Harva se päivä tapasin New Yorkissa juosta suoraan koulusta KTA:n toimistoon 126. kadulla. Muistin isäni tummanharmaassa villapuserossa työpöytänsä ääressä, taustalla istuvan valkeapäisen papereihin syventyneen tyttösen ja oman perhe-elämämme onnellisuuden, joka sitten väkivaltaisesti katkaistiin.

TyöKT:n arkistossa kesti kuukausia. Kävi ilmi, että ilman Karjalan NKVD:n arkiston dokumentteja moni kysymys jäisi vaille vastausta. Olin löytänyt satoja siirtolaisia, joiden kohtalosta ei ollut mitään tietoja. Työskentelin tuolloin Petroskoin valtionyliopiston lehtorina. Rehtorin avulla pääsin jo parin viikon kuluttua tutkimaan NKVD:n arkistoa. Tähän mennessä olin KT:n arkiston aineiston perusteella laatinut (tai kopioinut) seuraavat suomalaissiirtolaisia koskevat listat:

1. Yhdysvalloissa ja Kanadassa Neuvostoliittoon viisumia anoneet.
2. Yhdysvalloista ja Kanadasta Neuvostoliittoon matkustaneet.
3. Yhdysvaltoihin tai Kanadaan palanneet.
4. Vuoteen 1935 mennessä Neuvosto-Karjalassa kuolleet.

1907. Nikkalan poikia Amerikkaan lähdössä. Ensimmäiset vasemmalta Oskar ja Peter Kurkinen.

5. Siirtolaiset työpaikkojen nimiluetteloissa (vajanaiset listat).
6. Sodassa kaatuneet tai kadonneet.

Karjalan Tasavallan keskuskirjastossa laadin seuraavat listat:

7. Carelia-kulttuurilehdessä julkaistut rehabilitoitujen uhrien nimilistat.
8. Petrozavodsk-lehdessä julkaistut rehabilitoitujen uhrien nimilistat.

Kaikki nämä dokumentit, sekä laatimani 55-sivuinen aakkosellinen luettelo (index) olivat suureksi avuksi, kun vihdoinkin pääsin NKVD:n arkistoon, jossa tutustuin vastaaviin dokumentteihin ja laadin seuraavat listat:

9. Tuomion saaneet amerikansuomalaiset siirtolaiset.
10. Tuomion täytäntöönpanoprotokollat.
11. Entisestä Karjalan Puoluearkistosta (KP) löytyi tietoja Amerikasta saapuneista kommunisteista.
12. Suomen Sota-arkistosta löytyi arvokasta aineistoa, jota käsitellään laajemmin luvussa Sota.

Vaikeuksia tuotti se, että suomalaisia nimiä oli usein käännetty ja väärennetty niin, että niitä oli vaikea tuntea. Joskus dokumentissa luki ”ei ole isän nimeä”, mikä tuotti vaikeuksia henkilöllisyyden selvittämisessä silloin, kun kysymys oli samannimisistä henkilöistä. Tällaisessa tapauksessa apua oli etsittävä jostakin toisesta lähteestä.

Amerikkaan siirtyneet suomalaiset olivat usein muuttaneet nimensä saapuessaan uudelle mantereelle, mutta Neuvostoliittoon lähtiessään osa heistä virallisesti palautti vanhan nimensä, kun taas toiset jättivät käyttöön amerikkalaisen nimensä. Esimerkiksi Mäet tapasivat suoraan kääntää nimensä Hill:iksi. Kaksiosaisesta nimestä tavattiin jättää käyttöön vain toinen, kuten Kortemäki -Mäki, Lähdeskorpi-Kortes tai Nevanperä-Nevala. Tuskinpa Suomesta löytyisi Enoch Nelsonin (s. 1897 San Franciscossa) juuria tämän nimen perusteella; Enochin Kalajoella vuonna 1862 syntynyt isä kun kantoi nimeä Jaakko Poukkula. Meidän perhehistoriamme on samankaltainen; Yhdysvalloista ei löydy Ruotsin Nikkalasta lähteneitä Kurkisia, jonka nimen vei mukanaan hautaan isoisäni Kaarlo. Hänen pojastaan Oscarista tuli Corgan, tämän Pekka-veljestä taas Corrigan ja Johan-veljestä Strandberg.

Suomalainen siirtolaisuus Neuvostoliittoon tapahtui joko suoraan Suomesta virallisista tai epävirallisista teistä tai Yhdysvaltojen ja Kanadan kautta. Enemmistö isistämme oli Suomessa syntyneitä, mutta heidän siirtolaisuutensa luonne oli monenkirjava. Toivottavasti omani ja Eila Lahti-Argutinan tutkimukset vihdoinkin antavat mahdollisuuden vastata kysymykseen, kuinka monta suomalaista siirtolaista kaikkiaan lähti Neuvostoliittoon, sekä siihen, milloin ja mistä nämä siirtolaiset lähtivät. Näihin kysymyksiin on mahdollista vastata vain useita eri lähteitä vertailemalla. Esimerkiksi NKVD:n arkistosta Neuvostoliittoon loikanneiden joukosta löytyi kymmeniä Amerikasta lähteneitä, minkä todistaa heidän nimensä matkustajaluetteloissa.

Seuraavassa luvussa tarkastelemme lähemmin siirtolaisuutta Amerikasta ”Luvattuun Maahan”, missä tuhansia suomalaisia odottivat kärsimykset, menetykset ja äärimmäisen karvaat pettymykset.

II Hyviä ja pahoja suomalaisia

Pienestä Suomesta on vaellettu kaikkialle maailmaan. Teuvo Peltoniemen teoksen *Kohti parempaa maailma*sisäkannesta löytyy kartta, joka osoittaa minne kaikkialle Suomen heimoa on vaeltanut: Australiaan, Afrikkaan, Etelä-Amerikkaan, Uuteen-Seelantiin, Venäjän Kauko-Itään, ja Vienan-Karjalaan sekä sankoin joukoin Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Muistan amerikkalaisen ystäväni, entisen Bostonin sinfoniaorkesterin soittajan Kauko Kahilan kertoneen, ettei sellaista paikkaa ollut maailman-kiertueilla, missä ei olisi ollut suomalaisia häntä odottamassa esityksen jälkeen.

Reino Kero tekee selkoa tutkimuksessaan *Suureen Länteen*, miksi suurin osa Suomessa syntyneistä amerikansuomalaisista oli kotoisin Vaasan-, Oulun-, Turun- ja Porin- sekä Viipurin lääneistä. Laskelmieni mukaan suurin osa Yhdysvalloista ja Kanadasta Neuvostoliittoon lähteneistä suomalaisista tuli seuraavista osavaltioista: Michiganista, Minnesotasta, New Yorkista, Massachusettsista, Ohiota, Illinoisista ja Wisconsinista sekä Kanadan Ontarion provinssista. Tämä on yhdenmukaista sen kanssa, että suurin osa suomalaisesta siirtolaisuudesta Pohjois-Amerikkaan keskittyi juuri näihin osavaltioihin.

Olen viettänyt suurimman osan Yhdysvalloissa asumastani ajasta Keski-Lännessä, jossa suomalaisasutuksesta kertovat paikannimet, kuten Finland ja Toivola, jonka niminen paikka löytyy kahdesta osavaltiosta, Michiganista sekä Minnesotasta. Asuinpaikkojen nimet kertoivat minulle myös perheistä, jotka ovat näiltä paikoilta kotoisin; Wisconsinin Oulu-nimiseen paikkaan voidaan liittää Nikulan suku, Brantwood voidaan yhdistää Nurmiin, Washburn Kaulioihin, Michiganin Negaunee Arbeliuksiin, Marquette Autioihin, Covington Saloihin, Lake Mine Huttulampiin, Minnesotan Angora Björneihin, Cloquet Martineihin. Massachusettsin osavaltiossa Gardner viittaa Tuomeloihin, Clinton Uuteloihin, Peabody Pajusiin, Ashby Kiiskilöihin, Quincy Kauppeihin, Norwood Koskiin, Concord Nelsoneihin jne.

Keski-Lännen paikkakuntien valintaan suomalaisten asuinsijoiksi lienee vaikuttanut sama tekijä kuin sittemmin Karjalan siirtolaisuuteen, Suomen kaltainen karu ja kaunis luonto. Melko suuri määrä suomalaisia asettui myös länsirannikolle Washingtoniin, Oregoniin ja Kaliforniaan, joissa elinolosuhteet olivat selvästi Keski-Länttä suotuisimmat ja näinmuodoin uuden elämän aloittaminen helpompaa. Siksi on ymmärrettävää, että Neuvostoliittoon muuttaminen ei kiinnostanut moniakaan länsirannikon asukkaita. Karjalaan lähti sieltä joitakin perheitä 1920-luvulla, muutama vielä 1930-luvulla, jolloin esimerkiksi Toivo ja Mayme Mannerin perhe Woodlandista, Washingtonista lähti Karjalaan toiveenaan saada mansikkaviljelmänsä menestymään siellä yhtä hyvin kuin heidän amerikkalaisella farmillaan. Aberdeenistä, Washingtonista, lähti Karjalaan Abel ja Sofia Janhusen varakas viisihenkinen perhe suurin toivein, jotka murskasi lopullisesti heidän poikansa Paulin vangitseminen ja perheen

1988. Lumijoki. Katri Alalauri-Corganin syntymäkoti. Vasemmalta Otto Alalauri, Leo Sevander poikansa Antin kanssa, Mayme Sevander ja Liisa Hautala-Alalauri.

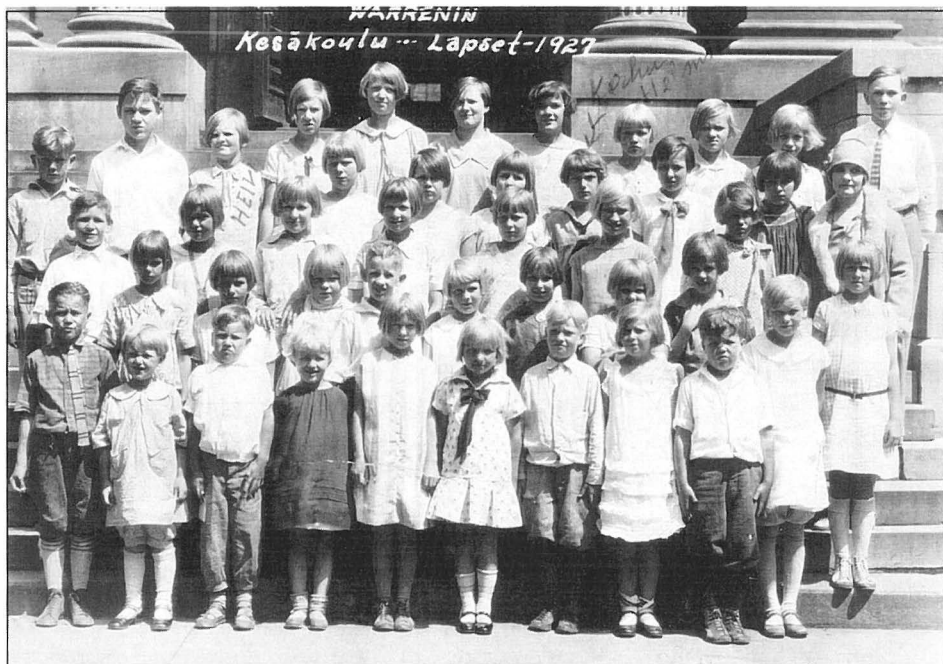
Allan-pojan joutuminen sotavankeuteen Suomeen. Allan pääsi lopulta karkaamaan Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin, jossa jatkoi vaiherikasta elämäänsä.

Epäilemättä siihen, että suomalaiset asettuivat Amerikassa asumaan omiin yhteisöihinsä vaikuttivat kielelliset seikat. Saksalaisten, ruotsalaisten, norjalaisten ja tanskalaisten oli paljon helpompi oppia englantia ja omaksua amerikkalainen elämäntyyli. Suomen kielen ja kulttuurin pitempään säilymiseen vaikutti myös se seikka, että suomalaiset – toisin kuin monet muut siirtolaiskansat – olivat omalla kielellään lukutaitoisia. Siksi suomalaisia lehtiä alkoi ilmestyä jo varhaisessa vaiheessa. Tätä seikkaa voidaan pitää syynä myös siihen, että suomalaisten radikalisoituminen tapahtui aikaisemmin ja oli voimakkaampaa kuin muitten siirtolaistryöryhmien.

Olen Karjalassa kuullut useiden nyt jo poismenneiden siirtolaisten kertovan suomen kielen näkyvästä asemasta vuosisadan vaihteen Amerikassa; useilla paikkakunnilla kouluakin käytiin suomeksi, suomalaisissa lastentarhoissa vieraskieliset lapset oppivat puhumaan suomea, muutama mustakin oppi käyttämään suomen kieltä työskennellessään suomalaisten kanssa. Muistan lapsuudestani suomalaisia kauppoja, partureita ja leipomoja Michiganissa, Minnesotassa, Wisconsinissa ja New Yorkissa. Eristäytyneisyyden takia monet isistämme ja äidistämme eivät koskaan oppineet englannin kieltä. Oman äitini Katri Corgan (o.s. Alalauri, Oulunläänin Lumijoen) ikäpolvi oli juuri tässä asemassa. Isäni taas oli oppinut englannin kielen niin täydellisesti, että hän jopa luennoi englanniksi. Isäni kielitaito perustui ahkeraan opiskeluun ilta-koulussa sekä hänen kaksikielisyyteensä; ruotsin kieltä taitavallehan englannin oppiminen on tunnetusti helpompaa.

1926. Fitchburgin urheiluseura. Keskellä johtaja William Elo (puoliso Impi, poika William Jr.). Oikealla Elosta Olavi Kinnunen, s. Massachusettsin osavaltio, USA, 1911 (isä Juhani, äiti Miriam Hakkarainen).

1927. Suomalaisia lapsia, Warren, Ohion osavaltio.

Käydessäni kotikylässäni Brulissa tapaamassa omissa kotitaloissaan asuvia vanhoja tätejä minua ihmetytti heidän terävä järkensä, kaksikielisyytensä ja se, että Corganit vielä muistettiin. Maria Hakkila (o.s. Hämmäläinen Kinnulasta) sai minut ymmälleen, kun kävin Brulissa ensimmäisen kerran kuuteenkymmeneen vuoteen. Äiti (koko kylä kutsui suurperheellistä Äiti-nimellä) oli puhelimessa. Taisivat kuulla toisten ääniä ja utelivat, keitä tulokkaat olivat. Vastaus oli odottamaton: ”Corganin Mayme pistääntyi Valman kanssa kahville.” Ei viime käynnistäni ollut kulunut kuin puoli vuosisataa.

Martta Koski (o.s. Nättinen Vaasanläänin Jalasjärveltä) oli kolmevuotias saapuesaan Amerikkaan vanhempiensa kanssa. Hän todisti muistilajansa latelemalla ensimmäisten kuudentoista USA:n presidentin nimet järjestyksessä lisäten vielä, että hänen oli helppo muistaa ikäänsä, kun vaan piti vuosiluvusta kiinni: 1900. Sekä Maria että Martta muistivat kertoa sen hauskan tapauksen, kun isäni ja äitini tekivät lähtöä Brulin haalilta ja olivat unohtaa ottaa autoon vastasyntyneen Leo-veljeni. Kerrassaan ihania suomalaisia vanhuksia!

Vielä 1980-luvun lopulla tapasin Karjalassa ja Yhdysvalloissa yli 90-vuotiaita amerikansuomalaisia, jotka hallitsivat englantia heikonlaisesti, ja joiden kieli muistutti 20–30-luvuilla käytettyä *fingliskaa*, eräänlaista suomen ja englannin sekoitusta. Minun ikäpolveni lapset, jotka varttuivat suurissa perheissä, joissa kotona puhuttiin suomea, taitavat äidinkieltään lähes täydellisesti. Tähän ovat varmasti vaikuttaneet myös nk. Suomi-matkat sekä erilaiset tilaisuudet, joissa on käytetty vanhan maan kieltä.

Neuvostoliittoon siirtyneiden lasten suomen kieli ei ollut kehuttavaa. Muistan miten minulle naurettiin, kun olin puhuvinani suomea jättäessäni hakemuksen toisen asteen suomenkieliseen kouluun. Mutta meidän äidinkielen taitomme kehittyi nopeasti, kun me pääsimme Petroskoissa ja muualla Karjalassa suomenkielisiin kouluihin, Suomesta saapuneiden lasten seuraan ja pätevien opettajien käsiin.

Amerikansuomalaisten radikalisoitumiseen ja Neuvostoliittoon muuttoon vaikuttivat suuresti kokemukset vuosisadan vaihteen Amerikasta. Kultainen Amerikka oli ollut pettymys monelle, jotka raatoivat raskaassa työssä toisen palveluksessa kaivoksissa, metsätyömailla, rakennuksilla tai yrittivät raivata itselleen farmin kiviseen maahan. Kapitalismi oli kapitalismia kaikkialla. Kotimaassaan suomalaiset olivat vastustaneet Venäjän tsaarinvallan riistoa, etenkin kutsuntojen yhteydessä. Suomalaiset olivat vaatineet ja voittaneet ensimmäisinä Euroopassa valtiollisen äänioikeuden naisille sekä naisten oikeuden tulla valituksi valtioelimiin. Suomalaiset olivat taistelleet maansa itsenäisyyden puolesta ja saavuttaneet sen. Suomalaisilla oli luokkataistelukokemusta, osa työväestöstä oli noussut aseelliseen kapinaan, jonka kukistamista oli seurannut valkoisten verinen kosto. Eipä ihme, että Karjalan kuumeeseen ”sairastuneiden” joukosta löytyi kuutisenkymmentä Amerikkaan pelastautunutta punakaartilasta. Usko sosialismin aatteisiin sai uudella mantereella lisää potkua; olihan jälleen kysymys ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta, jotka eivät korulauseista huolimatta olleet toteutuneet. Mutta Neuvostoliitossa monet punikit kohtasivat loppunsa, kun omat koirat purivat.

Amerikassa kielivaikkeudet ajoivat suomalaiset sellaiseen asemaan, että raskaimmat ja huonoimmin palkatut työt annettiin heille. Protestointi johti siirtolaisen mustille listoille, jolloin uuden työpaikan saanti oli hankalaa, usein jopa mahdotonta. Juuri sen

1915 (1916?). Hancock, MI. Henkiystävättäret: Katri Alalauri (1893–1946) ja tulevina vuosina suomalaisten keskuudessa tunnustusta voittanut työläisru-noilija Maija Wäsänen (o.s. Autio; s. 3.5.1893, Kälviä, k. 1975 Sacramento, CA).

takia monista suomalaisista tuli farmareita: jollakin oli elettävä. Mutta ahkerista suomalaisistakin menestyviä farmareita. Ystäväni usein esittelivät minulle jo rappeutuneita tiloja Superiorin ja Duluthin ympäristössä: Tämä oli ennen Iivari ja Liisa Karin farmi, tuo tuolla kuului Otto ja Lyyti Ullakolle, tuolla oli Klementti ja Josefiina Nopolan tila, tuo taas oli Mauri ja Hilma Heinon ja tuo Matti ja Hilja Turjen... Epäilemättä suomalaiset antoivat tuntuvan panoksen Keski-Lännen vahvan karjatalouden kehitykseen. New Yorkin vuoden 1929 pörssiromahdusta seuranneista kriisivuosista olisivat suomalaisfarmarit selvinneet varmasti yli, niin vahvalla taloudellisella pohjalla he jo olivat. Mutta niin moni heistä lähti silti tuntemattomaan Karjalaan. Neuvostovankila nielaisi Iivari Karin ja hänen poikansa Elmerin, Ullakkojen pojan Toivon ja Matti Turjen. Heinot lähtivät lapsineen Neuvostoliittoon. He myivät suuren omaisuutensa ja luovuttivat osan varoista Karjalan Teknilliselle Rahastolle. Heinon tytär Mirjam menetti puhdistuksissa puolisonsa Harry Laineen. Kaikki edellämainitut nuoret miehet olivat syntyneet Yhdysvalloissa.

Vuosisadan vaihteessa amerikansuomalaisten keskuudessa tapahtui ensimmäinen suuri hajaannus. Radikalisoituvat suomalaiset perustivat omat haalinsa, muut suoma-

Muistojen tie

*Astelen muistojen polkua hiljaa,
kun päättynyt raskas on päivän työ.
Siellä loistaa aurinko, kumottaa kuu
ja tähtöset välkkäyden leikkiä lyö.*

*Siellä lempi on hellä ja rakkaus suuri,
ystävyyden hyvä ja toveruus jalo.
On uskoa uuteen vastaisuuteen
ja toivojen tarha jo kukkia luo.*

*On okaita tiellä ja ohdakkeita,
on karna ja köyhää maisemaa.*

*On myrskyä, pilvistä ukkossäätä
ja raskasta eteenpäin taivaltaa.*

*Siellä surutar kaiken vaippaansa käärii
ja mielen murheella masentaa.
Vaan elämän säveleet kutsuen kiehtoo
ja murheet mielestä karkoittaa.*

*Ja toivojen tähti, ain viitoittaa tietä.
Mikä mennyt, ei koskaan palajaa.
On ihanaa astella muistojen tietä
ja toivoo päivää parempaa.*

(Kirj. Maiju Wäisänen)

laiset omat kirkkonsa. Toisia alettiin kutsua haali-suomalaisiksi, toisia kirkko-suomalaisiksi. Pian ensimmäiset ristittiin punaisiksi, toiset valkoisiksi.

Ensimmäinen haali avattiin vuonna 1902 Hibbingissä, Minnesotan Mesabin rautamalmikeskuksessa. Haaleja alkoi ilmestyä kaikkiin suomalaiskeskuksiin. Haalit, kuten maltillisen vasemmiston ja kommunistien yhteinen New Yorkin Työn Temppele, pystytettiin omin varoin. Tämä vuonna 1924 valmistunut haali tuli maksamaan 250 000 aikansa dollaria. Temppeleistä parinsadan metrin päässä viidennellä avenuella seisoivat sosialistien komea haali Raivaaja. Haaleista tuli paitsi huvittelupaikkoja myös sivistystoiminnan ja politikoinnin keskuksia. Suomalaisia alettiin nimittää hyväksi ja pahoiksi, sosialisteiksi ja kommunisteiksi. Aikanaan sitten kylmän sodan myötä oli radikaalien pakko luopua aatteidensa julkisesta levittämisestä.

Vielä vuosikymmeniä sen jälkeen, kun osa haalisuomalaisista oli lähtenyt Neuvostoliittoon, edellä mainittu luokittelu säilyi lännessä. Eräs paluumuuttaja Venäjältä kertoi, miten häneltä oli työpaikkahaastattelussa kysytty, oliko hän punainen vai valkoinen suomalainen. Paluumuuttaja oli vastannut: Olen amerikansuomalainen. Vastaus riitti työpaikan saantiin... Vuonna 1990 olin länä Minneapolis-teatteriyhtyeen esittämässä musikaalissa Mesabi Red (Punainen Mesabi), jossa kuvattiin kaivosmiesten elämää. Eräässä kohtauksessa työnantaja varoittaa töihin ottamaansa slovakkimiestä: ”Muista pysyä erossa niistä suomalaisista levottomuuksien synnyttäjäistä!” Pohjois-Michiganin malmialueella Mesabi Rangilla eli *Kuparikantrilla* työnantajat pitivät suomalaisia kaikkien valitusten ja parempien työolojen vaatimuksien alkuunpanijoina. Työnantajia ihmettytti se, että suomalaiset tavallisesti saivat paikallisten puolalaisten, unkarilaisten, italialaisten ja kroatilaisten tuen pyrkimyksilleen, mikä sai usein aikaan suurempia häiriöitä, jopa lakkoja.

Osa *Minnesota Tribunen* 13.3.1977 numerosta oli omistettu suomenkieliselle *Työmielelle*. Tänäpäin lehti [Worker] on kesympi kuin vuosisadan käännteessä. Silloin amerikkansuomalaiset olivat kaivoksien lakkojen keskipisteenä, ja muutamien Keski-Lännän puistojen edessä saattoi lukea: ”Indiaaneilta, suomalaisilta ja koirilta päästy kielletty!”.

Amerikkaan siirtyneiden suomalaisten joukossa oli miehiä, jotka jo kotimaassaan olivat ottaneet aktiivisesti osaa sosialidemokraattisen puolueen toimintaan. Vuosina 1910 ja 1911 Amerikkaan saapuivat oppineet marxilaiset Yrjö Sirola, Santeri Nuorteva ja Oskari Tokoi, joiden panos marxismin levittämissä Yhdysvalloissa oli huomattava. Käännöstyö tuotti tulosta, ja sosialismin aatteista innostui nuorempi polvi. Radikaalien joukkoon ilmestyi uusia nimiä, kuten Martti Hendrickson, Henry Puro, Carl Päiviö, Elis Sulkanen, Leo Laukki, Matti Tenhunen, Yrjö Halonen, Oscar Corgan, Kalle Tuominen, ym.

Radikalismien voittokulkuun vaikutti siis ratkaisevasti suomenkielinen lehdistö. Jo vuonna 1903 Worcesterissa, Massachusettsissa ilmestyi ensimmäinen työväenlehti, *Työmies*. Myöhemmin lehti muutti Hancockiin, Michiganiin, ja lopulta Superioriin, Wisconsiniin, missä se ilmestyi 95 vuoden ajan. Lehteen yhdistettiin itärannikon radikaali *Eteenpäin*-lehti, joka oli perustettu New Yorkissa vuonna 1921. Työmiehellä oli niin hyvä menestys, että suomalaisia lehtiä alkoi ilmestyä kuin sieninä sateella; vuonna 1905 Raivaaja itärannikolla ja kahta vuotta myöhemmin Toveri länsirannikolla. Pian näitä seurasivat Työväen Osuustoimintalehti ja Industrialisti. Oli vielä muitakin lehtiä, mutta niiden elämä jäi lyhyeksi. Vuodesta 1988 Superiorissa on ilmestynyt kaksikielinen *Finnish-American Reporter*, joka naapurilehtensä *Työmies-Eteenpäin* kanssa on ylläpitänyt edistysmielistä työväenperinnettä, kuitenkin ilman alkuperäistä dogmaattista alistumista nk. puoluelinjaan.

Heinäkuun 19. päivänä, 1998 oli amerikansuomalaisen lehdistön merkkipäivä; tuolloin ilmestyi *Työmies-Eteenpäin* -lehden viimeinen numero. Yhdeksänkymmenenviiden vuoden ajan lehti oli palvellut monia lukijoita kertomalla Yhdysvalloissa käydyistä luokkataistelusta, uuden kotimaan ongelmista, radikaalisuomalaisten toiminnan eri muodoista. Jäähäväisjuhlaan Superioriin oli saapunut vieraita kaikkialta Amerikasta. Juhlien sävy oli sekä iloinen että haikea, oli tullut aika jättää hyvästit radikaalisuomalaisten laajamittaiselle toiminnalle. *Finnish American Reporter*ille toivottiin menestystä tiedonantajana muuttuvassa maailmassa.

Suomen kielen merkityksen vähentymisestä kertoo sekin, että kaikki amerikansuomalaiset lehdet ovat tänään kaksikielisiä. Puhekielen kohtalo taitaa olla vielä surkeampi. Suomalaisia työläisiä pidettiin työnjohtajien urkkijoiden valvonnan alaisina. Heitä uhkasi työttömyys ja jopa maasta karkottaminen, jos työnantajan tietoon tuli ”väärää” poliittisia katsomuksia. Koska pelottelu oli yleistä, radikaalilehtiä ei tilattu, vaan niitä myytiin salaa kappalekaupalla. Kaivoksien omistajat kannattivat sen sijaan avoimesti kristillistä *Amerikan Suometar*-lehteä.

Suomalaiset radikaalilehdet pitivät lukijoitaan kaikkia Amerikan työtätekeviä koskevien tapahtumien tasalla. Luonnollisesti suomalaisia koskettavat asiat olivat etusijalla. Carl Ross muistelee kahta erityisen traagista onnettomuutta, joissa sai surmansa suuri määrä suomalaisia. Ensimmäinen suuronnettomuus tapahtui vuonna 1900 Scofieldissa, Utahin osavaltiossa. Kaivosonnettomuudessa menehtyi 325 miestä, joista 63 oli suomalaisia. Toinen onnettomuus tapahtui Hannassa, Wyomingin osavaltiossa, jossa 169 uhrista suomalaisia oli peräti 96, heistä 55 perheellisiä. Kuolleiden perheet jäivät puille paljaille.

1930. Gardner, MA. Naisjärjestön aktivisteja. Istumassa vas. Sirkka Hakanen ja hänen äitinsä Judith Hakanen (Enqvist, s. 1892, Tampere). Ensimmäinen vas. Anni Kauppi. August Pekkanen seisoo, hänestä vas. puoliso Mary.

Kuparikantrin vuosien 1913–1914 suurlakkoa pidetään amerikansuomalaisten luokkataistelun huipentumana. Kaivoksien omistajat olivat ottaneet käyttöön pirullisen palkkasysteemin, jonka tuloksena oli huimaava ansioiden lasku. Kapitalistien yritykset nujertaa lakkolaisten vastarinta epäonnistuivat. Kaivosten omistajat kutsuivat apuun sotaväkeä, ja järjestivät yksittäisiä, ”satunnaisia” murhia ja vangitsemisia. Kun tämäkään ei auttanut, työnantajat keksivät mitä julmimman keinon: Calumetissa, Michiganissa, vietettiin jouluaatto. Kaivostyöläiset perheineen olivat kuusijuhlissa italialaisen haalin yläkerrassa. Yht’äkkiä kuului huutoja: ”Tulipalo, tulipalo!” Savu tunkeutui nopeasti saliin sisään heitetystä palavista resuista. Alkoi paniikki. Ulospääsy oli mahdotonta, ovet oli pönkitetty ulkopuolelta. Kymmeniä aikuisia ja 73 lasta, lukuisia suomalaisia niiden joukossa, tukehtui tai polkeutui kuoliaaksi. Uhrien hautajaisiin osallistui yli 20 000 ihmistä eri paikkakunnilta. Tämä hirvittävä murha on ikuistettu kuuluisan amerikkalaisen kansanrunoilijan Woody Guthrien lauluun *Vuoden 1913 joukkosurma*.

Kylmyys, nälkä ja terrori hajottivat lopulta Calumetin lakkoilijoiden rivit. Kuitenkin Yhdysvalloissa on tultu siihen päätelmään, että tämä kansainvälinen lakko antoi alun maan ammatilliselle järjestäytymiselle, jota Amerikassa kutsutaan unionismiksi. Juuri työväenliikkeen unionismista kehittyi vahva siirtolaisuuden puolustaja.

Aivan ihmeellisellä tavalla säilyi erään nuoren suomalaisneitosen elämä. Oulun läänin Iistä kotoisin oleva Liisa Timonen työskenteli piikana eräessä Calumetin varakkaassa talossa. Liisa oli kertonut perheelleen, miten hänen normaalisti niin liberaali

emäntänsä oli estänyt häntä menemästä aattoiltana italialaiselle haalille. Niin Liisa jäi palveluspaikkaansa. Tyttö näytti muutenkin syntyneen onnellisten tähtien alla. Amerikkaan lähtiessään hän oli harmikseen myöhästynyt Southamptonista New Yorkiin lähteneestä Titanicista. Karjalassa Liisaa odottivat uudet kokemukset. Siellä hän menetti kauhuvuosina rehellisen ja tarmokkaan puolisonsa Hugo Paason, joka esittämänsä kritiikin vuoksi ensiksi erotettiin puolueesta ja sitten tuhottiin. Heidän poikansa Toivonkohdalle lankesi myös moni koettelemus, vangitseminen niihin luettuina.

Kuparikantrin lakon häviö antoi alun suurelle muuttoliikkeelle, joka vei suomalaisia Amerikan maaseudulle ja suurin määrin Fordin autotehtaisiin Detroitiin, josta suuri talouslama sitten ajoi koko joukon suomalaisia Neuvostoliittoon. Karjalassa kohtasivat tuhonsa mm. detroitilaiset Werner Wiitaniemi, Kalle Kankaanpää (Mäki), Toivo-Ilmari Laine, Kalle Makkonen, Kaarlo Oksanen, Simo Salo, Yrjö Kuusiniemi ym.

Todistenaasiitä, miten vuosien jälkeen suhtautuminen radikaaleihin yleensä ja etenkin suomalaisiin alkoi muuttua, oli vuonna 1990 pidetty kaksipäiväinen tieteellinen konferenssi ”Radikalismien juuret”. Ei ole sattumaa, että tilaisuus järjestettiin samassa St. Scholastica Collegissa, jonne ystävyyskaupunkien Duluthin ja Petroskoin suhteet olivat vieneet minutkin. Useissa puheissa annettiin tunnustusta suomalaisten siirtolaisten saavutuksille elinkeinoelämän eri aloilla. Carl Rossin mukaan aika oli muuttunut siten, että nyt pyrittiin ymmärtämään ja kunnioittamaan menneiden polvien yrityksiä toteuttaa mahdoton, ennenaikainen unelma, sosialismin luominen.

Voi siis väittää, että luokkataistelun kokemus kotimaassa, yleinen lukutaito sekä sosialistisen ideologian teoreettinen omaksuminen lehdistön ja poliittisten kerhojen kautta haalitoiminnassa antoi suomalaisille radikaalsiirtolaisille aivan erikoisen aseman Amerikkaan tulleiden luokkataistelutovereiden joukossa. Myötätunto vuonna 1917 syntynyttä ensimmäistä sosialistista valtiota kohtaan tarttui juuri näihin radikaaleihin, joiden organisoitu vaellus Neuvostoliittoon oli ainutlaatuinen.

Kaipuu kotiin Suomeen oli myös Karjalan kuumeen syytä. Aina kolmikymmenluvun puoliväliin saakka monet äidit Amerikassa syntyneine lapsineen tekivät matkoja Karjalasta Suomeen, mummolaan. Kanssakäymisen toivottiin tuovan helpotusta odottamattoman raskaisiin olosuhteisiin Karjalassa. Pian tilanne muuttui, ja yhä useampi perhe jätti palaamatta ukin ja mummon luota. Viimeisetkin marjamatkat jäivät taakse. Raja sulkeutui.

III Radikaalit tulevina vaeltajina

Vasemmistoradikaalien keskinäiseen jakaantuneisuuteen vaikuttivat käsittäakseni seuraavat kysymykset: 1) suhtautuminen lokakuun vallankumoukseen, 2) toiminta osuuskuntaliikkeessä, 3) amerikkansuomalaisten siirtolaisuus Neuvostoliittoon, 4) Neuvostoliiton ja etenkin Karjalan karun todellisuuden aiheuttama hämmennys ja pettymys. Nämä kysymykset vaikuttivat ratkaisevasti myös meihin Amerikassa syntyneisiin, joista tuli sosialismin rakentamisen, ”kukoistuksen” ja romahduksen silminnäkijöitä.

Suhtautuminen Lokakuun vallankumoukseen

Tänään aatteet, marxismi ja leninismi, ovat ankaran arvostelun kohteina. Silti yhä löytyy demokraattiseen edistykseen uskovia marxilaisia, joiden mielestä tieteellisen sosialismin teorit eivät itsessään ole mitenkään syypäitä Neuvostoliiton ja Venäjän ongelmiin. Heidän mielestään – mikäli Marx eläisi – hän kääntyisi haudassaan, jos tietäisi minkälaisia rikoksia hänen nimissään on tehty. Polittiseen ajatteluun vielä tänäkin päivänä vaikuttaa marxilainen teoria, joka kantaa demokraattista viestiä: enemmistön valta enemmistön etujen puolesta. (Nyky-marxilaisten mukaan aate itsessään oli mitä parhain – herrat perkeleet vain pilasivat sen. Tähän entisten sosialistimaiden kyynikot tapaavat vastata pyynnöllä, ettei nyt kuitenkaan hetkeen aikaan tehtäisi tieteellisen sosialismin nimissä kokeita ihmisillä, yhteiskunnalla eikä ympäristöllä... Suomalaisessa yhteiskuntaelämässä esim. koulujärjestelmä perustuu edelleen pitkälti marxismin ja leninismin aatteille: kaikki oppivat kaiken – Leninin mukaan kaikki ihmiset ovat yhtä lahjakkaita. *Toim. huom.*)

Venäjällä jo varhaissozialistisen nk. ensimmäisen internationaalin aikana vuonna 1864 anarkisti Bakunin pelkäsi Marxin viitoittaman politiikan johtavan lopulta sivistyneistön sortovaltaan. Samalla Bakunin oli kuitenkin Marxille kiitollinen kapitalistisen yhteiskunnan terävästä analyysistä.

Leninin ja leninismin arvostelijoihin kuuluivat myös tunnetut marxilaiset, Puolansaksalainen Rosa Luxemburg ja venäläiset Martov, Zinovjev, Trotski, Kamenev ja Buharin, jotka heti Lokakuun vallankumouksen jälkeen arvostelivat avoimesti poliittisen eliitin yksinvaltaista hallintoa. Sosiaalidemokraatit eri puolilla maailmaa seurasivat hyvin kriittisesti tapahtumia Neuvosto-Venäjällä, jossa demokratiaa oltiin hävittämässä kommunismin tieltä. Esimerkkejä tästä oli vaikka kuinka paljon, kuten Venäjän duuman väkivaltainen hajoittaminen tai joukkomurha Kronstadtissa. Sosiaalidemokraatit vieraantuivat Venäjän bolsheveikeista, joiden vallankumouksen (vallankaappauksen *toim. huom.*) tukemista he pitivät yleensä mahdottomana.

Ulkomaiset radikaalit eivät suostuneet näkemään bolshevikkivallankumouksessa mitään arvostelemisen aihetta. He levittivät ilosanomaa pitkin kapitalistista maailmaa. Vastaviime aikojen poliittisten mullistusten myötä on vallankumouksen todellinen luonne tullut päivänvaloon. Neuvostoliiton historiankirjoitus kuvasi Lokakuun vallankumouksen spontaanina verettömänä tapahtumana, jossa huutia saivat korkeintaan jotkut vastavallankumoukselliset yksilöt. Lenin, Stalin ja heidän seuraajansa tekivät luonnollisesti kaikkensa, ettei totuus tulisi ilmi.

Tunnetut tiedemiehet, kuten Vladimir Vernadsky ja Ivan Pavlov asettuivat avoimesti vastustamaan Neuvosto-Venäjän hallintoa. Sensuuri piti heidät kuitenkin pois suuren yleisön tietoisuudesta. Vasta vuonna 1988 laajalevikkoinen aikakausjulkaisu *Novy Mir* julkaisi kirjailija Korolenkon vuonna 1922 Kansan Valistuksen komissaari Lunacharskille kirjoittaman kirjeen, jonka analyysi Neuvosto-Venäjän poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta vuosina 1917–1921 oli täsmällinen ja puistattava:

Te voititte pääoman, ja nyt se makaa jalkojenne juuressa muodottomana ja murskattuna. Mutta teette huomanneet, mitkä elävät siteet yhdistivät sen tuotantoon. Tappaessanne pääoman, te tapoitte tuotannonkin... Miksi te cristädyitte Euroopan sosialistijohtajista, miksi te loitonnette yhä kauem maksi omasta työväenluokastanne?

Voi olettaa, että Korolenkon kaltainen kritiikki ei tavoittanut Yhdysvalloisakaan suurta yleisöä, mutta oppineet amerikkansuomalaiset radikaalit, kuten Nuorteva, Tokoi, Sirola ja Syrjälä esittivät puheissaan samankaltaisia epäilyjä. Olisi luullut, että heidän skeptiset puntarointinsa olisi otettu huomioon, kun amerikkansuomalaiset pohtivat suhdettaan vastasyntyneeseen neuvostovaltioon. Valitettavasti näin ei tapahtunut. Naivi sinisilmäisyys juurtui myös amerikkansuomalaisiin tovereihin. Pian ei suvaittu vähäisintäkään arvostelua työläisten ensimmäistä isänmaata kohtaan. Amerikkansuomalaisten radikaalien rivit hajosivat. Työläisneuvostojen valtaa kannattavista tuli kommunistipuolueen, heidän vastustajistaan sosialistipuolueen jäseniä. Suurin hajaannus tapahtui itärannikolla, missä muodostumassa ollut kommunistinen liike menetti tunnettuja radikaaleja, kuten Henry Askelinin, Wilho Bomanin ja Elis Sulkasen. Vahva usko sosialistisen vallankumouksen voittoon vei sittemmin Nuortevan, Sirolan ja Tokoin Neuvosto-Venäjälle. Tokoi palasi kuitenkin Amerikkaan.

Radikaalien vakaumuksen mukainen suhtautuminen työväenluokan velvollisuuteen kaikin voimin kannattaa kaikkien maailman proletaarien vallankumouksellisia aloitteita loi luonnollisesti myönteisen suhtautumisen Lokakuun vallankumoukseen. Sosialismin oppien mukaisesti Leninin ja hänen seuraajiensa tavoitteena oli toteuttaa maailmanvallankumous Neuvostoliiton johdolla. Vähitellen Leninin usko nopeaan maailmanvallankumoukseen kehittyneissä teollisuusvaltioissa hiipui, jolloin teoriaa täytyi rukata niin, että se salli vallankumouksen – näin ensialkuun – vaikka yksin takapajuisella Venäjällä...

Socialismin aatteiden kansainvälisyys sopi hyvin yhteen Amerikan monikansallisuuden kanssa. Siirtolaiset kaikkialta Euroopasta vastustivat ihmisoikeuksien polkemista Kuparikantrilla, Minnesotan malmialueella, terästeollisuudessa, hiilikaivoksissa

1931. USA. Werner, Lillian ja Eino Lehtimäki.

1931. Jalmar Lehtimäki ja hänen USA:ssa syntynyt Lillian tyttärensä.

ja rautateillä. Minkään kansallisuuden radikaalit eivät voineet olla ottamatta kantaa vallankumouksen puolesta, vallankumouksen, jonka kerrottiin nostaneen kansan valtaan. Erityisesti Suomen sisällissodassa punaisten puolella taistelleiden Amerikkaan paenneiden tunteita kuohutti amerikkalaisten, brittien ja ranskalaisten interventiojoukkojen apu Venäjän valkoisille sekä vastaisenäistyneestä Suomesta tehdyt puoliviralliset hyökkäykset rajantakaiseen Karjalaan. Huoli kasvoi entisestään brittiarmeijan vallattua Muurmannin satama-alueen.

Neuvostokarjalainen historioitsija Joseph Sykiäinen kuvaa sitä, miten Lokakuun vallankumous otettiin vastaan amerikansuomalaisten riveissä. Suomalainen vallankumouksellinen Eino Rahja neuvotteli Leninin kanssa Petrogradissa sijainneen Suomen Sosialidemokraattisen Järjestön ulkomaan byron aikomuksesta kuudenkymmentuhannen (Epäilemättä luku oli suuresti liioiteltu M.S.) suomalaisen laivaamisesta Amerikasta brittiläisellä aluksella Neuvosto-Venäjälle, osallistumaan aseistettuun taisteluun valkosuomalaisia vastaan. Lenin piti operaation suunnittelua mahdollisina, mutta samalla ilmaisi epäilyksensä brittiläisten suostumisesta. Yhteisymmärrystä brittien kanssa ei tietenkään saavutettu.

Vaikka amerikansuomalaisia ei kovin suuressa määrin osallistunutkaan Neuvosto-Venäjän sisällissotaan, voidaan olettaa, että sota-aikainen värväyspropaganda vaikutti vielä vuosien perästä amerikansuomalaisten päätökseen osallistua sosialistiseen rakennustyöhön itse pääkallonpaikalla Neuvostoliitossa. Red Exodus-kirjassani kerrotaan Turussa syntyneistä Werner ja Jalmar Lehtimäen veljeksistä, jotka osallistuivat

Venäjäällä taisteluun valkokaartilaisia vastaan ja jotka sittemmin lähtivät Yhdysvaltoihin lentäjäkoulutukseen. Veljekset palasivat sitten Karjalaan mukanaan 22 lentokonetta, jotka oli ostettu amerikansuomalaisten keräämillä varoilla. Werner kaatui, kuten sadat muut suomalaiset, Jalmari kuoli siviilissä sairauden murtamana.

KT:n arkistosta löytyy dokumentteja, jotka osoittavat amerikansuomalaisten työskennelleen Neuvosto-Venäjän auttamiseksi jo 1920-luvun alussa; esimerkiksi vuonna 1920 Duluthin Sosialistisen Puolueen Suomalainen Osasto perusti nk. Venäjän Avun Komitean. Vastaavia komiteoita perustettiin eri puolille Amerikkaa. Duluthin järjestön pöytäkirjoista saa joitakin tietoja siitä, miten tämä varainhankinta oli järjestetty. Sveitsiläissyntyisen Werner Lehtimäen puoliso Lillian Lehtimäki oli suomalaisten keskuudessa tunnettu laulaja. Toukokuussa 1924 hän piti Superiorin haalilla konsertin, jonka tuotto annettiin kokonaisuudessaan avustusrahastoon. Arkistossa on myös Massachusettsin Worchesterin Sosialistipuolueen Suomalaisen Osaston kokouspöytäkirjoja vuosilta 1921–26. Kokouksissa suunniteltiin tilaisuuksien järjestämistä esim. nk. Kuzbass-rahaston varojen kartuttamiseksi. Eräässä kokouksessa pohdittiin apua Minnesotan Chisholmin kaivostyöläisille, jotka olivat menettäneet työpaikkansa levitettyään Neuvosto-Venäjää käsitteleviä julkaisuja.

Voidaan täydellä varmuudella sanoa, että jo 1920-luvun alussa oli istutettu se siemen, josta tulevaisuudessa kehittyi amerikansuomalaisten siirtolaisuus Neuvosto-Venäjälle.

Osuuskuntaliike

Vuonna 1917 Amerikan sosialistit panivat alulle osuuskuntaliikkeen, jonka perustamisessa ensimmäistä viulua soittivat Superiorin suomalaiset radikaalit. Osuuskuntaliikkeen kehitys saavutti huippunsa vuonna 1929. Amerikan kommunistien hajaannus alkoi juuri osuuskuntaliikkeestä. Yhdysvaltain Kommunistinen Puolue oli päättänyt, ettei osuuskuntien tullut toiminnassaan rajoittua pelkästään taloudellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin, vaan niiden täytyi tukea puolueen toimintaa. Tohtori Michael Karnin mukaan ”tapahtumien ketju laukaisi lopullisen taistelun poliittisesta neutraliteetista, joka alkoi kovin kaukana Superiorista, Moskovassa, itse asiassa silloin 1920-luvun loppupuolella, kun Komintern kääntyi jyrkästi vasempaan, valmistautuen niin sanotun kolmannen jakson saavuttaneen kapitalismin lopulliseen romahdukseen”.

Riita osuuskuntaliikkeen roolista heijastui myös meidän lasten elämään, aiheuttaen hämmennystä. Norma Halonen ja minä olimme hyvin läheisiä ystäviä. Kävimme koulua ja otimme tanssitunteja yhdessä. Mutta yhtäkkiä siitä tehtiin loppu, koska isäni Oscar Corgan ja Yrjö Halonen olivat joutuneet osuuskuntaliikkeessä eri puolille. Aikuistuttuamme hakeuduimme Norman kanssa taas ystäviksi.

Isäni vastusti osuuskuntaliikkeen sitomista kommunistiseen puolueeseen, mistä syystä hän tuli erotetuksi puolueesta. Työmiehen artikkelista 9.1.1930 sain ihmeekseni tietää, että vannoutuneena radikaalina tunnettu isäni olikin ”luopio, porvari, sosialismin aatteet pettänyt vastavallankumouksellinen”. Amerikansuomalaiset radikaalit olivat

1929. Superior, Wisconsinin osavaltio. Osuuskaupan keskushallinto: vas. Ivan Santo, Peter Kokkonen, Henry Koski (sihteeri), Oscar Corgan (puheenjohtaja), Matti Tenhunen, Eskel Ronn, George Halonen.

joukkotiedotuksessaan omaksuneet neuvostoliittolaisen asenteen, jonka mukaan erehlymättömän puolueen arvostelu oli kaikkein raskain rikos. (Joukkoteloitukset olivat tällaiselle kirjoittelulle vain luonteva jatke. Sanoista tekoihin! *Toim. huom.*).

Isäni erottaminen tuli suurena yllätyksenä siksikin, että hän oli vain vähän aikaisemmin osallistunut Wienissä Osuuskuntaliikkeen kansainväliseen kongressiin, josta Työmies kirjoitti 29.10.1930. Lehden mukaan kongressissa vallitsi fasistinen tunnelma, mistä yhtenä merkinä oli Saksan ja Puolan lähentyminen. *Työmies* kirjoitti myös isäni vierailusta Moskovassa Tsentrosojusin (Keskusosuusliitto) kutsuvieraana. Paalumatkalla isäni sai vain 24 tunnin viisumin Suomeen, josta hän matkusti samana päivänä Ruotsin Nikkalaan. Siellä hän tapasi isänsä ja sisarensa viimeisen kerran. Isäni äiti oli tuolloin jo kuollut.

Kommunistit eivät lopulta onnistuneet kahlitsemaan osuuskuntia puolueeseensa. Tämä johti kommunistien yhä kiivaampaan radikalisoitumiseen. Monia erotettiin puolueesta, toiset erosivat vapaaehtoisesti. Kiinnostus Neuvostoliittoon lähtöä kohtaan voimistui. Mutta Keski-Lännen amerikansuomalaisten keskuudessa syntynyt osuuskuntaliike kukoisti kommunistien lähdestä huolimatta. Vielä tänäkin päivänä se on merkittävä tekijä amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Osuuskuntaliikkeen perintö on suomalaisten tärkeä panos Yhdysvaltain historiaan.

Siirtolaisuus Neuvostoliittoon

Vuonna 1924 kuollut Lenin oli esittänyt vetoamuksen kaikille maailman proletaareille Venäjän työläisten ja talonpoikien auttamiseksi riistosta vapaan yhteiskunnan rakentamisessa. Pyyntö kantoikin hedelmää ja mielenkiinto vallankumouksen kotimaata kohtaan kasvoi. Moskovassa 1918 perustetun Suomen Kommunistien Puolueen nokkamiehiin kuullut Yrjö Sirola tapasi Leninin viimeisen kerran vuonna 1921: ”Lenin kutsui minut luokseen saadakseen tietoja niistä amerikansuomalaisista, jotka olivat Kuzbassin konsession johdossa, sekä tietoja heidän suosittelijoistaan”. Nämä Kuzbassin suomalaiset olivat ilmeisesti ensimmäisiä amerikan suomalaisia, jotka olivat lähteneet siirtolaisina Neuvosto-Venäjälle. Seuraavana vuonna tunnettu amerikansuomalainen kommunisti Matti Tenhunen vieraili maassa Neuvosto-Karjalan johtohenkilöiden Edward Gyllingin ja Kustaa Rovion kutsusta. Miehet pohtivat, miten saada amerikansuomalaisia kiinnostumaan sosialismin rakentamisesta Karjalassa. Amerikansuomalaisista ajateltiin saatavan Karjalaan ideologisesti taattua, ammattitaitoista työvoimaa. Amerikassa kielivaikeuksista kärsiviä suomalaisia houkuttelivat lupaukset suomenkielisen yhdyskunnan perustamisesta Karjalaan.

Lenin suhtautui myönteisesti suomalaisten suunnitelmaan, joka ei kuitenkaan edennyt käytännönössä. Leninin kuoleman jälkeen asia mutkistui edelleen, kun Kreml ja Yhdysvaltain Kommunistinen Puolue eivät kumpikaan antaneet suostumustaan. Vain Kanadan Kommunistinen Puolue asettui suunnitelman taakse. Mutta aika todisti, ettei Karjalan taloutta saatu kehittymään ilman ulkomaista apua. Kyse oli lähinnä metsä- ja puunjalostusteollisuuden kehittämisestä. Stalinin ja Molotovin annettua suos-

1923 (1924). Superior, Wisconsin. Matti ja Hilja Tenhunen lastensa Irman ja Toivon kanssa.

tumuksensa, alkoi siirtolaisten värväminen vuonna 1930, vaikkei virallisia värväselimiä oltu vielä perustettu. Karjalan Teknisen Avun toimistot avattiin New Yorkissa ja Torontossa toukokuussa 1931, mutta ensimmäiset siirtolaiset Amerikasta saapuivat Karjalaan jo vuonna 1930. Karjalan puolella asioita hoiti saman vuoden loka-kuussa Karjalan Kansankomissariaatin Neuvoston päätöksen perusteella perustettu Siirtolaishallinto.

Tenhunen kutsuttiin Karjalaan, missä hän sai johtavan aseman Kansankomissariaatin Neuvoston Työosastossa. Hänen virkansa New Yorkissa annettiin Kalle Aroselle. Tämän lähdettyä Karjalaan, KTA:n johtajaksi New Yorkiin tuli Oscar Corgan. Miehet eivät aavistaneet, että heidän elämänsä taipale lähenee loppuaan: vain muutama päivä erottivat Tenhusen, Corganin ja Arosen teloitukset. Hiljattain on selvinnyt, että vanhat puoluetoverit Tenhunen, Corgan ja Finberg kohtasivat kuolemansa joukkoteloituspaikalla Sandarmohissa Karhumäen läheisyydessä. Tuskinpa heillä oli mahdollisuutta yhdessä mietiskellä ja katua sitä, mihin heidän uskonsa oli saattanut heidät, heidän perheensä ja satoja muita rehellisiä ihmisiä.

Uudistunut Venäjä oli ollut värvättyjen mielessä jo toistakymmentä vuotta. Amerikan radikaalisuomalaisten kiintymys kansainväliseen proletariaattiin oli ilmeinen. Aika oli myös suotuista lähtöön, kun Amerikka ja koko läntinen maailma oli ajautunut syvään talouslamaan, joka oli riistänyt monelta työpaikan. Työttömyyttä ei silti voida pitää siirtolaisuuden pääsyyinä. Hannu Rautkallion mukaan Neuvostoliittoon lähteneistä työttömiä oli noin 30 prosenttia. Tärkein syy oli ideologinen, olivathan lähtijät juuri ”haalisuomalaisia”.

1934. Oscar ja Katri Corgan lapsineen ennen lähtöä New Yorkista.

Neuvostoliittoon saapuneiden joukossa oli korkeatasoisia ammattimiehiä, jotka jättivät taaksensa hyvät palkkaiset työt ja usein jopa työnantajan lupauksen vanhan työpaikan säilymisestä, jos Neuvostoliiton reissu ei kestänyt vuotta kauempaa. Moni tällainen löytyy paluumuuttajien joukosta, mutta monet myös jäivät, ja heidän kohdalleen tuli vangitseminen ja tuho.

Ennen lähtöään Neuvostoliittoon Tenhunen otti ohjokset käsiinsä; Karjalan Teknillisen Avun lehti n:o 4:ssä hän viitoitti KTA:lle värvättävien oikeat valintakriteerit. Hakija oli liikkeellä väärin perustein ja asentein, mikäli Karjalaan lähdön syynä oli se, että toimeentulo Amerikassa näytti mahdottomalta. Oikea asenne oli lähteä kouluttamaan paikallista työväkeä, taakkana ei saanut olla. Tärkeimmät ammatit olivat metsätyöläinen, maanviljelijä, terästyöläinen, kirjapainotyöläinen ja kaivosmies. Siirtolaisten tuli pääsääntöisesti maksaa itse matkansa Leningradiin. Lähtijän tuli pyrkiä selviämään ilman KTA:n taloudellista apua, joskin jonkin verran raha-apua saattoi matkaan saada.

Siirtolaisryhmien tuli lähteä matkaan kahden viikon välein. Koneiden ja työkalujen ostossa tuli käyttää Amtorgia, venäläis-amerikkalaista kauppayhtiötä, joka oli halvempi kuin sisämaiset kaupat. KTA:n antamilla kuiteilla menijän piti perille päästyään periä rahansa pois. Oli sovittu, että kunkin siirtotyöläisen varoilla ostettaisiin juuri sen alan koneita, jolle kyseinen työntekijä oli menossa. Koneiden ostot eivät saaneet kuitenkaan häiritä pääasiallisesti miesten järjestäytymistä Karjalaan.

Neuvostoliiton puolella laadituissa virallisissa siirtolaisuuskriteereissä kiinnitettiin huomiota erityisesti tulokkaiden ammattitaitoon, ideologiseen oikeamielisyyteen sekä heidän mahdollisuuteensa tuoda mukanaan kipeästi tarvittavia työkaluja ja koneita. Tätä varten perustettiin erityinen, valuuttapohjainen Konerahasto.

Kommunistisen puolueen aktivistien harjoittama siirtolaisten värväys ei saavuttanut amerikan suomalaisten keskuudessa yleistä hyväksyntää. Kommunistit eivät hyväksyneet vähäisintäkään Neuvostoliiton arvostelua, kun taas sosialistit kritisoiivat avoimesti neuvostosysteemin puutteellisuuksia, syyllistyen joskus jopa äärimmäiseen kerettiläisyyteen, itse sosialistisen ideologian arvosteluun. Nämä kysymykset aiheuttivat lopullisen hajoamisen amerikansuomalaisessa vasemmistossa.

Yhdysvaltojen Kommunistisen Puolueen johto ei kannattanut värväytymistä Karjalaan, koska siihen aikaan puolueen jäsenistä – johtuen paljolti suomalaisradikaalien kehittyneestä lehdistöverkosta – lähes puolet oli suomalaisia. Oli aivan selvää, että satojen aktivistien menetys Karjalan kuumeelle heikentäisi puoluetta.

Värvääjät, niiden joukossa myös isäni Oscar Corgan, saivat kohta nimekseen Kominternin agentit. Vuoden 1937 joulukuun 14. päivän *Raivaaja* ilmaisi tämän ajatuksen mitä kaunopuheisimmin:

Jos koskaan on joku ihmisryhmä osoittanut säälin ja myötätunnon puutetta, ylenkatsetta ja halveksumista ihmiselämää kohtaan, sitä osoittivat amerikansuomalaiset kommunistit värvätessään henkiheimolaisiaan lähtemään Karjalaan. Nämä punikit ovat saaneet seuraajansa uskomaan siihen, että heitä odottaa luvattu maaruuspeltoineen ja hunaja jokineen.

Tällaiset puheet eivät tee oikeutta värvääjille, koska jokainen lähtijä teki itse päätöksensä, uskollisena kannattamalleen aatteelle. Eräissä kirjeissä kyllä mainitaan, että kaunopuheinen värvääjä Leo Leino sai monet innostumaan muutosta Karjalaan. Tämä sananiekka lähti itsekin luvattuun maahan, jossa sai ennenpitkää multaa suuhunsa.

Se käsitys, että värvääjät olisivat olleet Kominternin agentteja sai vahvistusta monista kirjoista ja artikkeleista, joissa väitettiin, että värvääjät itse jäivät Amerikkaan nauttimaan vauraasta elämästä. Tällaisen käsityksen saa esimerkiksi E. Tommolan kirjasta. Tämän väitteen kumonnee kuitenkin se, että värvääjistä vain kaksi, Martti Hendrickson ja Kalle Tuominen kuolivat luonnollisen kuoleman. Kaikki muut, Kanadaan jäänyttä John Latvaa lukuunottamatta, siirtyivät perheineen Neuvostoliittoon, jossa heitä odotti väkivaltainen kuolema. Karjalan laulumailloin lahdattiin myös kirjailija Eemeli Parras ja kustannustoimittaja Wäinö Finberg.

Värvääjät varoittivat kaikkia lähdöstä kiinnostuneita raskaasta työstä kehittymättömässä Karjalassa, jossa elinolojen vaikeus oli verrattavissa suomalaissiirtolaisten ensimmäisiin vuosiin Amerikassa. Kanadalainen Jaakko Forsel ja USA:n syntynyt siirtolainen Ernest Niva kertoivat lokakuun 1990 *Seurassa*, että värvääjät tekivät työtä ahkerasti, mutta he eivät kaunistelleet asioita. Karjalan kuume oli niin korkealla, ettei edes todellinen kuva, jonka värvääjät piirsivät, saanut kuumetta laskemaan.

Värvääjät ja heidän seuraajansa uskoivat omaan voimaansa Karjalan uudisraivaajina. Mutta näyttää siltä, että aina kun lähdetään perustamaan paratiisia, ajaututaan helvettiin. Moni Karjalaan lähteneistä tunsikin kuitenkin itsensä petetyksi ja syytti värvääjiä. Matkallamme Karjalaan törmäsimme Tukholman Ambassador-hotellissa suureen joukkoon paluumatkalla länteen olevia amerikansuomalaisia, joista yksi hyökkäsi isäni kimppuun: ”Te saitte meidät innostumaan Karjalaan lähtöön kauniilla lu-

pauksillanne!” Isää ryhtyi heti puolustamaan toinen matkustaja: ”Ei mitenkään Corgan ole siihen syyllinen. Muistakaapas hänen varoituksiaan. Hän sanoi, että elämä Karjalassa tulee olemaan yhtä vaikeata ja puutteellista kuin Amerikan alkuvuosina.” Kun selvisi että perheemme oli matkalla sinne, mistä he olivat paluureissulla, heistä tuli värvääjiä. Yhteen ääneen kaikki neuvoivat meitä kääntymään takaisin...

Tänään ei voi kuin ihmetellä, miten niukat ja puutteelliset olivat tiedot neuvostomaan julmasta todellisuudesta. KTA:n värväys Amerikassa tapahtui samaan aikaan, kun Venäjällä oli jo käynnissä pienten kansallisuuksien erikoissiirtolaisuus historiallisilta kotiseuduilta Siperiaan ja Kaukoitään. Muutaman vuoden perästä tulisi inkeriläisten pakollinen siirto Leningradin alueelta ikuisten pakkasten lakeuksille. Kaikkiin näitä erikoissiirtolaisuuden uhreja oli yli kaksi ja puoli miljoona.

Neuvostoliitto oli suljettu maa, joka osasi piilottaa kauheat salaisuutensa ja koristaa sosialistiset näyteikkunansa. Tästä saivat maksaa myös vilpittömät amerikkansuomalaiset, jotka silmät ummessa kiirehtivät täyttämään kansainvälisen proletariaatin velvollisuuksia.

Reaktio neuvostotodellisuuteen

Karjalassa asuvien ja Amerikkaan jääneiden sukulaisten kirjeenvaihto ei ollut kovin vilkasta ja vähitellen se sammui kokonaan vainovuosien alkaessa. Yhdysvaltain keskilännessä asuneet Oiva Toivonen, Eino Saari, Toivo ja Lydyia Ullakko, Elizabeth Hirvonen, Reino Mäkelä ja Charles Sackerson lähettivät aikanaan kirjepostia omaisilleen Amerikkaan. Ensimmäisiä kirjeitä (1931–1934) voidaan kuvata karkeasti neljällä ominaisuudella: Ensiksi, sitoutumisen tunne ja yritys käsittää, jopa osoittaa oikeutetuiksi vaikeudet, jotka olivat tulleet siirtolaisten osaksi, etenkin asunto-olosuhteiden ollessa kyseessä. Toiseksi, dogmaattinen ajattelutapa, joka oli tyypillinen Amerikan radikaaleille: ”Vain todelliset kommunistit pystyvät voittamaan vaikeudet! Murisijoita on, mutta ne ovat tyhjäntoimittajia. Menkötö murisijat takaisin kapitalistiseen Amerikkaan, jossa kukaan ei heistä välitä!”. Kolmanneksi, kirjoittajat olivat ylpeitä saavutuksistaan epäsuotuisissa oloissa. Neljänneksi, kehuttiin hyvää maksutonta koulutusta, terveydenhoitoa ja palkallisia lomia.

Vuoden 1934 jälkeen kirjeitten sävy muuttui; paluumuuttajia kohtaan ei tunnettu enää vähäisintäkään katkeruutta. Kirjeistä nousi esiin kaipuu kotiin: ”Älkää ihmetelkö, jos minä piakkoin ilmestyisin kotitantereille”. Näin kirjoitti Toivo Ullakko, jonka kohtalo ei suonut palata synnyinmaahansa Amerikkaan: 23-vuotiaana hänet vangittiin ja ammuttiin. Vermontista Karjalaan lähteneen Oscar-Herman, Hilma, Evi ja Bruno Vuoren perheen kymmenen kirjettä helmikuusta 1933 heinäkuuhun 1936 kuvaavat mieliin hiipivää pettymystä ja orastavaa epätoivoa. Hilma Vuori kertoo:

Perhettämme vai vaavat toistuvat sairaudet, kahvin puute ja kylmyys, joka on paljon ankarampaa kuin Vermontissa, puuttuvat mukavuudet, vaikka mielestämme meillä on paras Kontu-pohjassa saavissa olevista asunnoista. Elämäntylissäimme on tapahtunut valtava muutos,

vaikkei se ole niin tärkeätä. Piakkoin elämä täällä on samankaltaista kuin Amerikassa, mutta siellä huolestuttaa työttömyys, huoli tulevaisuudesta. Olisihan mukava, jos Selma-sisaren perhe tulisi Karjalaan. Mutta on parempi, ettei pidä kiirettä. Evi ja Bruno ovat uusineet Amerikan passit. Välillä, Oscarin mielestä, muutamat siirtolaiset odottavat Karjalasta lükkaa. Ei vallankumous tarkoita sitä, että kaikkei on valmista, tavoitteita on paljon. Ihmisten väärinkäsitys vallankumouksesta on juuri sepärre, mikä jakaa siirtolaiset eri ryhmiin.

Myöhemmin Evi Vuori avioitui Clevelandista kotoisin olevan 28-vuotiaan amerikkalaisen rakennuspiirtäjän Oscar (Usko) Dysterin kanssa. Evin mukaan ”Usko on Karjalan parhaimman baseball-joukkueen syöttäjä”. Bruno Vuori löysi ommensahelsinkiläissyntyisen Katriniitosen kanssa, joka työskenteli Kontupohjassa parturina. ”Bruno ja Evi ovat tehneet Leningradin matkan, ja vertaavat tätä suurkaupunkia New Yorkiin.”

Paluumuuttajien kasvavasta joukosta löytyi sellaisiakin, jotka jaksoivat yhä uskoa kommunismiin ja Neuvostoliittoon. Useimmat kertoivat kuitenkin avoimesti pettymyksestään, ja siitä, miten ihanaa oli palata länteen (jotkut jäivät Suomeen). On syytä olettaa, että amerikkalaiset puoluetoverit tulivat hyvinkin tietoisiksi neuvostotodellisuuden väkivaltaisesta luonteesta, jota länsimainen lehdistö arvosteli yhä kärkevämmin. Yhdysvaltojen Kommunistinen Puolue ei kuitenkaan tuntenut tarvetta poliittiseen uudelleenarviointiin.

XVII puoluekokouksen kongressia tammikuussa 1934 kutsuttiin Neuvostoliitossa voittajien kongressiksi. Lännessä sitä tultiin kutsumaan ammuttujen kongressiksi. Stalinin onnistui houkutella puolueen keskuskomitean jäsenet nimettömänä ilmaismaan kantansa puolueen pääsihteerin valinnassa. Salaisissa vaaleissa peräti 270 keskuskomitean jäsentä vastusti Stalinin valintaa, kun taas suosittua Leningradin puoluejohtajaa Sergei Kirovia vastusti vain kolme. Stalinin kosto seurasi viipymättä: äänestyksen tulos väärennettiin. Tulevien kuukausien ja vuosien aikana kongressin 1966:sta valtuutetusta 1108 vangittiin ja teloitettiin. Ja kuinka ollakkaan joulukuussa 1934 itse Kirov joutui katalan murhan uhriksi.

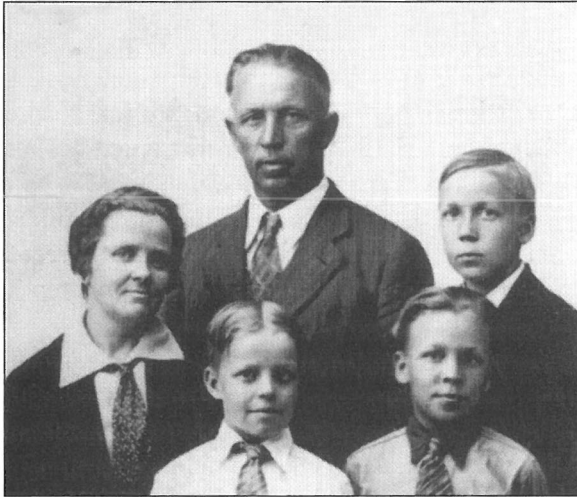
XVII kongressi ja Kirovin murha käynnistivät Stalinin lihamyllyn toden teolla. Ne, jotka eivät alistuneet mykkään pelkoon hävisivät – usein sukulaisineen ja ystävineen – kuin tuhka tuuleen. Kuuhunta nosti pinnalle yhteiskunnan karmeimman aineksen, mielistelijät ja saappaannuolijat nousivat arvoonsa, kunnes heidänkin oli aika vaihtaa tuomiokuntaa. Seuraavastakin pyövelien sukupolvesta suuri osa löysi itsensä samasta montusta uhriensa kanssa.

Neuvostoliitossa Stalinin ajan rikoksia saatettiin julkisesti käsitellä Nikita Hrustsevin paljastusten myötä vuodesta 1956 lähtien, mutta jo vuonna 1964 ”suojasää” vaihtui Leonid Breznevlin vanhoilliseen pakkovaltaan. Länsimaissa neuvostojärjestelmää arvostelivat kuitenkin asiantuntemuksella esimerkiksi Robert Conquest, Roy Medvedev ja Edward Crankshaw. Yhdysvaltain ja Kanadan kommunisteihin ei vielä kukaan opponnut minkäänlainen kritiikki.

Amerikassa on erotettavissa kolme erilaista suhtautumista 1930-luvun Karjalan siirtolaisuuteen. Ensimmäinen: jotkut ohittavat kokonaan tämän historiallisen tapahtumasarjan. Tästä kuvaavin esimerkki on sinänsä perusteellinen amerikansuomalais-

1931. New Yorkin osavaltio. Suomalaisia lapsia Van Ettenin pioneerileirillä. Toinen rivi takaa päin, kolmas ja neljäs vasemmalta Mary Haajanen (New Hampshiren osavaltio) ja Maila Eklund (New Yorkin osavaltio).

1931. Quincy, MA. Heikki ja Anni Kaupin perhe ennen kohtalokasta matkaa Neuvostoliittoon. Theodor (Teddy), Ivan-John ja Einari. Vanhemmat menettivät kaikki kolme lastaan.

ten radikalismia käsittelevä Carl Rossin teos *The Finn Factor*, jossa ei käsitellä sanallakaan Karjalan kuumetta. Ensimmäinen luettelo amerikansuomalaisista stalinismin uhreista ilmestyi kolmannessakirjassani *Of Soviet Bondage*, josta se löysi tiensä Internetiin.

Eräs nuori amerikkalainen nainen kyseli vanhemmiltaan hämmentyneenä, miksi heidän sukunimensä oli kirjani uhriluettelossa. Ihmeekseen hän sai kuulla isoisänsä tulleen murhatuksi Karjalassa. Jo poismennyt isoäiti ja puoli-vuotinen isä olivat päässeet aikanaan onnellisesti palaamaan. Tämän jälkeen neiti oli saanut käsiinsä isoäitinsä salassa pidetyt muistelmat. Häpeä on painanut monet huono-onniset kokemukset unholaan...

Toinen tapa suhtautua Karjalan kuumeseen oli myöntää se tosiasiana, joka oli johtunut joko suuresta talouslamasta tai Kominternin agenttien kavalasta värväystoiminnasta. Raivaaja oli jälkimmäisen kannan edustaja. Kolmas tapa suhtautua tähän siirtolaisuuteen oli välinpitämättömyys. En ollut löytänyt kuin kaksi viitettä siitä, että amerikansuomalaiset olisivat auttaneet vangittuja tovereitaan. John Wiita väittää elämäkerrassaan todistaneensa tovereittensa puolesta. Kanadaan palannut William Tuomi lähestyi toveriensa puolesta kirjeitse generalissimus Stalinia, saaden tylyn vastauksen: ”Neuvostoliitossa ei vangita syyttömiä!” (Kyllä aina pykälä löytyy, kun mies vaan on... *Toim. huom.*) Amerikansuomalaiset kommunistilehdet, *Eteenpäin* ja *Työmies*, hyväksyivät poikkeuksetta kansanvihollisiksi osoittautuneiden ex-tovereiden likvidoinnit. En voinut tyytyä tilanteeseen ja päätin yrittää selvittää asian omin voimin. Pyysin Karjalasta Amerikkaan palanneilta vastausta seuraaviin kolmeen kysymykseen:

1. Miten Amerikassa otettiin vastaan Neuvostoliitosta palanneet?
2. Miten Amerikassa ymmärrettiin entisten puoluetoverien vangitseminen (ja teloitus) Neuvostoliitossa?
3. Käsiteltiinkö Amerikan kommunistipuolueiden johdossa Stalinin vainoja, ja ryhdyttiinkö toimenpiteisiin syyttömien ihmisten puolustamiseksi?

Sain vastauksen vain joka viidenteen lähettämäni kyselyyn. Seuraavassa otteita erään henkilön vastauksista:

1. *Jos palanneet parjasivat Neuvostoliittoa, vastaanotto ei ollut ystävällinen. Jos palanneet olivat kriittisiä, mutta suhtautuivat kuitenkin ymmärryksellä uudistumiseen Venäjään, besarivat ystävällisen vastaanoton. Neuvostoliittoa vihaxvatottivat katkeroinneet paluumuuttajat avosylin vastaan.*
2. *Kun vangitsemiset Neuvostoliitossa tulivat yleiseen tietouteen, järjestettiin kokouksia, joissa asiaa käsiteltiin. Kokouksissa korostettiin, että vangitsemisten suuri määrä oli ymmärrettävä, koska nuori neuvostovaltio oli kauttaaltaan vihollisten ympäröimä.*
3. *Puolueen johdossa vangitsemisiä käsiteltiin siinä yhteydessä, että oli vastustettava kaikkea pahaa verta, mitä vangitsemiset kansalaismielipiteessä herättivät. Vangitsemispäätösten laillisuutta ja oikeutusta ei käsitelty laisinkaan. Huhut ihmisten häviöistä ja karkotuksista olivat puoluejohdolle tuttuja, mutta ne eivät johtaneet minkäänlaisiin vaatimuksiin asioiden selvittämisestä. Ajateltiin, että mahdolliset ylilyönnit johtuivat Neuvostoliiton kokemasta byökekäysuhasta, minkä poistuminen johtaisi asioiden korjaantumiseen.*

Näin yksi sun toinen luokkataistelutoveri yllättäen osoittautui vastavallankumoukselliseksi. Raivaaja pyrki kuvaamaan Karjalan tapahtumia totuudenmukaisesti. Lehti arvosteli karjalansuomalaisten Edward Gyllingin ja Kustaa Rovion vangitsemista. ”Lailisia” oikeudenkäyntejä tapahtui lehden mukaan kovin tiheään ympäri neuvostomaata. Tavallisesti nämä oikeudenkäynnit päättyivät kuolemantuomioon.

Vuonna 1935 Petroskoissa julkaistiin (mahd. *Neuvosto-Karjala* -lehdessä) neljän sivun kirje vastaukseksi *Raivaajan*, *Industrialistin*, Viipurissa ilmestyneen *Karjalan* ja *Väpaan Sanan* Neuvosto-Karjalan oloja arvosteleviin ”Valheita”-kirjoituksiin:

Amerikkaan jääneille työläisille, työläisnaisille, työtätekeville nuorisolle ja farmariraataajille. Neuvostovastaisten shakaalien ulvontaan vastaan me yhä uusilla sosialistisen rakennustyön voitoilla. Sosialismin lopullinen ja ratkaiseva voitto Neuvostoliitossa kannustaa maan rakentajia innokkaampaan ja voimakkaampaan työhön luokattoman yhteiskunnan rakentamiseksi. Se innoittaa kansainvälisen proletariaatin taistelua Neuvostoliiton ja koko maailman proletariaatin isänmaan puolesta.

Kirjeen oli allekirjoittanut 1471 amerikansuomalaista, heidän joukossaan satoja myöhemmin Amerikkaan palanneita ja Neuvostoliitossa kadonneita. Nämä neljä, ilmeisesti lehden liitesivua, löytyivät michiganilaisen Roy Hiivalan vinttikamarista.

Työmiehestä ja Eteenpäin-lehdestä löytyi seuraavan kaltaisia otsikoita: ”Säälimättä murskattava Karjalan kansanviholliset”, ”Ei mitään laupeutta kansanvihollisille”. Työmies kirjoitti 1. helmikuuta, 1938, että

Kommunismi ei ole kauhistus, kuten jotkut inhoittavat punakauhun (punakauhu oli Leninin käyttämä termi. M.S.) lietsotat luulevat, vaan se on todellinen voima, joka voi muuttaa elämän, ja johtaa uuden rakentamiseen kaiken sen mädäntyneen tilalle, mikä on laboa ja bauras-ta näissä kapitalismimaissa, jotka on tuomittu kuolemaan ja häviöön.

Tästä tuli mieleeni eräs Venäjällä tunnettu sanonta: ”Kapitalismi mätänee mätänemistään, mutta haisee hyvältä”. Punaisen Karjalan uuden sosialistisen elämän riemu pulppuaa vuolaasti elämänmyönteisessä kirjoituksessa, jonka *Eteenpäin* julkaisi 14. tammikuuta, 1938:

Koko synnyinmaamme elää suurien voittojen iloista aikaa. Laajan sovjettimaamme kaikilta ääniltä saapuu jokainen päivä yhä uusia sosialistisen rakennustyön voiton sanomia. Kymmentuhantaisina joukkoina nousee esille uusia ihmisiä, sovjettikauden ihmisiä, Leninin ja Stalinin puolueen kasvattamia ihmisiä, jotka osoittavat historiassa vertaavalla olevia työmekordeja. Työ on tullut meille kunnian ja maineen asiaksi. Suuren sovjettimaamme työtätekevät kulkevat yhtenäisenä monikymmenmiljoonaisena murtumattomana joukkona Leninin ja Stalinin lipun alla yhä uusiin ja entistä suurempiin voittoihin, yhä onnellisempaan elämään, kommunismiin. Raikas ja varma on tahti. Reippaat laulut raikuvat muut ingeissä ja työpaikoilla. Sovjettikansat rientävät eteenpäin tässä reippaassa ja iloisessa raikuvassa tahdissa tietäen, että johtajamme on Leninin ja Stalinin puolue, Suuri Stalinimme.

Kirje julkaistiin aikana, jolloin joukkovangitsemiset olivat kiivaimmillaan, ja jolloin jo satoja amerikansuomalaisiakin oli kadonnut iäksi. Julkiset poliittiset oikeudenkäynnit olivat käynnissä ympäri maata. Leninin ja Stalinin puolueen kasvattamat uudet ihmiset ajoivat vähemmistökansallisuuksia kotiseudultaan Siperiaan, vangitsivat, kiduttivat ja tappoivat syyttömiä ihmisiä. Tätäkö se oli se vielä onnellisempi elämä? Marssi-tahtiin kirjoitetut laulut kyllä raikuivat:

*Laaja on mun kallis synnyinmaani,
Maani metsään, virtain, peltojen,
ei oomaata muuta tunteenaani,
miss' näin utpaana on ihminen.*

tai:

*On hauskaatänään elämämme,
vaan huomenna on huuskempaa.*

Mutta ketkä näitä värssyjä laulaa hoilottelivat? Mieliä oli synkkä ja epätoivoinen. (Vaeltaja olisi voinut lisätä irvokkaaseen lauluun oman säkeensä: ”Vaan huomenna on hausempaa, kun ma kuulan kalloon saan.” *Toim. huom.*)

Olin ymmälläni, kun sain yhdeksänkymmentäluvun alussa Yhdysvalloissa kuulla ja lukea yhdeltä sun toiselta kommunistilta, että Stalin oli kahdennenkymmenennen vuosisadan suurin hahmo. Uhreja ei voitu välttää ensimmäisen sosialistisen valtion taistelussa vastavallankumousta vastaan. (Yleinen sanonta kuuluu olleen ”Omelettia ei voi tehdä rikkomatta munia”. *Toim. huom.*) Mutta eivätkö kaikki jalot aatteet ole arvottomia, jos niistä on maksettava pelolla, köyhyydellä, kidutuksilla ja murhilla? Eikö englantilainen kirjailija Arthur Koestler sanonut, että kunnianttomat keinot, joita käytetään taistelussa ylevien tavoitteiden saavuttamiseksi, johtavat loppujen lopuksi kunnianttomiin tuloksiin?

Neuvostoliittoon muuttaneet amerikansuomalaiset uskoivat naivistisesti, että toverien kauhea kohtalo oli lopulta saanut uuden mantereen kommunistit muuttamaan suhtautumisensa aatteensa puhtauteen. Viimeistään Hrustsevin paljastusten jälkeen uskoimme, että amerikkalaiset rehabilitoisivat kuolleet toverinsa. Minkäänlaista kunnianpalautusta ei kuitenkaan tapahtunut.

Yritin saada yhteyden USA:n kommunistipuolueen pääsihteeriin Gus Halliin, joka, kuten tunnettua, on suomalainen Hallberg Minnesotan osavaltiosta. Läheni NKP:n 26. edustajakokous. Näihin sosialismin riemujuhliin kutsuttiin aina vieraiksi ulkomaitten kommunistipuolueitten pääsihteerit. Lähetin Karjalan valtuutetun mukana kirjeen Gus Hallille, jonka hän toimitti perille. Kirjeessä mainitsin, että Karjalassa on vieläkin paljon 30-luvulla Amerikasta saapuneita suomalaisia ja että kai he olisivat ansainneet sen, että USA:n kommunistipuolueen sihteeriltä löytyisi aikaa tulla kuulemaan heidän kertomuksiaan Venäjällä vietetystä elämästä. Ei kuulunut vastausta. Mutta piakkoin vuonna 1981, maaliskuun 13. päivänä, *Neuvosto-Karjala* julkaisi R. Sykiäiselle annetun haastattelun, jonka otsikkona oli ”Gus Hall: Huipulta näkee kommunismiin”. Lähempänä totuutta olisi kyllä ollut: Huipulla näkee kommunismin!

Lukiessani haastattelua en voinut uskoa silmiäni. Rudolf Sykiäinen kysyi: ”Voisinko välittää terveisenne tovereille Karjalaan? Meillä on vielä paljon niitä, jotka olivat alkaneet yhdessä kansanne.” Vastaus: ”Tottakai!” Minä ajattelen usein niitä nuoria ja vanhempia amerikansuomalaisia tovereita, jotka *pulavuosina* (kursiivi M.S.) muuttivat Yhdysvalloista Neuvostoliittoon. Heidän mukansa minun veljenikin saapui ja *palveli aikansa* (kursiivi M.S.). Hehän ovat antaneet panoksensa sosialismin rakentamiseen, mikä on hyvä asia. Muistelen heitä usein ja ajattelen: ”Missähän he olisivat, jos he olisivat pysyneet Yhdysvalloissa?” Lukijat kysyvät itseltään: ”Olisiko jotain kauheampaa voinut tapahtua kuin joutua vangituksi ja teloitetuksi tai, jos olisi ollut parempi onni, viettää parhaimmat 10–15 vuotta elämästään keskitysleirillä tai jäädä hei-

Gus Hall: Huipulta näkee kommunismiin

NKP:n 25. vuosikokouksen puolesta (jatketaan edellisestä sivusta) Gus Hall, VP:n entinen puheenjohtaja, on ollut Suomessa ja Suomessa vieraillut useita kertoja. Hän on ollut Suomessa vuonna 1977, jossa on Gus Hallin aikoina ollut Arvo Karjalainen. Aikakirja on edelleenkin käsittelemässä, jossa on vielä 47 sivua lisää. Lisäksi on kirjoitettu myös muutamia artikkeleita. Aikakirja on käsitellyt muun muassa Arvo Karjalaisen...

...altes. Hän on puoleensa ja kin syystä tulee sel-
lykkeessä aktiivisesti mukana. laison tunne, että kun
Toista en ole varma, mutta on nyt ollut läällä
minusta iustuu, että menet Neuvostoliitossa, on
ovat vielä elossa, ja mukana ollut jollain vuren
liikkeenä, puolueessa ja am- huipulla. Josta näkee
maailmalla. Mutta mai- sosialismin ja kommuni-
sitoinnista henkilöistä olen nismien laaksoon. Sel-
sivän varma. John Williamen, laisen kuvan saa.
jotka nimi on nämä todistuk- Meille Yhdysval-
seen alla. karkotettiin Eastan- loissa a toveri Breznev-

— Kilttes. Voisinko välittää terveisenne tovereille Karjalain? Meillähän on vielä paljon niitä, jotka olivat aikaneet yhdessä kanssanne.

— Totta kai! Minä ajattelen usein niitä tovereita, nuoria ja vanhempia Amerikan suomalaisia tovereita, jotka pulavuosina muuttivat Yhdysvalloista Neuvostoliittoon. Heidän mukanaanhan minun veljenikin saapui ja palveli oman aikansa. Hehän ovat antaneet panoksensa sosialismin rakentamiseen, mikä on hyvä asia. Muistelen heitä usein ja ajattelen: missähän he olisivat olleet, jos he olisivat pysyneet Yhdysvalloissa. Ja kun he ovat olleet kauan pois, luulen että heidän olisi vaikea käsittää kaikkia suuria tapahtumia maassamme, heidän entisessä kotimaassaan, jossa rappauteisuus on niin valtava, kaupunkia on luhistumassa ja on kymmeniä miljoonaa työttömiä. Niin että siinä mielessä kapitalismin on rappauteutunut, ja heidän olisi hyvin vaikeaa tottua taas sellaiseen maahan. Haluaisin välittää terveiseni kaikille heille!

tettyä sota-aikaisen työarmeijan yleishautaan?” Sannon vain, että kaikki Kanadassa ja USA:ssa vierailleet meikälaiset ovat löytäneet läheisensä ja ystävänsä, jotka viettävät onnellista ja turvallista perhe-elämää.

Yllätyksillä ei ole rajoja. Lukiessani Vaxbergin kirjaa sekä teosta *NKP ja Suomi* käsitin, miten maailman kommunistipuolueet olivat myyneet sielunsa saadakseen aineellista tukea Kominternilta. Mutta *Operation Solo* oli viimeinen pisara. Siitä ilmeni, että vuosina 1958–1980 Amerikan kommunistipuolue oli saanut likipitäen 30 miljoonaa dollaria Kremliltä. Summat on tarkkaan rekisteröity, sillä kantajina olivat Childs-veljekset, jotka toimivat FBI:n agentteina. He olivat saavuttaneet Neuvostoliiton korkeimman johdon luottamusmiehen aseman. Samasta kirjasta muuten ilmeni seikka, että Gus Hallin pyynnöstä Childs-veljekset ostivat Amerikan kommunistipuolueelle arabialaisia hevosia! Pidän tätä kirjaa dekkaria parempana; todellisuus on joskus kummallisempaa kuin taru.

Tämänkaltaisiin keinoihin tarttuivat sekä neuvostot, jotka varastivat omalta kansaltaan, että ulkomaitten kommunistipuolueet pelastaakseen yhä himmenevää

kommunismia liekkiä. Se ei ole sammunut. Venäjällä sitä lietsovat Zjugarov ja hänen puolueensa. He nojaavat petetyn kansan nostalgiaan turvattuun menneisyyteen: ei ollut työttömyyttä, asunnottomia, avointa suurrikollisuutta, nälkää – oli säästöjä ja palkat saatiin ajoissa. Tämä käsitettävä nostalgia kaikin keinoin kanavoidaan haluan palata valtaan. Tavallinen ihminen ei käsitä, että Zjugarov, kuten kaikki muutkin tämän päivän Venäjän johtohenkilöt, jotka ovat olevinaan valtion omistavan omaisuuden puolustajina, ovat todellisuudessa jo itse tämän omaisuuden yksityisomistajia. Ei Zjugarov turhaan sano, että tämän päivän kommunistit eivät ole samoja kuin menneisyydessä. Se on kyllä totta. Mutta hänen kannattajansa identifioivat hänet kansan etujen kanssa. Se on yksi vaara. Toinen vaarallinen ilmiö on se, että yritetään istuttaa uutta uskoa kommunismiin, Leninin ja Stalinin hallitusmuotoihin. Zjugarovilaiset aikovat alkaa alusta, toisin kuin...

Kommunismien liekkiä lietsotaan myös lännessä. Dimitrii Volkogonovin kirjojen ilmestymisen jälkeen löytyi sekä kannattajia että jyrkkiä kritikkoja. Viimeisten joukossa ovat Samuel Farber ja Susan Weissman, jotka yrittävät lyödä matalaksi venäläisen tiedemiehen Volkogonovin tutkimukset Leninistä, Stalinista ja Trotskista. Yksi esimerkki: Volkogonov ilmaisee suuttumustaan siitä, että vuonna 1922 Leninin ehdotuksesta Politbyro päätti viedä ulkomaille miljoona tonnia viljaa siihen aikaan, kun maassa kärsittiin nälkää. Farber kirjoittaa: *”Mitä vielä vasta perustettu Neuvostoliitto olisi voinut myydä ulkomaille vuonna 1922 monivuotisen kansalaisodan ja taloudellisen romahduksen jälkeen?”* Kylläpä nykyajan uudet rikkaat löysivät ulkomaille myytävää: öljyä ja kaasua, kultaa ja jalokiviä! Viljasta ei kysymystäkään: sitä on jo vuosikausia ostettu ulkomailta! Mutta Farberin pääajatus on seuraava: *”Kirja (Volkogonovin M.S.) on kaikista eniten omistettu vallankumouksellisten aatteiden häpäisemiseen neuvostokansan ja ulkomaitten lukijoiden silmissä.”*

Jääkööt täkäläiset vallankumousteorian puolustajat omaan seuraansa! Ne 40 miljoonaa Venäjän kommunismin uhria, heidän kymmenet miljoonat omaisensa, kaikki rehelliset ihmiset, jotka ovat kärsineet ne ajat, ovat kiitollisia Volkogonoville, Saharoville, Solzhnenitsille ja kaikille, jotka ovat tuoneet neuvostoajan rikokset valoon.

IV Ensimmäisiä

Innostus ensimmäiseen työläisten ja talonpoikien valtioon oli valtava ympäri maailman; Neuvosto-Venäjä veti puoleensa myötätuntoisia, ei vain Suomesta ja Amerikasta, vaan myös Puolasta, Tšekkoslovakiasta, Unkarista, Hollannista, Ruotsista, Norjasta jne. Tutkimukset näistä siirtolaisista ovat myös jo alkaneet. Erityisen mielenkiintoisena voidaan pitää C. Zhuravljovin ja V. Tyazhelnikovan tutkimusta, jonka ensimmäinen osa ilmestyi 1994. Tutkimuksesta voidaan päätellä, että 1920- ja 30-luvulla saksalaisten siirtolaisten määrä oli suomalaisten jälkeen suurin. Tutkijat analysoivat vuosina 1933 ja 1934 neuvostoviranomaisten propagandataroituksessa järjestämiä Volgan turistimatkoja, joihin osallistui kaikkiaan 613 ansioitunutta ulkomaalaista iskurityöläistä. Suurin osa näistä turisteista oli saksalaisia, Amerikasta tulleita oli kaikkiaan 84, joista 47:llä oli Yhdysvaltain kansalaisuus. Suomalaisista ei löydy ainuttakaan mainintaa.

Läheskään kaikki Neuvostoliittoon muuttaneet eivät tulleet työväenluokasta. Hollantilaisen Sebald Rutgersin tytär kysyy isänsä elämästä kirjoittamassaan kirjassa: *”Mikä teki kommunistin isästäni, joka oli syntynyt hollantilaisesta pappisperheestä? Miten lahjakkaasta insinööristä, korkeasti palkatusta specialistista, Rotterdamin sataman rakentajasta, tärkeästä virkailijasta Dutch Indiesin siirtolaishallinnossa, Hollannin valtion ja yksityisyrittäjien asiamiehestä tuli vallankumouksellinen?”* Kaikkien tällaisten käännyneiden kohdalla kyse taishi olla vakaasta sitoutumisesta työväenluokan aatemaailmaan sekä kyky vapaaehtoisesti luopua omasta hyvinvoinnista kommunistisen aatteen edistämisen puolesta, aatteen, joka ratkaisisi koko maailman proletariaatin yhteiskunnalliset, taloudelliset ja poliittiset ongelmat. Tällainen fanaattinen uhrautuminen ei nykyisessä pragmaattisessa ja itsekkäässä maailmassa ole enää uhkana kenellekään...

Amerikkalainen Lement Harris tuli hyvin varakkaasta perheestä. Hän oli jo lapsuudessaan tottunut yllimmäiseen elämään palvelijoihin, autoineen ja purjeveneineen. Mutta tarkastellessaan maailman vääryyksiä, hän tunnusti kapitalismin puutteellisuudet ja sosialismin edut. Harris teki kaksikymmentäluvulla useita matkoja Neuvostoliittoon, jossa hän innostui Karl Marxin oppien soveltamisesta käytäntöön, niin että palattuaan eräältä reissulta hän liittyi Yhdysvaltain Kommunistiseen Puolueeseen. Sittemmin Harris omisti elämänsä Amerikan farmareiden kovan kohtalon helpottamiselle. Kirjassaan *Kertomukseni kahdesta maailmasta*, Harris kuvaa ensin ihastumistaan neuvostotalouteen, sitten yhä syvenpää pettymistä neuvostovaltion häilyvään talouspolitiikkaan.

G. ja K. Trincherin kirjasta löytyy todisteita siitä, että jo vuonna 1922 kaksikymmentäyhdeksän amerikansuomalaista oli töissä Sebald Rutgersin johtamassa Kuzbassin Autonomisessa Teollisuuskolonnissa ja Länsi-Siperian kaivoksissa ja terästeollisuudessa. Seuraavana vuonna suomalaisia tuli lisää. Lokakuussa 1921, kaksikymmentäyhdeksän ameri-

kansuomalaista, joista yhdeksän oli naisia, purjehti New Yorkista White Star Linen Adriatikilla Neuvosto-Venäjälle. Seuraavana vuonna tämä ryhmä otti osaa vappumielenosoitukseen Moskovassa. Arthur Ketola kertoo puna-armeijan komentaja Leo Trotskin lausuneen tuliset terveiset kansainvälisille proletaareille, jotka olivat saapuneet auttamaan nuorta Neuvosto-Venäjää. Jäähvyäispuheen piti tunnettu amerikkalainen sosialisti Big Bill Hayward, joka myös saattoi amerikkalaiset matkaan Kuzbassiin, Uralille.

Ketola kirjoittaa vaikeuksista, jotka heitä odottivat, mutta joista heitä varoitettiin jo Amerikassa. Kuzbass Kolonia Bulletinin (N.Y, 20.5.1922) mukaan:

Kuzbass ei ole tarkoitettu teoreetikoille eikä haaveilijoille, eikä se ole paikka, jossa kokeillaan tulevan yhteiskunnan suunnitelmia. Se on paikka, jossa tehdään työtä, kovaa työtä, jotta tuotetaan entistä enemmän. Siksi kaikki Neuvosto-Venäjän ystävien on oltava Kuzbassin luonnollisia ystäviä, ja kaikkien Kuzbassin ystävien on nähtävä omissa ponnistuksissaan mitä tuskainta Neuvosto-Venäjän kammatusta sen olemassaolon taistelussa, taistelussa nälkää ja epäjärjestystä vastaan. Neuvosto-Venäjä tarvitsee ulkomaalaisten insinöörien ja työläisten taitoa, työkaluja ja koneita”.

Arthur ja Aino Ketolan perhe palasi Kanadaan, mutta lähti vuonna 1932 uudestaan Neuvostoliittoon, tällä kertaa Karjalaan.

Nuori amerikkalainen John Scott oli yksi niistä hyväuskoisista, jotka päättivät koettaa voimiaan neuvostojen maassa. Pahemman kerran pettynyt Scott palasi kotimaahansa, jossa kirjoitti syvällisen ja toisaalta huvittavan kertomuksen kokemuksistaan. Scott kertoo myös kolmestasadasta suomalaisesta, jotka olivat siihen aikaan töissä Tseljabinskissa. (Kaikesta päätellen nämä 300 kuuluivat suomalaisiin loikkareihin, koska tuohon aikaan Tseljabinskissa ei ollut näin isoa joukkoa Amerikan suomalaisia. M.S.) Scott kehuu suomalaisten uutteruutta, rehellisyyttä ja vaativaisuutta. Kirjailija muistelee, miten eräänä kovana pakkaspäivänä suomalaiset jättivät saapumatta työpaikalleen. Esimiehen kovisteluihin he vastasivat yksimielisesti, etteivät tule töihin, ennen kuin jokainen on saanut huopatossut jalkaansa. Esimies riekkui, ettei huopikkaita ollut saatavilla. Mutta kun miehet jatkoivat aikansa lakkoa, löytyivät lopulta huopikkaatkin. Scott kertoo myös leipäjonossa öykkäreineestä nuoresta pomomiehestä, joka yritti saada tavaransa jonottamatta. Kun hienovarainen varoitus ei auttanut, suomalaiset heittivät tunkeilijan ulos.

Idealistiset suomalaiset pyrkivät yleensä vastustamaan päällysmiesten pyrkimyksiä saada etuoikeuksia. Mutta pian alkoi mustan pörssin kauppa suljettujen ovien takana. Siellä puoluekerberokset saivat hankkia sellaista aineellista hyvää, mistä rivikansalaiset saattoivat vain uneksia. Neuvostoliittoon juurtui epäoikeudenmukainen, jäykän hierarkkinen yhteiskuntajärjestelmä. Tämä jokaiselle kansalaiselle tuttu sosialismin laki toimi totaalisesti vastoin niitä sosialismin aatteita, joille suomalaiset olivat omistaneet elämänsä. Scott kirjoitti:

Ennen lähtöäni Moskovasta tein erään johtopäätöksen, joka pitää tänäänkin paikkansa. Länsimaiden asukkailla ei ole mitään tekemistä Venäjällä. Se on venäläisten maa ja sen

vallankumousolivenäläinen vallankumous. Länsimaalaiset pystyvät hetkeittäin ymmärtämään Venäjää, mutta heidän kulttuurinsa istuttaminen sinne on lähes mahdotonta.

Amerikansuomalaisten osuuskuntien tehokkuus ilmeni myös siinä, että nämä ryhtyivät antamaan varoillaan ja kokemuksellaan huomattavaa apua Neuvosto-Venäjälle. Yhdysvaltain länsirannikolla syntyi kalastusosuusliike, jonka aikomuksena oli auttaa Neuvosto-Karjalaa vesistöjen tehokkaassa hyödyntämisessä. Hyvin varustettu yhdeksänmiehinen joukko lähti matkaan 31.5.1922. Latvian ja Leningradin kautta he saapuivat Petroskoihin. Siellä he odottivat kaluston saapumista ja jatkoivat sitten matkaa junalla Vienan meren rannalle Knyazhja Guba nimiseen paikkaan. Suomalaisten oli niin vaikea lausua tätä nimeä, että tulokkaat heti paikalla ristivät sen Knösäseksi. Ensimmäistä ryhmää seurasi toinen, johon kuului neljä perhettä ja viisi poikamiestä.

Vuosina 1921–1929 Knösäs, joka oli pantu alulle Leninin hyväksymän Uuden Talouspolitiikan (NEP) puitteissa, tuotti voittoa. Osuuskuntaliikkeen jäsenet omistivat 7/12 ja valtio 5/12 liikkeen omaisuudesta ja tuotannosta. Osuuskunta oli jo rakentanut säilyketehtaan, saunan, leipomon ja kaksi asuntolaa. Suomesta ostetulla kaksiraamisella sahalla tehtiin puutavaraa kalansäilöntätynnyreihin, joista oli kova pula.

Hyvät ajat loppuivat, kun Stalin, tuo yksityisomaisuuden leppymätön vihollinen, lakkautti Uuden Talouspolitiikan. Työinto sammui, kun tulot loppuivat. Osuuskunnan työläiset muuttivat toisille seuduille, Petroskoihin, Kontupohjaan, jotkut Moskovaan, jossa menivät töihin autotehtaalle. Muutamat palasivat Amerikkaan. Knösäsestä on säilynyt Emma Mattilan kirjeet Työmieheen sekä Sault Ste Mariesta Kanadasta lähteneen Victor ja Anni Lampisen kuusihenken perheen tyttären Sirkan tämän kirjoittajalle vuonna 1922 Petroskoissa antamat tiedot. Vuonna 1938 Viktor Lampista ja toista owenilaista voitontavoittelijaa, Jaakko Hiltusta palkittiin heidän osallistumisestaan Knösäsen onnistuneeseen yritykseen NKVD:n synteettisillä optioilla...

Ensimmäinen Venäjälle lähtevä maatalouskommuuni muodostettiin myös länsirannikolla, Seattlessa. Länsirannikon osuuskuntaväki kutsui osuuskuntiaan kommuuneiksi ja itseään kommunaareiksi kukaties siksi, että he olivat tutustuneet utopistisocialistien Robert Owenin tai Charles Fourierin kirjoituksiin. Kaikkien XIX vuosisadan sosialistiryhmittymien mielestä yhteinen omistus oli paljon tehokkaampi omistumuoto kuin yksityinen. Owenin vuonna 1825 perustama amerikkalainen siirtokunta oli ensimmäinen yritys soveltaa utopistista sosialistista teoriaa käytäntöön. Owenin yritys kuitenkin epäonnistui. Epäilemättä länsirannikkolaisiin olivat myös vaikuttaneet tiedot vuosisadan alussa perustetusta Matti Kurikan utopiasiertokunnasta, Sointulasta, Kanadan Brittiläisessä Kolumbiassa. Ei siis ihme, että sointulalaisia löytyi Venäjälle lähtevästä joukosta.

Kommuuni-sana säilytti merkityksensä Neuvosto-Venäjällä nk. Leo Tolstoi-kommuuneissa. Myöhemmin Neuvostoliiton kolhooseista tuli se yhteisomistuksen muoto, jonka uskottiin luovan maahan voimakkaan maatalouden...

Lokakuun 13. päivänä, 1922, saapui Rostovin alueelle Etelä-Venäjällä 88 amerikansuomalaista. Tätä päivää voidaan pitää kommuuni Kylyväjän (ven. *Seyatel*) perustamispäivänä. Vähän myöhemmin Stumbinvillessä, Washingtonissa, muodostettiin toi-

1922. Sault St. Marie, Kanada. Viktor ja Anni Lampisen perhe ennen lähtöä Knösäksen kalastuskommuunaan. Vas. Sirkka, Martti, Viktor, Anni, hänen edessään Olga ja Kaisu.

nen Kylväjään lähtevä ryhmä, johon kuului suomalaisten lisäksi myös aikaisemmin Amerikkaan siirtyneitä ukrainalaisia, romanialaisia, jugoslaaveja ja virolaisia. Niinpä kommuunin kirjastossa oli kirjallisuutta monella kielellä. Kommuunin kokousten pöytäkirjat kirjoitettiin kaikille yhteisellä englannin kielellä.

Kukaan ei tullut Atlantintakaa Venäjälle tyhjin käsin; Washingtonissa kerättiin innokkaasti varoja Venäjän Avun rahastoon. Kylväjän asukkaiden kertomuksien mukaan perheet luovuttivat kommuunille keskimäärin viisisataa dollaria. Emil Vilenin panos oli peräti kymmenentuhatta dollaria. Ilmeisesti amerikansuomalaisten Kylväjään tuomat Best Caterpillar traktori, puimakone ja kolme Fordson kuorma-autoa olivat ensimmäiset laatuaan koko Venäjällä. Paikallinen väestö kävi suu auki tollistelemässä näitä jättimäisiä koneita, jotka suorittivat kymmenien ihmisten työt.

Jo ensimmäisenä vuonna kommunaarit kävivät käsiksi 6 000 hehtaarin rikkaaseen mustan mullan alueeseen. Siirtolaiset eivät olleet tietoisia arotuulien tuhovasta voimasta, mutta pian he saivat siitä käsityksen, kun ensimmäinen sato kärsi suuria tappioita. Estääkseen tuhon toistumisen, kylväjäläiset istuttivat puustoa suojavyöhykkeeksi. Muutaman vuoden kuluttua viljelykset menestyivät jo erinomaisesti. Puusuojavyöhykkeet ovat tänään hyvin yleisiä Etelä-Venäjällä, mutta tuskinpa kukaan tietää, että niiden alkuunpanijoina olivat farmarit kaukaisesta Amerikasta.

Loppuvuodesta 1930 maan eri osista saapui viljelijöitä katsomaan, miten tämä Amerikan ihme oli oikein tapahtunut. Katsojia kiinnosti myös se, miten Kylväjän toiminta oli muuten järjestetty. Yksittäisten asuntojen rakentaminen olisi vienyt liian

paljon varoja ja aikaa, siksi pä kommuunaareille oli rakennettu yhteinen asuntola, ruokala, pesula, kauppa, kirjasto, lastentarha ja koulu. Käytössä oli minimipalkkajärjestelmä, ruokailu ja muut palvelut olivat ilmaisia. Kommuunin voitot kuuluivat kaikille jäsenille. Alussa ylijäämä käytettiin vain tuotannon laajentamiseen ja uusien koneitten ostoon. Suomesta tuotiin rotukarjaa, viljelyalaa laajennettiin entisestään. Tällainen järjestely kysyi korkeata yhteiskunnallista tietoisuutta ja kurinalaisuutta, mistä kaikki eivät pitäneet. Niinpä jotkut palasivat Amerikkaan.

Neuvosto-Venäjän historiassa tämä oli kovaa aikaa. Kansalaissota oli jättänyt surkean perinnön, kodittomia lapsia oli paljon. Orpolapsi Ivan Tiktin muisteli, miten hän kerran joutui sellaisten ihmisten läheisyyteen, jotka puhuivat jotakin outoa kieltä. Hän kerjasi ruokaa, jota sai heti. Sanotaan, että hyvillä uutisilla on siivet. Piakkoin Kylväjään ilmestyi uusia orpolapsia, joille järjestettiin oma orpokoti. Enemmistö lapsista jäi Kylväjään ja heistä tuli uskollisia kommuunaareja.

Heti, kun Kylväjä pääsi vahvasti jaloilleen, alkoi kommuunaarien elinolojen parantaminen. Rakennuspuuta olisi tarvittu, mutta aroilla ei puu kasva. Alfred Luoman ehdotuksesta rakennettiin tiilitehdas. Pian Kylväjään ja sen lähikyliin ilmestyi sieviä kivitaloja, joiden edustaa koristivat kukkapenkit, kasvitarhat ja jopa viinirypälepensaat. Amerikkalainen ihme veti puoleensa jatkuvasti uteliaita vieraita.

Vuonna 1923 Kylväjään saapui Oskari ja Sofia Hendricksonin perhe. Säilyneestä lehtileikkeestä käy ilmi, miten varakas tämä perhe oli. Lähtiessään he olivat myyneet Columbia-joen rannalla Washingtonissa kauniin 50 eekkerin karja- ja puutarhafarminsa, jossa oli puutarhoja ja kynnettyä maata 8 eekkeriä, peltoja 30 eekkeriä ja loput metsää. Aikamoisia kulakkeja!

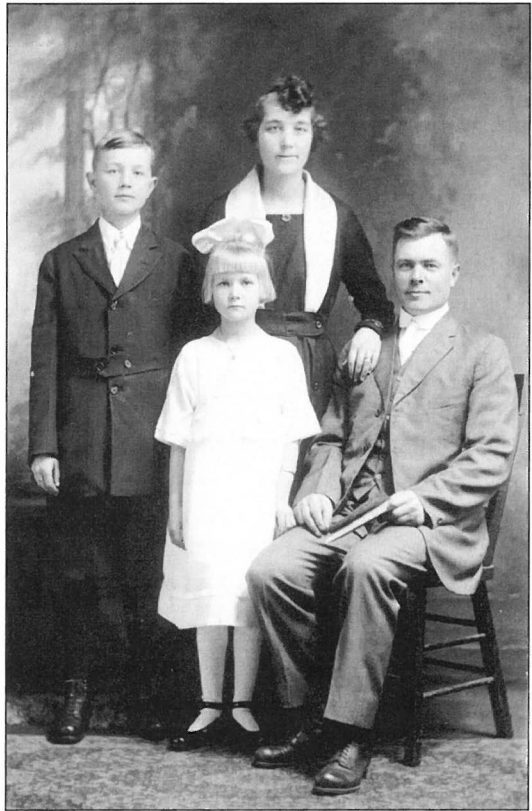
Kylväjän saavutukset eivät ole menneet unholaan. Tänäkin päivänä kehutaan samalla Rostovin alueella olevia maatalousyhtiöitä nimeltä Gigant ja Tadeush, jotka ovat Kylväjän jälkeläisiä. Laivamatkalla ensimmäisen joukon ylittäessä Atlantia Kylväjän ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Kalle Mattila. Häntä kävivät vanhainkodissa kuusikymmenluvulla tapaamassa vanhat kommuunaritoverit Sylvi Ruotsala ja Edna Koskinen. Kalle jaksoi edelleen olla tyytyväinen siihen, mitä Kylväjässä oli yhteisvoimin saatu aikaan.

Kylväjän menestys ei ollut mikään meriitti, kun Stalinin kuolemantehtaat alkoivat jauhaa. Risto ja Impi Johnsonin kuusihenkinen perhe menetti isän, John ja Maija Pietilä poikansa Alfredin. Minna ja Alfred Luoman seitsenhenkisen perhe muutti vuonna 1929 Karjalaan, jossa vangittiin kaikki muut, paitsi Minna ja yksi hänen tyttäristään. Monien vankeusvuosien jälkeen palasivat Sylvia, Elma ja Toivo, mutta Alfred, William-poika ja Aino-tytär katosivat jäljettömiin.

Sittemmin sotateille viedystä Tauno Hendricksonista ei kuulunut mitään. Mutta ilmeisesti Sofia-äidin osaksi ei ollut tullut vielä tarpeeksi surua: vuonna 1948 alkoi uusi terroriaalto, ja nyt oli vuorossa Oskari. Tälläkään kerralla ei ”pärjätty” ilman suomalaisia...

Kirjassani Red Exodus kerrotaan seikkaeräisesti vuonna 1923 Kylväjään saapuneesta Benjamin ja Maria Koskisen perheestä, jonka traagiset vaiheet alkoivat siirtymisestä Karjalaan. Marian terveys heikkeni ja Edna-tytär meni töihin keventääkseen

1922. Astoria, Oregon. Koskiset. Vas.
Aarne, Edna, Maria ja Benjamin.

äitinsä taakkaa. Koskisten Aarne-poika avioitui, hänelle syntyi pieni tytär, joka ei koskaan nähnyt isäänsä, sillä Aarne, yllätys, yllätys, ammuttiin. Isä Benjamin oli ollut Yhdysvalloissa kommunistipuolueen jäsenenä jo silloin, kun se joutui toimimaan maan alla. Nähtyään Karjalassa jokaöisiä vangitsemisia, hän päätti ryhtyä toimenpiteisiin. Ensiksi Benjamin meni Petroskoin kaupungin NKP:n komiteaan, missä hän luovutti jäsenkirjansa sanoen, ettei voinut kuulua puolueeseen, joka toimettomuudellaan puolustaa syyttömien ihmisten vangitsemisia. Seuraavaksi Benjamin erään tuttavaperheen nuorukaisen avustuksella laati kirjeen Yhdysvaltain Kommunistisen Puolueen johtokunnalle ilmoittaakseen vääryyksistä, joita harjoitettiin rehellisiä siirtolaisia vastaan.

Kun kirje oli valmis, Koskinen saman nuoren miehen läsnäollessa piilotti sen pöytälaatikkoon. Samana yönä tulivat NKVD:n noutajat, jotka kävelivät suoraan pöytälaatikolle, ja niin Koskista vietiin. Benjamin ehti kuiskaamaan tyttärelleen, että vain kirjeen laatimisessa auttanut poika tiesi kirjeestä... (Naivi Benjamin ei ollut tajunnut morozovilaisuuden koko olemusta. *Toim. huom.*) Koska NKP:n Petroskoin Puoluekomitea oli tietoinen Koskisen asiasta, oli ymmärrettävää, että Benjamin Koskisen rikosta käsiteltiin Karjalan Tasavallan Korkeimmassa Oikeudessa. Tuomio oli 25 vuotta vankeutta, eli niin kuin noihin aikoihin hauskaasti sanottiin, tuomitulle lyötiin kaksikymmentäviisiruplanen kouraan. Benjamin kuitenkin anoi kuolemantuomiota. Hänelle annettiin mahdollisuus hyvästellä Edna-tyttärensä, joka ei koskaan unohtanut

isänsä viimeisiä sanoja: *"Muistakaa minua perheemme vihollisena. Toin tähän maahan sinut, säiraalloisen äitisi, joka kuoli ennenaikaisesti, veljesi, jonka menetimme terrorille. Turmelin kaikkien elämän. Kyllä minä olin kaikille rakkaimmilleni vihollinen"*. Koskisen rikosoli tietäkseni amerikansuomalaisten keskuudessa ainut, joka käsiteltiin oikeudessa, jopa Karjalan Tasavallan Korkeimmassa Oikeudessa. Kaikissa muissa tapauksissa tuomion langettivat kolmimiehiset kuulustelijaryhmät, troikat. "Maantietä pitkin troikka kiihtää..."

Ednalla oli edessään vielä hirvittäviä kokemuksia; sota erotti hänet miehestään Ludvig Rajalasta, joka oli jäänyt Petroskoihin. Proomu, jolla Ludvigia ja muita evakuituja viettiin Äänisen yli, joutuikin pommituksen takia muuttamaan kurssia. Proomu rantautui Soutjärven läheisyydessä, jossa suomalaiset joukot jo olivat. Suomen sotajoukkojen aikanaan perääntyessä Petroskoista, Ludvig lähti mukaan. Suomessa ollessaan Ludvig meni Helsingissä Venäjän suurlähetystöön anoakseen perheelleen viisumia. Siellä hänet vangittiin. Edna taisteli miehensä vapauden puolesta kuin leijona, mutta Ludvig vapautettiin vasta vuonna 1956. Seurasi kymmenisen vuotta onnellista perhe-elämää, josta saivat nauttia myös heidän tyttärensä perheineen. Tänäpä Edna viettää rauhallista elämän iltaa paluumuuttajana Suomessa, missä hän löysi Taiston, uuden elämäntoverin.

Kommuuni Säde perustettiin Cobaltissa, Kanadan Ontariossa 21.8.1922. Suurin osa kommuunin miehistä oli kaivostyöläisiä, joiden työ oli raskasta ja vaarallista, mutta ansiot pienet. Ajatus siitä, että Neuvosto-Venäjällä saisi ilmaiseksi maata viljelykseen ja karjankasvatukseen ei antanut rauhaa. Ja olihan siellä synnyinmaa aivan vieressä!

Lähtövalmistelu alkoi rahan säästämällä, sillä alkuun päästäkseen kommunaarien oli hankittava monenlaisia varusteita ja työkaluja. Ylitöitäkin tehden oli vuoteen 1925 mennessä säästetty jo 14 000 dollaria, joilla ostettiin traktori, sahalaitos ja muita työvälineitä. Ensimmäisenä lähti matkaan kolmihenkinen ryhmä, johon kuuluivat K. Lahti, R. Gremberg ja L. Holm. Mutta he eivät menneetkään lämpimälle mustanmullan alueelle, vaan suuntasivat matkansa karuun Karjalaan, sillä he luottivat tarmokkuuteensa ja elämän varrella saatuihin työkokemuksiin. Karjalan hallitus oli valmis luovuttamaan heille 269 hehtaaria viljelemätöntä maata Aunuksen tasangolla. Pian lensi kutsu odottaville tovereille Kanadaan. Seuraava ryhmä kommunaareja, Elis, Emma ja Vieno Ahokas, Kalle ja Lempi Siikanen ja Wäinö Takko saapuivat perille 1. kesäkuuta 1926. He toivat mukanaan Fordson-traktorin, sirkkelisahan ja muuta maatalouskalustoa. Vuoden kuluttua kommunaareihin liittyivät peräkammarin pojat Nikki (Nikolai) Tuulos, Eino Piispanen, Johan Kaski sekä Johan Kulmala. Alussa paikalliset vain hämmästelivät tulokkaiden kovaa työtahtia, mutta heti kun alkoi näkyä tuloksia, monet anoivat pääsyä kommuunin jäseneksi. Koneellistaminen, uhrautuva, leppymätön työ yhteiseksi eduksi, todellinen toveruus ja omistautuminen asialle, ei jättänyt ketään välinpitämättömäksi.

Säteessä seurattiin Kylväjän esimerkkiä, tulot ja menot olivat yhteisiä. Säteessä oli kyllä yksi etuoikeutettu ryhmä, lapset, joiden eteen kommunaarit tekivät kaikkensa, jotta heistä kehittyisi ahkeria ja terveitä. Jo vuonna 1928 kommuunin karjatalous tuotti

40 prosentin voiton; lehmät lypsivät keskimäärin 25 litraa maitoa päivässä. Kolmikymmenluvun alkuun mennessä Säde kasvatti oman viljansa ja varusti kaikki Aunuksen kolhoosit korkealaatuisilla siemenviljoilla. Säde herätti kiinnostusta pohjoisessa, kuten vanhempi sisarensa Kylväjä etelässä. Säteen edustajia kutsuttiin konferensseihin kertomaan kommuunin saavutuksista. Useita kertoja Säde palkittiin kunniadiplomilla koko maata käsittävissä näyttelyissä. Säteen työtahtia ja tuloksia kävi ihastele-massa myös tunnettu tanskalainen kirjailija Martin-Andersen Nexø. Kommuunin suurin merkitys oli kuitenkin siinä, että Karjalan kolhoosit ottivat siitä oppia ja saivat tuotantonsa kannattavaksi.

Elämä Säteen kommuunissa oli saavuttanut sen pisteen, että siitä jo nautittiin. Kommunaarien joukossa oli useita muusikoita, laulajia, tanssijoita ja myös joitakin kovia urheilijoita. Säteen iltamiin ja kilpailuihin tuli aina suuri määrä innokkaita osanottajia.

Vuonna 1935 neljä Säteen perustajajäsentä vangittiin ja heidän perheensä karkotettiin pohjoiseen. Pian kaikki kuitenkin pääsivät palaamaan, pilvet haihtuivat, ja elämä jatkui entiseen tapaan. Mutta sitten eräänä kauniina kesäpäivänä kaikki romahti; Nikolai Tuuloksen Säteessä syntynyt ja kasvanut Toivo-poika kirjoitti:

En koskaan unohda sitä kauheata päivää. Odotimme sadonkorjuuta, jokaisella oli kiireellisiä töitä. Sillä hetkellä puhdistettiin kairoa. Miehet olivat likaisia ja märkiä, kun heidän eteensä ajoi NKVD:n kuorma-auto, ja kaikki komennettiin nousemaansen lavalle. Parisenkymmentä miestä, heidän joukossaan Ojala, Piuspanen ja Hillilä, teki kuten oli käsketty. Auto ajoi pois, jättäen jälkeensä vaan suuren tomupilven. Miehiä ei koskaan enää nähty. Minun isäni vietiin tammikuussa 1938.

Eräs sinä päivänä pois viedyistä miehistä oli Elis Ahokas, joka oli tehnyt kaikkensa saadakseen kokoon varat perheen viemiseksi Neuvostoliittoon sosialismia rakentamaan. Ahokkaan tytär Vieno, joka on palannut kotimaahansa Kanadaan, taitaa olla tänään ainoa elossa oleva, joka omin silmin näki Säteen syntymän, nousun ja tuhon. Muuten tämä kommuuni elää vaan paperilla ja joidenkin paikallisten vanhusten kauliissa muistoissa.

Kolmas maatalouskommuuni Työ syntyi osakkaista, jotka olivat kotoisin kolmesta osavaltiosta, Mainesta, Wisconsinista ja Illinoisista. Työn kommunaarit asettuivat historialliselle paikalle, entiselle Romanovien 145 hehtaarin kokoiselle maatilalle Leningradin alueella. Kommunaarit, joita tuli 28 eri perheestä, saapuivat pienissä ryhmissä touko-joulukuussa 1927. Yhdysvalloissa Työn siirtolaiset olivat saaneet kokoon jo 100 000 dollaria koneita ja varusteita varten. Näidenkin kommunaarien elämä oli samanlaista kuin Kylväjässä ja Säteessä. Paikalliset asukkaat ihmettelivät, kun ulkomailta tulleet nukkuivat siskonpeteillä, miehet, naiset ja lapset kävivät yhtä aikaa saunassa, kaikki söivät samaa ruokaa yhteisestä kattilasta, lapsia hemmoteltiin antamalla heille aina parhaimmat palat, naiset hoitivat karjaa... Vieläkin enemmän ihmeteltiin maatalouskoneita, työvälineitä ja tuloksia, joita kommunaarit lyhyessä ajassa saivat aikaan.

1930. Työkommuunin nuoria. Ensimmäinen rivi, vas.: Matti Wiitala, Richard Salo, Eino Neiro, William Leppänen, nimet unohtuneet; toinen rivi: Allan Mäki, nimi unohtunut, Osmo Saviniemi, George Ruotsala, Elina Laitinen, Eugene Mäki, nimi unohtunut, Jean McKone; kolmas rivi: Robert Leino, Vieno Virtanen, Violet Salo, Taimi Aarnio, nimi unohtunut, Lillian Salo, Bertha Leino.

Ei kulunut montakaan vuotta, kun Leningrad sai kommuunista ensiluokkaisia maataloustuotteita. Kommunaarit rakensivat uusia asuintaloja ja järjestivät ajanvietetapahtumia, jotka innostuttivat myös paikallisia asukkaita. Nämä haalisuomalaiset eivät olleet ainoastaan uurastajia, vaan myös lahjakkaita soittajia, tanssijoita ja näyttelijöitä. Täällä aloitti kukoistavan näyttelyuransa inkeriläinen tyttönen Liisa Tomberg, jonka jokainen Karjalan Suomalaisen Draamateatterin esityksissä käynyt varmaankin muistaa.

Valitettavasti kommuunin saavutukset herättivät myös kateutta; kommuunissa tapahtui tuhopolttoja, joissa tuhoutuivat haali, koulun asuntola ja sahalaitos. Lisäksi kommuunin karjaa myrkytettiin. Nämä tapahtumat tappoivat uskon työhön ja toimintaan. Vähitellen ihmisiä alkoi muuttaa pois, kuka takaisin Amerikkaan, kuka taas Karjalaan, mistä löytyivät suomenkieliset koulut ja asuntotaajamat.

Myöhemmin Työn uurtajia alettiin vainota; ensimmäisten joukossa katosi 24-vuotias kaunotar Violette Salo, Juho Leino ja hänen poikansa Viktor Leino, nuoret veljekset Allan ja Eugen Mäki, sekä Edward ja Laura Mäki. Laura pääsi palaamaan vuosien kuluttua.

Muita ensimmäisten joukossa saapuneita vangittuja ja tuhottuja olivat Enoch Nelson ja professori Toivo Rantanen ja hänen puolisonsa Tyyne, joka kyllä palasi kymmenen vuoden matkalta. Hänen ainoa tyttärensä Irma, joka oli vaikeuksista huolimatta opiskellut lääkäriksi, kuoli nuorena raskaiden orpovuosien aiheuttamaan pa-

rantumattomaan sairauteen. Pian hänen äitinsäkin siirtyi viimeisen rajan taakse. Sattuina asumaan näiden surullisten tapahtumien aikana samassa talossa kuin Tyyne ja Irma perheineen. Irma oli hyvin suosittu lääkäri, rakastava äiti ja tytär. Läheiset, ystävät ja potilaat jäivät häntä kaipaamaan.

Muutamat maahan kaksikymmenluvulla tulleista palasivat Amerikkaan, mutta Karjalan kuumeen vaikutuksesta he vielä kerran lähtivät matkaan. Eivätköhän he esimerkiksi myös vaikuttaneet toisiin, jotka saattoivat ajatella: ”Katsokaa! Ei Venäjällä taidakaan olla niin hirveää kuin väitetään. Eiköhän lähdetä katsomaan omin silmin!” Tämän reissun tekivät kahdesti Lauri ja Lyydia Rautasen, Yrjö ja Anna Laineen, Emil ja Maria Mäen, Oskari ja Mari Kentän, Johan ja Maria Kaipaisen, Viktor ja Olga Rimpilän perheet sekä Frans Vilman (Vahlman).

Amerikassa kehittynyt osuuskuntaliike sai siis Neuvosto-Venäjällä jo 80 vuotta sitten maatalouden tuottamaan. Neuvostoliiton maatalous ei koskaan toipunut Stalinin pakkokollektivisoinnista. Tänäpä Karjalasta löytyy vain muutamia menestyviä maatalousyrityksiä, kuten Essoila ja Vilga. Kyllä tervejärkiset käsittivät Karjalassa jo aikoja sitten, että Suomen elintarviketuotanto oli ylivoimaista itänaapuriin verrattuna. Kaikille tämä selvisi kuitenkin vasta silloin, kun maahan alkoi virrata suomalaisia elintarvikkeita. Kommunistimieliset skeptikotkin alkoivat uskoa, että jotakin oli vinnossa, ovathan Suomi ja Karjala luonnonolosuhteiltaan verrattain samankaltaisia.

Suursiirtolaisuuden alettua monet muuttivat Kylväjän ja Työn kommuuneista Karjalaan. Myös Säteen uurtajat muuttivat toisille paikkakunnille, muutamat jäivät Aunuksen lakeuksille. Amerikasta lähdon ja kommuuneihin muuton tärkeimpiä syitä olivat kielikysymys sekä utopistinen toivo, joka – kuten tunnettua – kuolee viimeisenä...

V Suursiirtolaisuus

Neuvostoliittoon saapuneiden runsaslukuisten siirtolaisten panos maan talouteen oli huomattava 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa. Kommuunien alkuunpanijoiden (Kuzbas 29 henkeä, Knösäsen kalastusosuuskunta 34 henkeä, Kylväjän, Säteen ja Työn maatalouskommuunien n. 180 henkeä) lisäksi Yhdysvaltojen itärannikolta lähti kolme nk. Sementti-ryhmää. Sementti-ryhmät olivat Fordin autotehtaiden lähettämiä komennusporukoita, jotka pystyttivät autotehtaita eri puolille neuvostomaata, joissa oli tietävästi yhteensä noin 150 henkeä. Siis jo ennen KTA:n virallista toimintaa noin 350 amerikansuomalaista oli matkustanut Venäjälle. Näyttää siltä, että Matti Tenhusen toiminta Amerikassa oli tuottanut tuloksia jo paljon ennen KTA:n syntymistä. Tenhusen uskoi Kremlin lupauksiin siirtolaisuuden jatkuvasta kasvattamisesta.

Vuoden 1930 joulukuun alussa valtamerialus Lloyd Bremen vei New Yorkista Lontoon 78-henkisen ryhmän, joka sieltä jatkoi matkaa venäläisellä aluksella Leningradiin, ja sieltä edelleen junalla Karjalaan. Tiedot näistä matkustajista löytyvät KT:n arkistosta: Yhdysvaltoihin heistä palasi 14, Karjalaan jäi töihin 43, kahdestakymmenestä muusta ei löydy tietoja. Tuohon aikaan värvääjät jo kiersivät Yhdysvaltain ja Kanadan suomalaisasutuksia, ja Tenhusen ”staabiin” tuli satoja hakemuksia. Heti kun KTA:n ovet avattiin virallisesti toukokuun 1. päivänä 1931, alkoi vilkas värväystoiminta. KTA:n toiminta oli hyvin järjestetty. Anomuksia ei hyväksytty silmät ummessa, vaan KTA kehitti tarkan systeemin, jota noudatettiin alusta loppuun. Järjestelmässä oli kolme eri vaihetta:

Ensimmäisessä hakija täytti kaavakkeet, joihin liitettiin 3 valokuvaa ja lääkärintodistus. Ilmeisesti tärkeimmässä, toisessa vaiheessa, paikallinen ”Suomalainen Komitea” käsitteli hakemuksen, tehden päätökset hakijan terveyden ja poliittisen kannan perusteella. Paikallisten komiteoiden pöytäkirjoista käy ilmi, miten vakavasti anomuksiin suhtauduttiin. Kielteisten päätösten perusteina oli mm. alkoholismi, irstas elämäntapa, anojan laimea osallistuminen yhteistoimintaan, pidättäytyminen sosialististen lehtien tilaamisesta tai liian vähäinen kiintymys työväenlehtiin. Keskustelut anojien ja paikallisten komiteoiden välillä olivat usein kiihkeitä ja päättyivät kielteiseen päätökseen. Jos päätös oli myönteinen, paperit allekirjoitettiin ja lähetettiin sinetöitynä KT:n arkistoon New Yorkiin tai Torontoon.

Kolmannessa vaiheessa päätöksen teki kolmihenkinen KTA:n komitea. Myönteiset päätökset lähetettiin Petroskoihin Työn Komissariaattiin. Siirtolaishallinnon muodostamisen (9.10.1931) jälkeen paperit lähetettiin suoraan sinne. Joitakin pöytäkirjoja on ihmeellisellä tavalla säilynyt Karjalan arkistoissa. Syyskuun 14. 1931 Rockissa, Michiganissa, käsiteltiin Davidsonien anomusta. Lopulta, äänestyksen jälkeen, heitä suositeltiin niukalla enemmistöllä. Davidsonien anomusta vastustaneet perustelivat kantansa sillä, että rouva Hilda Davidson vastusti perheensä talon myymistä. Sen kat-

sottiin merkitsevän sitä, että rouva jo ajatteli mahdollista paluuta. Avomielinen Hilda ei pelännyt myöntää, että lähtokuume oli hänen miehellään Johnilla, mistä syystä hänenkin oli lähdeittävä. Mutta Hilda ajatteli palaavansa vaikka yksin, jos siltä tuntuisi. Kohtalon kortit oli jaettu toisin: Hilda menehtyi tapaturmassa ja Johnin korjasivat ikuisuuteen NKVD:n palvelijat.

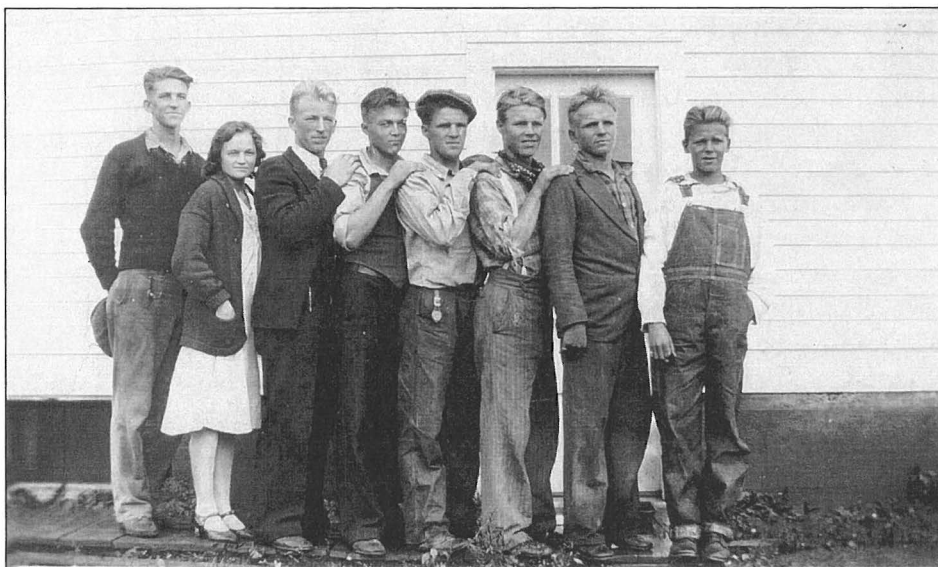
Useimmat anojat saivat aluksi kielteisen päätökseen, mutta yleensä he tappelivat vastaan, kunnes saivat lopulta lähtöluvan. Eivät Otto Granholm ja Frank Niinivaara voineet aavistaa, että voittoa taistelu veisi heidät NKVD:n helvettiin. Joskus joku tuli väliin auttaakseen anojaa. Eräs valitus tuli Fort Braggista, Kaliforniasta: ”C.H.:lla on niin kova Karjalan kuume, että hän aikoo jättää vanhanpuoleisen vaimonsa ja tyttärensä tänne Amerikkaan. Tämä kaikki on hänen vävypoikansa touhua.” Anoja kirjoitti, että ”vävypoika on korjannut lissuni ja ostanut tajeirit, joten matkavaakani alkaa olla reilassa New Yorkin matkaa varten”. Tällä tapauksella taisi olla *happy end*, sillä vävypoikaa ja appiukkoa ei kumpaakaan löytynyt Karjalaan saapuneiden listoista.

On kovin vaikea ymmärtää, miksi joitakin anomuksia hylättiin: Hjalmar (Joonas) Harju Ilwacosta, Washingtonista, ei saanut matkustuslupaa ensi yrityksellä. Harju ei antanut periksi, ja loppujen lopuksi hänkin löysi itsensä Karjalasta. Harju antoi huomattavaa apua Karjalan maataloudelle. Suomesta ostettiin rotukarjaa Harjun myöntämällä varoilla. Joonas Harju nukkui ikuisen uneen hyvien ystäviensä ympäröimänä parahiksi silloin, kun NKVD:n yöllisten vierailujen pelko oli jo jähmettänyt kaikkien sydämet. Joonas nukkui kirves tyynyn alla sanoen, että ”tätä poikaa ei elävältä oteta!”

Kielteisen päätöksen saaneita, mutta Karjalaan silti saapuneita, taitavina ammattimiehinä ja farmareina tunnettuja amerikansuomalaisia olivat mm. Oscar Friman, Mauri ja Hilma Heino, Toivo ja Hilda Lehtinen, Jorgen ja Helen Lund, Walter Mäki ja Alarick Sandelin, joiden kielteiset päätökset oli allekirjoittanut Kalle Aronen. Rakas nuoruudenystäväni Edith Lehtinen kysyi minulta: ”Löytyykö toista niin idealistista ja itsepin-taista lajia kuin ne hullut amerikansuomalaiset, jotka lähtivät Venäjälle? Voin kuvitella, kuinka onnellista elämää viettäisimme Grand Rapidsissa, Michiganissa, jos vanhempani olisivat hyväksyneet sen ensimmäisen kiellon!” Mutta suomalainen ei olisi suomalainen ilman itsepäistä pyrkimystään hakea oikeutta, silloin kun häntä pidetään huonompana kuin jotakin toista. Kaiken kaikkiaan KTA antoi kielteiset vastaukset 265 anomukseen. Valitettavasti on oletettavissa, että edellä mainitut kielteisen päätöksen saaneet henkilöt eivät olleet ainoita itsepäisiä, jotka jatkoivat yrityksiään, ja lopulta pääsivät toisten siirto-laisten joukkoon.

Amerikan Kommunistisen Puolueen jäsenien oli saatava puolueensa keskuskomitealta virallinen siirtymälupa, jota ilman KTA ei hyväksynyt anomusta. Lupaa ei aina annettu, koska puolue pelkäsi menettävänsä tärkeitä toimihenkilöitä. Useimmat kiel-lon saaneet yrittivät uudestaan, jolloin he saivat seuraavan kaltaisen selityskirjeen:

*Aleksanteri Viitalle 1.8.1931. Meillä on ohjeemme olla ottamatta anomuksia puolueen jäse-niltä, jotka eivät ole saaneet matkustuslupaa. Emme voi, emmekä halua näitä sääntöjä rik-koa. Otaksumme siis, että asianne on saanut lopullisen päätöksen.
Toverilliset terveiset. Kalle Aronen.*

1930. Ironwood, Michigan. Ennen Karjalaan lähtöä. Vas. Erland Niemi, Helen Björn, tuntematon, Eino Björn, Sulo Björn, Arvo Björn, Onni Björn, Benny Niemi.

Theodor Sauso, Matti Lakkila ja John Oravainen Astoriasta, Washingtonista, saivat samankaltaisen kiellon. Mutta he olivat Yhdysvaltojen poliisin valvonnan alaisia poliittisen toimintansa vuoksi, ja heitä uhkasi karkotus. Siksi lupa myönnettiin ja vuoden 1931 lopulla he olivat jo Karjalassa. Eivätköhän Theodor ja Matti toisenkin kerran muistelleet, miten tarmokkaasti he olivat etsineet poliittista turvaa ja valinneet Neuvostoliiton synnyinmaansa Suomen asemesta! Matin kohdalle lankesi viiden vuoden tuomio. (3–5 vuotta oli yleensä minimituomio, joka oli käytännössä tuomion perusosa, jonka sai, vaikkei ollut syyllistynyt mihinkään. Usein tuomiota jatkettiin vankeusajan jälkeen. Kakkua kasvattivat myös sellaiset rikokset kuin kuuluminen sivistyneistöön tai vähemmistökansallisuuteen, puhumattakaan esim. Karjalan siirtolaisia usein koskeneista erityisyyhteistä, kuten vakoilusta. Tuomioon kuin tuomioon riitti mm. syyte: ”Olette isänne poika!” tai ”Kyllä meillä pykälä löytyy, kunhan vaan on syytetty” *Toim. huom.*). Vangitsemisen jälkeen ei Matista kuulunut mitään. Theodorilla kävi kylmät vuonna 1938, jolloin hänen kuolemantuomionsa panttiin täytäntöön. John Oravainen kuoli sairauteen. Vähänkös niitä ihmisiä menee levottomina aikoina...

KT:n arkistosta löytyy tärkeä marraskuun 14. 1931 päivätty Siirtolaishallinnon dokumentti, joka todistaa, etteivät kaikki viisumin saaneet käyttäneet matkustuslupaansa: 2551 viisumin saanutta (miehiä 1581, naisia 678, lapsia 292) jäi Amerikkaan. Luku on korkea ja viittaa siihen, että Karjalaan ei enää rynnätty suin päin. Epäröintiin vaikuttivat paluumuuttajien kertomukset, kirjeissä vihjaukset epäsuotuisiin oloihin, käsittelemättömällä tavalla kokonaan loppunut kirjeenvaihto jne. Miten paljon pitempi uhrien lista olisi, jos kaikki olisivat hyödyntäneet viisuminsa. Lähtöä harkinneet, mutta Amerikkaan jääneet tunsivat varmaan melkoista helpotusta, kun kävi ilmi, kuinka sukulaisten ja hyvien ystävien oli siellä käynyt. Moni oli häipynyt kuin savu ilmaan.

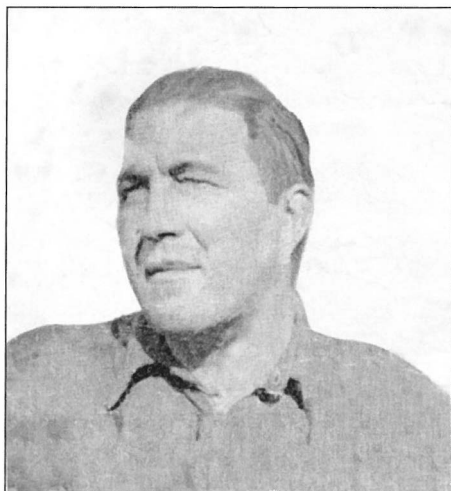

Hilja (s. 1896, Hamina) ja Paavo Jokinen (s. 1892, Tampere).

Emil (s. 1885) ja Julia Mäkivirta (s. 1895, Hamina).

Professori Keron mukaan voimakkaana vaikuttimena Amerikan siirtolaisuuteen oli ystävien ja sukulaisten esimerkki. Sama oli havaittavissa Karjalan kuumeessa. Lähtöpäätöksen lienee tehnyt helpommaksi Matti Tenhusen perheen esimerkki: Mattin perhettä seurasi Adam-veljen (Tenho) kuusihenkinen perhe. New Yorkista lähti kolme Jokisen sukulaisperhettä, August, Lyyli ja Toini Jokinen, Paavo, Hilja ja Antti Jokinen, sekä Julia (Hiljan sisar) ja Emil Mäkivirta. Muuton alkuunpanijana oli tunnettu kommunisti August, New Yorkin Työväen temppelein talonmies, jonka oli poistuttavamaasta poliittisista syistä. Kaikki nämä perheet olivat Corganeille jo ennestään tuttuja New Yorkista. Siksi Pauli-veljeni oli iloinen saadessaan Paavo Jokisen kesänaapurikseen. Minunkin perheeni vietti Jokisten kesämökkityömaalla rakennusapulaisina useita viikkoja Ukhs-järven rannalla luonnonkauniissa Kossalmissa, parinkymmenen kilometrin päässä Petroskoista.

August Jokinen (s. 1894, Tampere).

Paavo oli maailmaa kiertänyt merimies, jolla kyllä riitti hauskaa kertomista! Muistiini on jäänyt eräs värikäs juttu, joka koski siirtolaisuutta; sotien jälkeisinä vuosina Paavo, kuten enemmistö Karjalaan saapuneista, osasi jo tehdä pilaa kaikesta Amerikassa syvälle juurtuneesta ideologisesta lorusta. Puhe oli punaisesta väristä, joka, kuten tunnettua, on vallankumouksen tunnus. Paavo kertoi ryhmänsä junamatkasta Göteborgista Tukholmaan, jossa heitä odotti pieni neuvostoalus. Jonkun mieleen

pälkähti ajatus, että näyttäisimme ruotsalaisille olevamme todellisia vallankumouksellisia. Kaikki, joilla oli punaista vaatepartta, pukivat sen päällensä. Punaiset liinat ja hatut otettiin käteen, avattiin junan ikkunat, ja heilutettiin punaista kaikkien nähtäväksi. Mutta tulos oli aivan odottamaton! Rautatievirkailijat luulivat merkillistä nähtävyyttä hälytykseksi, ja juna ajettiin sivuraiteelle. Asian selvittämisessä kului aikaa, ja matkustajat pelkäsivät myöhästytävänsä laivasta. Hyvä kun pääsivät sakoitta! Punaisella värillä oli monta merkitystä...

New Yorkista lähtivät myös veljesten August ja Kalle Kilven perheet, Michiganin Ironwoodista taas lähtivät Alekski ja Elias Niemen viisihenkiset perheet. Saatuaan kuulla Kuuno-veljensä olevan lähdössä Fitchburgista, MA, Karjalaan, Kalle Sevander järjesti viipymättä oman perheensä matkaan Kanadan Vancouverista. Lähes kaikki perheet joutuivat kokemaan kärsimyksiä. Vera Kilpi-Mannerin puoliso Walter Manner vangittiin, vaikka hän oli Yhdysvaltain kansalainen; vapauduttuaan kolmen vuoden päästä Butyrkan vankilasta Moskovassa, Manner joutui kärsimään kurjuutta sotaaikaisessa työarmeijassa. Marvin Eliaksenpoika Niemi hävisi sotapoluille, jasiitä hyvästä, jo kuollutta isää lukuunottamatta, kaikki muut perheen jäsenet joutuivat 10 vuoden karkotukseen karuun Pohjolaan. Lahjakas näyttelijä Kalle Sevander vietiin kylmänä joulukuun yönä 1937. Kalle lähetti minulle viestin tyttärensä, hyvän ystäväni Vienon kautta: ”Sano Maymelle, että nyt minäkin uskon, että syyttömiä vangitaan”. Kun minun isäni vietiin, painuin surutaakkani kanssa Sevandereille, jossa Vienon isä totesi: ”Oskari teki niitä matkoja Eurooppaan. Kuka tietää, miten hänen käy. Jos hän on syytön, hän kyllä hän palaa kotiin!” Oli siis monia eri syitä, jotka saivat ihmiset lähtemään Neuvostoliiton Karjalaan: poliittinen vakaumus, työttömyys, sukulaisten tai ystävyysseit sekä utelias seikkailunhalu.

Professori Keron luokittelu siirtolaistyypeistä on hyvin havainnollinen. Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat marxismille uskolliset ”todelliset proletaariset kaaterit”, jotka vaikeuksista huolimatta olivat päättäneet jatkaa työtään ja pysyä sillä piikkisellä polulla, jonka he itse olivat valinneet. Tämä joukko ei ollut aivan pieni, mikä käy ilmi esimerkiksi aiemmin mainitusta puolentoista tuhannen Karjalan siirtolaisen vetoomuksesta Amerikkaan jääneille tovereille. Ideologinen vakaumus oli niin vahva, etteivät pahimmatkaan puutteellisuudet voineet sitä horjuttaa. Vasta myöhemmin vangitsemiset, työleirit, karkotukset, omien perheenjäsenten ja ystävien kärsimykset, sekä Neuvostoliiton puolue-eliitin mätä hallinto saivat suomukset tupahtamaan itseppäsimpienkin siirtolaismunnistien silmiltä.

Toiseen ryhmään kuului mielestäni suurin osa: sadat siirtolaiset, jotka olivat säilyttäneet ulkomaan kansalaisuutensa, palasivat Yhdysvaltoihin, Kanadaan, Ruotsiin tai Suomeen. Toisten oli pakko jäädä Neuvostoliittoon, sillä he olivat jo maan kansalaisia, vaikka eivät olleet edes anoneet kansalaisuutta. Kun siirtolaisen passi vietiin neuvostovirastoihin leimattavaksi, kävi usein niin, että takaisin saatiinkin Neuvostoliiton passi! Tästä kirjoittaa mm. Signe Kaskela kirjassaan *Under Stalins Diktatur*. Toisena Neuvostoliittoon jäämisen syynä oli varattomuus: ”Sisar pyysi matkaravoja, mutta isä kielsi.” Toinen tyyppillinen tarina oli: ”Tarjosimme serkulle matkaravoja, mutta hän oli liian ylpeä turvautuakseen apuumme.” Tällaisesta häveliäisyydestä oli luonnollisesti

1931. "Karjalaisia" lähtövalmiina Minnesotasta.

lopulta seurauksena kaivertava katumus. Apua olisi varmaan aina annettu, jos vain läheiset ja omaiset olisivat aavistaneet, mikä Karjalaan jääneitä vaeltajia odotti. Ylpeys käy lankeemuksen edellä...

Kolmanteen ryhmään kuuluivat "matkakumppanit", jotka taisivat olla kaikkein onnekkaimpia. Heidän terveeseen järkeen perustunut lopullinen päätöksensä syntyi verrattain nopeasti. Tähän ryhmään voidaan lukea Karjalan arkiston dokumenteissa mainitut kahdeksan Petroskoihin saapunutta siirtolaista, jotka eivät edes avanneet matkalaukkujaan, vaan kyselivät seuraavan Leningradin-junan lähtöaikaa. Jotkut näistä matkakumppaneista yrittivät sopeutua, mutta tavattuaan joka askeleella pätemättömyyttä ja nöyryyttämistä, köyhyyttä ja elitismia, kokemattomuutta ja välinpitämättömyyttä, lopullinen paluupäätös kypsyi.

Karjalaan matkustaneiden ryhmien koko oli muutamasta kymmenestä lähes kolmeen sataan. Kun kotipaikkakunnalle saapui ilmoitus lähtöpäivästä, järjestettiin komeat saattajaisjuhlat, joissa pidettiin puheita, annettiin neuvoja, ilmaistiin toivomuksia, kirottiin kapitalismia, kehuttiin sosialismia ja maata, johon kirkas katse oli suunnattu.

Fitchburgilainen John Aijälä-Manning muistaa lähes 70 vuoden takaisen huvittavan tapauksen eräissä läksiäisjuhlissa. Manning oli siihen aikaan nuori koulupoika, joka kesäisin oli New Yorkissa tienesteillä ja tapasi vapaa-aikanaan käydä KTA:ssa auttamassa Oscar Corgania, etenkin silloin, kun oli saatettava ryhmä matkaan. Kerran kaksi Karjalaan lähtevää nuorta miestä oli jäädä laivasta. He olivat lähteneet kaupungille ryyppäilemään, ja kun he juoksujalkaa pääsivät laiturille, laiva oli jo parin sadan metrin päässä. John juoksi satamapäällikön luo, joka istutti hurvittelijat pienen hinaajaan. Tästä miehet nousivat laivaan. Ken tietää, mikä näitten nuorten miesten kohtalo sitten oli. Pääsivätkö he onnellisesti palaamaan, vai muistelivatko he josakin neuvostohelvetissä tätä juopon tuurin tarjoamaa mahdollisuutta pelastautua?

Melkein jokainen ryhmä jätti kirjallisen tervehdyksen niille, jotka jäivät Amerikkaan. Myöhemmin ne julkaistiin *Eteenpäin*-lehdessä tai *Työmieheissä*. Tammikuun 19. 1932 matkaan lähteneen ryhmän taistelutervehdyksessä valetaan innostusta Amerikkaan jääneisiin tovereihin:

Toverit! Olemme lähdössä maahan, missä seisoo sankarillinen työnjättiläinen, toisessa kädessään vielä hurmeinen miekka, jolla se on lyönyt ja lyö maahan lukemattomat vihollisensa, toisessa kädessään muurauslasta, jolla se luo ennennäkemättömällä sankaruudella ja työarmolla uutta, onnellisempaa yhteiskuntaa, yhteiskuntaa, missä jokainen ihminen tuntee olevansa ihminen. Näiden ihmisten rinnalla me puolestamme lupaamme ja tahtoamme antaa tuolle jalolle asialle parhaimmamme. Mutta samalla me haluamme lausua jäähyväisiksi teille, toverit: aika on ankaraa ja kenelläkään työväenluokan jäsenellä ei ole varaa olla sivussa luokkataistelurintamalta. Ken ei ole vielä yhtynyt järjestyneeseen työväkeen, hänen on nyt korkea aika yhtyä Suomalaiseen Työväenjärjestöön ja sitä kautta kommunistiseen puolueeseen, työskentelemään käsi kädessä toisten toverien kanssa tämän järjettömän yhteiskuntajärjestelmän kukistamiseksi. Muistakaa, että tämä taistelu on raskasta ja suuria uhreja kysyvää. Mutta sitten muistakaa: me voimme häviitä kuinka monta taistelua tahansa, joutua toisten petettäväksi ja joidenkin hylkäämiksi. Meidän edistysaskeleitamme saattavat hidastaa raukat ja heikot, mutta kaikkestatästä huolimatta asiamme voittaa. Se voittaa yhtä varmasti ja majesteesillisesti kuin taivaan rantaan yhä korkeammalle kohoava aurinko.

Noniin, hyvästi toverit! Teille jokaiselle rohkeuden ja uhrautuvaisuuden läpimurtoa tarmoa edessämme olevia taisteluja varten! Eläköön Neuvostoliitto! Eläköön Kommunistinen Internationaali ja sen jaostot! Eläköön Amerikan Kommunistinen Puolue! Eläköön Suomalainen Työväenjärjestö!

Tervehdyksen on allekirjoittanut 156 henkeä. Katsotaanpas, miten heidän kävi: Seitsemän henkeä ei noussut laivaan ollenkaan – he kuuluivat ilmeisesti niihin, jotka jättivät viisumit käyttämättä. Amerikkaan palasi kolmekymmentäkolme henkeä, neljän tiedetään varmuudella menehtyneen sodassa (luultavasti luku on paljon suurempi), yksi tuhoutui sodanaikaisessa työarmeijassa. Kuusitoista henkilöä vangittiin, heistä useimmat ammuttiin, myöhemmin kaikki rehabilitoitiin. (”Ensin sut mä likvidoin, sitten mä sut rehabilitoin”. Tällaiset hyräilyt laittoi Stalinin suuhun kirjailija Veikko Huovinen. Eipä taida rehabilitointi paljoa pääkalloa hytkyttää... *Toim. huom.*)

Kolmenkymmenen kahden kohtalosta ei ole tietoa, ja tiedon saaminen on lähes toivotonta. Suunnattoman vaikeat olot maan joka kolkassa olleissa pakkotyöleireissä tappoivat miljoonia nälkään ja tauteihin. Silti uskallan toivoa, että jotkut heistä ovat päässeet palaamaan kotiseudulle; joissakin tapauksissa paluu oli mahdollista vielä suuren vihan vuosina ja sodan aikana. Mahdollisia paluumuuttoja ei ole kuitenkaan kirjattu, koska Siirtolaishallinto oli jo lopettanut toimintansa.

Of Soviet Bondage-kirjaan liitetty KTA:n kiertokirje ”Ohjeita Neuvosto-Karjalaan meneville” käsittelee siirtolaisten yksityisiä varoja, sekä heiltä nk. Karjalan Konerastoon kerättyjä lahjoituksia, joiden dollariarvoa on kuitenkin mahdotonta laskea. Voidaan olettaa, ettei Neuvostoliiton kansantalous aina hyötynyt näistä varoista; ei-

vatköhän Leninin ja Stalinin aikaiset puoluenilkit varastaneet näitä hyväuskoisten idealistien varoja aivan samalla tavoin kuin myöhempi neuvostoeliitti. Idän ja lännen kommunistipuolueille lahjoitetut miljoonat dollarit olivat vain pisaratässä väärinkäytösten meressä.

Jokaisella siirtolaisella oli oikeus tuoda maahan tullitta työkaluja. Paikallisille neuvostoille myönnettiin oikeus myydä maan toisiin osiin ylijäämätavaraa selvällä voitolla. Neuvostot takasivat siirtolaisille kaikkien kulujen korvaamisen kultaruplissa, 2 ruplaa yhdestä dollarista. Vaikkei sitä silloin käsitetty, tällainen vaihtojärjestelmä oli muuttajalle epäedullinen. Enemmistö Karjalaan saapuneista luovutti Konerahastoon pienempiä tai suurempia summia rahassa tai tavarassa. Kirjeistä päätellen kaikki perheet, joiden huoltaja ei ollut työtön, luovuttivat vähintään 400 dollaria. Emil Rautiainen Iron Riveristä, Michiganista luovutti 1000 dollarin arvosta työvälineitä. Siirtolaisten joukossa oli miehiä, kuten Joonas Harju ja Pekka Katainen, jotka luovuttivat jopa viisimääräisiä dollarimääriä. Kuinka ollakkaan Kataista haukuttiin porvariksi ja hänet erotettiin puolueesta. Hänellä oli onneksi varaa ja riitti järkeä viipymättä palata Kanadaan, missä hän vietti elämänsä iltaruskon surren Karjalaan jäänyttä poikaansa, joka kuoli vuonna 1970. Keron laskelma, jonka mukaan siirtolaisten lahjoitusten arvo oli useita miljoonia dollareita, näyttää pitävän paikkansa.

KT:n arkistosta ei löydy dokumentteja siitä, missä määrin luovutettuja varoja korvattiin Karjalaan muuttaneille. Mutta Konerahaston 14.5.1931 päivätty dokumentti ”Ulkomaalaisten korkeakäytävien työläisten menojen korvaamisesta työlaitoksittain” viittaa siihen, ettei takauksia (takaisinmaksusitoumusta) oltu kokonaan unohdettu. Todellisuudessa, jos hyvityksiä ylipäätään tapahtui, sitä ei voi pitää yleisenä.

Näyttää siltä, etteivät paluumuuttajatkaan saaneet rahojansa takaisin. Muutamissa Amerikasta lähetetyissä kirjeissä vaadittiin varojen palauttamista. Näihin vaatimuksiin Yrjö Sirola tai Yrjö Leino Työasiain Kansankomissariaatista vastasi, että rahalahetysten teko ulkomaille oli mahdotonta. Silloin monet paluumuuttajat ehdottivat, että heidän varansa käytettäisiin Karjalaan jääneiden toverien hyväksi, jotta he pystyisivät kohottamaan työn tuottavuutta Neuvostoliitossa. Toverit tuskin liiemmästi hyötyivät maitojunalaisten kultaruplista. (Monet saivat muutaman vuoden kuluttua vielä viimeisenä palveluksenaan uudelle isänmaalleen maksaa teloituskomennuskuntansa panokset! *Toim. huom.*)

Muutamat, joiden kanssa olen ollut kirjeenvaihdossa muistavat nähneensä perheittensä papereissa kuitteja, jotka kertovat Konerahastoon jääneistä varoista. Elina Laitisella on säilynyt isänsä Lauri Laitisen KTA:sta saama 2250 dollarin kuitti. Lauri ja monet muut Konerahastoon rahansa hävittäneet, kuten Viktor Nikander, Hjalmar Tarvainen ja Karl Hakanen, katosivat NKVD:n kellareihin.

Käteisestä rahasta siirtolaiset eivät kuitenkaan luopuneet. Sen todistaa mm. paluulippujen osto, useat matkat Suomeen ja takaisin, sekä vilkas kaupanteko Petroskoin Torgsinissa (kaupanteko ulkomaalaisten kanssa), missä ostokset voitiin maksaa vain valuutalla, kullalla tai jalokivillä.

Siirtolaisten kuljettaminen Karjalaan oli yksi KTA:n vastuunalaisimpia tehtäviä. Tärkein siirtolaisten laivuri oli Ruotsin-Amerikan Linja (SAL), joka oli edullisin, kos-

ka se antoi alennuksia matkalippujen ja rahdin hinnoissa. Matkustaminen Ruotsin kautta antoi mahdollisuuden ostaa Ruotsista monenlaista laatutavaraa, kuten polkupyöriä ja muita metallituotteita. Kanadalaiset Matti, Fanni ja Pauli Maunumäki ylpeilivät laatikoittain ostamallaan nauloilla, joita perheenpää aikoi käyttää rakennustöissä. Maunumäet asettuivat Hiilisuon maatalouskeskukseen, jonne pian nousi talkootyönä haali. Kuinkas sitä amerikansuomalainen ilman haalia? Säästiköhän Maunumäki viimeiset naulat arkkuunsa...?

Yhteistyö SAL:n kanssa sujui niin hyvin, että lokakuun 13. 1931 KTA:n johtaja Tenhunen sai SAL:n johtokunnalta ehdotuksen kuljetuksien lisäämisestä seuraavana vuonna jopa 10000 henkeen. SAL teki tarjouksen matkustajien viemisestä suoraan Leningradiin, jos matkustajien kokonaismäärä olisi vähintään 400 henkeä. Suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut, koska muuttointo alkoi hiipua huippuvuoden 1931 jälkeen. Tuon vuoden kesäkuussa Yhdysvalloista lähti 544 ja Kanadasta 596 henkeä; kaikkiaan Karjalaan lähteneistä oli kanadansuomalaisia noin kolmannes. Vuoden 1931 lopulla muuttoanomusten määrä väheni radikaalisti, eivätkä kaikki viisumin saaneet enää tilanneet matkalippuja. Myös paluumuuttajien määrä kasvoi jatkuvasti. Vuoden 1931 elokuun alusta maaliskuun lopulle 1932 kolmekymmentäseitsemän onnekasta matkusti SAL:n vapaalipuilla yli Atlantin. Määrästä voidaan päätellä, että kaikkiaan noin 150 KTA:n valitsemaa varatonta työttömyyden vaivaamasta Amerikasta sai vapaan matkan Neuvosto-Karjalan kunnalle. Voi vain kuvitella näiden matkalaisten riemua matkalla helvettiin.

Siirtyminen kaukaiseen, vieraaseen maahan, tuntemattomaan kulttuuriin, tai pikemminkin antikulttuuriin, oli vaikea askel. Viisaammin tekivät ne perheet, joiden isät lähtivät tiedustelumatkoille. Perheet oli tarkoitus kutsua vasta sitten, kun työ- ja asunto-ongelmat olisi ratkaistu. Useat tiedustelijoista palasivat Amerikkaan, ja siten säästivät itsensä ja perheensä kovalta kohtalolta. Suuri osa saapui kuitenkin perheineen, tai perheet seurasivat myöhemmin toivorikkaita pioneereja. Tutkimusta haittaa se, että monia perheitä, kuten Saloja, Mäkiä, Kankaita, Aaltoja, Johanssoneja ym. oli useampia, mikä vaikeuttaa myöhemmin saapuneiden vaimojen ja lapsien yhdistämistä oikeisiin perheisiinsä.

New Yorkin ja Toronton KTA toimivat tiiviissä yhteistyössä. Kaikki kolme SAL:n laivaa Kungsholm, Gripsholm ja Drottningholm liikennöivät New Yorkista Halifaxiin, jossa kanadalaiset yhtyivät siirtolaisryhmään. Vain kahdesti nämä laivat ylittivät Atlantin New Yorkista suoraan Göteborgiin. Tukholmasta matka jatkui SAL:n Kastelholmilla tai pienemmillä neuvostoaluksilla Leningradiin. Joitakin matkoja tehtiin muitten laivayhtiöitten laivoilla, kuten Berlinillä, Albert Ballinillä (kahdesti) ja Majesticilla (myös kahdesti) Liverpooliin ja Hampuriin.

Amerikassa moni suomalaisperhe oli jo voittanut vaikeudet ja päässyt vahvalle aineelliselle pohjalle: omistettiin omakotitalo mukavuuksineen, auto, pyykkikone ja radio. Pitkällä laivamatkalla arvailtiin, minkälaista elämä olisi Neuvostoliitossa. Toiveet olivat korkealla; jos kerran kapitalistisessa Amerikassa saavutettiin hyviä tuloksia, mikä esti pärjäämästä demokraattisessa Neuvostoliitossa, jossa ei ollut kapitalistista riistoa. Olimmehan terveitä ja kykeneviä huolehtimaan itsestämme ja osuudes-

tamme Karjalan kehittämisessä. Kenenkään mieleen ei tullut ajatustakaan siitä, että vastassa olisi sosialistinen feodalismi tuhansine rajoituksineen.

Suomalaisille ominainen järjestäytyminen näkyi laivamatkallakin; kanadalaisten astuttua laivaan, alettiin pitää kaikille aikuisille jo uudella mantereella tutuksi tulleita kokouksia. Aluksi valittiin matkatoimintaa valvova komitea, jonka ”virat” jaettiin ta- san amerikkalaisten ja kanadalaisten kesken. Komitealle valittiin puheenjohtaja, sihteeri, lautakunta, kirjeenvaihtaja, ja jos ryhmässä oli paljon lapsia, valittiin erillinen lastenkomitea valvomaan ajanvieton monipuolisuutta ja hyödyllisyyttä. Kulttuuriko- mitean järjestämät konsertit saivat muutkin matkustajat innostumaan ja ihailemaan suomalaisten monipuolisuutta. Helsinkiin matkustava Armas Orre innostui Karja- laan menijöihin niin, että pyysi lähettämään itselleen viisumianomukset Helsinkiin.

Jokainen Atlantin poikki menevä joukko piti kuudesta kymmeneen kokousta. Ar- kistosta löytyneiden muutamien kokouspöytäkirjojen kielenkäyttö ja käsitellyt asiat muistuttivat kovasti toisiaan. Ryhmän N 23, 1.7.1932 päivätyssä pöytäkirjassa käsitel- tiin Neuvosto-Karjalasta jatkuvasti tulvivia negatiivisia väitteitä:

Käytännöllisessä rakennustyössä Neuvostoliiton ylösnakentamiseksi lupaamme suorittaa osal- lemmelankearvan työn parhaamme mukaan, työn laatuun katsomatta. Me lupaamme asettaa jokaisen päätöksiä rikkovan toverin toverikurin alaiseksi, ja vaikeimmissa tapauksissa saat- taasylliset ylempien orgaanien eteen vastaamaan teoistaan. Me lupaamme olla tovereita toinen toisimmille, ja lupaamme keskusteluissamme ja teoissamme harjoittaa itsekritiikkiä, alistu- malla joukkotahdon alle. Me lupaamme taistella Neuvostoliiton puolesta ja koko maailman sorretun työväenluokan puolesta, maailman vallankumouksen voittoon viemiseksi. Kokouksen puolesta, F.P.

Lukiessaan tällaisia dokumentteja neuvostomaan isät olivat varmasti haltioissaan. Voisiko parempaa ihmistavaraa odottaakaan? Mutta minun tukkani nousi pystyyn. Eikö demokraattinen henki ollut ollenkaan tarttunut siirtolaisiin? Mutta kyllä Siperia opettaa... Kolmannes tästäkin joukosta, allekirjoittanut F.P. mukaan luettuna, palasi pian nolona kotiin. Mutta Karjalan matkan tehneet lapset ja nuoret, joiden kanssa olen jutellut, eivät muista kuin hyvää ja hauskaa. Merimatkasta nautittiin kaikin puo- lin; SAL sai useita kirjeitä, joissa kiiteltiin laivayhtiötä hyvästä ja palvelusta.

Toini Mäki Minnesotan Minneapoliksesta lähetti joissakin läksiäisissä esitetyn tun- temattoman runoilijan ja säveltäjän tulevaisuudenuskoisen laulelman:

*Kauaksi tuonne, Aasian puoleen
taistelutovereitamme taas matkustaa,
tietoiset siitä, ettei he niittää,
valmista viljaa itselleen heti saa.
Alkavi työ, kirvesse lyö, metsistä kuuluu ryske.
Moukarit iskee alasinta kaivoksissa,*

*sulimoissa, kilvalla käypi jyske,
Työn tasavalta kohoaa!
Esteitä monta, tuntematonta,
matka tääteille mukanaan ehkäpä tuo,
vaan kun ne voittaa, silloin se koittaa pärvä,
miss omnen itselleen työläiset luo!*

New Yorkin, Halifaxin, Liverpoolin, Lontoon, Göteborgin, Tukholman, Hampurin, Helsingin ja Revelin maisemat muuttuivat pian. Vaikka savuinen, hämyinen Lenin-grad ja pieni puurakenteinen Petroskoi olivat outoja näkyjä, ne eivät heti tappaneet idealistien odotuksia. Olihan heitä varoitettu! Kyllä tästä selvitään!

*”Alkavi työ... esteitä monta...
vaan kun ne voittaa...
onnen itselleen työläiset luo!*

VI Perillä

Ensimmäiset vaikutelmat ovat yleensä kestävimät, niihin voi vaikuttaa monikin seikka: olosuhteet, vertailun mahdollisuudet, jopa sen hetken mieliala. Kun saapuu junalla Petroskoihin, kaupunki on kuin jalkojen juurella. Metsän jälkeen rautatie kiemurtelee korkealla harjanteella, josta näkyy vilahdukselta iso Äänisjärvi ja kokonaisuudessaan Petroskoinlahti, jonka rannalle kaupunki on levittäytynyt.

Nykypäivän Petroskoi korkeine taloineen, suorine katuineen ja puistoineen ei ollenkaan muistuta sitä matalaa, tummanharmaata pikkukaupunkia, joka avautui siirtolaisten silmien eteen kolmekymmentäluvun alussa. Ei Petroskoita silti voinut oikein kyläksikään sanoa, sillä keskellä asutusta seisoivat tsaari Pietari I:n perustama suuri valimo, joka valmisti tykkeitä Venäjän armeijalle 1700-luvulla, ollen siis yksi ensimmäisistä sotatarviketehtaista koko maassa.

Jos sää oli kesäisen suotuisa, ei vaikutelma ollut kovinkaan masentava. Mutta keväisin ja syksyisin kaupunki oli aivan toisenlainen mutaisine katuineen, joilla ei ollut jalkakäytäviä. Hirsistä tehdyt rakennukset olivat vanhoja, laitakaupungilla ei ollut valaistusta ensinkään. Tuskinpa yksikään siirtolainen saattoi olla muistelematta taakseen jättämiä maisemia, erityisesti lännen idyllisiä kaupunkeja. Tulokkaat pyrkivät lohduttautumaan sillä, että rakentamaanhan tänne oli tultu!

Kierrettyään kaupungin juna saapui asemalle, joka siihen aikaan oli kaupungin toisessa päässä. Näky ja etenkin haju ei voinut olla vaikuttamatta mielialaan. Mitä pikemmin noutajat tulivat, sitä parempi. Kuorma-autoja oli vain muutamia, henkilöautoja ei laisinkaan. Parhaassa tapauksessa siirtolaiset saivat asemalta hevoskyydin asuinparakkeihin: nahkaparakkeihin, asemaparakkeihin, golikovkarakkeihin, uritskiparakkeihin. Nämä rakennelmat olivat matalia yhden käytävän taloja, joissa ovet avautuivat huoneisiin käytävän kumpaiseltakin puolelta. Joskus, kun huoneita ei ollut riittävästi, kaksikin perhettä tukittiin samaan huoneeseen. Vesi oli kannettava ulkoa, helat lämpisivät puilla, käymälät olivat ulkona ja hirveässä kunnossa. Useimmat huoneet oli jo asutettu. Amerikasta saapuneet muistelivat, miten ensimmäinen laulu, joka tuli noissa oloissa mieleen, oli metsäkämpiltä säilynyt viisu hullaantuneista lutikoista ja kirpuista, jotka eivät antaneet miehille yön rauhaa.

Tällaisia asunto-oloja siirtolaiset eivät olleet odottaneet. Vastaanottajille selvisi, että jos ei heti ryhdyttäisi pulman ratkaisemiseen, näitä Amerikasta saapuneita olisi vaikea saada jäämään Karjalaan. Rakennustyöt alkoivat siirtolaisten omin voimin ja omilla varoilla ostetuilla rakennustarpeilla. Ensiksi valmistui kolme osuustaloa Äänisen läheisyyteen, neljäs talo nousi Onezhskaja-kadulle. Uritskinin kadulla alkoi nk. väliparakkien rakentaminen. Luultavasti ne saivat nimensä siitä, että niitä pidettiin väliaikaisina asumuksina. Jokainen perhe haaveili suuremmista asunnoista mukavuuksineen. Silti väliparakit eivät muistuttaneet ensimmäisiä näkemiämme parakkeja, koska ne

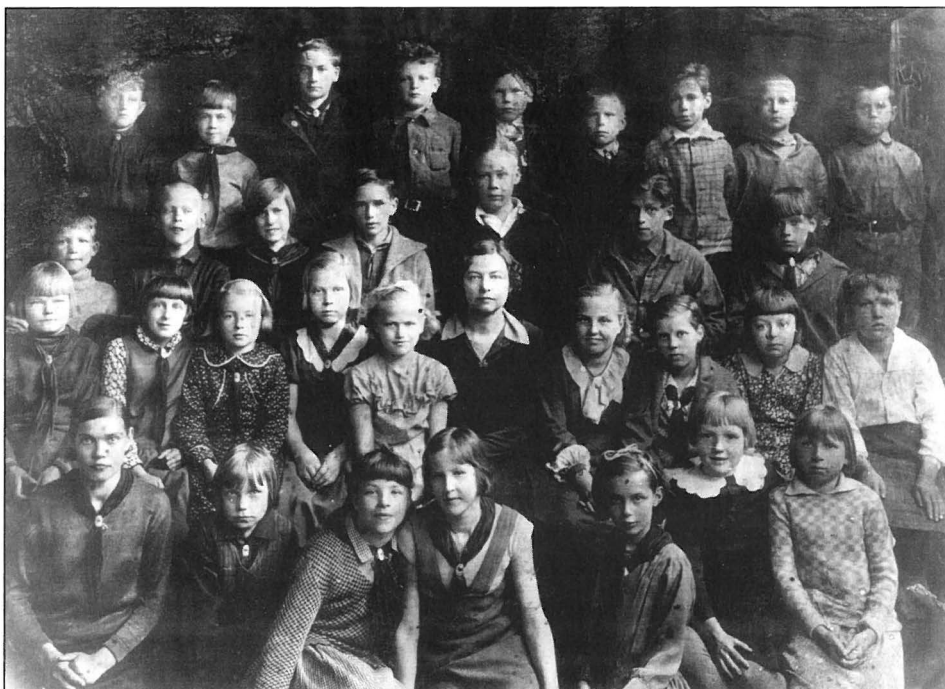

Kun perheemme saapui Petroskoihin, oli kuvassa näkyvä vanha tuomiokirkko vielä paikoillaan. Nykyään petroskoi-laisten teatteriaukioksi kutsu-malla paikalla on Kirovin pat-sas. Edessä kulkeva loiva Mariinskinkatu, nykyisin Karl Mar-xin katu, johtaa Äänisjärven rannalle.

olivat laudoitettuja ja maalattuja ja ne oli jaettu neljään osaan. Kussakin osassa oli yhteiskeittiö, sisäänkäyntejä oli kaksi. Vedenkantoa helpottivat tiheämpään asennetut pumppukaivot. Kaupungissa ei vielä ollut viemärlaitosta, joten ulkokäymälät säilyivät, mutta ne pidettiin puhtaina. Väliparakkeja oli kahdeksan, neljä kummallakin puolella, niiden keskellä suuri kenttä, jolla urheiltiin melko vilkkaasti.

Petroskoin ja Kontupohjan kaupunkien laitamille alkoi kolmikymmenluvun puoli-välin jälkeen ilmestyä siistejä omakotitaloja, jotka erosivat paikallisten asukkaiden hirsitaloista kuin päivä yöstä. Kaikki amerikkalaisten rakentamat talot herättivät paikallisten uteliasuutta monestakin syystä. Yksi niistä oli vaatesäilö sekä pienet seinäkaapit astioille. Suuret, kömpelöt ja tilaavievät kaapit olivat Neuvostoliitossa tyyppillisiä. Eri-tyistä kateutta herättivät osuustalot, joissa oli kaksi huonetta, keittiö ja tilat tulevalle kylpyhuoneelle. Tuskinpa oli sattuma, että ensimmäisten vangittujen joukossa oli juuri näiden talojen asukkaita, kuten Matti Tenhunen, Kalle Aronen, 19-vuotias Pauli Janhunen, nuori Elmer, Juho ja Hanna Nousiaisen perheestä, Toivo Grandel sekä Aino ja Otto Granholm.

Talo Onezhskaja-kadulla kantoi nimeä Valuuttatalo, sittemmin se ristittiin miliisientaloksi. Perheet karkotettiin, ja osuustaloihin muutti Sisäasiain Kansankomissariaatin työntekijöitä. Kävi joskus niinkin, että asunnosta ajettiin ulos, vaikkei perheessä ollut vangittuja. Karjalassa tunnettu kanteleen soittaja Kerttu Viljanen muisteli, miten entiset naapurit hyväntahtoisesti antoivat hänelle yösjän, kun hän palasi esiintymismatkalta. Kertun vanhemmat Arne ja Sanni Viljanen oli tällä välin karkotettu. Olga Hendricksonin Fred-poika oli kuollut tapaturmaisesti, miehensä hän oli menettänyt NKVD:lle. Eräänä yönä kuului koputus, ja kysyttiin Olga. Kaikki olivat hiljaa, ja vieraat poistuivat. Silloin Kerttu livahti toiseen naapuriin, mutta kohta sielläkin kuului koputus ja Kerttu löytyi. Tyttö puhui suunsa puhtaaksi pidätyksestään ja moisista yökoputuksista. Siksi hän oli kovin ihmeissään päästessään aamulla vapaalle jalalle. Miliisi ilmoitti, että samana yönä Olga Hendrickson oli, kas kummaa, hirttäytynyt. Niinpä taas vapautui hyvä asunto. Pitkän ponnistelun jälkeen Kertun onnistui saada vanhempansa Petroskoihin, ja löytää heille jonkinlainen hökkeli, jossa vanhem-

Lukuvuosi 1933–1934. Toisen asteen suomenkielinen koulu Petroskoissa. Opettaja oli tunnetun kirjailijan Emil Parraksen tytär Helena. Kuvassa 1. rivi ylhäältä vasemmalta: 2. Viljo Ahvonen; 4. Gerhard Olson; 5. Reino Kanerva; 7. Yrjö Kamppi; 9. Erkki Rimpilä; 2. rivi ylhäältä: 1. Heino (Jussi) Myllylä; 2. Rudolf Sykiäinen; 5. Toivo Salo; 2. rivi alhaalta: 2. Annikki Kemppi; 3. Henne Heiniluoma; 4. Eila Laakkonen; 5. Birgitta Göström; 7. Sirkka Honka; 9. Terttu Suontaus; 1. rivi: 2. Vieno Kakko-Ahvonen; 3. Kaiho Salo; 4. Elsie Puumala; 5. Peggy Järvelä; 6. Sirkka Nylund; 7. Tanja Kaski.

mat joutuivat asumaan aivan sodan alkuun saakka. Äidille tuli evakkomatka, isälle kutsu puolustustöihin ja Kerttu joutui Kantele-seurueen mukana raskaille sota-ajan kiertumatkoille.

Yli puoli vuosisataa Stalinin terrorin jälkeen Venäjän hallitus hyväksyi päätöksen, jonka perusteella vainovuosien uhrien perheitten kärsimät aineelliset tappiot tuli korvata. Ne harvat elossa olevat, joiden oli onnistunut säilyttää tarvittavat dokumentit, saivat pienen korvauksen menettämästään osuuskunta-asunnosta.

Muutto parakeista uusiin taloihin ei onnistunut kaikilta yhtä nopeasti; Kalle Sevanderin perhe jäi Golikovkaparakkiin odottamaan perheenpään paluuta vankeudesta. Hilja ja Vieno Sevanderin, kuten monen muunkin, pelasti karkotus.

Kun meidän perheemme saapui Petroskoihin Vapun päivänä 1934, me saimme yhden huoneen ”hotellista”, jonka olosuhteet olivat muuten samanlaiset kuin parakeissa, mutta huoneet olivat tilavammat. Talo oli tarkoitettu väliaikaiseksi kodiksi niille, joiden tuleva asunto oli rakenteilla, tai jotka aikoivat siirtyä muualle, kuten meidänkin perheemme. Kahden vuoden kuluttua Corganit muuttivatkin Uhtualle, mutta minä jäin Petroskoihin venäjänkieliseen kouluun, jota ennen olin käynyt kaksi vuotta kau-

1932. Väliparakkien talvimaisema. Vasemmalla näkyy "kolmonen", oikealla "kuutonon" ja "kahdeksainen".

pungin suomenkielistä koulua. Uhtualla opetusta sai vain suomen kielellä. Luulen, että tuolloin 13-vuotiaana tein hyvän valinnan, sillä tulevaisuudessa venäjän kielen taidostani oli minulle suuri hyöty töitä hakiessani.

Ystäväni Inga Honka ja Esther Merilä siirtyivät kanssani samaan kouluun. Olin käynyt venäjänkielistä koulua toista vuotta, kun isäni vangittiin Uhtualla. Päätin siksi lopettaa koulunkäynnin ja hakeutua työhön, mutta jo seuraavana päivänä koulun rehtori Anna Stepanovna Ljagina tuli hakemaan minut takaisin. Anna, joka asui vanhan äitinsä kanssa koulun yhteydessä olevassa asunnossa, halusi ottaa minut hoiviinsa. Kieltäydyin ensin kohteliaasti, mutta kun Anna järjesti minulle kaupunkineuvoston kouluosastolta kolmenkymmenen ruplan kuukausiavustuksen, päätin käydä lukuvuoden loppuun. Jo silloin käsitin hänen tekonsa sankaruuden. Aniharva uskalsi puhua vangittujen perheitten puolesta, minun tielleni heitä sattui useampi.

Muistiini on painunut Petroskoin alkuvuosilta eräs juhlallinen tapahtuma, lankku-käytävän rakentaminen "hotellista", siis Uritskin-kadun päästä järvelle päin Kalininin kadulle saakka. Katukäytävää tehtiin talkoovoimin kauniina kesäpäivänä. Ohikulkijat ihailivat työkaluja ja erikokoisia nauloja, joita miehet vetivät overhaalariensa (työpukujensa) taskuista. Me alaikäiset taas kuuntelimme kahta orkesteria, joiden rytmikkäät marssit tekivät aikuisten työn rattoisammaksi. Ihailun keskipisteenä oli Warrenista, Ohioista, saapuneen Emil Kauppinen ohjaama "Penikkapanti", jossa suurin osa soittajista oli vain vähän minua vanhempia tuttuja poikia. Tämäkin poikien kunnioittama, herttainen mies joutui vainojen uhriksi kalmanvuonna 1938.

Mitä tulee asuntojemme mukavuuksiin, ne tulivat vähitellen, kymmenien vuosien kuluttua. Oma perheeni muutti kivitaloon, jossa oli keskuslämmitys ja kylmävesijohdot vuonna 1957, jolloin Stella-tyttäreni aloitti koulun. Vuosien kuluttua keittiön puuhella purettiin, ja tilalle saatiin kaasua. Vuonna 1983 saimme vihdoinkin kuumaa veden valoisaa kolmen huoneen asuntoomme. Istuimme illalliselle ja suunnittelimme, mi-

ten juhlistaisimme tapahtunutta; asunto-olomme olivat viimeinkin samanlaiset kuin ne, jotka jätimme Amerikkaan. Varmasti muissakin siirtolaisperheissä, jotka olivat saaneet lopulta ihmismäiset olot, ajateltiin samoin. Odotusta oli kestänyt vain viisikymmentä vuotta. Kolmikymmenluvun terrorin vuosina ja sota-aikana ei asuntoja rakennettu juuri ollenkaan.

Vuoden 1931 heinäkuun 19. päivään mennessä Amerikasta saapuneista siirtolaisista 663 oli jakautunut seuraaviin työ- ja asuin-kohteisiin:

	Miehiä	Naisia	Lapsia	Yhteensä
Petroskoi	220	98	59	377
Kontupohja	50	10	10	70
Hiilisuo (maatalous)	10	8	10	28
Matrosa	58	27	4	90
Vilga	33	16	5	54
Aunus (maatalous ja sahalaitos)	5	4	10	19
Kemi (sahalaitos)		10	4	25
Uhtua	1			1
<i>Yhteensä</i>	<i>388</i>	<i>173</i>	<i>102</i>	<i>663</i>

Epäilemättä Petroskoihin jääminen olisi ollut kaikkien hartain toivomus, sillä siellä olivat paremmat työmahdollisuudet: Onegan traktoritehdas, Suksitehdas, Karjalan-Auto ja useita rakennusyhtiöitä. Myös kulttuuritarjonta oli parempaa; siirtolaiset olivat rakentaneet Uritskin klubin, jossa ajanviette oli monipuolista. Suksitehtaalla oli myös oma klubinsa. Mutta epätydyttävät, suorastaan sietämättömät elinolot vaikuttivat siihen, että moni siirtolaisperhe suostui muuttamaan toisille paikkakunnille toiveenaan löytää paremmat elinolot. Kontupohja oli luonnollinen valinta, koska se oli kasvava teollisuuskeskus paperi- ja rakennuskombinaatteineen. Lenlesstroi, joka valvoi metsätöitä, oli kovin halukas ottamaan töihin ulkomailta saapuneita metsureita, eivätkä sen metsänhakuukohteet olleet kovinkaan kaukana nopeasti kasvavasta Kontupohjasta. Kaupungin siirtolaisrakentajat olivat tärkeässä osassa paperi- ja selluloosakombinaatin rakentamisessa ja laajentamisessa. Kontupohjaankin nousi yleistä suosiota nauttiva kulttuuritalo. Petroskoin läheisyyteen nousevat metsäpunktit Interposjok, Rutanen, Vilga, Matrosa, Lososiina, Pai ja Paatjärvi vetivät myös puoleensa varsinkin siitä syystä, että siellä siirtolaiset eivät joutuneet parakkimajoitukseen. Asuintalot rakennettiin puhtaasta, hyvältä tuoksuvasta tuoreesta puusta. Mitä myöhemässä vaiheessa uudet tulokkaat saapuivat Karjalaan, sitä kauemmaksi pääkaupungista heidät sijoitettiin: Rukajärvelle, Kiestinkiin, Uhtuaan ja sen läheisyydessä sijaitseville metsäpunkteille, Uhtuan Kannussuolle ja Kieskisiin sekä Tunkuan piiriin.

Suomessa ilmestynyt Christer Bouchtin kirja *Karjala kutsui* antaa erittäin hyvän kuvan kurjista oloista Tunkualla, Kontupohjassa ja Kauko-Idässä, minne suuri ryhmä amerikansuomalaisia rakentajia oli paennut Karjalasta henkensä edestä. Näin hen-

kiriepunsa säilyttivät Armas ja Lyyli Pitkänen, Arvo ja Anni-Helena Pränny, Simo ja Hanna Savolainen, Wilho ja Elvi Takala, Toivo ja Hilma Tasanen, Kalle ja Elsa Ranta-Aho, Hulda ja Johan Partanen, Mikko ja Martta Mattson, Felix ja Elli Oja, Armas ja Hanna Teivonen, aikaisemmin mainitut Paavo ja Hilja Jokinen, Ernil ja Julia Mäki-virta ja suurten seikkailujen jälkeen Aino ja Eino Streng sekä Eino ja Liisa Poikalainen. Sen sijaan Anna Oksanen, Yrjö Hiltunen ja Oskari Pihjala menivät pesuveiden mukana.

Oli toisiakin aineellisia ja henkisiä seikkoja, jotka herättivät epätoivoa ja tyytymättömyyttä: ensimmäisenä uuteen maahan saapui tavallisesti siirtolaisperheen isä, mutta neuvostohallitus ei pahemmin välittänyt perheiden yhdistämisestä. Päätaavoite oli saavutettu, kun miehet jo tekivät tuottavaa työtä rakennuksilla, tehtaissa, metsissä, maataloudessa. Ei tarvinut huolehtia perheiden majoituksesta ja ruokkimisesta. Mutta siirtotyöläiset ajattelivat, että jos perheet eivät pian saapuisi heidän luoksensa, he itse palaisivat Amerikkaan. Kirjeenvaihto Karjalan hallituksen ja Moskovan välillä tässä asiassa oli aika vilkasta. Syyskuun 1. 1931 puheenjohtaja Edward Gylling valitti Kremltiin, että 141:lle amerikkalaiselle, jotka olivat enimmäkseen Neuvostoliittoon saapuneitten miesten vaimoja ja lapsia, ei oltu myönnetty viisumia. Mieliä oli matalalla, minkä Gylling katsoi haittaavan tulevaa värväystä. Monet amerikansuomalaiset, jotka olivat jo matkalla Neuvostoliittoon, joutuvat viikkokausia odottamaan viisumia Tukholmassa tai Revelissä (Tallinnassa).

Karjalan hallituksen valitus tuotti tuloksen, ja viisumit myönnettiin. Nopeuttaakseen siirtolaisten maahantuloa Moskova keksi ottaa käyttöön ryhmäviisumit. Vuonna 1933 niitä myönnettiin kolme, numerot 703041, 702999 ja 702916. Mutta tuolloin siirtolaisaalto oli jo kääntynyt, ja melkein kaikki viisumit jäivät käyttämättä.

Valituksia tullin toiminnasta tuli jatkuvasti. KTA ja Siirtolaishallinto olivat päättäneet, että koska Amerikasta saapuvat olivat tulossa töihin erityissopimusten perusteella, heidän tuli saada myös tullissa erityiskohtelu. Tullipäällystö oli tästä tietoinen, mutta silti sopimusten rikkominen tuli aivan tavalliseksi. Tuskinpa yhdenkään ryhmän onnistui selvittää rajamuodollisuuksista ikävyyksittä; tullimiehet eivät takavarikoineet ainoastaan henkilökohtaisia tavaroita, vaan myös työtarvikkeita, joita siirtolaiset olivat ostaneet omin varoin. On helppo arvata, miten takavarikoitujen henkilökoh- taisten tavaroiden kävi, mutta työtarvikkeiden kohdalla Karjalan hallitus onnistui paremmin; insinööri Theodor Hautala oli New Yorkista ostanut viisi laatikollista tarpeita pitkäaalto-radioaseman rakentamiseksi Petroskoihin. Tulli takavarikoi tarvikkeet, mutta Teddy Hautala hoiti asian kotiin, ja pian petroskoilaiset ja kaupungin läheisyydessä asuvat saivat kuunnella paikallisradiota. Kuinka ollakkaan, myöhemmin insinööri Hautala palkittiin kymmenen vuoden tuomiolla. Ihme kyllä, hän palasi vankeudesta elävänä, joskin kovin sairaalloisena.

Myöhemminkin jokainen kotiin palaava neuvostomatkaileja, puoluepamppuja lukuunottamatta, joutui samankaltaisen kohtelun alaiseksi. Auta armias, jos matkalaukuista löytyi ylimääräisiä kampeita. Tullilta neuvostokansalainen sai tuoda vain rajoitetun määrän tiettyjä hyödykkeitä. Joskus tullitarkastajat saattoivat katsoa pienten lahjojen, kuten sukkahousujen tuonnin läpi sormien. (Jokainen turistina Neuvostolii-

tossa vielä 1980-luvullakin käynyt tuntee pienemmässä mitassa nämä ongelmat; kuka vei maahan farmarihousuja, kuka Ladan sytytystulppia... Takaisin tullessa tulli meuhkasi, kun Pekan laukut olivat tyhjä, lukuun ottamatta toisessa laukussa ollutta Klemolan Matin vasenta kenkää... *Toim. huom.*)

Paikallisten elimien saamattomuus ja välinpitämättömyys jättivät myös leimansa. Eräs siirtolaisryhmä oli yhteisvoimin ostanut ja tuonut mukanaan tiilitehtaan, jota kipeästi tarvittiin. Tehdas pystyisi tuottamaan 17 000 tiiltä tunnissa. Siirtolaisten valituksista huolimatta kuorma seisoj kuukausia takavarikoituna Petroskoin Golikovkan asemalla, kunnes se hävisi, jonnekkain.

Liikkumavapauden rajoittaminen oli myös käsittämätöntä siirtolaisille, jotka olivat Amerikassa tottuneet vaihtamaan asuinpaikkakuntaa työtilaisuuksien mukana. Neuvostoliitossa jokaiseen muuttoon oli saatava erikseen lupa. Dokumenteista käy ilmi, miten Bakusta muuttolupaa Karjalaan anoi Herman Copper, Kanavinosta Karl Lahti, Dagestanista anomuksen kirjoitti Will J., joka oli siellä avustanut Kaspian kalastajia kalasäilyketehtaan käynnistämässä. Will J.:n kirjeestä ilmenee, ettei hänkään lähtenyt Amerikasta työttömyyttä pakoon. Useat Sementti-ryhmät, jotka olivat saaneet valmiiksi Fordin valvonnan alaisuudessa tapahtuneen autotehtaan rakentamisen Nizni Novgorodiin, anoivat muuttolupaa Karjalaan.

Karjalassakin oli värväys käynnissä; syrjäisille paikkakunnille ilmestyi agentteja Petroskoista ja Kontupohjasta, missä kärsittiin työvoiman puutteesta. Agentit houkuttelivat siirtolaisia tehtaisiin ja rakennustyömaille luvaten parempia olosuhteita ja korkeampia palkkoja. Monet korkeasti koulutetut työntekijät olivat jo ikävystyneet yksitoikkoiseen metsänhakuuseen ja kaipasivat koulutustaan vastaavaa työtä. Siirtolaiset eivät tienneet, että moinen värväys oli virallisesti laitonta. Vapaaehtoisesti muutaneet menettivät täten kaikki korvaukset matkakuluista, maahan tuoduista koneista ja työvälineistä. Eipä silti, tuskinpa moni muukaan sai nauttia näistä korvauksista.

Hyvin pian siirtolaiset pääsivät perille neuvostodemokratian luonteesta; järjestelmä, jossa yhteen paikkaan oli ehdolla yksi ehdokas, koski koko yhteiskuntaa, työpaikkojen ja ammattiliittojen johtokunnista ylipäin puolue-eliittiin. Niin paikallisten kuin korkeimman neuvostonkin vaaleissa vähintään kuta kuinkin 100 % äänioikeutetuista antoi äänensä vaalipiirin ainoalle ehdokkaalle. (Neuvostoeliittiä ei haitannut se vaalimatemattinen tosiasia, että em. äänestysprosentti oli käytännössä mahdoton; äänioikeutettujen/äänestämään velvoitettujen listojen laadinnan ja vaalien välillä oli aina sen verran aikaa, että osa äänestäjistä ehti kuolla – ihan omia aikojaankin. Julkisuuudessa Neuvostoliiton vaalien sanottiin symbolisoivan kansan yksimielistä tahtoa. *Toim. huom.*). Tätä systeemiä kutsuttiin *jedinonachalijeksi*, joka merkitsi, että korkeimmassa asemassa oleva päällikkö teki kaikki päätökset, toisten oli alistuttava.

Amerikasta tulevat siirtolaiset uskoivat pääsevänsä maahan, jossa luokkaerot oli hävitetty. Pian heille selvisi, ettei missään ollut suurempia eroja kuin Neuvostoliitossa nomenklaturan (puolue-eliitin) ja tavallisen rahvaan välillä. Tunnettu jugoslavalainen marxisti Milovan Djilas kuvasi nomenklaturaa nimellä uusi luokka. Mitä korkeammalla paikalla puoluehierarkiassa henkilö oli, sitä enemmän etuoikeuksia hän sai. Ylin puolue-eliitti asui omilla vartioiduilla asuinalueillaan, usein maaseudun datsoilla (hu-

viloilla), sai käyttää hyvin varustettuja erityisiä kauppoja, omia lääkäriasemia, sanatorioita, yliopistoja, jopa loistoautoja omine kaistoineen (joilla saattoi ajaa jalankulkijoiden päälle...) ja autonkuljettajineen. Nomenklaturaan pääsy ei riippunut lahjakkuudesta eikä aloitekyvystä, vaan valmiudesta totella ylhäältä tulevia määräyksiä.

Kaikki henkilöpalvonnan tarvittavat ominaisuudet syntyivät neuvostosysteemin uumenissa. Stalin käytti hyvin taitavasti hyväkseen Leninin kansan keskuudessa nauttimaan suurta arvovaltaa tullakseen Leninin varjossa itsevaltiaaksi. (Itsekin itsevaltiaan ja laajoja puhdistuksia tehneen Leninin väitettyä myönteistä auktoriteettia on vaikea arvioida; Leninin mottohan oli: ”Mitä enemmän taantumuksellisia pappeja ja porvareita tapamme, sitä parempi!”. *Toim. huom.*) Uskonnollisen kasvatuksen saanut Stalin jatkoi Leninin harjoittamaa ortodoksisen uskonnon kitkemistä, mikä helpotti toisen käskyn rikkomista: ”Älä tee itsellesi Jumalan kuvaa, älä kumarra niitä, äläkä palvele niitä”.

Ei ole vaikea käsittää, mitä suuremmoisia toiveita syntyi Stalinin kuoleman (1953) yhteydessä. Vuonna 1960 minäkin anoin kommunistipuolueen jäseneksi. Idealistinen kasvatukseni sanoi, että nyt kaikki muuttuu, olivathan Hrustevin paljastukset vuonna 1956 tuoneet esiin stalinismin todelliset kasvot. Tuolloin puhuttiin kuitenkin vain 4–5 miljoonasta uhrista, kun nykyään puhutaan kymmenistä miljoonista. Puolueeseen liittymiseni johtui myös siitä, että olin juuri ottanut vastaan koulun rehtorin viran, ja todellista valtaa kaikissa laitoksissa piti puoluesihteerillä. Ilman puolueen jäsenyyttä en olisi voinut toimia uskoni mukaan, enkä olisi saanut aloiteoikeutta. En halunnut sokeasti totella kaikkia typeriä käskyjä, joita ylhäältä tuli. Minä ja kaltaiseni emme kuuluneet nomenklaturaan, vaan olimme rivisotilaita, työjuhtia, joiden onnistui vuosikymmenten aikana asemansa avulla saavuttaa pieniä omia voittoja. En voi olla mainitsematta, että jokainen puoluesihteerillä, jonka rinnalla työskentelin, näki asiat samanlaisessa demokraattisessa valossa kuin minäkin. Luopuessani Karjalan tasavallan yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan vieraitten kielten dekaanin virasta, annoin seuraajalleni vain yhden neuvon: ”Opi uimaan vastavirtaan”. Hän yritti, mutta ei onnistunut. Kysyessään, miksi Mayme Oskarovnan sallittiin tehdä muutoksia omasta aloitteestaan, hän sai kuulla sen johtuneen siitä, että olin ulkomaalainen. Pidän tätä yliopiston opetusosaston johtajan lausuntoa tunnustuksena siitä positiivisesta auktoriteetista, joka oli siirtolaisille ominaista.

Elämä tuo tullessaan jatkuvia ristiriitoja. Gorbatsovin yritykset sovittaa yhteen kommunistinen diktatuuri ja demokratia antoivat idealismilleni lopullisen iskun. Mielestäni Gorbatsov, muitten viimeaikaisten johtohenkilöiden lailla, on vastuunalainen siitä kurjasta tilanteesta, mikä tänään vallitsee Venäjällä. Vuonna 1990 erosin kommunistisesta puolueesta. Silti saan vielä joskus kuulla olevani toivoton idealisti. En halukaan nähdä sitä päivää, jolloin ihanteet kuolevat.

Laajassa ystävä- ja sukulaispiirissämme pyrimme vastustamaan kaikkea verhottua rikollisuutta, vaikkei avoin protestointi ollutkaan mahdollista. Uskon, että vanhempimme Suomessa, Ruotsissa ja Amerikassa viettämä elämä, kasvatuksemme ja kärsimyksemme estivät meitä hyväksymästä neuvostoideologiaa. Siksi en voi käsittää, miten niin monet olivat valmiita allekirjoittamaan seuraavankaltaisen lausunnon:

Neuvostodemokratia on mitä laajinta proletaarista ja sosialistista demokratiaa koko maamme väestön valtavalle enemmistölle. Se on tiesosialismin menestyksellisellä rakentamisella, sosialismin, jonka voitto on jo lopullisesti ratkenut. Neuvostojen maassa ei siedetä kansallisuusvihaa, ei yhden kansan sortamista toisen taholta. Tiivistykäämme entistä lujemmin proletariaatin ja kaikkien sorrettujen maailman puolueen, Kommunistisen Internationaalien ja koko maailman työtätekevien johtajan, toveri Stalinin ympärille.

Stalinin vallan aikana kaupungit, kolhoosit, opinto- ja työlaitokset kiirehtivät osoittamaan kunnioitustaan johtajalle ottamalla Stalinin nimen, tai ainakin nimeämällä hänen mukaansa paikkakunnan katuja ja aukioita. Koko neuvostoajan kestoosuusikki oli kuitenkin Lenin. Kuinka monta Stalinia tai Stalinskia lieneekään ollut Neuvostoliitossa? Petroskoissa ei ollut, Jumalalle kiitos, edes katua, joka olisi nimetty Isä Aurinkoisen mukaan. Ihme, jollei siitä rankaistu tasavallan johtomiehiä! On mahdollista, että tämäkin rikos lisättiin kansanvihollisten, Rovion, Gyllingin ja Irklisin syntisäkkiin.

Olen usein kuullut väitettävän, että Karjalassa oli enemmän demokratiaa kuin muualla Neuvostoliitossa. Tämä olisi täysin loogista, koska siirtolaisia toimi opettajina ja maatalousyhtiöitten ja työosastojen johtajina. Kuten heidän kasvattinsa muistelevat, demokratian henki tuli heille tutuksi jo kauan ennen perestroikaa. Tähän henkeen kuului neuvotteleminen, toisten mielipiteiden huomioonottaminen ja rehellisyys. Myös antisemitismi tuli Karjalaan vasta 1980-luvulla Leningradista. Tiedän sen omasta kokemuksestani, koska suosittelin rehtorillemme eri aikoina viittä Leningradista työttömäksi jäänyttä korkeastioppinutta juutalaista dosenttia ja professoria. Heidän joukossaan oli tunnettu kääntäjä, runoilija ja kirjailija Konstantin Azadovski. Uudet kollegamme viihtyivät tiedekunnassamme, jolle oli heistä paljon hyötyä ja iloa.

Demokraattiseen tunnelmaan ei voinut olla vaikuttamatta se, että siirtolaiset uskalivat arvostella huonoja elinoloja. Dokumenteista selviää, miten Lohijärven työläiset vastustivat epäoikeudenmukaisuuksia työläisten palkanmaksussa verrattuna johtohenkilöihin, joita usein pidettiin päteköinä ja epäoikeudenmukaisina. Lohijärveltä ja Luulammelta lähetettiin valituksia Moskovassa ilmestyvään englanninkieliseen *Moscow News*iin, jonka toimittaja Swarstein osallistui Luulammella, Tunkuan piirissä, sekä Lohijärven metsäpunteilla pidettäviin tarkastuksiin. Luulammesta Swarstein kirjoitti seuraavaa:

Ruoka on huonoa ja sitä on vähän. Soinen ja kivoinen maasto ei suo mahdollisuutta ylläpitää kasvimaata, asunnot ovat huonoja. On käsittämätöntä, miten työläiset selviävät hengissä ylitäen.

Swarstein kehui kovasti Kontupohjassa myöhemmin vangitun kanadalaisen Vilho Brunilan prikaatia. Lohijärvestä saimme lukea että,

ruoka on huonoa laadultaan ja siitä otetaan liian korkea maksu. Lohijärven työläiset maksavat ruoasta 120 ruplaa kuukaudessa, kun hinta Kuzbasissa on 53 ja Prokopjevskissä 75 ruplaa. Asunto-olot ovat huonot. Ei voi käsittää, miten työläiset kestävätkin talven”.

Työn Kansankomissariaatissa Leo Leino oli ryhtynyt toimenpiteisiin elinolojen parantamiseksi. Lohijärven pääinsinööri Kripetski kuitenkin raportoi: ”Rakensimme erinomaisen BBK:n ilman ulkomaalaisten työläisten apua.

Luulisi, että siirtolaisten silmät olisivat auenneet jo paljon ennen vihan vuosia, mutta niin ei vain käynyt; heinäkuussa 1931 Kalle Heino kirjoitti KTA:han:

Yleensä täällä menee asiat hyvin. Pojat vähän sairastelee vatsatautiä. Asunto-olot ovat ahtaita. Ruualla pärjää ja töitä tehdään. Useita täältä on palaamassa takaisin Amerikkaan, mutta enemmän on niitä, jotka eivät palaisi takaisin vaikka saisivat vapaan kyydin.

Näin vastakkaiset käsitykset johtuivat henkilöiden eri asteella olevista poliittisen tietoisuuden tasoista. Monien luulampilaisten mielestä Amerikkaan palanneet olivat Neuvostoliiton ja Karjalan työväestön maineen satunnaisia tai tahallisia tahrijoita.

Korostamme, että asunto-olomme ja muutkin olosuhteet ovat tyydyttäviä, ja yksimielisesti tuomitsemme kulakkien kannattajia, jotka levittelevät valheellisia huhuja, ja täten palvelevat fasistien ja muitten vastavallankumouksellisten etuja.

Toisinajattelu ei ollut ominaista luulampilaisille, kuten ei valitettavasti monille muillekaan. Juuri tämä syvälle juurtunut sokea idealismi aiheutti korvaamatonta tuhoa. Mitä tärkeätä on omata taito epäillä ja kysellä, eikä silmät ummessa hyväksyä kaikkea, mitä eteen työnnetään. Mutta tätä tärkeätä ominaisuutta ei kehitetty Amerikan kommunistipuolueitten toiminnassa, eikä sille ollut Neuvostoliitossa sijaa laisinkaan.

Kuinka monta siirtolaista lähti kaikkiaan Amerikasta Neuvosto-Venäjälle (Neuvostoliittoon)? Tähän voi nyt vastata melko täsmällisesti arkistotietojen perusteella. Siirtolaishallinto lähetti Tullihallinnolle vuosittain tiedot saapuviksi odotetuista siirtolaisista. Matkustajalistat olivat saapuvan joukon puheenjohtajalla. Hän vuorostaan luovutti ne Siirtolaishallinnon edustajalle, joka otti ryhmän vastaan Leningradissa.

Vuosi	Miehiä	Naisia	Lapsia	
1930–1931	1 387	591	620	
1932	1 124	535	434	
1933	260	155	94	
<i>Yhteensä</i>	<i>2 771</i>	<i>1 281</i>	<i>1 148</i>	<i>5 200</i>

Viimeinen tähän listaan kuuluva joukko saapui Karjalaan lokakuun 14. 1933. Vuonna 1934 saapui vielä 126 henkeä, yhteensä siis 5 326. Nämä tiedot eivät erottele Yhdysvalloista ja Kanadasta tulleita suomalaissiirtolaisia. Tiedämme myös sen, että ensimmäiset siirtolaiset saapuivat jo 1920-luvulla Kylväjään, Knösäseen, Rutgersin Kuzbass-ryhmän mukana Uralille, kommuuni Säteeseen ja Työhön ja Sementti-joukkojen mukana Nizhni Novgorodiin, eli vielä noin 350 amerikansuomalaista. Uusia saapuneiden nimiä löytyy jatkuvasti. Seuraavissa tapauksissa on mahdotonta selvittää, milloin Neuvostoliittoon siirtyminen on tapahtunut:

Miehiä	Naisia	Lapsia	Yhteensä
68	21	24	113

Neuvosto-Venäjälle ja Neuvostoliittoon saapui (tämänhetkisten tietojen mukaan) siis amerikansuomalaisia kaikkiaan. 5 789. Lukua ei voi pitää virheettömänä, koska eräitä matkustajalistoja puuttuu ja muutamat perheet saapuivat omin voimin. Toisaalta kaikki Siirtolaishallinnon listoihin merkityt eivät koskaan saapuneet; 15–20 henkeä on merkitty saapuneiksi kahdesti, sillä he palasivat Amerikkaan, mutta lähtivät myöhemmin uudestaan. On kohtuullista olettaa, että siirtolaisten kokonaisluku jää kuuden tuhannen paikkeille. Siirtolaishallinnon dokumentit sisältävät myös vaillinaiset tilastot paluumuuttajista:

Vuosi	Yhdysvallat	Kanada	Yhteensä
1933	533	216	749
1934	220	169	389
1935	138	70	208
<i>Yhteensä</i>	<i>891</i>	<i>455</i>	<i>1 346</i>

Tilastosta puuttuvat vuosien 1931 ja 1932 paluumuuttajat, joita on löytenyt ja löytyy jatkuvasti Yhdysvalloista ja Kanadasta. Tilastoimattomia paluumuuttajia oli vielä 71 henkeä vuosina 1939–42. Paluumuuttajien yhteismäärä on siis 1417. (Tähän tilastoon eivät kuulu paluumuuttajat Suomeen, Ruotsiin, USA:han ja Kanadaan vuodesta 1970 tähän päivään. M.S.)

Suuri osa paluumuuttajista oli vangittujen miesten puolisoita ja lapsia, joista jotkut jäivät Suomeen. Noin kaksi kolmasosaa siirtolaisista tuli Yhdysvalloista, joten heidän osuutensa paluumuuttajissakin oli suurempi kuin kanadansuomalaisten. Heidän joukossaan oli lisäksi paljon Kanadassa työttömäksi jääneitä metsätyömiehiä, joilla ei usein ollut varoja paluumatkan suorittamiseen. Paluumuuttajien määrän pieneminen selittyy sillä, että vuodesta 1932 Neuvostoliittoon lähtijöiden määrä alkoi jyrkästi laskea. Kirjeistä on pääteltävissä, että paluumuuttajia olisi ollut enemmän, jos monet eivät olisi ottaneet (tai pakotettu ottamaan) Neuvostoliiton kansalaisuutta.

VII Ilo löytyi työstä...

Thannet perheet jäivät Neuvostoliittoon, meidän perheemme siinä joukossa. Selviämisestä tuli elämän päätavoite. Suunnattomatkaan vaikeudet eivät välttämättä nujertaneet rehellisiä ja työhönsä innostuneita ihmisiä, jotka jaksoivat uskoa parempaan huomiseen. Sisäinen suru tapahtuneesta elämän suurmuutoksesta ei antanut rauhaa, ja ikävää hukutettiin viinaan. Eräskin perhe palasi Amerikkaan ja jätti viinaan turmeltuneen aikuisen poikansa oman onnensa nojaan. Atlantin toisella puolella perhe nautti hyvästä elämästä, Karjalassa poika jatkoi epätoivoista hönöttelyä...

Neuvostoliitossa syntyi uusia sukupolvia, joiden maailmankuvaan epäilemättä vaikuttivat vanhempien amerikansuomalaisuus ja monimutkaiset, usein traagiset perhehistoriat. Petroskoin yliopistossa ystävyystyön monien oppilaitteni kanssa, jotka usein vierailivat kodissani. Keskustelumme koskivat usein neuvostosysteemin puutteellisuuksia ja rikoksia. Vuosien mittaan kyläilin erään oppilaani perheessä, jonka isä oli everstiluutnantti. Hänen poikansa ei uskonut kertomaani perheeni traagisista kokemuksista. Yllätyksekseni perheen isä kertoi heidän täysvenäläisen perheensä kärsimyksistä. Emme oikein löytäneet vastausta siihen, miksi näistä asioista ei yleensä puhuttu. Luulen, että tähän olivat syynä ensin suuttumus ja sitten masennus. Nuorisomme varttui valheessa ja vaiteliaisuudessa. Glasnostin myötä seuranneet paljastukset saivat neuvostonuorison hämmentyneeksi, heillä kun ei ollut samaa ”vastamyrrykyä” kuin siirtolaisten lapsilla.

On syytä uskoa, että siirtolaisten ponnistuksilla on ollut positiivinen vaikutus Karjalan talouden ja kulttuurin edistymiseen. Karjalassa ja muuallakin Neuvostoliitossa uurastaneista amerikansuomalaisista kulki hyvä maine rakennustyömailla, tehtaissa, maataloudessa ja etenkin metsätaloudessa. Suomalaiset saavuttivat huomattavia tuloksia myös taiteessa, erityisesti teatterissa ja musiikissa. Suomalaisia valittiin hallintoon, huomioitiin kunniamerkeillä ja arvonimillä. Pain metsäpunktin kanadalaisesta metsurista William Vuorelasta tuli Karjalan Korkeimman Neuvoston jäsen. Karjalan hallituksen jäseneksi valittiin Matrosan metsuri Toivo Sillanpää. Vuonna 1934 kuusitoista ulkomailta tullutta metsätyöläistä valittiin Matrosan kyläneuvostoon ja kaksikymmentä Petroskoin kaupunginneuvostoon. Työn Sankarin arvonimellä kunnioitettiin michiganilaista Eugene Järveä, Leninin kunniamerkillä palkittiin Kontupohjan paperikombinaatilla työnjohtajana toiminut Herman Vuori. Sotien jälkeen tällä kaikkein korkeimmalla kunniamerkillä palkittiin Eino Tuomi ja Oskari Airaksinen. Edellämainittuja ei pidä yhdistää etuoikeuksia nauttineeseen nomenklaturaan. Arvonimellä ja prenikalla palkitseminen tapahtui niin, että tuotantolaitos sai oikeuden yhden tai joskus harvoin kahden ansioituneen ehdokkaan nimeämiseen arvonimen saajaksi. Nimeämistä varten perustettiin komitea, jonka kokouksissa nimitystä käsiteltiin, ja jossa ehdokkaista tarvittaessa äänestettiin. Hyvä esimerkki oli detroit-

laisen Alfred Lönnin palkitseminen korkealla kunniamerkillä. Red, kuten häntä kutsuttiin amerikkalaiseen tapaan, oli palannut neljäntoista vuoden vankilamatkalta. Kun kysymys oli hänen työpaikkansa ehdokkaasta Suojärvellä, ihmiset huusivat yhteen ääneen ”Lönn!” Hänen auktoriteettinsa sähköinsinöörinä ja tunnettuna lasten urheiluvetäjänä oli horjumaton.

Vaikka yksittäisiä siirtolaisia huomioitiin, palkittiin ja kiitettiin etevinä työntekijöinä, jäi siirtolaisten työpanos kokonaisuudessaan vaille huomiota. Vasta vuonna 1989, kun Amerikan siirtolaisten historiaa alettiin tutkia, selvisi, että Neuvostoliittoa auttaamaan oli saapunut tuhansittain amerikansuomalaisia.

Petroskoin läheisyydessä olleen Hiilisuoksi kutsutun valtion maatila n:o 2:n työntekijöistä oli vuonna 1934 valtaosa suomalaisia. Samana vuonna sovhoosin johtajaksi valittiin jo vuonna 1931 saapunut Aaro Holopainen, joka Wisconsinissa oli tottunut maatalouden kehittämiseen. Tilalle tuotiin Joonas Harjun rahoilla Suomesta ostettua rotukarjaa, ja kaupunkilaiset saivat pian nauttia hyvistä maitotuotteista. Toinen wisconsinilainen, Antti Kaulio, oli omilla rahoillaan ostanut kuorma-auton viedäkseen sen Karjalaan. Hän oli eräs harvoista, jotka saivat nauttia tuomistensa hedelmistä, saadessaan ajaa autollaan Hiilisuolla.

Hiilisuon elämä sai kehittyä kaikessa rauhassa. Tuottavuus kasvoi jatkuvasti, ja työntekijöiden palkat kohosivat vähitellen, mieliala oli korkealla. Lokakuun 18. päivänä 1935 kaikki muuttui; päivä sai nimekseen Tuomion Päivä. Syöttäessään karjaa huolimaton karjakko antoi lehmille kalsiumin sijaan vahingossa arsenikkia. Tilan 150:stä lehmästä kuoli heti 76. Seurasi karjakon ja Aaro Holopaisen vangitseminen. Johtaja tuomittiin kymmeneksi vuodeksi vankilaan sabotaasista. Vasta myöhemmin alkoi tapahtumien tarkka tutkimus. (Neuvostoliiton kohdalla voitaisiin puhua jälkitutkinnasta, esitutkinnan sijaan... *Toim. huom.*) Vei aikaa todistaa, ettei se ollut tahallinen ulkomaalaisten lavastama provokaatio, vaan kauhea, korvaamaton vahinko. Loppujen lopuksi Holopaisen syyttömyys todistettiin ja kymmenen vuoden tuomio lievennettiin kolmeksi vuodeksi vankeutta. Mutta kun suuri viha pääsi kunnolla vauhtiin vuonna 1938, vankeudessa ollut Holopainen ammuttiin. Samoin kävi hänen poikansa, 22-vuotiaan Toivo Holopaisen, jota jäivät suremaan vaimo ja tytär.

Tuomiopäivän seurauksena monet muuttivat Petroskoihin ja Kontupohjan rakennuksille ja tehtaille, joissa riitti töitä. Asuntotalojen ohella sinne rakennettiin suuria työlaitoksia, kuten Kontupohjan paperi- ja selluloosatehdas, Petroskoin Solomannin sähköasema, keskusremonttiverstas, suksitehdas, saha ym. kohteita. Moni Hiilisuolle jääneistä löysi itsensä ristikkojen takaa ja hävisi teille tietymättömille. Samoin kävi satojen rakennustöissä olleiden siirtolaisten (kts. UL).

Oscar-Herman Vuoren läheisilleen Massachusettsiin 16.4.1933 lähettämästään kirjeestä käy hyvin ilmi hänen ammatitaitonsa, vaativaisuutensa ja sitoumuksensa:

Tämä hyvin tunnettu historiallinen maanäyttää osaan tehdä sen, mihin ei yksikään poru arimaa ole pystynyt. Täällä tuntuu työssä olevan ilo, työssä, johon kaikki voivat osallistua saavuttaakseen yhteisen päättävöitteen... Minulla on omia vaikeuksiani. Minua kovasti harmittaa huonosti tehty työ. Rakensimme nellemme uuden ikkaisen messinkivalimon. Ennensitätoimi vanha, mutta ohjel-

Oscar Herman ja Hilma Vuori perhe-
neen ennen lähtöä Massachusettsin
osavaltiosta Karjalaan. Vasemmalla
tytär Evi ja oikealla poika Bruno.

mat ovat niin valtavat, että täytyy kaikki uudistaa ja laatia työmalli, joka tepsisi. Kaikki laitteet ovat minun valvontani alaisia. Olen töitten pääjohtaja ja vastuumalainen kaikesta. Minulla on apulaisia, jotka johtavat töitä. Olin Amerikan lajittelun mukaan ylipäällismies. Työni on puhtaasta, en joudu liikaamaan käsiäni, sillä on paljon mittailemista ja kirjoittamista, suuri vastuumalaisuus. Pidän työstäni. Olen saanut useamman rahapalkinnon (tuhanteen ruplaan asti), kaikesta arvokkaammankin merkistä... Tiedät itekin että olen oikea työntekijä, työntekijämääräjä. Täällä kaikkia todellisesti ammattitaitoisia, jotka tekevät uhrauksia, jotka ovat keksiliäitä ja tuottavaisia, vakituisesti palkitaan. Minua on täällä onnistunut, paremmin kuin uskoin ja aina vaan näyttää paremmalta ja paremmalta.

Moskovasta käytiin tarkastamassa Vuoren työtä. Ei siis ihme että vuonna 1936 alussa hän sai siirron Leningradin läheisyydessä sijaitsevaan Marianbergiin. Siellä oli samankaltainen tehdas kuin Kontupohjassa, mutta tuotanto oli alhaisella tasolla. Apuun kutsutun Vuoren koko perhe siirtyi Marianbergiin. Hilma-rouvan viimeinen kirje hänen Selma-sisarelleen on päivätty heinäkuun 17. 1936. Vaikka kirjeen sävy on muuten hyvin myönteinen, siinä harmitellaan sitä, että oli lähdetty Kontupohjasta, jossa elämä oli muuttunut selvästi parempaan päin:

Ihmiset pukeutuvat jasyövät paremmin, vanhoja puutaloja revitään alas ja niiden tilalle rakennetaan kivisiä monikerroksisia. Kontupohja jo alkoi näyttää kaupungilta. Vaellusta aina vaan riittää. Mutta tällä kertaa parempaan elämäntyylisiin. Marianberg on aivan Leningradin läheisyydessä ja sikäläisissä kauppoissa voi ostaa vaikka mitä, mutta tavara on kallista. On tarjoilla jopa jatsimusiikkilevyjä. Liikenne on kovaa, on pidettävä silmät auki, ettei joutuisi

pyörien alle. Marianbergissä on yksi tsaarin palatseista. Ette voi kuvitella loistoa, josta silloin nauttivat rikkaat. Puhutte amerikkalaisista rikkaista, mutta tällaisia ei voi kuvitellakaan. Ei ihme että täällä tehtiin vallankumous. Kielestä emme vielä pärjää, siksi pä mukana on aina tulkki Bronvelt. Eivät voi lakata ihmettelemästä Vuorien korkeata työlaatua. Aikaisemmin valimo tuotti niin huonoa laatua, että tehdas menetti miljoonia ruplia. Herman ja Bruno tekevät kaikki amerikkalaiseen malliin ja heitä kehuaan. Ensimmäisten 20 valsin jälkeen Moskovasta tuli 3 000 ruplan palkkio, josta 300 ruplaa saivat valssintekijät. Nyt elämme entiseen tapaan. Ei kyllä kaikkien näin onnistu, on oltava korkeasti ammattitaitoinen. Olen yrittänyt selittää, että olemme saaneet kultaketjun päästä kiinni. Kun se ei vaan menisi mistään poikki... Herman olisi saanut auton, mutta otimme sen rahana ostaaksemme vaatteita, sillä neljän vuoden ajassa vanhat ovat jo kuluneet. Seuraavalla kerralla ostamme huonekaluja ja auton. Täällä on tavanmukaista saada palkkioita kaksi kertaa vuodessa. Jotka siihen pystyvät, tekevät hyvää työtä. Tätä kutsutaan progressiiviksi.

Petroskoissa tehtiin suksia, joiden sanottiin olleen hyvälaatuisia. Vainovuodet lähes pysäyttivät tehtaan tuotannon. Vajaan vuoden aikana sieltä hävisi NKVD:n kellareihin kymmeniä Suomesta saapuneita, kuten tehtaan johtaja Arvo Tuomainen, sekä 57 amerikansuomalaista. Turpeen alle päättyi myös suksitehtaan torvisoittokunnan johtajan Elis Rannan tie. Hän oli vuonna 1938 mennyt Moskovan Suomen suurlähetystöön anomaan viisumia. Ranta pidätettiin hänen tullessaan ulos lähetystöstä. Kapellimestarin vangitsemisen jälkeen orkesteri hajosi, ja muutamat soittajat palasivat Amerikkaan. Jalka potkee, suksi notkee, sujuilevi sukkelaan...

Ei monikaan petroskoilainen ollut tietoinen siitä, miten vuonna 1933 Petroskoi sai ensimmäisen vesijohtolaitoksen. Petroskoinlahteen laskettiin puiset putket, joita myöten vesi nostettiin kaupungin vesitorniin. Vasta kolmenkymmenenseitsemän vuoden kuluttua nämä puiset putket vaihdettiin metalliputkiin. Kyllä läsnä olleet työläiset ja insinöörit olivat ihmeissään nähdessään tämän alkuperäisen hyvin palvelleen tekniikan. Eivät he voineet tietää, että putkiston olivat rakentaneet amerikansuomalaiset. Eivät he voineet tietää mitään voitetuista vaikeuksista ja työläisnerojen kohtaloista.

Lähtiessään Detroitista ammattisukeltaja Viljo Seppä osti sukeltajan kampeet ajatellen, että koska Karjalassa asuttaisiin suuren järven rannalla, olisi varmaa, että hyvin varustautuneelle sukeltajalle löytyisi ammattitaitoa vastaava työ. Kylminä loka- ja marraskuun päivinä Seppä laskeutui syvyyksiin asettamaan putkia. Ilman Seppää ja toisen detroitilaisen Lauri Luoman johtamaa prikaatia, johon kuuluivat niinikään Wäinö Heimola, Aarne Rikka, Sulo Tuominen, Mikko Mattson, Arthur Apponen, Lauri Wax, Yrjö Salmi, Oscar Englund ja Jussi Mäki, tämä kaupungille erittäin tärkeä kohde olisi tuskin valmistunut pitkään aikaan. Lauri Luoman maineikkaaseen prikaatiin liitettiin uusia jäseniä, suomalaisia, karjalaisia ja venäläisiä. Vuonna 1935 otetusta kuvasta löytyy toisiakin suomalaisia. Sorakuopan reunalle päättyi Viljo Sepän, Lauri Luoman ja monen muun elämä (kts. UL).

Wäinö Heimolan tarmokas leski Lahja omaksui vielä eläkeläisvuosinaan uuden ammatin; hänestä tuli remontti-Reiska, joka kunnosti monen suomalaisen asunnon. Lahjan käsissä työ sujui aivan kuin itsestään. Ehkä siihen vaikuttivat ne ihanat suoma-

1933. Lauri Luoman kuuluisa kansainvälinen rakennusprikaati. Pitkistä nauhoitetuista saappaista voi erottaa amerikansuomalaisia. Ensimmäisessä rivissä, vasemmalta kolmannesta alkaen: Jussi Mäki, Jaakko Wiitala, Yrjö Salmi, Onni Ruokonen, mestari Lauri Luoma, Lauri Wax; toinen rivi vasemmalta: Mikko Matson; neljännestä alkaen: Sulo Tuominen, Arthur Apponen, ?, Oscar Englund; takarivissä Emil Kiiskilä, Heikki Riisa, Kalle Tuominen ja Heikki Reijonen. Tunnusmerkkinä "overhaalit".

laiset laulut, joita hän lauloi kauniilla äänellään. Hän on jäänyt myös lasteni muistoihin iloisena Lahja-tätinä.

Haluaisin muistaa myös niitä arvokkaita kirjapainossa työskennelleitä naisia, jotka olivat ylpeitä siitä, että piikavuodet olivat jääneet taakse, ja he olivat päässeet oikeitten työläisten kirjoihin. Tällaisia olivat Anni Finberg, Anni Laurila, Enni Tarvainen, Anni Sutinen, Emmi Rinne, Ida Henrickson, Lilly Sevander, Liisa Fager, Sirkka Ingström Tyyne Lahti, Armida Waris-Flykt, Bertha Kortes (Lähdeskorpi), Anna Sunell ja Kerttu Ranta. Suurin osa heistä oli minulle henkilökohtaisesti tuttuja. Lilly Sevander (Kuortaneelta kotoisin ollut Lilja Hanhimäki 1896–1955) oli anoppini. Kun Stella syntyi, minun oli palattava töihin. Aikomukseni oli viedä lapsi seimeen, mutta ei minun tarvinnutkaan. Eräänä tammikuun iltapäivänä Lilly poikkesi meille työstä tullessaan ja ilmoitti ottaneensa lopputilin, sillä hän halusi hoivata poikansa tytärtä. Olimme hänelle kiitollisia ja ilolla korvasimme menetetyn palkan kuukausittain. Talossa asuvat ihmiset olivat ymmällään: "Miten oman äidin työtä voi rahalla maksaa?". Venäläisissä ja karjalaisissa perheissä oli tullut tavaksi teettää kotityöt perheen vanhemman äidin voimin. Eihän moinen traditio ollut itsestään syntynyt, vaan se oli seurausta siitä naissortopoliitikasta, mitä maassa oli harjoitettu jo muinaisajoista.

Kolmen vuoden päästä syntyi Leo. Olin juuri itseopiskelun avulla päässyt valtiotutkintojen kynnykselle. Ne oli suoritettava Leningradissa. Tein neljä matkaa pojan kanssa. Aamulla tulin junalla Leningradiin, päivällä suoritin tutkinnot ja palasin iltajunalla kotiin. En olisi millään jaksanut ilman Liliä, kodinhaltijaa, ja ystäviäni. Aamulla he ottivat meidät vastaan Leningradissa ja illalla saattoivat junaan. Meidän kaikkien suruksi Lilly kuoli ennenaikaisesti umpisuolenleikkaukseen.

Anni Finberg perheineen oli saapunut Superioriin Astoriasta, OR. Annin tytär Helvi oli minua kuusi vuotta vanhempi, joten emme olleet Amerikassa paljoakaan tekemisissä, mutta Karjalassa meistä tuli parhaat ystävät ja työtoverit. Helvi oli meitä Amerikasta tulleita yhdistävä voima ja hänen kauttaan sain paljon uusia ystäviä. Kavalaa syöpä vei Helvin, kun hän oli vasta täyttänyt 40 vuotta. Helvin kuoleman jälkeen yksin jäänyt Anni sairastui parantumattomaan parkinsonintautiin. Sain järjestetyksi hänelle paikan vanhainkodista. Kylmänä tammikuun päivänä ajoimme junalla Nadvoitsaan, Belomorskin piiriin. Jätin hänet siistiin, lämpöiseen kolmen suomalaisen naisen asuttamaan huoneeseen. Eromme oli surullinen, kun kumpainenkin tajusimme, ettemme enää elossa tapaa. Ei kulunut kuin kaksi viikkoa, kun sain tiedon Annin lopusta. Erään oppilaani, Anja Anikinin, isän ollessa apuna saimme seuraavana päivänä haudatuksi Annin. Tähän loppui tämän, kuten monen muunkin aikanaan hyvin toimeentulleen, Wäinö, Anni ja Helvi Finbergin kelpo perheen surullinen tarina.

Petroskoin keskustassa seisoo Leninin patsas paikalla, jota kutsuttiin aikaisemmin muotonsa mukaan Pyöreäksi Toriksi. Sitä reunustavat 19. vuosisadalla rakennetut kaupungin tärkeimmät virastot ja entisen Karjalan kuvernöörin hieno asunto. Keskellä toria komeili kaupungin perustajan Pietari Suuren patsas, kunnes se Lokakuun vallankumouksen seurauksena kiikutettiin Aleksanteri Nevskin kirkkoa ympäröivään puistoon, jossa se jäi unholaan. Vuosien kuluttua tämä anteeksiantamaton virhe osittain korjattiin, kun Pietarin patsas asetettiin näkyvälle paikalle Rantakadulle. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen on keskusteltu patsaan palauttamisesta alkuperäiselle paikalleen, mikä kuitenkin vaatisi paljon varoja rutiköyhältä kaupungilta. Historiaa ei pitäisi hävittää, patsaiden tulisi pysyä nykyisillä paikoillaan. Sitäpaitsi Matvei Manizerin suunnittelema Lenin-patsas on edustavampi kuin muut eri puolilla maata sijaitsevat laadultaan ala-arvoiset patsaat.

Siirtolaisuuden vetovoima Amerikkaan oli valtava ja sinne lähti Viktor Rimpiläkin vuonna 1906. Jo vuonna 1916 hän sai USA:n kansalaisuuden ja avioitui Viipurin läänissä syntyneen Olga Kitusen (1893–1988) kanssa. Mielenkiinto tulevaan työläisten isänmaahan valtasi myös Viktorin ja niin vuonna 1922 nuori pari lähti matkaan. Olga joutui odottamaan useamman kuukauden Suomessa ennen kuin pääsi miehensä luokse Karjalaan. Petroskoissa syntyi heidän esikoisensa Erkki.

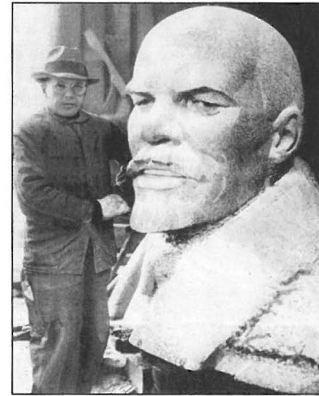
Rimpilät palasivat piakkoin USA:han, Concord, MA, jossa vuonna 1925 syntyi Eila. Jo Amerikassa Rimpilää pidettiin suuressa arvossa Svenssonin kivenveistofirmassa, mutta haave suuremmoista mahdollisuuksista, jotka hänen mielestään avautuisivat Venäjällä, ei antanut rauhaa. Niin Rimpilät lähtivät vielä kerran Karjalaan. Lähtijöitä oli paljon, sillä vuonna 1931 Karjalan kuume oli korkeimmillaan. Eikä Viktor pettynyt. Petroskoissa ryhdyttiin juuri Leninin patsaan tekemiseen ja suunnitteli-

Viktor Rimpilä (1887–1942, s. Sievi, Pohjanmaa) osoitti jo nuorena innostusta kivenhakkuuseen ja veistämiseen. Tämän puolesta puhuu Eila-tyttärellä säilynyt vuonna 1912 otettu kuva Hangon kiviveistäjien kurssilta. Miesjoukosta löytyy isä Antti Rimpilä (seinää vasten seisova partaniekka, ensimmäinen vasemmalta) ja hänen kaksi poikaansa Aulis (lippalakissa) ja hattupäinen Viktor (kolmas ja toinen ensimmäisessä rivissä).

1931. Viktor ja Olga Rimpilä lapsineen ennen lähtöään New Yorkista.

Vuonna 1933 Viktor Rimpilä sai valmiiksi elämänsä suurimman työn.

jaksi oli kutsuttu tunnettu leningradilainen taiteilija Matvei Manizer. Hän huomasi Viktorissa heti lahjakkaan mestarin ja uskoi tämän kykyihin. Manizer teki patsaan kipsistä ja Viktor tovereineen veisti sen Äänisjärven Goltsan saarelta tuodusta graniitista. Patsasta oli luonnostelemassa muitakin suomalaisia siirtolaisia: Linfors, Hautamäki, Rautio, Pennanen, Kultamäki ja kalajokilainen Nikolai Häränoja. Eila tiesi sanoa, että isänsä mainitsi kuuden miehen ”hävinneen” Suuren Vihan aikana. Patsaan juhlalliset avajaiset pidettiin Lokakuun juhlilla 8.11.1933.

Ollessani töissä Karjalan Tietotoimistossa (TASS:n haaraosasto) vuonna 1945 haastattelin Matvei Manizeria. Karjalan hallitus oli kutsunut hänet restauroimaan Leninin patsaan. Sain tietää, että löytäisin taiteilijan ja patsaan Gogolinkadun Talonpojankodin takapihalla olevastaliiteristä. Niin kävikin ja ihmeekseni näin, että patsaan tärkein osa, siis Rimpilän tekemä pää, ei ollut kärsinyt miehityksen aikana. Manizer kysyi minulta, tunsinko Rimpilää tai muita hänen arvokkaita apulaisiaan. En voinut silloin antaa myönteistä vastausta. Luultavasti patsaan muut osat oli säilytetty muualla, sillä ei mennyt montakaan kuukautta, kun Lenin taas koreili Petroskoin keskuksessa.

Vuonna 1935 Rimpilä komennettiin Moskovaan, missä hän jatkoi uurastustaan ja loi uusia teoksia. Vuosi 1942 löysi Rimpilän perheen sotaisesta Moskovasta. Siellä mestari Viktor Rimpilän elonpäivät päättyivät nälkäkuolemaan. Kyllä Manizerin nimi tunnetaan Petroskoissa, mutta ikinä ei katsojille kerrota totuutta kivenveistäjistä. Tässä lainaus *Moscow News*-lehdestä marraskuun 7, 1934:

Tämän Karjalan pääkaupungin Petroskoin aukiota hallitsevan graniitista hakatun maltavan Lenin-patsaan on tehnyt amerikansuomalainen Viktor Rimpilä, joka prikaateineen työskenteli väsymättömästi muovaillaan valtavia kivilohkareita. Mallin patsasta varten on muovaillut leningradilainen taiteilija M. G. Manizer.

Myös Eino Tuomen nimi oli hyvin tunnettu Karjalassa ja jopa Uralilla, jonne hänet evakuoitiin Matrosan metsäpункtin koneiden ja traktorien mukana. Huomattavimpana työnään Eino Tuomi piti osallistumisestaan Leninin patsaan tekemiseen Petroskoissa, jonne hänet kutsuttiin auttamaan patsaan pystyttämisessä. Kymmenen tonnin painoisia graniittilaattoja täytyi kuljettaa ylämäkeen satamasta torille. Teräväjärkinen metsuri löysi ratkaisun ja työ tehtiin kunnialla lyhyessä ajassa.

Eino Tuomen varttumisvuodet Amerikassa kuvaavat monen muunkin amerikansuomalaisen ideologisen kannan muodostumista. (Eino tarina on melko seikkaperäisesti kerrottu kirjassani *Red Exodus*.) Elämä Amerikassa oli ollut raskasta ja luokkataistelua kiivasta. Eino isä oli ollut ensimmäisiä Kanadan Kommunistisen Puolueen jäseniä, ja niin vielä alaikäisestä Einosta tuli kommunistisen nuorisoliiton jäsen. Albertassa, kuten muissakin Amerikan suomalaiskeskuksissa, politikointi ja kulttuuri-elämä keskittyi haalille. Eino muisteli, miten kolme sanaa, Venäjä, vallankumous ja Lenin mullistivat hänen elämänsä. Heti värväyksen alettua Eino ja hänen nuori Aili-vaimonsa olivat valmiita lähtemään Karjalaan rakentamaan sosialismia.

He haaveilivat tulevasta perheestään ja siitä, miten he antaisivat lapsilleen hyvän koulutuksen. Haave toteutui, kun heidän Karjalassa syntyneet kolmetytärtään valitsi-

vat mieleisensä opintien ja hankkivat ilmaisissa valtion kouluissa alansa vaatiman ammattitaidon. Eino muisteli lämmöllä elämänsä Matrosassa; töistä kiiteltiin ja maksettiinkin hyvin. Amerikansuomalaisten saavuttua Matrosaan metsäpunktille perustettiin oma aputalous, joka tuotti kaikki tarvittavat kasvikset, maidon, voin ja lihan. Eino arveli tämän olleen koko maailmassa ainutlaatuinen yritys, jossa metsäjätkät tuottivat oman ruokansa, pystyäkseen suoriutumaan varsinaisesta leipätyöstään. Eino muisteli myös Matrosassa pystytettyä tiilitehdasta (lieneekö ollut sama tehdas, joka hävisi Golikovkan asemalta?), joka tuotti niin vahvoja tiiliä, että niistä tehdyt uunit seisovat vielä tänäkin päivänä.

Eino kesti vainon ja sodan vuodet, mutta menetti vaimonsa, monia hyviä ystäviä ja terveytensä. Kävin tapaamassa vuoteen omana olevaa Einoa hänen täyttäessään 90 vuotta. Einon uusi puoliso, Montrealissa syntynyt Aili Partonen, sekä Einon tyttäret pitivät hänestä hyvää huolta. Sukulaiset lähettivät varattomalle vanhukselle Suomesta kipeästi tarvittavia lääkkeitä. Einon eläke oli mitättömän pieni, eikä hänelle ollut myönnetty työveteraanin lisää. Käännyn asiassa Karjalan hallituksen puheenjohtajan Stepanovin puoleen, mutta tämä ei suvainnut edes vastata kirjeeseeni. Kun kysyin Einolta, vieläkö hän piti Leninin patsaan pystyttämistä suurimpana urotyönään, häneltä pääsi katkera itku. Toivottavasti vielä koittaa päivä, jolloin Leninin patsaan juurella lausutaan, että tässä seisoo se mies, joka tukahdutti todellisen sosialismin kehtoonsa, ja omalla esimerkillään loi perustan miljoonien ihmisten tuhoamiselle.

Sain Einostaparempia kuulumisia: sukulaiset, ystävät ja ystävien ystävät olivat kustantaneet paluumuuttajalle sairaskyydin Karjalasta Savonlinnan pääterveysaseman vuodeosastolle. On vaikeaa käsittää, miten tämä kaiken puutteen ja kärsimyksen kokenut, mutta vieläkin terävämuistinen mies, jaksoi elää vuosikausia sängyn omana. Sairaalassa Eino vietti myös 95-vuotissyntymäpäivänsä. Siellä hän pian kaikessa rauhassa vaipui viimeiseen uneensa. Kiitos isien maalle!

Kolmas Sementti-ryhmä muutti Nizhny Novgorodiin ja Novoje Sormovoon. Enemmistö heistä oli suomalaisia Amerikan itärannikolta, mutta mukana oli myös Amerikan muiden siirtolaisryhmien edustajia. Nämä Fordin alaisuudessa kuorma-autotehtaita rakentaneet saivat halutessaan poistua maasta tehtaiden valmistumisen jälkeen. Monet palasivat, mutta vielä useammat – tietäen Amerikan talouslaman jatkuvan edelleen – ottivat vastaan tarjouksen toisille rakennuskohteille siirtymisestä. Niinpä amerikansuomalaisia alkoi ilmestyä pieninä ryhminä Kazaniin, missä rakenteilla oli lentokonetehdas, ja Nizhny Tagiliin, mihin nousi jättiläismäinen metallitehdas. Siirtolaiset muuttivat yhä uusien työmaitten perässä Mariupoliin, Alma-Ataan, Moskovaan, Balhasiin kuparisulattamoa rakentamaan, Komsomolsk-Amuriin lentokonetehtaalle ja suurelle sähkölaitostyömaalle Tseljabinskiin.

Vuodet 1930–1936 olivat innokkaita työvuosia. Amerikkalaisten työn laatua arvostettiin kaikkialla, ja heitä kiitettiin siitä, että he jättivät jälkeensä kouluttamiaan peltiseppiä, puuseppiä, putkimiehiä, muurareita, ja jopa Yhdysvalloista mukanaan tuomia työvälineitä. Vuonna 1973 olin syyskauden lisävalmennuskursseilla Nizhny Novgorodissa, joka silloin kantoi nimeä Gorki. Vanhemmanpuoleiset kanta-asukkaat muistivat hyvin Amerikan siirtolaiset, ja minut vietiin katsomaan heidän rakentama-

Onni Kauppi (nuorempi), Kamensk-Uralsk 1989.

ansa ”Amerikansky gorodokia” (Amerikkalainen kaupunki), joka kovasti muistutti Petroskoin väliparakkeja. Oppaanani toimi Yhdysvalloissa syntynyt unkarilainen kollegani Mary, joka muisti muutaman siirtolaisen nimenkin. Mary kertoi, miten hauskaa heillä oli ollut konserteissa ja tanssiaisissa, joissa viihdyttäjinä toimivat lahjakkaat nuoret amerikansuomalaiset, kuten Alli Johnson, Bill Halme, Daisy Järvinen ja Tauno Hamilton. Sodanaikaiset vaikeudet ja lääkkeiden puute saivat Billin, Daisyn ja Taunon ”vaihtamaan oblastia” paljon ennen aikaansa.

Sementti-ryhmät noudattivat samoja sääntöjä kuin aikaisemmin mainitsemani kommuunit: naiset pitivät huolta ruokailusta, siivouksesta, pyykkämisestä ja ompelemisesta, ja saivat näistä töistä ylöspidon lisäksi maksun. Miehet maksoivat ylöspidosta kolmasosan tuloistaan, lapsille kaikki oli ilmaista. Näihin järjestelyihin oltiin tyytyväisiä. Sementtiläiset muistelivat mahtavia talkoita, joihin osallistui 10 000–15 000 ihmistä insinööreistä alkaen. Suurimmat juhlat järjestettiin silloin, kun tehtaan ensimmäinen kuorma-auto tuli ulos liukuhihnalta. Näistä sementtiläisistä en minä, eikä juuri kukaan muukaan, tiennyt paljoakaan.

Heinäkuussa 1989 *Neuvosto-Karjala* julkaisi ensimmäisen artikkelini ”Amerikansuomalaiset, vastatkaa”. Ensimmäisen kirjeen (valokuvilla varustettuna) sain Onni Kaupilta Siperian Kamenskistä. Kolmihenkinen Kaupin perhe oli lähtöisin New Yorkin osavaltiota. Kaupit olivat yksi niistä monista perheistä, jotka Nizhny Novgorodin jälkeen jäivät Neuvostoliittoon ja muuttivat työmaiden mukana ympäri maata. Vuonna 1936 Sementti-ryhmä hajosi Tseljabinskissa, mutta Onni jäi poikansa (isänkin nimi oli Onni) kanssa töihin kaupungin traktoritehtaaseen. Seuraavana vuonna molemmat heitettiin kadulle, vaikka tehdas oli kovasti työvoiman tarpeessa. Piakkoin Onni-isä

1932. Nizhni Novgorod. Kolmen sementtiryhmän työläiset perheineen.

vangittiin, eikä hänestä ole muuta jälellä kuin rehabilitointitodistus. Onni-poika äitinsä Ellin kanssa muutti Kamenskiin, missä poika pääsi töihin alumiinitehtaaseen. Onni asuu vieläkin Kamenskin (Kivinen) Alumiinikadulla. Vielä hullunkurisempi osoite on ystävälläni Sirkka Hakanen-Ungefugilla Tseljabinskin läheisyydessä: kaupungin nimi on Kopeisk (Kopeekkainen), lähiö on Oktjabrskii (Lokakuun) ja katu 70 Oktjabrja (70 vuotta Lokakuusta). Kuinka suloista Amerikassa, Ruotsissa ja Suomessa onkaan kävellä pitkin katuja, jotka kantavat puitten, kukkien ja lintujen nimiä. Kuinka masentavaa onkaan kävellä venäläisiä katuja, jotka kantavat Stalinin, Leninin, Sverdlovin, Kalininin, ym. pirulaisten nimiä. Stella-tyttäreni perheineen asuu Uumajassa Karpalokadulla...

Kävellessään kerran Kamenskin kaduilla, Onni huomasi pitkän ja komean nuoren miehen, jolla oli päällään newyorkilaisen urheiluseuran pusero. Onni pelkäsi lähestyä miestä, ajatellen tämän olevan mahdollisesti provokaattori. Lopulta uteliaisuus voitti, ja Onni uskaltautui juttusille; mies oli New Yorkista kotoisin oleva Antti Jokinen, joka oli vanhempiensa kanssa matkalla Kauko-Itään saakka.

Kovan onnen Onni menetti sitten vaimonsa ja sairaalloisen poikansa. Elli-äiti eli 93-vuotiaaksi. Kamenskissa vangittiin suuri joukko Suomesta tulleita loikkareita, joista ilmestyi nyt Jukka Rislakin ja Eila Lahti-Argutinan teos *Meillä ei kotia täällä*. Suomen lehdistö ja televisio soivat Onnille ainutlaatuisen tilaisuuden käyttää suomen kielen taitoaan, ja saattaa surulliset tarinat ihmisten tietoon. Onnin kirjeistä löytyi tämän jälkeen iloisempi sävy.

Monet sementtiläiset eksyivät lopullisesti läheisistään vaelluksellaan neuvostojen maassa. Helvi Lahti ja amerikanruotsalainen John Nordeen avioituivat Kazanissa. Helvin viisumia ei kuitenkaan jatkettu, ja hän lähti Helsinkiin odottaakseen siellä miestään. Johnista ei kuulunut mitään, ja vasta palattuuan Yhdysvaltoihin Helvi sai tietää, että hänen puolisonsa oli saatu petkuttamalla luopumaan kansalaisuudestaan, ja vas-

taanottamaan Neuvostoliiton passi. Ja katsos kummaa, pian työläisten ja talonpoikien maa nielaisi Johnin.

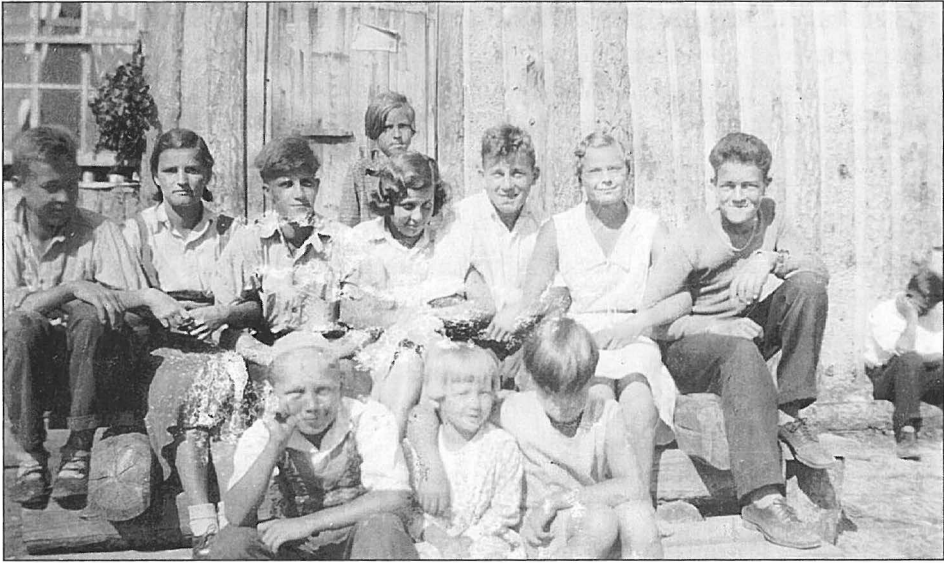
Suoma Laine ja Wilfred Lahti avioutuivat Moskovassa vuonna 1939, ja heille syntyi Alfrediksi ristitty poika. Kuinka ollakkaan, pian Wilfred sekä hänen äitinsä ja isänsä vangittiin, samoin kävi Yrjö, Anna ja Suoma Laineen. Laineitten amerikansuomalaiset ystävät hoivasivat pikku Alfredia viisivuotiaaksi asti, jolloin Yhdysvaltain lähetystön virkailija John Leino onnistui viemään pojan rapakon taakse Helvi-tädin turviin. Helvi oli kaiken aikaa yrittänyt saada sukulaisilleen paluuluvan, mutta turhaan. Vasta vuonna 1991 Suoma pääsi palaamaan kotimaahansa poikansa luo. Kärskittyään tuomionsa Anna Laine palasi siviiliin viiden vuoden, Suoma Laine-Lahti kymmenen vuoden päästä. Wilfred puolestaan kärsi kahdeksan vuoden tuomionsa Norilskin vankilassa, minkä lisäksi häntä muistettiin kahdeksan vuoden karkotuksella. Wilfred ja hänen äitinsä nukkuvat viimeistä untansa Petroskoin hautausmaalla. Kaikenkaikkiaan tämän suvun osaksi lankesi 28 vuotta vankeutta sekä kolme gulag-kuolemaa.

Jukka Rislakin artikkeli ”Kun Stalin viikate niitti suomalaisia” (Helsingin Sanomat 4.5.1997) antaa myönteisen kuvan Suomen Moskovan lähetystön ja Leningradin konsulaatin pyrkimyksistä pelastaa suomalaisia vainovuosien likvidoinneilta. (O pelkääntään Moskovaan hankkiutumiseksi oli suuri riski. ”Älä mene Moskovaan, siellä menee henki helposti” oli aikalaisten hyvin tuntema sanonta. Sotien jälkeen suomen edustustoista Neuvostoliitossa ei ollut vainotuille suurtakaan apua. *Toim. huom.*).

Ennen sotia myös Ison-Britannian lähetystö autois suomalaisia. Samaa ei voinut sanoa Yhdysvaltojen edustustoista, Pikku-Albertin tapaus oli poikkeus. Artikkelissaan ”Muuttuvat ajat” Paul Sjöblom kuvaa Yhdysvaltojen Neuvostoliiton politiikkaa, jonka päämääränä oli kaikin keinoin välttää Stalinin ja hänen politiikkansa arvostelua, mitä pidettiin epäamerikkalaisena. Ääni kellossa muuttui vasta kylmän sodan myötä.

Suurin kysyntä Karjalassa oli ammattitaitoisista metsureista. Karjalaan oli värvätty metsätyöläisiä eri puolilta maata, mutta tulokset olivat mitättömiä. Metsuripari kaatoi kaksi, korkeintaan kolme puuta päivässä. Näin metsätyömaalla olleet muutamit ryhmät eivät yhdessäkään saaneet kaadetuksi edes yhtä rekikuormallista päivässä. Sitäpaitsi ajotiet olivat erittäin huonot, joten tuotannon nousu oli paljolti riippuvainen myös teitten kunnostamisesta.

Suurin osa Karjalan metsäpunteista asuinrakennuksineen, kuten Rutanen, Interposjok, Isku, Matrosa, Vilga, Lohijärvi, Pai, Derevjanka, Latva, Nirka, Luulampi, Tumba, Vonganperä ja Kannussuo, olivat amerikansuomalaisten perustamia. Jatkosodan jälkeen perustetut Chalna ja Paatjärvi ovat Matrosan perillisiä, sillä suurin osa matrosalaisista asettui vakituisesti näille metsäpunteille. Yleensä punktit saivat nimensä jonkun maantieteellisen ominaisuutensa mukaan. Rutasen punkti kantaa kuitenkin lahjakkaan, Amerikassa hyvin tunnetun työläisrunoilijan, Mikael Rutasen, nimeä. Rutanen kuoli tapaturmaisesti metsätyössä. Karjalaan hänestä ei ole jäänyt muuta kuin kaunis muisto ja pienoinen runokirja. Petroskoin suomalaiset muistavat, että hänet haudattiin samaan veljeshautaan kaupungin keskuksessa kuin Amerikassa ja Suomessa hyvin tunnettu marxisti ja kielinero Santeri Nuorteva, joka kuoli sairauden murtamana vuonna 1929. Kovasti epäilen, olisiko Nuortevan – sen paremmin kuin

1933. Amerikkalaisia nuoria Rutasan metsäkämpällä. Takana seisoo Kerttu-tyttönen. Takarivissä vasemmalta Eino Pulkkinen, Aune Vilen, Donald Aho, Vieno Aho, Kalle Ranta, Kerttu Aho, Tauno Uutela; eturivissä Arvo Takala, Viola Lehtimäki, Kaisa Lehtonen.

1936. Jalmari Pajun (neljäs vas.) stahanovilainen rakennusprikaati puunkaadossa Kontupohjan piirin Sopotin metsätyömaalla. (Kts. UL)

hänen tovereidensakaan – onnistunut pelastautua gulagista. Näiden miesten kiihkeät vakaumukset olivat pettäneet heidän kriittisen älynsä. Rutasan hautakiveä ei ole löytynyt – se lie hävinnyt veljeshautaa sodan jälkeen kunnostettaessa. Mitäpä sitä välitämään jonkun kasvottoman työläisrukan hautakivestä!

Interposjolak merkitsee suomeksi kansainvälistä asutusta. Autioituvan kylän nykyiset asukkaat eivät tiedä mitään sen historiasta. Kukaan ei pystynyt vastaamaan Karjalan radion kysymykseen siitä, miten kylä oli saanut nimensä. Mikään kylässä ei muistuta sen voimien päivistä kolmikymmenluvun alkupuolella, jolloin kylä oli tunnettu, ja sen työnsankareista kirjoiteltiin paikallisissa lehdissä. Mielessäni on säilynyt siellä asuneen Kalle, Ida ja Onni Mäen perheen tragedia. Mäet pelastuivat puhdistuksilta, mutta he menettivät Karjalan kovalle pakkaselle 10-vuotiaan poikansa. Armas hiihti kotiin koulusta, väsähti ja nukahti kuusen alle. Hänen viipymisensä huomattiin liian myöhään. Kun läheiset metsät oli kaadettu, monet interposjokalaiset joutuivat muuttamaan toisille punkteille.

Helmikuussa 1989 Matrosassa juhlittiin punktin 60-vuotispäiviä. Aikanaan Suomesta, Kanadasta ja Yhdysvalloista saapuneiden metsätyöntekijöiden merkitystä, ei vain Karjalan, vaan koko Neuvostoliiton puunkorjuun kehitykselle voidaan pitää vallankumouksellisenä. Kolmekymmentäluvulla Matrosan maine levisi kuin pyörremyrsky; sinne lähetettiin eri puolelta Neuvostoliittoa metsäalan ammattilaisia tutustumaan työmenetelmiin ja ennenkuulumattomiin tuloksiin.

Alussa metsää kaadettiin ainoastaan talvella. Ensitöikseen siirtolaismetsurit ryhtyivät teiden parantamiseen. Robert Kulmalan ja Viktor Närvän prikaati rakensi viiden kilometrin pituisen jäätien. Siirtolaisseppät David (Tatu) Uotinen, punakaartilainen Einari Wikström, Lauri Taipale, Eljas Rautio, Lauri Rautanen, Oskar Hakulin ja Matti Sword rakensivat kesään 1932 mennessä 60 huomattavasti aikaisempaa parempaa rekeä. Kulmalan ja Närvän johdolla alkoi uusien teiden rakentaminen ja vanhojen parantaminen

Miesten huomio kiinnittyi seuraavaksi hakkuiden tehostamiseen. Jalmar Kotilan ja Matti Purasen ehdotuksesta käynnistettiin kanadalainen kolmen miehen kaatoprikaatimenetelmä, jossa kaksi miestä kaataa puun ja kolmas siirtää sen tienvarteen, missä hevosvetoinen nosturi lastaa puun traktorilla vedettävään rekeen. Tulokset olivat niin hyviä, että tämä metodi levisi nopeasti monille metsäpunkteille, ei vain Karjalassa, vaan myös muualla Neuvostoliitossa.

Tseljabinskissa alettiin tuottaa traktoreita, joita matrosalaiset ottivat ilolla vastaan. Traktorit mahdollistivat yhä pitempien ”rekijunien” käyttöönoton puutavarankuljetuksessa; keksinnön alkuunpanija taisi olla Otto Lahti, joka onnistui yhdistämään 12 rekeä peräkkäin. Mutta nuori yhdysvaltalaisyntyinen Erland Niemi teki ennätyksen, sillä hänen junansa koostui parhaimmillaan peräti 23:sta reestä. Yhtä urhoollisesti Erland taisteli ja kaatui sodassa. Michiganilainen Arthur Salo liittyi Matrosan seppiin, jotka tietävästi eräällä saunareissulla kehittivät nosturin, joka kykeni nostamaan reestä kymmenen kuutiometriä tukkeja jopa kahdeksan metrin korkuisiin pinoihin. Vuoden 1934 kevääseen mennessä Suojuoen rantaa reunustivat yli kilometrin mittaiset ja jopa kymmenen metrin korkuiset tukkipinot.

1933. Rutasen metsäkämpän emännöitsijät kutsuvat päivälliselle. Eturivissä vas. Mandy Sihvola; Anni Oksanen; Sofia Ranta; Miina Ranta; Irja Lehtonen (istumassa); takarivissä vas. Lempi Järvi, Hilja Uutela; Vieno Kivelä; Vendla Ahon takana Mirjam Kinnunen; Selma Mäki; Liisa Björn.

Karjalainen lehtimies A. Gordienko kirjoitti matrosalaisista mielenkiintoisen kirjan. Hän väittää, että siirtolaisvoimin Matrosassa saavutetut ennätykset olivat vielä vuonna 1986 rikkomatta. Gordienko mainitsee kirjassaan kanadalaismetsurit Wilho Lindstedtin, Emil Partasen, William Vuorelan, Arvo Sankarin, Arvo Huitikan, Arvo Korpelan, Erkki Koistisen, Eino Tuomen ja Valde Pajusen (kalajokelainen, joka muutti ensin Kanadasta Suomeen ja sieltä Karjalaan), sekä Juho Männistön ja Toivo Sillanpään. Matrosan keksintöjä ei koskaan panttailtu, vaan ne saivat levitä vapaasti kaikkien toverien tietoon eri puolilla maata. Tietooni ei ole tullut, että minkäänlaisia palkkioita tai kunnianosoituksia olisi osoitettu näille amatööriseksiöille. Ainoa useimmille Matrosan siirtolaismetsureille osoitettu huomionosoitus oli vapauden menetys.

Kesäkaudesta 1934 alkoi uusi vaihe metsänhakkuissa, kun töitä alettiin tehdä ympäri vuoden. Amerikansuomalaisen William Kuosman (Kuosmanen) tekemä keksintö, sähkötoiminen saha, sai aikaan vallankumouksen metsätaloudessa. Sähkösaha sai ymmärrettävistä syistä nimen ”Druzba” (Ystävyys). Kuosmaset muuttivat Petroskoista Moskovaan, sillä Bill oli saanut kutsun Neuvostoliiton Metsäntutkimusinstituuttiin. Kuosmasen piirtämä saha syntyi, mutta suomalaisen lisäksi sahan keksijöiksi nimettiin vielä neljä tiedemiestä, jotka eivät olleet panneet tikkua ristiin tämän keksintön syntymisen eteen. Kaikille viidelle ehdotettiin valtionpalkinnon myöntämistä. Tämä epäoikeudenmukaisuus mullisti Williamin maailman ja hän alkoi viipymättä anoa paluuta kotimaahansa.

Kuosmaset olivat hyviä ystäviäni. Vuodesta toiseen, yhä uudelleen ja uudelleen William anoi muuttolupaa, mutta kerta toisensa jälkeen se hylättiin, kunnes viimein vuonna 1968 Kuosmaset pääsivät palaamaan Yhdysvaltoihin, jossa William sai välit-

tömästi korkeapalkkaisen insinöörin toimen Kaliforniasta. Vietin Kuosmasten luona useita päiviä vieraillessani vuonna 1973 ensimmäistä kertaa lapsuuteni kotimaassa. Kuosmasten amerikkalaiset ystävät ja sukulaiset eivät useinkaan ottaneet uskoakseen kertomuksia muuttovaikeuksista ja muusta neuvostotodellisuudesta. Punainen henki eli vielä vahvana.

Druzba-saha leikkasi puuta kuin veitsi voita, ja sitä jumaloitiin. Mutta metsurien mielestä metsänkaato oli menettänyt romantiikkansa koneistumisen myötä; Arvo Sankarin mielestä lapsille ei voinut enää kuvata, miten raskasta ja vaikeaa hakkuutyö oli aikaisemmin ollut. Pian yksityistalouksissakin alkoi olla sähkösaahoja.

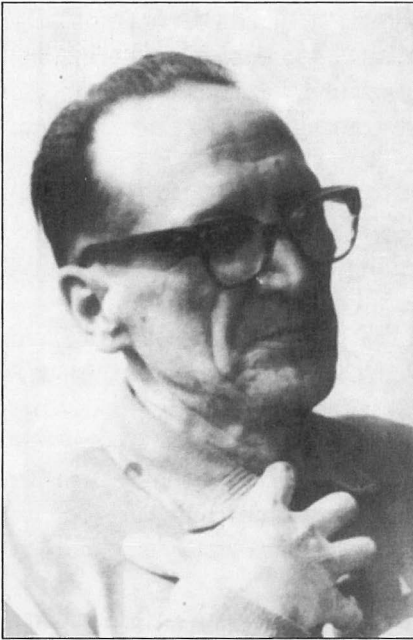
Moni Amerikassa syntynyt meni metsätöihin alaikäisenä, Jorma Mantere ja Tauno Utela neljäntoista ikäisinä. Artikkelissaan ”Neuvosto-Karjalassa” Jorma muisteli nuoruuttaan kaikkine vaikeuksineen, mutta myös sitä energiaa ja intoa, mikä oli ominaista matrosalaisille. Väsymykselle ei saanut antaa periksi. Talkootöinä, joihin osallistuttiin ahkerasti, rakennettiin Matrosaan – Petroskoin Lauri Luoman prikaatin malliin – puiset vesijohdot, tietävästi ainoat koko Karjalan maaseudulla. Raskaan työpäivän jälkeen, järjestettiin vielä urheilukilpailuja, musiikkiesityksiä ja muuta viihdettä, joihin riitti osallistujia.

Matrosan vuosijuhlaan helmikuussa 1989 saapui entisiä metsureita tasavallan ja maan eri osista. Läsnaolijat olivat eläviä todistajia siitä, miten he sekä jo manan maille siirtyneet (tai siirretyt...) olivat tehneet punktista mallimetsäkombinaatin. Ajat olivat muuttuneet siinä, että edellisissä juhlatilaisuuksissa oli hiljaisuudella kunnioitettu ainoastaan niiden muistoa, jotka olivat kaatuneet sodassa. Tällä kertaa muistettiin myös puhdistusten uhreja, joita ei aikaisemmin ollut olemassakaan. Suuri luuta oli lakaissut matrosalaisista mullan alle puolisen sataa (kts. UL). Eivätköhän urakat jääneet kesken monilla muillakin punkteilla, kuten Kannussuolla, Kieskisessä, Tumbassa, koska vangittujen määrä oli niin suuri.

Tein joskus kuusikymmenluvulla lentomatkan Kalevalaan, entiseen Uhtuaan. Näkymä koneen ikkunasta oli masentava; hylättyjä avohakkuita, joilla sokin sokin makkaavat puut peittivät toinen toisiaan, estäen metsän uudiskasvun. Mieleeni tulivat Suomessa ja Ruotsissa näkemäni siistit hakkuualueet, joille oli kylvetty uutta metsää. Ajattelin, että kannattaisiko Karjalassa palata siihen kaksikymmenluvun tuhtaamiseen, jossa kaksi miestä kaatoi muutaman puun päivässä?

Nykyään on melko vaikea arvioida, kuinka paljon metsää Karjalassa on jäljellä, ja kuinka paljon haittaa metsien tuhoaminen on tehnyt ekologiselle tasapainolle. Harvesterit ja Sisut raiskaavat metsää, jolla Venäjän ryöstötaloudessa käyvät kauppa äkkirikastumisen toivossa venäläiset, karjalaiset, suomalaiset ja jopa arabit. Romantiikka on mennyttä, kova rehellinen työ on saanut lopullisen iskun. Amerikasta tuttu kapitalistinen markkinatalous ei kuulunut siirtolaisten suunnitelmiin, mutta se on taivottanut heidät uudelleen Nyky-Venäjällä! Ympyrä on sulkeutunut. Karjalassa on päästy siihen riistotalouteen, mistä aloitettiin Pohjois-Amerikassa vuosisadan alussa. Elämän irvokkuutta?

Enemmistö Amerikasta tulleista nuorista säästyivät puhdistuksilta ja sodilta, hankki koulutuksen, ja hakeutui johonkin ammattiin. Minä sain lähtöpassin lupaavasti alka-

Akateemikko, geologian tohtori Kauko Kratz (1914–1983). Haudattu Petroskoihin vanhempiensa Otto ja Hilma Kratzin kanssa.

neesta toimittajan työstä Karjalan Tietotoimistosta ja näin kouluttauduin kieltenopettajaksi, niin kuin monet muutkin amerikansuomalaiset. Veljeltäni Paulilta evättiin pääsy opiskelemaan geologiaa.

Olimme ylpeitä heimolaisemme Kauko Kratzin menestyksestä. Hän saapui vanhempiensa Otto ja Hilma Kratzin kanssa syntymäkaupungistaan Sudburysta Kanadasta, jossa oli kunnialla päättänyt keskikoulun. Hän ei kuitenkaan saanut kunnia diplomia, sillä koulun johtokunnan tietoon oli tullut hänen äitinsä ”rikos”: Hilja oli osallistunut poliittiseen mielenosoitukseen ja saanut siitä kahden kuukauden vankeustuomion. Geologian opintojen sisäänpääsy tutkinnot Leningradin valtion yliopistoon Kauko suoritti loistavasti englannin kielellä. Opintojensa tuloksena hän hallitsi kaikki tarvittavat aineet ja venäjän kielen kiitettävästi. Kauko väitteli geologian tohtoriksi, ja hänestä tuli SNTL:n tiedeakatemian kirjeenvaihtajajäsen. Hän johdatti geologisia tutkimuksia Leningradissa ja Karjalassa, ja hänestä tuli tunnettu ja arvostettu geologi suomalaisten, ruotsalaisten, yhdysvaltalaisien ja kanadalaisten kollegojen keskuudessa.

Vieraillessaan Montrealin maailmannäyttelyssä vuonna 1967, Kauko teki matkan myös kotikaupunkiinsa ja kouluun, josta hän oli lähtenyt 35 vuotta sitten. Hänelle ei tälläkään kertaa annettu rehellisesti ansaittua kunnia diplomia, vaikka hänet otettiin vastaan juhlallisesti. Raskaat kenttämatkat, etenkin Jakutian pakkasiini, veivät terveyden, ja tämä lahjakas tiedemies poistui elämästä kerrassaan liian aikaisin.

Toinen akateeminen menestys suomalaisten keskuudessa on Werner ja Lillian Lehdimäen poika Eino. Leningradissa ollessani kävin usein tässä ihanassa perheessä. Kesikoulusta lähtien Einolla oli ainoastaan kiitettäviä kouluarvosanoja. Ei Einonkaan elämä ollut kuitenkaan ruusuilla tanssimista; hänen isänsä vangittiin, ja hän itse joutui

Kaupungin päivän juhlissa 27.6.1997 Pauli Corgan (vas.) oli juuri eronnut koulun rehtorin virasta. Hänelle ojennettiin Petroskoin kunniakansalaisen nimitys. Kuvassa myös kaupungin hallinnon puheenjohtaja Sergei Katanandov, nykyään Karjalan Tasavallan päämies.

neljäksi vuodeksi sotaan. Erään upseerin autonkuljettajana toimineen Einon erinomainen ajotaito pelasti hänet joutumasta muiden suomalaisten tavoin työarmeijaan.

Sodasta palattuaan Eino jatkoi opintojaan Leningradin Vuorikuntainstituutissa, jonka hän päätti parhaiden joukossa. Valmistuttuaan hän ei kuitenkaan saanut ammattitaitonsa mukaista työtä toisin kuin kaikki muut kurssilaiset. Hän joutui tekemään tilapäistöitä aina Stalinin kuolemaan saakka. Vanhan Vihtahousun kuoleman jälkeen Einolle avautui tie jatko-opintoihin ja professorin uraan Leningradin Rautatieinstituutissa, jossa hän työn ohella väitteli tohtoriksi 1980-luvulla. Aika poika! Eino jäi oppituolin haltijaksi vielä eläkeiässäkään ihanan Varja-vaimon hoitaessa kotia. Heidän vuorikiipeilyä harrastava insinööripoikansa Igor oli rakennustöissä isoisänsä kotimaassa. Igor putosi korkeuksista lahtelaisella rakennustyömaalla. Poika tuotiin kotiin, ja haudattiin Pietarissa.

Karjalassa tunnetaan hyvin Amerikasta lapsina saapuneet Elis ja Emma Ahokkaan tytär Vieno Ahokas-Zlobina sekä Yrjö ja Ida Hiltusen tytär Aune Hiltunen-Morozova, jotka kumpikin olivat suomen kielen oppituolin haltijoita Petroskoin valtionyliopistossa. Heidän ansiostaan on useista nuorista Karjalan asukkaista tullut lehtimiehiä ja suomen kielen opettajia. Nyt jo poismennyt Aune joutui aikanaan sotaan, josta palasi ensin opintojen, sitten opetuksen pariin. Vieno on palannut synnyinmaahansa, missä hän perheensä ympäröimänä viettää turvattua ja rauhallista elämänsä iltaa.

Sanomalehtien ja aikakausjulkaisujen toimituksissa muistetaan hyvällä kanadan-suomalaisella päätoimittajaa Kalle Rantaa sekä toimittajaa ja kääntäjää Impi Vauhkosta; taitavina konekirjoittajina tunnettiin Viola Ranta, Violet Kuusinen ja Vieno Se-vander.

Covingtonista, MI, saapuneiden Arthur ja Mary Salon tytär Dagny opetti vuosikymmenten ajan matematiikkaa Petroskoin kouluissa ja yliopistolla. Nyt jo vuosia eläkkeellä ollut Venäjän tasavallan ansioitunut opettaja tunnettiin hyvänä matematiikan pedagogina.

Impilahdessa syntynyt Aleksanteri Koskelainen meni siirtolaisena Yhdysvaltoihin, jossa asui mm. Alaskassa. Aleksanteri ei ollut missään vaiheessa menettänyt uskoaan sosialismiin, ja niinpä hän otti mekaanikon pestin venäläisestä laivasta purjehtien yli Tyynenmeren Vladivostokiin. Täältä hänet houkutteli Karjalaan Santeri Nuorteva, jonka tuella Aleksanteri nousi johtavaan asemaan Iljinskin sahalla ja Karjalan Autossa, jossa dokumenttien perusteella työskenteli syyskuussa 1938 18 amerikansuomalaista. Kun Koskelaista tultiin hakemaan, hän evästi Ida vaimoaan kasvattamaan heidän Sylvia-tyttärensä uskolliseksi työväenluokan aatteelle. Silti uskon hänen ajatelleen ”Miksi meidän piti tulla tänne murhauttamaan itsemme?”

Suurista vastoinkäymisistä huolimatta kolmen lapsen kasvattaja ja sairaalloisen äitinsä huoltaja Sylvia jaksoi töidensä ohella opiskella päteväksi suunnittelijaksi edeten urallaan Petroskoin kaupunginneuvoston suunnitteluosaston johtajan korkeaan virkaan. Rohkea ja suorasanainen Sylvia nautti työssään suurta arvostusta. Perestroikan aikaudella jo eläkkeellä oleva Sylvia pahoitteli monia suunnitelmia, joita ei ollut päässyt toteuttamaan. Oli aina ilo käydä tapaamassa Sylviaa ja hänen puolisoaan Paavo Alataloa, joka oli eläkkeellä fysiikan lehtorin työstä. Tapaamiseni Sylvian kanssa vuonna 1997 jäi viimeiseksi; hiljattain sain kuulla Sylvian siirtyneen viimeisen rajan taakse.

Päätettyään yliopistossa hydromekaniikan opinnot, veljeni Pauli Corgan opetti matematiikkaa samassa iltakoulussa, josta hän oli aikanaan valmistunut leipätyönsä ohessa. Paulin 40-vuotinen rehtorin ura alkoi Lahdenpohjan keskikoululla ja päättyi Petroskoin koulussa n:o 17, jossa annettiin opetusta ensimmäisestä oppivuodesta lähtien suomen ja englannin kielissä. Koululla on tiiviit yhteydet useisiin kouluihin Suomessa ja Yhdysvalloissa, varsinkin Vermontissa.

Rehtorin ja opettajan vaativan työn lisäksi Pauli toimi 20 vuotta Petroskoin kaupunginneuvoston jäsenenä johtaen kaupungin valituskomiteaa. Hänet palkittiin useilla kunniamerkeillä (mm. ansioituneen opettajan nimityksellä). Kahdesti hänelle myönnettiin ansioistaan matemaatikkona Yhdysvaltain George Soros -palkinto. Kesällä 1997 hänelle myönnettiin Petroskoin kaupungin kunniakansalaisen arvonimi. Silti mielestäni kaikkein suurin palkinto on ollut se arvostus, jota hän on nauttinut opettajien, oppilaiden ja heidän vanhempiansa keskuudessa. Pauli ja hänen niinikään matemaatikko-vaimonsa Bertta saivat kolme lasta: Antin, Annan ja Aleksin.

Kasvatusopillisessa korkeakoulussa toimi englannin kielen lehtorina detroitilainen Maija Kuusniemi, joka käytti opetuksessa hyväkseen kehittämänsä Glee Club (Illoklubi) -kurssia, jossa hän hyödynsi Detroitin haalilla kehittyneitä laulajan ja näyttelijän lahjojaan. Hänen esityksensä olivat aina todella nautittavia. Samassa instituutissa teki kymmeniä vuosia arvokasta työtä myös vanhempiansa mukana Karjalaan tuulisesta kaupungista, Chicagosta, saapunut Mildred Rossi-Lindström. Instituutissa toimi venäjän kielen opettajana arvostettu Viola Kiiskilä, kun taas lahjakasta suomen kielen opettaja Irma Haatajaa muistellaan Petroskoin yliopistolla.

Jo poismenneitä opetustyössä kunnostautuneita amerikansuomalaisia olivat Yhdysvalloista saapuneet Viola Nikula, Helvi Finberg, Martha Kangas, Sylvia Mäkinen, Hilda ja Lauri Martin, Mary Haajanen, Elsa Mikkonen, sekä kanadalaiset Vera Mäki, Nelma Erikson-Mykkänen ja kemian lehtori Toivo Vähäkangas.

Monet, kuten Lillian Salo, Laila ja Viola Kiiskilä, Edna Rajala-Raula (os. Koskinen), Mirjam Koivisto-Jevsejeva, ja Florence Merilä-Rauhala, ovat päässeet palaamaan isiensä kotimaahan Suomeen, jossa he saavat nauttia turvattua ja rauhallista eläkeläiselämää.

Aunuslaiset Elsa Paananen ja hänen puolisonsa Oiva Lampeen ovat jääneet eläkkeelle opettajan toimestaan. Lilly Laihoa ja Kerttu Lehto muistetaan hyvällä sekä Aunuksen että Petroskoin kouluissa. Kerttu kuuluu Johan ja Hilma Lehdon kahdeksanlapsiseen perheeseen, joka lähti Karjalaan Michiganin Rockista. Airen Valtonen jäi eläkkeelle Kontupohjan kouluista pitkäaikaisen työn jälkeen.

Mirjam Suurhaasko-Nousiainen oli huomattava tekijä valistuksen alalla. Ensiksi hän kunnostautui opettajana Sortavalassa, myöhemmin hän siirtyi opetusosaston johtajaksi aiemmin mainittuun Petroskoin kouluun n:o 17, jossa hän englannin ja suomen kielen hallitsevana oli koululle suureksi hyödyksi. Epäilemättä hänen älykkyytensä ja vaatvaisuutensa osittain selittävät koulun saavuttaman korkean tason kieltenopetuksessa. Käydessään vierailulla kotiseudullaan Vermontissa, osavaltion kuvernööri nimitti tämän viimeisen mohikaanin osavaltion kunniakansalaiseksi. Puolisonsa Elmer Nousiaisen kanssa Miriam on hiljattain muuttanut Tampereelle. Heillä ei ollut omia lapsia, mutta he kasvattivat nuorena kuolleen Miriamin Sisko-sisaren lapset, jotka ovat nyt jo perheellisiä omine lapsineen. Kykenesivätkö biologiset vanhemmat parempaan?

Detroitilaisen Dora Lönnin saavutukset Suojärven koululla eivät unohdu; innostuksellaan Dora sai koko opettajakollektiivin ja henkilökunnan mukaan opiskeluun pitämällä nk. englannin kielen päivän, jonka aikana englantia puhuttiin kaikkialla koulun tiloissa, luokissa, kirjastossa, ruokalassa, narikassa...jne. Päivät päättyivät Doran nukketeatterin englanninkieliseen esitykseen. (Englannin kielenkäyttölle on ollut suuri terapeuttinen vaikutus, väärään ympäristöön siirtyneille amerikansuomalaisille. *Toim. huom.*) Doran menestyksellistä opetusta Suojärvellä jatkoi hänen tyttärensä Loretta. Red Lönnin kuoleman jälkeen Dora muutti tyttärensä perheen kutsusta Suomeen. Saan sieltä ilonsävyisiä kirjeitä.

Tuskinpa yksikään meistä katu koulussa viettettyjä vuosia; opetustyössä on monta hyvää puolta: kaikki luokat ovat erilaisia, jatkuvaa kanssakäymistä suuren joukon kanssa, oppilaitten, opettajien ja lasten vanhempien. Työ antaa mahdollisuuden perehtyä ihmisiin ja ihmisluontoon.

Yhdysvalloissa minulta usein kysytään, olenko ottanut Venäjän kohtalon sydämeni asiakseni. Vastaan aina myöntävästi. Olen oppinut tuntemaan ja kunnioittamaan niin monia entisiä neuvostokansalaisia, joiden kohdalle on langennut hirvittävä määrä vaikeita kokemuksia ja jotka olisivat ansainneet paremman kohtalon kuin sen, jonka toistuvat diktatuurit ovat heille väkivalloin tarjonneet. Toivomme hartaasti, että entisistä oppilaistamme löytyisi sellaisia, jotka kykenisivät luomaan paremman maan.

VIII ...taiteesta ja urheilusta

Muuttaessaan suureen länteen suomalaiset veivät mukanaan kiintymyksensä ja raipumuksensa taiteeseen. Mitä urheiluun tulee, ainakin hiihto oli ollut tuttua melkein kaikille lapsuudesta saakka. Suomalaiset jatkoivat urheilun perinteitä uudella mantereella, etenkin niillä paikkakunnilla, joissa heitä oli suurin määrin.

Eräs vanhanpuolinen amerikansuomalainen kertoi, miten heidän perheessään, kuten monissa muissakin, tehtiin valinta kirkon ja haalin välillä; haali veti puoleensa iloisella ajanvietolla, kun taas kirkko tuntui vieraalta ajalleen tyypillisillä leimaavilla palopuheillaan. Meidän perheemme ei kuulunut kirkollisiin, mutta Superiorissa naapurin ruotsalaisperhe sai minut innostumaan kirkonmenoista. Pettersoneilla oli kolme lasta, joiden seurassa vietin suurimman osan päivästä. Heidän äitinsä kutsui minua jumalattomaksi sosialistiksi, ja vaati asian korjaamista. Niinpä aloin sunnuntaisin käydä Petterssonien seurassa luterilaisessa kirkossa. Kirkon sisustus, musiikki ja rauhallisuus tekivät minuun suuren vaikutuksen. Olen käynyt matkoillani monissa maailmankuuluissa kirkoissa, kuten Vatikaanin Pietarin kirkossa. Silti olen jäänyt jumalattomaksi, jos kyse on uskonnon valinnasta. Pidän itseäni agnostikkona, koska on niin paljon, mitä en ymmärrä: miksi on niin monta eri uskontoa, jotka riitelevät keskenään. Verisiä uskonsotia on käyty koko tunnetun historian ajan. Mielestäni usko Jumalaan on usko oikeudenmukaisuuteen, hyvyyteen, se on syvälinen sisäinen tunne. Elämä ei ole mennyt hukkaan, jos voi viimeisen hetken tultua sanoa: ”en ole tehnyt mitään häpeällistä, olen ollut rehellinen, olen tehnyt parhaani”. Suhtautumiseni uskoviin on kunnioittava ja kadehtivakin, sillä he löytävät rauhansa paljon helpommin kuin minä ja kaltaiseni.

Kirkossa käymiseni tuli viimein vanhempieni korviin. Arkailin väistämätöntä keskustelua isäni kanssa, joka totesi hillitysti, että ”kommunistit ovat ateisteja, emme usko Jumalaan, emmekä käy kirkossa. Lapsi ei voi varttua kahden uskonnon välillä”. Myöhemmin olen ajatellut, että isäni itse oli ymmällään tämän filosofisen kysymyksen äärellä, sillä hän oli itse varttunut kahden uskonnon välillä, koska oli saanut luterilaisen kasvatuksen Ruotsissa. Tapasin isäni vanhemman sisaren, terävä-älyisen faster-Annan viimeisen kerran Haaparannan sairaalassa hänen ollessaan 92-vuotias. Anna muisteli aina mieluisasti veljeään, mutta oli rauhaton siksi, että Oskarista ja tämän lapsista oli tullut ateisteja.

Muuttomat kallamme Neuvostoliittoon vietimme kaksi viikkoa Ruotsissa odottaessamme venäläistä jäänmurtaja Spartakia, jolla oli jatkettava matkaa Leningradiin. Kävimme puhelinkeskusteluja isän omaisten kanssa, jotka yhä uudestaan pyysivät meitä käymään isäni kotiseudulla Nikkalassa. Kuinka me rukoilimmekaan isältä: ”Mennään! Mennään!” Myös äitimme halusi tavata appiukkonsa ja muita sukulaisia. Näimme, että isä kävi sisäistä taistelua, hänen teki kovasti mieli suostua. Vasta käydessäm-

me Paulin kanssa vuonna 1965 ensi kerran Nikkalassa, meille selvisi, miksi isä ei lopulta suostunut. Meille sanottiin: ”Jos olisitte silloin tulleet, emme olisi ikinä päästäneet teitä pois!” Tästä saatoimme päätellä, ettei isä uskaltanut johdattaa itseään kiusaukseen.

Velvollisuus kutsui isää Karjalaan, jonne hän oli värvännyt amerikansuomalaisia lähtemään. Juuri tässä näkyi isän kahden uskonnon ristipaineessa kehittynyt persoona. Todisteena siitä olivat myös hänen jo mainittu suhteensa osuuskuntaliikkeeseen Amerikassa ja kieltäytymisensä palata Yhdysvaltoihin (kts. s. 120–121). Tämä tiesi myös sitä, ettemme koskaan näkisi farfar Kaarloa.

Yhdysvaltojen kirkollinen elämä tänään ei muistuta ollenkaan sitä, mihin suomalaiset siirtolaiset saivat tutustua 20. vuosisadan alussa. Eräänä sunnuntaina kollegani St. Scholastica Collegista, professori Tom Morgan kutsui minut Unitarian-kirkkonsa vieraaksi. Sain tilaisuuden kertoa runsaslukuiselle kirkkoyleisölle tutkimuksistani amerikansuomalaisten vaiheista Neuvostoliitossa. Tilaisuuden loppu oli kerrassaan odottamaton; läsnäolijoille oli jaettu Internationale partituuri, jota lauloimme yhteen äänen. Toinen minua yllättänyt tapaus oli eräässä Minneapoliksen kirkossa vietetty muistojuhla poismenneen Helen Kruthin kunniaksi. Vainaja oli ollut minulle hyvin tuttu Karjalasta, josta hän oli aikoinaan palannut Amerikkaan. Tavatessamme Yhdysvalloissa vuonna 1987 Helen hyväksyi määritelmäni, jonka mukaan hän oli kommunisti, joka oli päättänyt viedä aatteensa voittoon toisin menetelmin kuin Neuvostoliitossa. Kun Leninin veli aikanaan teloitettiin, oli Wladimir Iljits lausahthanut isälleen: ”Me menemme toista tietä”. Mihin tämä tie on vienyt, ei ole enää mikään salaisuus.

Amerikassa toimivat haalit eivät olleet vain poliittisia keskuksia, vaan ennen kaikkea viihdekeskuksia, joissa jokainen halukas, vanha ja nuori, sai kehittää lahjojaan ja osallistua ajanvietteohjelmiin. Karjalassa ja lännessä asuvat amerikansuomalaiset ovat muistelleet hymyssä suin sitä suurta vetovoimaa, joka haalien toiminnalla oli.

Onni Kaupin Kamenskista lähettämien kuvien joukossa oli yksi kuva New Yorkin Työn Temppeleistä, joksi kutsuttiin nelikerroksista Harlemissa sijainnutta suomalaisten haalia. Katselin sitä itku kurkussa; harva se päivä kävimme siellä uimassa ja syömässä namusia haalin ravintolassa. Isäni KTA-toimisto oli aivan vieressä, joten haalilla käynti ei haitannut ”työtäni” isän toimistossa. Viikonlopulla haalilla oli esityksiä, konsertteja, näytelmiä ja musikaaleja. Ylimmässä kerroksessa oli suuri tanssiali, joka oli myös huomioni kohteena. Oli niin mukavaa varkain seurata tanssissa pyöriviä kauniita nuoria miehiä ja neitoseja. Ihailuni kohteena oli erityisesti huone, jossa säilytettiin Vesan urheiluseuran voittamia palkintoja, joista yhdessä oli minunkin nimeni; voitimme vuoden 1933 kesäjuhlissa tyttöjen viestijuoksun. Sain siitä ensimmäisen ja viimeisen urheilupalkintoni. Innostukseni urheiluun jätti kuitenkin sikäli jälkensä, että olen ollut siitä lähtien innokas penkkiurheilija.

En voi koskaan unohtaa rakkaan veljeni Leon äkillistä kuolemaa parantumattoon sairauteen vuonna 1929. Hautajaistilaisuus pidettiin Superiorin Tower Avenuellalla sijainneella haalilla. Leon luokkatoverit opettajatar Marie Kennedyn johdolla, perhelääkärimme Mr. Orchard ja Leon viulunsoiton opettaja Mr. Fisher olivat saattajien joukossa. Perheemme ei koskaan toipunut tästä menetyksestä, varsinkaan äiti. Mei-

dän elämässämme alkoi muuttokausi; ensin muutimme toiseen taloon, sitten Superiorista Virginiaan, Minnesotaan, sitten jälleen Superioriin, sieltä New Yorkiin, jossa asuimme Brooklynissa, Bronxissa ja Harlemissa. Myöhemmin Karjalassa, kun ei ollut muuttomahdollisuuksia, äiti siirteli huonekaluja paikasta toiseen ainakin kerran kuukaudessa.

Tuskinpa yksikään aikuisista, jotka viikoittain viettivät tuntikausia haalien kuoroissa, orkestereissa, näytelmissä ja tanssiryhmissä, olisi voinut edes aavistaa, että näistä amatöörikyvyistä, joita amatööriohjaajat väsymättä kehittivät, tulisi jossakin maailman kaukaisessa kolkassa taiteen ammattilaisia. Tältä pohjalta mm. Uhtualle syntyi suomalainen teatteri. Väitetään, että juuri Uhtualla ”Lönnrotin kuusen” alla suuri suomalainen kansanrunoilija Elias Lönnrot tallensi kansanrunoutta, josta vuonna 1835 julkaistiin Kalevala. Muistan, minkä vaikutuksen tämä eepos teki minuun, kun kuulin sitä ensimmäistä kertaa juuri Uhtualla, jossa perheemme silloin asui. En tiennyt mitään Lönnrotista enkä Kalevalasta, jonka runot tuntuivat kuitenkin ihmeellisen tutuilta. Paljon myöhemmin sain tietää sen johtuvan siitä, että suuri amerikkalainen runoilija Henry Longfellow oli kiintynyt Kalevalan laulurytmiin, johon hän oli tutustunut saksankielisestä käännöksestä. Longfellow kirjoitti useimmille amerikkalaislap-sille tutun Hiawathansa ja muitakin runoja Kalevalan trokeen mittaan.

Etu (Edward) Lapinsalolla oli Kanadasta tuotua kokemusta amatöörinäytelmien esittämisessä. Eräs ensimmäisistä hänen Karjalassa ohjaamistaan näytelmistä oli Teuvo Pakkalan Tukkijoella. Tästä musikaalista tuli yksi suosituimmista myös Petroskoissa vuonna 1931 perustetussa Karjalan Kansallisteatterissa (suomalainen teatteri), jonka yleisö sai nauttia tästä pitkäikäisestä näytelmästä vielä 1980-luvulla. Tukkijoella vaikutti teatterin tarjontaan siten, että musikaaleista tuli suosittuja teatterin ohjelmistossa. Musikaalien suosioon vaikuttivat ratkaisevasti amerikansuomalaiset, jotka New Yorkissa, Detroitissa, Chicagossa, Waukeganissa, Astoriassa, Vancouverissa, Sudbyrissa ja muualla Amerikassa olivat osallistuneet niihin laulajina, tanssijoina ja muusikkoina. Unohtumattomana on monien mieliin piirtynyt Lauri Jousisen säveltämä Herra Melperin sotaanlähtö. Teatterin ensimmäisenä näytelmänä esitettiin detroitilaisen Alarik Sandelinin ohjaama neuvostoliittolaisen näytelmäkirjailija Lavrenevin *Läpimurto*. Yhdysvalloista tulleet Alarik Sandelin, Kuuno Sevander ja Julius Kallio olivat niitä amerikansuomalaisia, jotka yhdessä suomalaisen ohjaajan Ragnar Nyströmin, itäkarjalaisten Walter Sunin ja Toivo Lankisen sekä suomenruotsalaisen Sulo Tuorilan kanssa laskivat suomenkielisen kulttuurin kulmakiven Karjalan teatterielämässä.

Näiden ohjaajien alaisuudessa tulevat taiteilijat oppivat näyttelmissä aakkosia ja retoriikkaa. Vuonna 1931 kolmelle Kansallisteatterin näyttelijälle annettiin mahdollisuus päästä Leningradin teatterikouluun kolmeksi kuukaudeksi. Siellä nämä onnekkaita sitten tapasivat venäläisiä mestareita, joiden opastuksesta oli verraton apu. Palattuaan Leningradista Kuuno Sevander nimitettiin Kansallisteatterin pääohjaajaksi.

Kuuno tunnettiin ohjaajana, näyttelijänä, laulajana ja suomalaisen kuoron johtajana. Ollessani ensimmäistä vuotta Minnesotan Duluthissa, Sirkka ja Taisto Holm Massachusettsista lähettivät minulle kaksi Kuunon vuonna 1930 äänittämää Columbia-levyä. Jo silloin Kuuno tunnettiin laulajana Yhdysvalloissa. Karjalassa hänen uransa

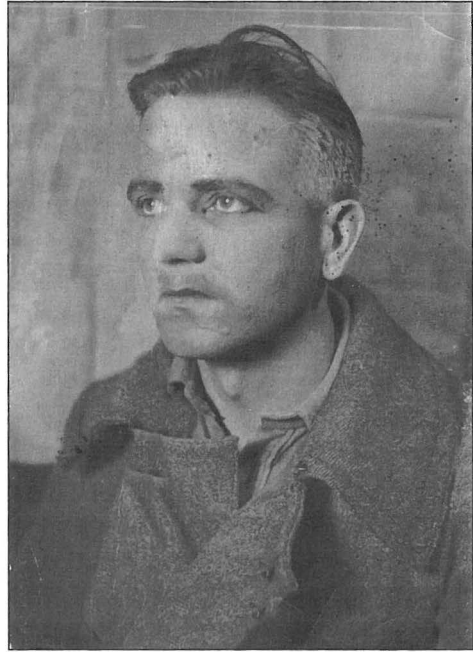
12.2.1958. Joka vuosi Sevanderit kokoontuivat onnittelemaan suvun vanhinta jäsentä Kuuno Sevanderia tämän syntymäpäivänään. Vas. Milton, Liisa, Leo, Kuuno, Ellida, Eine, Stella ja Mayme. Ellida ja Stella ovat kuvassa ekaluokkalaisia.

oli vieläkin nousujohteisempi. Kuunoa voidaan kiittää myös teatterin kielihuollosta, sillä hän piti suomen kielen oppitunteja nuorille näyttelijöille. Kuunolla riitti myös voimia näytelmien suomentamiseen, eläkeläisten kuoroa hän johti vielä yli 90-vuotiaana. Muistan aina ihmetelleeni Kuunun hyvää muistia ja älykkyyttä. Luettuani Aino Kuusisen kirjan *Jumala syöksee enkelinsä*, tiedustelin appiukoltani, kuka se niin tutulta tuntuva Aino Morton oli. Selvisi, että häikäisevän kaunis ja hieno nainen, jonka olin kerran nähnyt meillä New Yorkissa, olikin itse Aino Kuusinen.

Vaikka musikaalit olivat erittäin suosittuja, taisi draama siltikin viedä voiton. Teatterin ohjelmaan kuului venäläisiä ja suomalaisia näytelmiä sekä maailmanklassikoita, kuten Maxim Gorkin näytelmät *Jegor Buljchev ja muut* sekä *Viholliset*, Hella Vuolijoen *Niskavuoren naiset*, espanjalaisen dramaturgin *Puut kuolevat pystyyn*, *Kullervo ja Lemminkäinen* (mielestäni nimirooli Lemminkäisessä oli Kalle Sevanderin paras), Korneichukin *Platon Krechet*, jossa Hannes Salmi esitti pääroolia loistavasti. Detroitista kotoisin oleva nuori Olavi (Ukko) Siikki tulkitsti mainiosti Aleksein näytelmässä *Optimistinen tragedia*. Katsojien kiitokset saivat monet muutkin siirtolaiset, kuten Liisa Pajunen-Sevander, Yrjö Kuusiniemi ja Jouko Routtu. Waukeganista, saapuneen Otto ja Ada Björnisen perheessä isä-Otto ja poika-Orvo olivat Kansallisteatterin näyttelijöitä. Nykyään perheen näyttelijäuraa jatkaa Petroskoin ystävyyskaupungissa Varkaudessa Orvon poika, hänkin nimeltään Orvo. Jälkensä Kansallisteatteriin ovat jättäneet myös Vieno Manninen, Jalo Metsola, Wilho Wesa ja Karl Sara.

Hannes Salmi.

1935. Yrjö Kuusiniemi vangitun upseerin roolissa Kansallisen Draamateatterin näytelmässä Optimistinen tragedia.

Kanadansuomalaisen Yrjö Humpin koomiset roolit, kuten Penttilä Minna Cantihin *Murtovarkaudessa*, Pelle Kustaa Pakkalan näytelmässä *Tukkijoella*, Eero Aleksis Kiven *Seitsemässä Veljeksessä* ja Tobias *Nummisuutareissa* ovat varmasti syöpyneet katsojien mieliin. Uskallan väittää, että teatterin helmi, primadonna, oli Petroskoihin tullut nuori yhdysvaltalaisyntyinen Irja Wiitanen, jonka loistavin roolisuoritus oli kenties Noran osa Henrik Ibsenin *Nukkekodissa*. Koska Ibsen on aina ollut tunnettu Venäjällä, ei kukaan ihmetellyt, kun keskellä sotaa vuonna 1944 Belomorskiin saapui teatterivieraita Moskovasta saakka.

Katsoin itseni onnelliseksi, kun pääsin teatterin täyteen saliin. Ajattelin vain, että mitenkähän tässä käy, kun suurin osa yleisöstä oli venäjänkielisiä sotamiehiä. Simultaanitulkkaus, näytelmän tahti ja etenkin pääroolia esittävä Irja takasivat loistavan vastaanoton. Kuten usein käy mainion esityksen jälkeen, ensiksi seurasi hiljaisuus, jonka sitten rikkoi suosionosoitusten myrsky. Esitystä seuranneet tunnetut näytelmäkirjailijat Stein ja Kaverin olivat kerrassaan järkyttyneitä seuratessaan näytelmän kehitystä. Kun Moskovassa Neuvostoliiton Teatteriseurassa kuultiin heidän arvostelunsa Suomalaisen Teatterin esityksestä ja verrattomasta Norasta, Irja Wiitanen sai virallisen tunnustuksen koko maan parhaana Ibsenin Noran tulkitsijana.

Elettiin vaikeata aikaa. Esityksien aikanakin näyttelijöitä vaivasi usein nälkä. Sitä paitsi Irjalla oli omia surujaan: Irma sisar oli palannut Yhdysvaltoihin, vanhemmat olivat kuolleet evakkomatalla, sotaan joutuneesta Aarne-veljestä ei oltu kuultu mitään. Tuli päivä, jolloin Irjan voimat loppuivat, ja hän päätti päivänsä. Suremaan jäi

pieni Elden-poika, aviopuoliso Sulo Mäki, teatteri ja häntä rakastava yleisö. Ennenaikainen parantumaton sairaus vei Eldenin, mutta perhegeenit puhuvat: hänen 36-vuotias poikansa Arthur Mäki valittiin joulukuussa 1999 duuman jäseneksi.

Teatteri menetti toisenkin lahjakkaan nuoren näyttelijän, Yhdysvalloista saapuneen Eino Prykän niiden joukossa. Ennen sotaa nuori mies oli Petroskoin Teatterikoulun harjoittelija, uran alku näytti lupaavalta. Pian Eino joutui kuitenkin sotaan Suomen rintamalle, jossa hän jäi vangiksi, ja sai elinkautisen vankeustuomion. Muistan Einon kertomuksen siitä, miten hän oli päässyt hyvään seuraan Riihimäen vankilassa, Ziliacus-nimisen miehen sellitoveriksi. Eino oli ryhtynyt Ziliacuksen avustuksella opiskelemaan saksaa ja ranskaa; lahjakas oppilas edistyi nopeasti. Väli rauhasopimuksen mukaisen vankien palauttamisen jälkeen Eino joutui miljoonien muiden tavoin muutamaksi vuodeksi vankileirille harjoittamaan itsetutkiskelua ja kohottamaan lojaalisuuttaan isänmaata kohtaan. Lopulta hän palasi pitkältä reissulta ja pääsi äitinsä luokse Aunukseen, jossa sai kiinnityksen siellä silloin toimineeseen suomalaiseen teatteriin.

Joskus vuonna 1952 teatterissa oli Uljas Wikströmin näytelmän *Uudet Ystävät* ensi-ilta. Näytelmästä jäi useimmille aika vähän mieleen, tunnelma oli kireä ja jännittynyt. Teatterin jokaisen oven ääressä seisojia nuori mies, joka ei varmastikaan kuulunut teatteriyleisöön. Yritin väliajalla mennä kulissien taakse tapaamaan Einoa, mutta sielläkin oli seinä vastassa. Kun näytelmä loppui, yleisö passitettiin nopeasti ulos. Seuraavana aamuna kuulumme, että Eino oli vangittu suoraan teatterista. Hänellä taisikin olla sivurooli, tai vain statistin osa paljon suuremmassa näytelmässä... Eino sai 25-vuoden pakkotyöleirituomion. Ei mennyt kauankaan, kun hänen vaimonsa, näyttelijätär Jenny Kemova sai tiedon siitä, että Eino oli menehtynyt tapaturmassa jossain pohjoisen kaivoksessa. Olikohan tämä totta? Viimeisellä käynnilläni FSB:n arkistossa (1999) sain vastauksen kyselyyni Einosta: häntä ei rehabilitoitu. Syytös maanpetoksesta jäi voimaan. En siltikään pidä ollenkaan mahdollisena, etteikö viittä kieltä hallitseva komea nuori mies ja lahjakas näyttelijä olisi joutunut ”uusiin tehtäviin”. Löysin nimittäin samankaltaisten salaisuuksien ratkaisuja Suomen sota-arkistosta.

Kansallisteatteri teki merkittävää valistustyötä koko Karjalassa. Tuskinpa löytyi kylää, jossa kansallisteatteri ei vieraillut. Vastaanotto oli aina yhtä sydämellinen. Hanurinsoittaja Sulo Mäki muisteli, miten he usein joutuivat menemään jalkaisin syrjäisiin paikkoihin kantaen kulisseeja ja pukuja selässään. Mutta saatuaan jälkeensä kuulla, että kyläläiset olivat teatterin vaikutuksesta opetelleet lukemaan (näyttelijät tutustuttivat heidät aakkosiin), he pitivät sitä suurimpana palkintonaan vaivannööstänsä.

Tämä oli sitä aikaa, kun hallitus kävi julmaa sotaa varakkaita talonpoikia, kulakkeja vastaan. Karjalan tilanne ei tainnut olla niin traaginen kuin yleensä Neuvostoliitossa, puhumattakaan Ukrainasta, vaikka autoituneita kyliä löytyi etenkin Karjalan pohjoisosista. Inkerinsuomalaiset kylläkin kantoivat kärsimyksien täyden taakan. Karkotetut kulakkiperheet vietiin Siperian lakeuksille tai Keski-Aasian aroille kuolemaan. Näin Neuvostohallitus yritti saada maan köyhälistön uskomaan, että maan huono taloudellinen tilanne johtui kulakkien varallisuudesta; elämä kyllä muuttuisi paremmaksi, kunhan kulakit luokkana likvidoitaisiin. On arvioitu, että maatalouden pakko-

kollektivisointi 20–30-lukujen vaihteessa vei 5–6 miljoonan ihmisen hengen (useimmissa arvioissa uhrien määrä on arvioitu huomattavasti suuremmaksi. *Toim. huom.*). Samalla hävitettiin maatalouden vahva pohja. (Tehokkaasti hävitettiin; Venäjän maatalouden tila on edelleen, uudelle vuosituhannele siirryttäessä erittäin surkea. Väestön elintarvikehuolto on paljolti kaupungeissakin omien pienten viljelypalstojen, metsistä kerättävien sienten ja marjojen, ja varsinkin Moskovassa ulkomailta tuotavien elintarvikkeiden varassa. On arveltu, että talvella 1998–99 yli kolmannes Petroskoin lapsista näki nälkää. Erään tiedon mukaan Pietarin lokit ovat kadonneet parempiin suihin. *Toim. huom.*).

Liisa Pajunen-Sevander muisteli, miten sydämellisesti vanhemman sukupolven näyttelijät ottivat vastaan heidät nuoremmat teatteriin tulleet aloittelijat. Kansallisteatteri tapasi kiertää Karjalan maaseudulla parin kuukauden ajan kesällä tai syksyllä. Liisa muisti huvittavan tapahtuman teatterin maaseutukierroksella Uhtualla, jossakin Ylä- tai Ala-Kuitin tienoilla; pienessä näyttämötilassa näyttelijät joutuivat poistumaan estradilta tungeksivan yleisön läpi, koska uloskäyntejä oli vain yksi. Yhdessä näytelmän kohtauksessa syntyi riita kolme lehmää omistavan (siis kulakin!) ja kylän aktivistien välillä. Alkoi tappelu ja ”kulakki” pääsi livistämään. Hän joutui tappelemaan tien- ulos täyteen sulloutuneesta salista, kun teatteriyleisö otti ”ottakaa kulakki kiinni” - huudot tosissaan. Joku huusi: ”Missä se mejän miliisi pieska on?” Salista löytyikin miliisi, joka juoksi ulos ”kulakin” perään. Kansanvihollinen oli kuitenkin hävinnyt kuin tuhka tuuleen: näyttelijä istui kaikessa rauhassa teatterin bussissa valmistautuen seuraavaan rooliinsa.

Tämä ainut Venäjällä toimiva suomenkielinen ammattiteatteri vieraili mm. Moskovassa, Leningradissa ja Riiassa sekä useilla paikkakunnilla Suomessa ja Virossa. Se oli myös ensimmäisiä neuvostoteattereita, jotka aloittivat yhteistyön suomalaisten teatterien kanssa. Tässä lienee toiminut aloitteen tekijänä tunnettu suomalainen ohjaaja, Kurt Nuotio.

Kansallisteatterilla oli myös suuri vakituinen venäjänkielinen yleisö. Monilla petroskoilaisilla oli tapana viedä muualta tulleita vieraitaan tähän teatteriin, vastapäätä sijaitsevan upean venäläisen teatterin sijaan.

Venäläisessä teatterissa sai suurta huomiota osakseen Helmer Sinisalon säveltämä baletti Sampo. Petroskoin suomalainen Kansallisteatteri esitti jo kauan ennen Gorbatschovin glasnostin aikaa ja ennen moskovaisteattereita edistysmielisiä neuvostoliittolaisia näytelmiä, jotka käsittelivät vakavia eettisiä ja yhteiskunnallisia ongelmia. Tällaisia olivat mm. E. Rozovin kirjoittamat näytelmät *Illasta Keskipäivään*, *Neljä Pisaraa* ja *Teerenpesä*. Venäjänkielinen yleisö on ollut kiitollinen Kansallisteatterille siitä, että se antoi heille mahdollisuuden tutustua teatterin kautta suomenkieliseen kirjallisuuteen. Olen usein katsonut Kansallisteatterin näytelmiä moskovaalaisten työtovereiden kanssa, jotka ovat antaneet ylistäviä lausuntoja.

Jo Amerikassa teatteritoimintaan tottuneet näyttelijöiden puolisoit eivät jääneet täälläkään syrjään; Laila Salmi oli etevä säestäjä, Ruth Rouutu luotettu puvuston valmistaja sekä hoitaja ja Hilja Sevander teatterin tarvikehoitaja. Kansallisteatteri on toiminnassa vielä tänäkin päivänä. Vanhat mestarit ovat jo poistuneet teatterin- ja elämän

Taiteilija Into Suvanto ja hänen puolisonsa newyorkilainen Lyyli Holtti.

lavalta. Kuinka paljon nykyiset näyttelijät olisivatkaan hyötyneet jo poismenneiden ohjeista ja neuvoista, etenkin kielen käytössä. Teatterin loistovuodet ovat auttamattomasti takana päin.

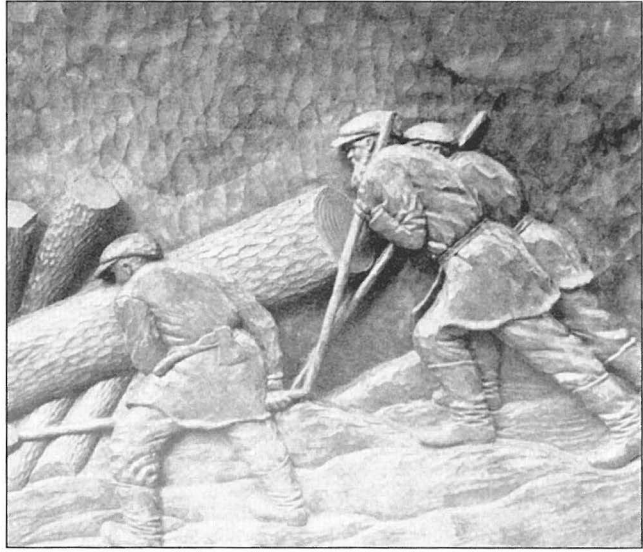
Näytelmän onnistuminen riippui suuressa määrin kulisseista ja musiikista. Petroskoissa tunnettiin hyvin taiteilijat Into Suvanto ja Eino Siikki (kumpainenkin Superiorista) ja Fred Lindholm Kanadasta. Musiikista huolehtivat lahjakkaat säveltäjät Kalle Rautio ja detroitilainen Lauri Jousinen.

Amerikansuomalaisten keskuudessa oli useampiakin lahjakkaita mestareita. Kyläillessäni ystäväni Luella Williamsin kodissa, Iron River, MI, huomioni kiinnittyi kauniiseen maisemamaalaukseen. Sain ihmeekseni kuulla, että tekijä oli Emil Rautiainen (kts. UL) ja että USA:sta löytyisi muitakin hänen töitään.

Turussa syntynyt Yrjö Rautanen (1896–1937) puolestaan jätti syvän jäljen Karjalan puunveistotaiteeseen. Kävin Kouvolassa tervehtimässä Yrjön tytärtä Lilly Maunu-Rautasta ja tämän Tseljabinskin helvetistä selviytynyttä Klaus-puolisooan. Lukija voi tutustua mestariin lähemmin Nikolai Grininin kirjoittamasta artikkelista.

Yrjö Rautasen rakkaus puuhun syntyi hänen seuratessaan Oskari-isänsä puutöitä. Suomen ja maailman tapahtumat herättivät Yrjössä syvän kiinnostuksen myös politiikkaan ja hän löysi paikkansa punakaartissa. Punaisten tappio vei Yrjön pahamaineiseen Tammisaareen, mistä hänen onnistui karata.

Rautasen ensimmäinen ulkomaanmatka johdatti hänet Ruotsin kautta Venäjälle Pietarin kansainväliseen sotakouluun, josta hän terveydellisistä syistä erosi vuoden opiskelun jälkeen. Kierreltyään eri maissa hän vuonna 1923 asettui Amerikkaan. Oltuaan yhdeksän vuotta USA:ssa Rautanen yhdessä vaimonsa ja kolmevuotiaan Liljattytärensä kanssa lähti muiden idealistien mukana Karjalaan.

Taitelija Yrjö Rautanen ja teoksensa Uittomiet.

Venäjällä sairaus sai Yrjön luopumaan huonekalujen somistajan työstä ja hän aloitti vakavasti otettavan taitelijan uransa saatuaan työtilat Petroskoin kotiseutumuseosta. Syntyi helmitoisensa perään: *Uittomiehet, Karjalan rajametsiä, Runonlaulajat, Karjalan partisaaneja, Rot Front, Kunnan sotamies Sveik* ym. Rautasen töitä oli esillä mm. Moskovan Neuvostokansojen museossa, Yleisliittolaisessa maatalousnäyttelyssä sekä Tretjakovin galleriassa.

Vuonna 1936 Yrjö Rautanen valittiin Karjalan taitelijaliiton puheenjohtajaksi. Kuten moni muukin Pohjois-Amerikan siirtolainen (mm. Red Lönn, Sirkka Rikka, Viljo Vesa, Kauko Kratz ja Kerttu Viljanen) myös hän teki väsymätöntä työtä uusien nuorten kykyjen kasvattamiseksi. Hänen teoksensa tulevat ikuisesti kuulumaan Karjalan ja Venäjän taiteen kultapääomaan.

Myös näyttelijöiden rivit harvenivat vuosina 1937–1938. ”Hiippakuntaa” vaihtoivat Kalle Sevander, Yrjö Kuusiniemi, Julius Kallio, Otto Björninen, Olavi Siikki, Edward Lapinsalo ja Into Suvanto, joka todellakin hävisi kuin huuto tuuleen (Kts. UL ja SU). Hannes Salmen elämä päättyi enneaikaisesti eräällä sota-ajan työleirillä. Kalle Rautio ja Lauri Jousinen säästyivät onnekseen tuholta.

Vuonna 1996 Karjalan sivistyneistö vietti Hancockissa, MI, syntyneen Vieno Leväsen 85-vuotisjuhlaa. Vieno on ainut valtion palkinnon saanut kääntäjä Karjalassa. Hän on laajalti tunnettu venäläisen, virolaisen, saksalaisen, englantilaisen ja ruotsalaisen kaunokirjallisuuden ja runouden kääntäjä, joka tunnetaan myös arvostettuna Karjalan runoilijoiden avustajana ja kriitikkona. Kansallisteatterin näyttelijät hyödynsivät hänen kielineuvojaan. Vienon Kansallisteatterissa työskennelleen puolison Alarik Sandelinin sydän ei kestänyt teatterin jatkuvia menetyksiä kalman vuosina 1937–38. Eräänä päivänä jälkimmäisenä vuonna Alarik vaipui ikuisen uneen työpöytänsä ääressä.

Alarik Sandelinilla (1887–1938) oli myönteinen vaikutus Petroskoin kulttuurielämässä. Häntä pidettiin arvossa ohjaajana, toimittajana ja suomen kielen tuntijana.

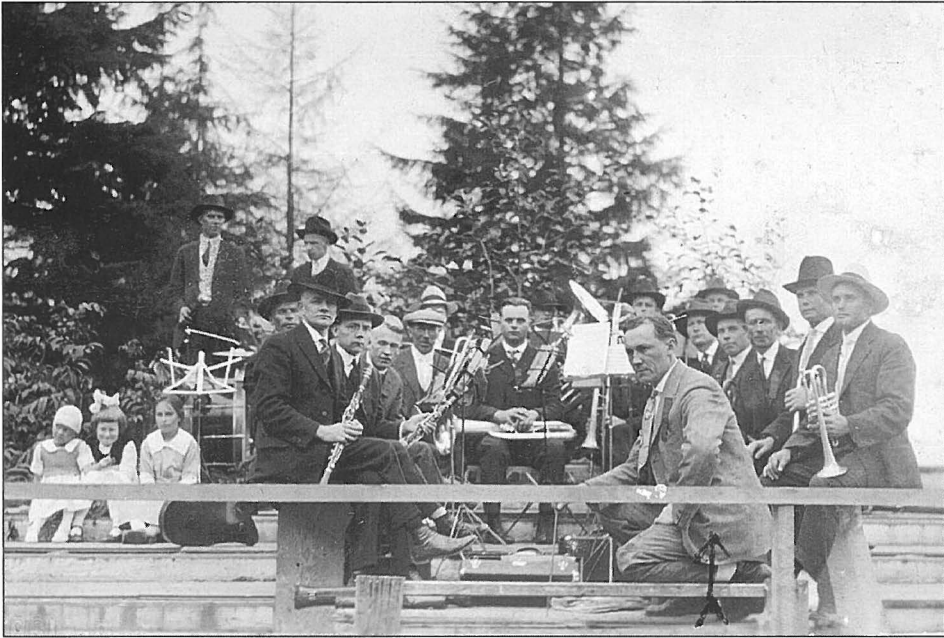

Vieno Levänen vanhempiensa kanssa ennen lähtöä USA:sta Suomeen, josta matka vuonna 1931 jatkui Karjalaan. Myös Abel Levänen "hävisi" vainovuosina.

Minulta on usein kysytty, oliko Amerikasta saapuneilla siirtolaisilla riitaisuuksia paikallisten suomalaisten ja karjalaisten kanssa. Tähän vastaan kieltävästi; mieleeni tulee aina suomalainen teatteri, jossa niin sulavasti ja loistavasti esiintyivät rinnakkain ohjaajat ja näyttelijät, kuten Liisa Tomberg, Darja Karpova, Toivo Lankinen, Toivo Haimi, Pauli Rinne, Nina Nikolajeva ja monet muut, rinnakkain Suomesta ja Amerikasta saapuneiden kanssa..

Karjalan sinfoniaorkesteri otti kolmikymmenluvun alussa ensi askeleitaan Oregonista saapuneen Kalle Raution johdolla. Myöhemmin sitä johti Yhdysvalloissakin työskennellyt Leopold Teplitski. Orkesteri nautti suurta suosiota, ei vain yleisön keskuudessa, vaan myös kansainvälisesti tunnettujen muusikkojen taholla; David Oistrakh, Emil Gilels, Mstislav Rostropovich, A. Richter, Naum Starkman, Pavel Serebrjakov ja monet muut solistit olivat usein ammattitaitoisen orkesterin vieraana. Orkesterin vetovoiman seurauksena Petroskoihin rakennettiin filharmoninen konserttitalo, jonka erinomainen akustiikka houkutteli ensiluokkaisia esiintyjä. Jostakin syystä puna-armeijan vetäytyessä Petroskoista syksyllä 1941, konserttitalo räjäytettiin. Tänään sen tilalla seisoo Venäläinen Musiikki- ja Draamateatteri.

Amerikansuomalaisten joukossa Petroskoihin saapui monta lahjakasta soittajaa, jotka muodostivat kaupungin sinfoniaorkesterin ytimen. Useat heistä olivat jo Amerikassa harjaantuneet ammattimuusikoiksi. Tällaisia olivat klarinetinsoittaja Wäinö Rintala, vetopasuunansoittaja Toivo Kohonen, rumpali Robert Merilahti New Yor-

1916. Astoria, OR. Työväen kesäjuhlat. Etualalla orkesterin johtaja Kalle Rautio, joka oli tunnettu säveltäjä Karjalassa. Petroskoin musiikkiopisto on nimetty hänen mukaansa.

kista (en ole onnistunut löytämään häntä), trumpetisti ja rumpali Olavi Wiitasaari, viulistit Lillian Rautanen sekä veljekset George ja Percy Peltonen. Saksofonisti Elmer Nousiainen toimi pitkän aikaa Karjalan Radiokomitean ääni-insinööriä. Viisitoista vuotta hänen nuoruudestaan kului pakkotyöleireillä ja karkotuksessa, kunnes hän lopulta pääsi kotiin vanhan äitinsä luo. Elmer sekä kanadalainen Erkki Laatonen, muistelivat, miten soittajan lahjat olivat pelastaneet heidät kaikkein suurimmilta kärsimyksiltä vankilavuosien aikana.

Etevät viulistit Toivo Eskola, Arnold Nenonen ja Olavi Dahlberg joutuivat vaino-
vuosina NKVD:n uhreiksi. Saman kohtalon jakoivat muusikot Niilo Kuula, Albert Marttila, Olavi Holtti, vetopasuunasoittajat Alfred Merilä ja Axel Moisio, englannintorven soittajat Urho Laakso ja Jalmar Paasio, sekä oboisti Arvi Mesi. Kaikille näille aikuisina Karjalaan tulleille soi ”Todes Tango”.

Karjalan musiikkielämää elävöittivät myös monet 10–14-vuotiaat vanhempiensa mukana saapuneet nuoret, jotka jatkoivat jo Amerikassa aloitettuja opintojaan Petroskoin musiikkikoulussa. Amerikkalaisissa kouluissa on ollut vahvat musiikin perinteet jo ainakin 1920-luvulta saakka, joskin nykyään näyttää siltä, että taideaineet (musiikki mukaan lukien) ovat uhattuina, kun opetuksen painopistettä ollaan siirtämässä enemmän perusaineisiin. Mielestäni tämä ei ole oikea ratkaisu monin tavoin heikotasoisen koulutusjärjestelmän kehittämässä. Muistan aina, minkä vaikutuksen minuun Duluthin St. Benedictin kirkossa teki se, kun Händelin Messiasta esitettäessä kirkkoväki nuotteja seuraten osallistui kuoron lauluun. Olin yksi niitä harvoja, jotka eivät siihen kyenneet.

Tuskinpa siirtolaisista olisi tullut soittajia ilman Amerikasta tuotuja soittovälineitä. Milton Sevanderin vetopasuuna oli niin huonoa laatua, että harjoittelu ja esiintyminen oli kuin piinaa. Onneksemme saimme ystäviltämme Suomesta *Helsingin Sanomissa* olleen Bostonin sinfoniaorkesterin Suomen-vierailua esittävän kuvan, josta tunnistimme Miltonin vanhan lapsuudenystävän, vetopasuunansoittaja Kauko Kahilan. Ryhdyimme tiiviiseen kirjeenvaihtoon. Kauko otti sydämenasiakseen vetopasuunan hankkimisen Miltonille. Ei kulunut kuin muutama kuukausi, kun Elsa ja Nancy Kahila saapuivat vierailulle Suomeen ja toivat tullessaan ihan an Conn-merkkisen vetopasuunan, joka oli kuitenkin jätettävä Helsinkiin odottamaan tullausta. Soittimen saamisesta Petroskoihin saamme kiittää tunnettua suomalaista kommunistia Aura Kiiskistä. Tästä ihmeellisestä vanhasta naisesta tuli perheemme läheinen ystävä, sillä olimme asuneet naapureina kahteen eri otteeseen, ensin nk. vanhassa talossa, jossa hän kävi katsomassa sairasta äitiämme, meidän ollessamme työssä, sitten uudessa asuntotalossamme, johon hänkin muutti. Aura-täti oli vierailut Suomessa, ja Helsingissä häntä saattoi junalle suuri joukko ystäviä. Kukkien ja lahjapakettien määrä oli valtava, yhdessä niistä oli myös Miltonille menevä vetopasuuna. Kun kaikkivaltiaat tullimiehet tiedustelivat Auralta, mitä hän aikoi tehdä instrumentilla, hänen selityksensä lahjasta Karjalan sinfoniaorkesterille kelpasi. Kotonamme pasuunaa käytiin ihailmassa aina Moskovasta saakka. Soitinta kokeiltiin ja valokuvattiin, kaikkien mielestä siitä lähti jumalainen ääni.

Kun vanhempia soittajia jatkuvasti putosi pois orkesterin riveistä, heidän tilalleen tuli nuoria, kuten klarinetinsoittajat Olavi Salmi ja Olavi Rantala sekä Olavin veli, lahjakas viulisti Edwin Rantala, jolta odotettiin suuria saavutuksia. Nuoria tulokkaita olivat myös pasuunansoittajat Eero Ojala ja Milton Sevander. Kukaan meistä ei aavis-tanut, että alkamassa oli apuharvennus suuren Stalinin johdolla.

Kun vuoden 1938 vappujuhlat lähestyivät, päätimme järjestää kunnan kemut. Amerikkalaisethan ovat tunnetusti kovia party-ihmisiä, ja me nuoret taisimme oppia perinteen vanhemmiltamme. Väliparakin kahdeksaisessa, samassa kerroksessa asui useita nuoria, kuten Hongan sisarukset Inga ja Sirkka, Aileen Sarkkinen sekä veljekset Kalervo ja Rudolf Mäkelä, joiden aikuisella Reino-veljellä oli oma huone. He saivat kaikki kerroksen asukkaat suostumaan vappujuhlamme pitoon sillä ehdolla, että juhlat loppuisivat puoleenyöhön mennessä.

Nohtumaton ilta! Tanssittiin käytävässä, Reinon huoneessa kerrottiin tauotta vitsejä, muissa huoneissa kahvipöydät oli katettu täyteen monenlaisia meidän tyttöjen tekemiä herkkuja. Epäilemättä muutamalla kaverilla oli takataskussaan litteä pullo, josta maisteltiin, ja kuten tällaisessa seurassa usein käy, pimeistä nurkista kuului kuherruksen ääniä. Kuului nyhkytystäkin kun B:hen pihkaantunut A huomasi, että B katsoikin toiseen suuntaan. Mutta mieliala oli korkealla, ja kun kello löi kaksitoista ja asukkaat alkoivat palata koteihinsa, oli meidänkin lähdeittävä.

Tämä illanvietto jäi kaikkien muistiin kohtalon lahjoittamana. Iloa riitti vielä joksikin aikaa, mutta pian sen tilalle tuli pelko, viha ja suru, kun nuorten muusikkojen vangitsemiset alkoivat; Ida ja John Tuomelan ainut lapsi, komea, vaalea, hyväryhtinen, vasta 17-vuotias, mutta jo kaksimetrinen, lupaava klarinetinsoittaja Keijo Tuo-

mela, lahjakas käyrätorvensoittaja, tumma ja kaunis 19-vuotias Kalervo (Cowboy) Mäkelä, pienikokoinen, hymysuinen 19-vuotias suuria toiveita herättänyt trumpettisti Theodor (Teddy) Kauppi, tumma, Hollywood-tähteä muistuttava 19-vuotias vetopasuunansoittaja Ansa Sword, kaikki heidät tuomittiin kuolemaan ja teloitettiin. Tiedän, että vanhin näistä vangituista nuorista, 21-vuotias klarinetinsoittaja Olavi Rantala vapautettiin parin kuukauden päästä, vaikkon löytänyt tästä mitään dokumenttia. Vapaus jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä sodan aikana Olavi kuoli nälkään Ivanovin alueella sijainneella työleirillä. Lukiessani puolen sivun mittaisia ystäväieni kuolemantuomiodokumentteja, en voinut pidättää kyyneleitä. Nyt kuudenkymmenen vuoden jälkeen näiden komeiden ja tarmokkaiden nuorten miesten hahmot muuttuivat mielessäni eläviksi. Stalinistit olivat riistäneet heiltä elämän, heidän vanhemmiltaan lapset, meiltä ystävämme, yhteiskunnalta lahjakkaat, lupaavat nuoret kansalaiset.

Mistä heitä syytettiin? Vakoilusta! Tekaistujen syytteiden mukaan he keräsivät tietoja Petroskoihin sijoitettujen sotilasosastojen määrästä ja koosta, paikallisten teollisuuslaitosten saamista asetilauksista, opetustoiminnasta Petroskoin kouluissa ja Valtionyliopistolla, tuotantolaitoksien tuottavuudesta, rautateiden rakentamisesta, ym. Koin katkeraa huvittuneisuutta, kun luin, että Ansa syytettiin vielä Petroskoin kansantalouden ja sotilaallisten kohteiden valokuvaamisesta. Ei Ansalla, eikä kellään muullakaan meistä ollut edes valokuvauskonetta.

Kun arkistopapereista kävi ilmi, että pojat teloitettiin samana syksynä, Kalervo ja Ansa heti vangitsemispäivänään, uskokaa tai älkää, mutta minulta pääsi helpotuksen huokaus; he eivät ainakaan joutuneet kitumaan keskitysleireillä. Termi keskitysleiri oli muuten meikäläisille tuttu vain saksalaisten kuolemanleireistä toisen maailman sodan aikana. Minulle tuli yllätyksenä se, että sitä käytettiin laajasti virallisissa NKVD:n papereissa jo paljon aikaisemmin. (Ilmeisesti se kvalitatiivinen ero Hitlerin Suur-Saksan ja Stalinin Neuvostoliiton vartioitujen leirintäalueiden välillä kuitenkin oli, että suuri osa Saksan leireistä oli puhtaasti tuhoamisleirejä, joilla ei kauaa vanhennuttu, kun taas valtaosa Neuvostoliiton leireistä oli erilaisia, usein taloudellisesti järjestettäviä puuhaimaita, työleirejä, joissa kelvoton ravinto, alkeelliset majoitusolosuhteet, kylmyys, sairaudet ja työn raskaus yleensä takasivat sen, ettei tuomittu selvinnyt pitkästä tuomiostaan hengissä. *Toim. huom.*).

Sinfoniaorkesterissa vaihtui väki jatkuvasti. Tällainen kierrätys oli mahdollista siksi, että Petroskoissa toimi jo silloin Kalle Rautiolla nimetty musiikkiopisto. Kohta sodan jälkeen valmistui konservatorio. Sinfoniaorkesterin korkeaan tasoon vaikutti myös se, että Petroskoin sinfoniaa johtivat aikanaan monet etevät kapellimestarit, joista moni siirtyi myöhemmin ulkomaille. Tällaisia maineikkaita kapellimestareita olivat esim. Juri Aranovitch, Nieme Järvi sekä Albert Chivzel.

Menneiden vuosien muusikkosiirtolaisten työ elää edelleen Petroskoissa, mikä näkyy siinä, että yhä edelleen – keskellä taloudellista ja yhteiskunnallista vararikkoa – taitavat filharmonikot vetävät konserttialin täyteen yleisöä. Joulukuussa 1997, kun Petroskoissa vietettiin Suomen itsenäisyyden 80-vuotisjuhlaa, soittivat filharmonikot maailmankuulun Sibeliuksen ja vähemmän tunnetun amerikansuomalaisen Kalle Raution pojan Rauni Raution sävelmiä.

1936. Petroskoi. Pauli Corgan, Hilda Kauppi (Nyman) ja Hildan sisarenpoika Roy.

Kirjassaan *Ammuttu Teatteri* petroskoilainen televisiotoimittaja Natalja Lartseva tekee selkoa, paitsi isänsä ja Petroskoissa syntyneen äitinsä vaiheista leningradilaisessa teatterissa, myös Petroskoista maineikkaana ja perinteikkäänä teatteri- ja musiikki-kaupunkina, jolla oli ollut jo ennen vallankumousta tiiviit kulttuuriyhteydet Pietarin teattereihin. Tämä kulttuurihistoria auttoi Petroskoin ruotsalaisen ystävyyskaupungin Uumajan taiteilijavieraita ymmärtämään, miten syyskuun 1998 talousromahduksen suunnattoman vaikeanakin aikana, vierailijoiden taidenäyttelyt, konsertit ja näytelmät vetivät salit täyteen petroskoilaisia.

Myös Amerikasta tulleet, uransa jo siellä aloittaneet laulajat olivat Karjalassa tunnettuja; samassa ”hotellissa” meidän perheemme naapureina asuivat newyorkilaiset Leo ja Hilda Kauppi. Leo oli ollut jo Yhdysvalloissa tunnettu laulaja ja levyttäjä. Petroskoissa hän esiintyi radio-ohjelmissa ja klubeilla pidetyissä konserteissa. Hänet myös tunnettiin hyvänä painijana. Kaupit olivat uskossaan niin vahvoja, että Hildan sisar päätti lähettää Karjalaan poikansa, jotta tämä saisi oikeassa ympäristössä kunnan kasvatuksen. Mutta kävikin niin, että NKVD:n yökyöpelit veivät Leon, ja Hilda jäi yksin sisarenpojan kanssa. Saatuaan Hiljalta hätääntyneen sähkeen, sisar haki viipymättä poikansa takaisin Yhdysvaltoihin. Muutaman kuukauden päästä vangittiin Hildakin. Leolle lyötiin kouraan kymmenruplanen, minkä jälkeen hänestä ei koskaan kuulunut mitään. Kultainen Hilda-täti ammuttiin.

Jukka Ahdin ja Katri Lammen muistavat monet ihanista musikaaleista New Yorkin Työn Tempelin lavalta. Jukka ja Katri eivät olleet vain rooleissaan nuoria rakastavaisia, vaan olivat myös naimisissa keskenään. Aviopari osallistui myös Suomalaisen Teatterin musikaaleihin ja lauloi radio-ohjelmissa, mutta myös Jukan ja Katrin ura

1930. Näytelmän Sirkusprinsessa pääroolien esittäjät Jukka Ahti ja Katri Lammi New Yorkin Työtempelin lavalla.

päätyi puhdistuksiin. Arkistotiedot eivät kerro, milloin ja miten Katri pääsi vapaalle jalalle, mutta niin kuitenkin kävi. Muutamat petroskoilaiset muistavat Katrin kuorma-auton lavalla matkalla Äänisen rannalle, mistä matka jatkui karkotukseen Kalkkisaarelle. Katri seisoi ylväästi pää taaksepäin heitettynä, ja lauloi: ”Laaja on mun synnyinmaani kallis...”. Katri pääsi jossakin vaiheessa karkaamaan Kalkkisaarelta, ja joskus 1950-luvulla hän sairaana, murtuneena ja toivottomana hakeutui vanhainkotiin Valamon saarelle, jonne hänet haudattiinkin.

Vuonna 1965 olimme sukuloimassa Sortavalassa, ja kävimme samalla Valamolla. Kukaan vanhainkodin henkilökunnasta ei osannut kertoa Katrista mitään, ei edes näyttää hänen hautapaikkaansa. Muistan toivoneeni, että saattoväen korvissa olisivat soineet lumoavat Calmanin ja Straussin melodiat, joita Katri tapasi ihanalla sopraanollaan laulaa... Katrin muistivat kuitenkin hyvin saaren vanhainkodissa elämänsä ehtoota viettäneet amerikansuomalaiset leskivanhukset Rosa Autio, Hilda Turje ja Lydia Ullakko.

”Karjalan satakielen” Sirkka Rikan taiteellinen ura alkoi Kantele-yhtyeessä Petroskoissa. Mieheensä Arne Rikan kanssa hän saapui Karjalaan Detroitista, jossa hän oli jo hankkinut kokemusta amatöörilaulajana. Ensimmäisinä kuukausina Sirkka kävi sairaanhoitokoulua Petroskoissa. Rikat saivat töitä oppilaitoksesta, joka koulutti alkeiskoulun opettajia, Sirkka sairaanhoitajana ja Arne taloudenhoitajana. Vuonna 1938 suomalaisia alettiin erottaa työpaikoistaan poliittisesti epäluotettavina. Vaikka oppilaitoksen johtaja Beljajev piti Sirkkaa ja Arnea suuressa arvossa, hän ei uskaltanut olla tottelematta erotuskäskyä.

1986. Petroskoi. Venäjän Tasavallan kansannäyttelijän Sirkka Rikan perheessä vierailivat ystävyyskaupunki Duluthin edustajat Neil Atkins, Carl Gawboy ja Tom Morgan.

Tuolloin alkoi myös suomen kielen järjestelmällinen likvidointi yliopistossa ja kouluissa, myös suomenkieliset lehdet ja aikakausjulkaisut lakkautettiin. Karjalan kielestä oli tarkoitus tehdä tulevan neuvostotasavallan kieli. Vaikka tuohon aikaan ei ollut edes olemassa Karjalan kirjakieltä, neuvostohallitus alkoi painattaa lehtiä jonkinlaisella ”sian-karjalalla”. Tuolloin vielä kiisteltiin siitä, käytettäisiinkö kielessä latinalaisia vai kyrillisiä kirjaimia. Muutos tuli kovana iskuna suomenkielisten koulujen oppilaille. Hilda Martin kertoi, miten moni hänen koulutovereistaan putosi kurssilta pois, koska tutkinnot oli suoritettava venäjäksi. Hänen ja harvan muun onnistui näissä oloissa suorittaa loppututkinto ja saada diplomi. Hildan etevyydestä kertoo myös se, että ennen lähtöään Karjalaan hän päätti Cluquet, Minnesotan, keskikoulun yhtenä parhaimmista. Tähän samaan aikaan minäkin sain potkut Karjalan Tietotoimistosta ja aloitin pitkän ja vaiheikkaan opettajanurani. Se oli mahdollista, koska olin yötyöni ohessa suorittanut kaksivuotisen kieltenopettajan tutkinnon.

Sirkka hakeutui Kantele-yhtyeeseen, jossa hänet otettiin ilolla vastaan kyvykkäänä laulajana, joka vieläpä pystyi laulamaan useilla kielillä. Nousujohteinen ura alkoi heti, kun lahjakas laulaja lähetettiin Leningradin konservatorioon, jonka toiminnan sota kuitenkin pian lopetti. Sirkka oli kuitenkin jo lyönyt itsensä läpi ja tullut ristityksi Karjalan Satakieleksi. Sota-ajasta alkoivat kiertueet eri puolilla maata. Tuskinpa laajasta neuvostomaasta löytyi suurkaupunkia tai tasavaltaa, missä Sirkka ei olisi valloittanut yleisöä ihanalla äänellään. Sodan jälkeen Kantele-yhtyeen, ja myöhemmin filharmonikkojen tähtenä, ja Venäjän federaation ansioituneena taiteilijana, Sirkkan kiertueet suuntautuivat myös ulkomaille. Sirkka teki myös arvokasta työtä lasten musi-

Vas. Kullervo Savolainen, Bruno Sjöblom, oven suussa Violet Sjöblom. Kontupohjan näytelmäseurueen esittämä "Ensi askel" esitettiin Petroskoin festivaalilla, jossa se palkittiin.

kaalisessa kasvatuksessa Petroskoissa. Nykyään hän viettää rauhallista elämänsä iltaa poikansa naapurina kauniissa kodissaan Suomessa. Sirkalla on sama syntymäpäivä kuin synnyinmaallaan, 4. heinäkuuta.

Monet muutkin amerikansuomalaiset aloittivat uransa Kanteleessa, mutta siirtyivät myöhemmin muualle. Kanteleensoittaja Kerttu Viljanen jäi Petroskoihin, ja uskollisena yhtyeen perinteille, hän vielä eläkkeellä ollessaankin jatkoi työtään kanteleensoiton opettajana Petroskoin musiikkikoulussa, auttaen näin Kanteletta jatkamaan toimintaansa. Tänään Kerttukiin asuu Suomessa, äitinsä kotiseudulla.

Suomalaisten ansiosta kukki myöskin Kontupohjan kulttuuritalon elämä, josta ovat jääneet toisaalta kauniit, toisaalta surkeat muistot lapsina vanhempiensa kanssa Karjalaan siirtyneille Violet Huhtala-Sjöblomille ja hänen puolisolleen Bruno Sjöblomille. Nykyään he viettävät onnellista perhe-elämää kauniissa Vancouverissa, Kanadasa. Violet ja hänen sisarensa ovat ainoat Amerikassa syntyneet ja Karjalaan lähteneet kolmannen sukupolven amerikansuomalaiset. Violetilla ja hänen perheellään oli aikomus palata Kanadaan. Tarvittavat syntymätodistukset oli jo saatu Kanadasta, mutta sodan syttyminen esti heidän paluunsa. Alaikäiset sisarukset joutuivat evakossa ottamaan väliaikaiset Neuvostoliiton passit nälkäkuolemalta välttyäkseen. Tytöt pitivät kuitenkin tiukasti kiinni syntymätodistuksistaan. Ensimmäisenä Kanadaan pääsi palaamaan Violet. Hänen äitinsä järjesti Kanadan passit muille sisaruksille, joita ei silloin kuitenkaan päästetty lähtemään Neuvosto-Virosta. Tänä päivänä he kaikki ovat lännessä.

Bruno Sjöblom soitteli trumpettia, jonka hän oli tavan mukaan tuonut tullessaan Amerikasta. Kontupohjassa hän soitti virolaisen kapellimestarin Ivan Schneiderin johtamassa orkesterissa. Tuohon aikaan näyteltiin mykkiä näytelmiä, joihin sävellettiin musiikki ohjelman elävöittämiseksi. Brunon kanssa soitti muitakin Amerikasta tulleita nuoria, kuten Walter Manner ja Allan Sihvola. Schneider sai siirron Petroskoihin, jonne hän pyysi myös Brunoa mukaan. Kapellimestari oli innostunut siirrostaan, sillä ihmeekseen hän sai nopeasti kokoon 32-henkisen orkesterin, jonka kaikilla jäsenillä oli omat soittimet! Bruno muistaa miten iltaisin Uritskin klubilla ja Kesäpuistossa pienempi orkesteri soitti tanssimusiikkia. Orkesteriin kuuluivat myös Milton Sevander sekä trumpettistit Donald Ruis ja Toivo Paaso. Toverien kutsusta Bruno palasi kuitenkin Kontupohjaan, jossa kävi päivisin töissä, ja soitti iltaisin tanssimusiikkia.

Kontupohjassa aloitti tanssijan uransa Suomesta tullut Helmi Malmi, jonka työtä jatkaa nyt hänen tyttärensä Viola Malmi. Violan tanssinäytelmä Karjalan Gornitsa on ollut Suomessakin hyvin tunnettu. Viola on käynyt myös Yhdysvalloissa opettamassa kansantanssijaksi. Kontupohjasta taisi saada tanssiinnostuksen myös Elsa Lehtonen, joka kehittyi erinomaiseksi tanssijaksi Kantele-yhtyeessä. Hän oli sisukas tyttö, joka puhui suunsa puhtaaksi isänsä vankilakärsimyksistä. Saatuaan kuulla, että hänen vänggittu August-isänsä makasi sairaalassa, Elsa riensi hänen luokseen ja löysi isänsä kehosta selvät kidutusjäljet, joista nosti metelin. Elsan palatessa seuraavana päivänä sairaalaan isä ei enää ollut siellä. Elsa itse sai kolmen vuoden tuomion, jonka kärsittyään palasi kotiin. Isällä ei sitä onnea ollut.

Kontupohjan kulttuuritalon monipuoliseen elämään antoivat panoksensa muutkin amerikansuomalaiset, kuten hanurinsoitajat Aarre Eskolin, Rauni Jäppinen ja Eemeli Ylinen. Kauhun vuosina Kulttuuritalon tiloja käytettiin hieman toisenlaiseen toimintaan. Sen kellarista tuli nimittäin NKVD:n pidätys- ja kidutuskeskus. Entiset kontupohjalaiset muistavat sieltä kuuluneita huutoja ja näkivät, kun Kulttuuritalosta tuotiin ulos kidutettuja ja kuljetettiin jatkokäsittelyyn jonnekin muualle. Näin oli myös Elsa Lehtonen saanut tietää isästään. Vaikuttavan esimerkin kellarikärsimyksistä antaa kirjassaan Christer Boucht. Kulttuuritalosta raahattavien joukossa oli kanadalainen Jussi Hartola. Kun ryhmä ylitti siltaa, Hartola heittäytyi veteen huutaen: ”Tätä miestä ei pakoteta tunnustamaan yhtään mitään!” Taisivat pyövelit kuitenkin nostaa Jussin vedestä, sillä papereista päätellen hän sai kuulan kalloonsa (kts. UL).

Amerikkalaisille ominainen kiintymys urheiluun ei ollut suomalaisillekaan vierasta. Aivan kuten musiikkia, myös urheilua harrastettiin ahkerasti amerikkalaisissa kouluissa ja haaleilla. Karjalaan siirtyneet toivat tämänkin ajanvietteen mukanaan.

Kirjani *Of Soviet Bondage* kannessa on Petroskoin suomalaisen koulun vuoden 1935 luokkakokuva, jossa on tunnettuja amerikansuomalaisia urheilijoita: Ernest Niva, mainio juoksija, jonka Neuvosto-Karjalan ennätykset pysyivät pitkään voittamattomina, kanadalainen George Hiltunen, jonka kohtaloa en ole onnistunut selvittämään. Tämä kaikkien ihailema nuori mies tunnettiin erinomaisena hiihtäjänä, korkeushyppääjänä sekä myös taitavana piirtäjänä. Kuvassa ovat myös mainiot uimarit, Detroitista saapuneet neitokset Viola Sandros (kts. SU) ja Alisa Välimaa. Yleisurheilussa kunnostautuivat Eugen Karhu, Sulo Nikula sekä Vera Kilpi-Manner. Kanadalainen Viljo Vesa,

1934. Petroskoi. Kunniaa niittänyt Red Lönnin perustama petroskoilainen baseball-joukkue. Eturivissä vas. joukkueen kapteeni Red Lönn, Väinö Rintala, George Hämäläinen, Raymond Hämäläinen, Reino Mäkelä, Usko Dyster ja Andy Hannula; takarivissä vas. Elmer Korhonen, Elmer Eklund, Ahti Koski, Tauno Rauhala, Uuno Koski, George Wallen, Alvar Välimaa ja Max Kantola (kaatui Espanjan sodassa). Ainoa elävien kirjoissa on Suomessa asuva Tauno Rauhala.

joka osallistui lukuisiin painikilpailuihin, toimi myös nuorten urheilijoiden valmentajana.

Amerikkalaisten innostus baseballiin tunnetaan hyvin. Ei siis ihme, että moni nuorukainen toi mukanaan Karjalaan peliin tarvittavat mailat, pallot ja käsineet. Esimerkiksi Albert Lönnillä oli kokonainen laatikollinen baseballvarusteita. Kilpailemista varten tarvittiin useita eri joukkueita. Lönnistä tuli aivan luonnostaan pelin päävetäjä Karjalassa, jossa jo vuonna 1933 oli viisi miesten ja kaksi naisten joukkuetta. Baseballin maine levisi toisiin kaupunkeihin, joista tultiin Petroskoihin ottamaan oppia; pian peliä pelattiin Leningradissa ja Moskovassa asti. Vuonna 1936 pidettiin ensimmäiset kaupunkien väliset kisat; Frunzen Meriakatemia hävisi ottelun Petroskoita vastaan. Mikä oli voittajien kohtalo? (kts. UL).

Olen jo kertonut, kuinka Albert Lönn palasi viidentoista vuoden tuomion kärsittyään perheensä luo Suojärvelle. Vierailin useasti tässä ihanassa perheessä, jossa käytettiin aina kolmea kieltä, suomea, venäjää ja englantia. Tutustutin Lönnin perheeseen Suojärvellä opettajana toimineen entisen oppilaani Olga Volkovan, joka niin ihastui tähän eriskummalliseen kielenkäyttöön, että rupesi opiskelemaan suomen kieltä, tullakseen täysarvoiseksi jäseneksi tässä kanssakäymisessä. Saatuaan asunnon ja työpaikan Suojärveltä, Albert palasi jälleen baseballin pariin. Ensi töikseen hän kirjoitti pelin säännöt ja lähetti ne Moskovaan Neuvostoliiton Urheilukomiteaan, jota hän

1937. Petroskoi. Viimeinen kuva Matilda ja Sulo Kokkonen perheestä. Takana pojat Pauli ja Pentti. Vanhempiensa keskellä oleva Jyry kuoli sairauteen.

myös pyysi tilaamaan tarvittavat varusteet Yhdysvalloista. Jonkin ajan kuluttua Suojärvelle saapui Urheilukomitean edustaja, joka pyysi Albertia tulemaan Moskovaan baseballvalmentajaksi, elvyttämään jo unohtuneen kolmekymmentäluvun pelin. Albert pani vielä kerran pelin alulle, minkä jälkeen hän palasi perheensä luo Suojärvelle. Tänä päivänä baseball on jo päässyt hyvään vauhtiin Venäjällä.

Viimeisellä kouluvierailullani Suojärvellä kävin Olgan kanssa hyvästelemässä Albertin tämän haudalla. Hän oli kuollut äkillisesti ilon aiheuttamaan sairaskohtaukseen, saadessaan syliinsä Loretta-tyttärensä ensimmäisen lapsen.

Helsinkiläiset Sulo ja Matilda Kokkonen lähtivät pienen Pauli-poikansa kanssa Kanadaan, jossa syntyi toinen poika Pentti. Kanadasta perhe muutti Yhdysvaltoihin, sieltä Ruotsiin ja jälleen takaisin Suomeen. Seuraavaksi nämä todelliset vaeltajat siirtyivät Neuvosto-Karjalaan, missä syntyi kolmas poika Jyry, joka kuitenkin pian sairastui ja kuoli. Sulo valmensi Karjalan painijoukkueen voittoon yleisliittolaisissa kilpailuissa. Kun aika kävi yhä levottomammaksi, Kokkonen perhe muutti Nizhni-Novgorodiin, jossa Sulolle tarjottiin valmentajan paikkaa. Vainolainen seurasi kuitenkin perheen kintereillä. Ensiksi vietiin Sulo ja Pentti-poika. He hävisivät iäksi. Pauli vietiin sotaan, jossa hän jäi vangiksi (kts. SU). Lopulta terveytensä menettänyt Pauli pääsi palaamaan kotiin.

Amerikansuomalaiset toivat myös uintiharrastuksen ja kilpailut Karjalaan. Ennen sotia Petroskoin Lenininkadun päässä Äänisen rannalla oli puusta rakennettu uimaallas. Sen vetovoima oli valtava, sillä siellä sai seurata nuorten amerikkalaisten kaunistusta ja tyylikästä uintia. Kilpailuissa he aina olivat ylivoimaisia. Pian sai huomiota osak-

1929. Vaasa. Jaakko Vihtori Vuori (1912–9.1.1938 Sandarmoh). Isän kuoleman jälkeen perhe palasi vanhempien kotikaupunkiin Vaasaan, jossa lapset kävivät koulua. USA:ssa, MA, asuva sisar Aili Vuori-Haapala muistelee, miten lapset palasivat Amerikkaan yksitellen vanhemmasta alkaen sitä mukaa, kun ansaitsivat ”tikettirahaa”.

seen Suomesta saapunut erinomaisen lahjakas, tanakka ystävämme Aira Huuskonen, josta tuli vuosien 1939–40 Karjalan pitkien matkojen mestari. Aira oli lisäksi erinomainen hiihtäjä. Toinen muistiini jäänyt mestari oli Aune Mattson. Sotien jälkeen tapasin kotonani viimeisen kerran Aunen ja toisen uhtualaisen, New Yorkista tulleen Irene Valon. Tytöt olivat päättäneet päästä keinolla millä hyvänsä kotiin Amerikkaan. Tämän jälkeen heistä ei ole kuulunut mitään... Löysin sitten aikanaan Floridasta Aune Mattsonin, joka ei kuitenkaan pettymyksekseni ollut etsimäni, hänkin kuitenkin entinen superiorilainen. Myöhemmin Petroskoissa oli mahdollista saada uintivalmennusta lasten uimakoulussa. Veljeni Paulin Anna-tyttärelle myönnettiin aikanaan Neuvostoliiton uintimestarin titteli. Paulin Antti-pojasta tuli uintivalmentaja, joka on viime vuodet menestyksellä valmentanut lapsia Suomen Kaarinassa.

Tunnettuja uimareita olivat myös sisarukset Sally ja Allan Copper, Andrew Hannula, Walter Kent, sisarukset Della ja Britta Niemi, Viola Ranta ja hänen miehensä Uuno Koski, Maila Eklund, detroitilaiset serkukset Viola Sandros ja Sylvia (Silver) Mäkinen, Alisa Välimaa, Paavo (Biffo) Saari ja Elmer Korhonen (kts. UL ja SU).

Vainovuodet lopettivat ennenaikaisesti satojen siirtolaisten luovan työn maa- ja metsätaloudessa, kouluissa, teatterissa, musiikissa ja urheilussa. Monet korjasi NKVD, jotkut taas kuolivat sodassa. Lähestyessämme kolmekymmentäluvun loppua ilo jäi yhä vähemmälle. Tilalle tuli ensin huolestuminen, ja pian taistelu henkiinjäämisestä.

IX Vainovuodet

Vuonna 1956 Neuvostoliiton johtajaksi tullut Nikita Hrustsev piti historiallisen puheen, jossa hän tuomitsi ja paljasti Stalinin (k.1953) hallinnon terrorin. Tällöin osalle neuvostoliittolaisista ensimmäisen kerran selvisi stalinistien puhdistusten koko kuva. Väkeä kerättiin työpaikkojen saleihin, missä neljän ja puolen tunnin pituinen puhe luettiin ääneen. Puhe kuitenkin julkaistiin vasta vuosien kuluttua. Ne jotka kestivät tämän pitkän luennon eivät koskaan unohda sitä. Kuunnellessani paljastuspuhetta vieressäni istui kollegani, Petroskoin yliopiston fysiikan professori Saul Wagner, joka oli seitsenvuotiaana saapunut maahan isänsä ja vanhemman veljensä kanssa New Yorkista. Vaikka Saulin perhe oli välttynyt vangitsemisilta, hänenkin kasvonsa olivat kyynelten peittämät; varmasti melkein jokainen salissa istuva oli menettänyt jonkun.

Paljastukset aloittanut Hrustsevin puhe käsitteli pääasiassa entisen puolue-eliitin sekä korkeimpien upseerien likvidointia. Pian ilmestyi kuitenkin kymmenittäin sanomalehtiartikkeleita ja kaunokirjallisia teoksia, jotka toivat julki yhä uusia tietoja terroristista, jonka uhrien määrä jatkuvasti kasvoi. Monet näistä teoksista olivat kiertäneet maata jo ennen Hrustsevin aikaa ”samizdatien”, omakustantamoiden kautta. Kirjojen kopioita tehtiin kirjoituskoneilla tai kirjoitettiin käsin ja annettiin luotettavien ystävien luettavaksi. Nyt nämä samaiset teokset ilmestyivät Neuvostoliiton kustantamoiden tuotteina. Vaikka Hrustsevin suojasää jäi kovin lyhyeksi, lukijat ehtivät tutustua ”shestidesjatnikkojen”, 1960-luvun alun kirjailijoiden ja runoilijoiden teoksiin. Vaikka valtaan tuli brezneviläinen taantumus, täydelliseen stalinistiseen puhdasoppi-suuteen ei ollut enää paluuta. Suojuksiaan aikana tulivat yleisesti suosituiksi runoilijat Jevgeni Jevtushenko, Robert Rozhdestvenski, Andrei Voznesenski, Vladimir Vysotski, Bulat Okudzhava sekä Josif Brodski. Kirjailija Aleksandr Solzhenitsynin tuotannosta Neuvostoliitossa julkaistiin vain pakkotyöleirikuvaus Päivä Ivan Denisovichin elämästä sekä kaksi muuta suppeampaa kertomusta. Uusi elämä alkoi Anna Ahmatovan, Marina Tsvetajevan, Osip Mandelstamin ja Boris Pasternakin teoksille.

Järkyttävä esimerkki Hrustsevin suojuksiaan rajoittuneisuudesta oli se järjestelmällinen vainoaminen, jota neuvostovaltio kohdisti fyysikko Andrei Saharoviin. Hänen äänensä kuului täydellisesti vasta glasnostin kaudella. Neuvostokirjailija Vasili Grossman sai valmiiksi romaaninsa Elämä ja kohtalo jo vuonna 1962, mutta se julkaistiin vasta kahdenkymmenen vuoden kuluttua. Hrustsev ei uskaltanut päästää päivän valoon niin rohkeaa ja paljastavaa kirjaa, joka olisi vakuuttanut lukijansa siitä, että Hitlerin ohella Stalin oli vuosisatamme suurin hirviö. Hitler valitsi uhriksi juutalaiset, kun taas Stalin ”piti huolen” talonpojista, kansallisista vähemmistöistä sekä sivistyneistöstä. Eipä silti, ei Stalinkaan unohtanut juutalaisia. Fasistien ja stalinistien sadistinen filosofia sekä menetelmät olivat samankaltaisia. Pelko ja kauhu vallitsi sekä Sak-

1938. Magadan. Ensimmäinen vangittu amerikkansuomalainen oli Tampereella syntynyt, Kanadasta saapunut Kaarlo Stolt.

sassa että Neuvostoliitossa, kumpaisessakin maassa nousi keskitysleirejä kuin sienien sateella. Eräs merkittävä ero näillä kahdella diktatuurilla kuitenkin oli: Saksan Führeriä pidettiin yleisesti vapauden ja demokratian vihollisena, eikä Hitler pahemmin välittänyt tätä käsitystä oikoakkaan. Stalin taas oli ennen kylmää sotaa usein lännessäkin ”kaikkien kansojen rakastama isä”, ”mies joka voitti fasismien vastaisen sodan”, mies jota Yhdysvaltain presidentti Roosevelt kutsui toverillisesti nimityksellä ”Uncle-Joe”, Joe-setä. Ilman koppalakkaa 164 senttinen (erään väittämän mukaan Stalinin jalat olivat niin lyhyet, ettei hän ollut seisaallaan yhtään sen pitempi, kuin istuessaan. *Toim. huom.*) Stalin oli mies, jonka nimi huulillaan (”Za Stalina!”) kaatui sodassa miljoonia uskovaisia. Kommunismin filosofiasta oli tehty oikea uskonto.

Olen kysynyt itseltäni, milloin vaaran tunteesta tuli vallitseva tunnelma Karjalassa. Kanadasta saapunut tamperelaissyntyinen Kaarlo Stolt oli ensimmäinen amerikkansuomalainen uhri. Vuonna 1934 vangittiin 47 suomalaista, joita syytettiin salaliitosta Suomen armeijan pääesikunnan kanssa. Heistä 12 ammuttiin, muut saivat kymmenruplaset, Kaarlo Stolt heidän joukossaan. Stoltin kuolemasta Magadanissa lähetettiin todistus hänen viimeiseen työpaikkaansa Kontupohjaan, mistä se löytyi lähes puolen vuosisadan kuluttua.

Joulukuun 1. päivänä 1934 Stalin murhautti Leningradissa suosittua kilpailijansa, puolueen paikallisen johtajan Sergei Mironovich Kirovin. Murhan varjolla vainoamis- ja likvidoimistoimenpiteisiin saatiin vauhtia. (J. Rislakki ja E. Argutina tiesivät kertoa Karlagin (Kazakhstan) leireillä suomalaisista, jotka olivat saaneet 5 vuoden tuomiot Kirovin murhasta. Kun vapautumisen aika koitti, miehet saivat 10 vuotta lisää, kuten siihen aikaan oli tapana. *Toim. huom.*) Muistan vieläkin mustaraamisten sanomalehtien kirjoitukset siitä, että Petroskoi nimitettäisiin Kirovskin kaupungiksi. Tällä kertaa terve järki kuitenkin voitti, olihan Petrozavodsk (Pietarin tehdas) sinänsä historiallinen nimi. Petroskoi sai kuitenkin Kirovin patsaan, joka vielä tänäkin päivänä komeilee teatteriaukiolla, jota nimitetäänkin Kirovin aukioksi.

Kohta Karjalaan saapumisemme jälkeen isäni kutsuttiin Moskovaan Kominternin suomalaisen osaston johtajan Yrjö Sirolan puheille. USA:n kommunistipuolueen

pyynnöstä Sirola ehdotti isälleni paluuta Yhdysvaltoihin. Isä kuitenkin kieltäytyi, mutta vuonna 1935 tuli uusi kutsu Sirolan puheille. Isäni palattua kotiin meille kerääntyi kahvipöydän ääreen vanhoja puoluetovereita, Matti Tenhunen, Kalle Aronen, Väinö Finberg, Kalle Tuominen, Toivo Ståhlberg sekä naapurimme Martti Hendrickson ja Armas Pesonen. Äiti oli verholla jakanut ison huoneemme kahteen osaan. Olimme siis verhon takana nukkuvinamme, mutta todellisuudessa kuuntelimme korvat höröllä, sillä keskustelussa vähän väliä kuului ”Amerikka” ja jonkun vieraan sedän nimi ”Sirola”. Ymmärsimme, että Sirola-sedän terveys oli heikkenemässä ja että hänestä puhuttiin kunnioituksella, kuten vanhasta tutusta. Jälkeenpäin meille selvisi, että Sirola, kuten Santeri Nuortevakin, oli lukenut marxisti, joka oli menestyksellisesti levittänyt kommunismin aatteita Yhdysvalloissa.

Kuulimme isämme kertovan, että tarjous Yhdysvaltoihin palaamisesta oli toistunut. Saimme sen käsityksen, että Sirola oli varoittanut isääni edessä olevista vaikeuksista, joiden takia hänen olisi palattava perheineen Amerikkaan. Pauli-veljeni ja minä molemmat muistamme isän sanat: ”Kyllä, palaamme Yhdysvaltoihin, mutta sillä ehdolla, että kaikki tänne saapuneet saavat lähteä mukaan”. Tämä osoittautui tietysti mahdottomaksi, ja niin me kaikki jäimme kovan on nemme nojaan.

Moskovan ja Leningradin oikeusjutut kansanvihollisia ja kansallismielisiä vastaan avasivat mahdollisuuden käydä rehellisten ihmisten kimppuun. Karjalassa tämä merkitsi sitä, että kaikki ne, jotka olivat osallistuneet ulkomaisen työvoiman tuontiin, ja siinä yhteydessä kansallisen kulttuurin kehittämiseen, erotettiin viroistaan. Erotettujen joukossa olivat Karjalan Ministerineuvoston puheenjohtaja, tohtori Edward Gylling sekä Karjalan Alueen Puoluekomitean sihteeri, Kustaa Rovio.

Yksi ensimmäisistä vangituista oli Karjalan Radiokomitean puheenjohtaja Otto Vilmi. Vakuuttuneisuus Vilmin syyttömyydestä oli niin suuri, että ministerineuvoston puheenjohtaja Gylling kääntyi virallisesti Stalinin ja Molotovin puoleen todistaakseen Vilmin, ja samalla oman sekä puoluesihteeri Rovion syyttömyyden nationalismiin. Suurin ponnistuksin Gylling sai Molotovilta audienssin, jonka tulos oli kuitenkin järkyttävä; Molotov oli väittänyt, ettei hän, sen kummemmin kuin Stalinkaan, olleet koskaan antaneet suostumustaan suomalaisen yhteisön perustamiseen Karjalaan. (Niilo Virta väittää, että em. tapauksesta on olemassa arkistodokumentti. Toivottavasti tutkijat löytävät ja julkaisevat sen).

Gyllingille ja Roviolle selvisi, että heidän päivänsä ovat luetut. Muutamaa viikkoa myöhemmin kumpainenkin vangittiin, tuomittiin kuolemaan ja ammuttiin (v. 1938). Nyt Karjalassa saivat uutta potkua jo kesällä 1937 alkaneet joukkovangitsemiset, jotka kestivät vuoden 1938 loppuun.

Olen kuvitellut mielessäni, miten miesjoukko, joka on kumartuneena levitetyn kartan ääressä, merkitsee siihen paikat, joista sinä päivänä tai sillä viikolla noudetaan seuraavat uhrin. Kartan lisäksi tarvittiin talonkirja, jotta tiedettäisiin, keitä ollaan kulloinkin noutamassa.

Siltikin sattui kummallisuuksia. Vuonna 1937 tultiin hakemaan suurperheellistä Urho Nylanderia, mutta Urho hyväkäs olikin kuollut jo kolme vuotta aikaisemmin. Ennenaikainen kuolema pelasti myös Ruotsista saapuneen Kalle Hyvärisen. Kana-

dan Albertasta kotoisin oleva Juho Honkala oli onnekseen sairaalahoidossa, kun häntä tultiin vangitsemaan, ja niin hänet jätettiin rauhaan.

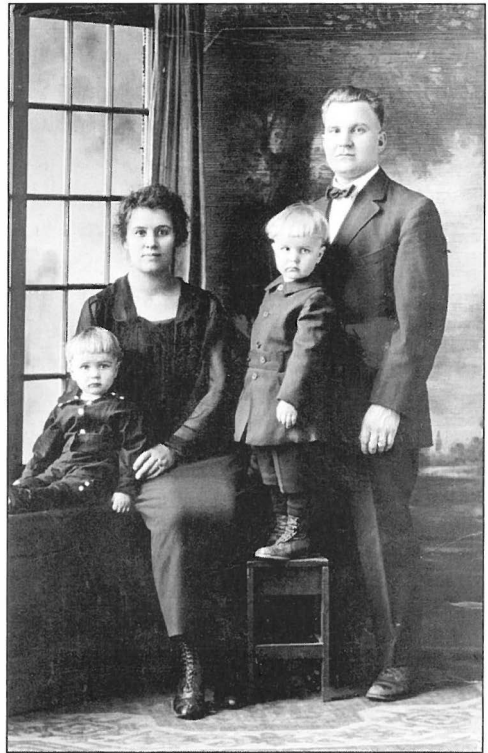
Moni siirtolainen pelastui siten, että joku hyväsydäminen ihminen varoitti heitä edessä olevasta vangitsemisesta; William Jukkala varoitettiin menemästä metsäpункtin konttoriin palkanhakuun, koska siellä jo odottivat NKVD:n miehet. Jukkala sieppasi käsien ulottuvilla olevia vaatteita ja ruokaa, ja meni metsään piiloon. Siellä hän vietti kymmenen kovaa pakkaspäivää, kunnes ruoka loppui. William eli 82-vuotiaaksi, vieden mukanaan hautaan pakkasen palelluttamat kasvonsa. Wisconsinilainen Viola Nikula pelasti veljensä Einari Nikulan, joka myös oli mennyt metsään piiloon. Viola piti metsurin ruoassa. Kanadalainen Petroskoissa tunnettu pianisti Walter Mäki vietti kolme päivää veneen alla. Väliparakkien ”kakkosen” talonmies varoitti, että heidän vuoronsa tulisi seuraavana yönä. Siinä ei kauaa aprikoitu, vaan kerättiin vaatteita, ruokaa ja kalastusvälineitä, ja lähdettiin eräälle Kentjärven kauniille saarelle viettämään odottamatonta lomaa. Palattuaan kotiinsa asukkaat löysivät huoneidensa ovista NKVD:n sinetit, jotka he repivät pois, ja jatkoivat normaalia elämää. Näin pelastui Kuuno Sevander perheineen, Lauri ja Hilja Ranta (Rantakallio) sekä kanadalaiset Matti ja Maria Kenni. Jotkut pelastuivat muuttamalla väliaikaisesti toiselle paikkakunnalle. Isä ja poika, Juho ja Paavo Alatalo lähtivät lyhyelle ”nikkaroimismatkalle”. Muusikot Wainö Rintala ja Toivo Kohonen tovereineen matkustivat Mustanmeren rannikolle Sotisiin, missä soittelivat lomanvietäjille. (Onneksi ei sattunut Stalin olemaan Sotsissa löysäilemässä... *Toim. huom.*).

Jos kaikki vangitut olisi katsottu todelliseksi vaaraksi neuvostohallinnolle, olisi heidät varmasti kaivettu esiin mistä tahansa. Tällä päiden metsästyksellä oli tarkoitus täyttää tietty vangittavien kiintiö; jos joitakin ei löydetty, saivat toiset astua remmiin. Suunnitelma oli täytettävä! (Esim. inkeriläisten kohdalla kerrotaan käytännön olleen sellaisen, että oli annettu tietty vangittavien ja ammuttavien kiintiö, joka oli täytettävä. Inkeriläisistä n. 1/3 kuului ammuttavien kiintiöön. Loput lähetettiin työleireille tai karkotettiin. Kiintiön ylittäminen oli toivottavaa – niin kuin kaikessa muussakin tuotannossa – kiintiön alittaminen taas saattoi johtaa siihen, että NKVD:n virkailija löysi itsensäkin jostakin kiintiöstä. *Toim. huom.*).

Unnetomat vainovuosien yöt! Ovien takana kuunneltiin ja odotettiin kenen vuoro oli tullut. Jos talon eteen pysähtyi auto, katsottiin varkain verhojen takaa oliko se musta Zil tai Zis, ja nousiko siitä pahaenteisen näköinen kolmikko, troika, joka teki kotitarkastuksen, otti silmiin sattunutta mieluista omaisuutta. Troika myös ratkaisi ihmisen kohtalon. Vangitulle ei yleensä järjestetty minkäänlaista oikeudenkäyntiä (sehän olisikin ollut turha, koska eihän Neuvostoliitossa vangittu syyttömiä, *toim. huom.*). Ihmiset alkoivat valmistautua vangitsemiseen; selkäreppuun oli kerätty kaikkein välttämättömimmät tamineet: lämpöiset vaatteet, pyyhe, saippua, hammasharja, pyykkipulveria ja vähän ruokaa, että kestäisi kuulustelujen ajan, kunnes syyttömänä päästettäisiin kotiin. Reppu oli jossain aivan oven ulottuvilla, ettei vaan unohtuisi.

Kaikkein murheellisimpia olivat ne yöt, jolloin vanhemmilta vietiin lapsia; Pekka ja Ida Murron nelihenkinen perhe Ironwoodista MI, nautti kunnioitusta kumpaisella-kin puolella Atlantia. Perheen isä oli tuhattaituri, joka oli opettanut jo varttuneet

1920. Ironwood, MI. Pekka ja Ida Murto poikineen.

poikansa kovaan työtahtiin. Jo avioituneella Pentti-pojalla oli pieni tytär Ninel. Eräänä yönä kuului Pentin ovelta vaativa NKVD:n koputus ja niin Penttikin vietiin, vaikka Pekka-isä rukoilemalla rukoili, että he ottaisivat hänet ja jättäisivät nuoren isän perheensä luo. Tämä ei tietenkään käynyt, ja niin Pentti sai kantaa kortensa kekoon kiintiön täyttämiseksi. Sotavuosien evakkomatalla nälkään ja vaikeuksiin menehtyivät kaikki paitsi Ida. Murtojen kanadalaiset naapurit Elsa ja Pekka Lilja tekivät kaikkensa, jotta Idan hirmuinen surutaakka edes vähän keventyisi. Liljat täyttivät Idan viimeisen pyynnön ja ilmoittivat paikallisessa suomenkielisessä sanomalehdessä, että viimeinen Michiganista tullut Murto oli jättänyt tämän maailman.

Viimeinen tieto Murtojen perheestä tuli odottamattomalta taholta, Victor Hermannin Yhdysvalloissa julkaistusta romaanista *Coming out of the Ice*: ”Benny Murto, Blackie Pesonen (kaikesta päätellen tummaverinen Feliks Pesonen), Jim Domjano, kaikki nämä gulagissa tuntemani miehet ovat kuolleet”.

Monet vangittiin myös työnsä äärestä. Torontolainen Eino Wendelin, joka oli lähtenyt kotoa Onegan traktoritehtaan yövuoroon, ei palannutkaan aamulla. Saman tehtaan portilta napattiin myös vuorontullut Werner Wiitaniemi. Hänet kyydittiin ensin kotiin, jossa suoritettiin tarkastus. Poistuessaan troikka vei isännän lisäksi mukanaan Wernerin Amerikasta tuoman työkalulaatikon. Myös Hjalmar Tarvainen vietiin suoraan työpenkiltään Kontupohjan paperi- ja selluloosatehtaalta. Tavallisesti perheet eivät voineet pitää mitään yhteyttä vangittuihin omaisiinsa, mutta joskus kuin ihmeen kautta tihkui tietoa.

Detroitilainen Paavo Honka onnistui jollakin keinoin toimittamaan perheelleen nuhruisen paperilapun, jossa luki: ”Palatkaa sinne mistä tulimme. Löydän keinon yhtyä teihin siellä”. Sen jälkeen ei sanaakaan. Antti Aution Rosa-vaimolleen ja Sulo-pojalleen kirjoittama salaviesti oli samankaltainen: ”Yrittäkää palata. Olen valmis vaikka uimaan yli Beringin salmen päästäkseni sinne”.

Ei tiedetä kuinka monta kirjettä Kalle Johnson Ohion Clevelandista oli heittänyt vankivaunun ristikkoikkunasta matkalla Kaukoitään vietettyään sitä ennen yli yhdeksän kuukautta Moskovan pahamaineisessa Butyrkan vankilassa. Toinen kirje tuli Vladivostokista. Kalle kirjoitti, että edessä on vielä kuukauden kestävä matka ennen kuin hän saapuisi perille. Kaikesta päätellen kysymys oli kammottavasta Magadanista, joka nieli viattomia ihmisiä sadoin tuhansin. Kuudenkymmenen vuoden kuluttua Kallen tytär teki amerikkalaisen turistiryhmän seurassa matkan tähän Kolyman vuorten gulagiin. Sieltä hän toivoi löytävänsä isänsä viimeisen lepopaikan, mikä nimitys tuntuu runolliselta, kun muistelee niitä kuvia ja filmejä, joita glasnostin aikana on saatu nähdä. Amerikkalaiset turistit pääsivät kylläkin museoon, jonka kaamea näyttely antoi heille käsityksen tämän gulagin suuruudesta ja sen uhrien määrästä.

Pitkiltä matkoilta joskus palattiinkin. Stalinin kuoleman jälkeen alettiin kuulla kauheita kertomuksia kokemuksista vankiloissa ja pakkotyöleireillä. Eva Klemolan elämästä kului vankileirien saaristossa 10 vuotta. Eva muisteli, miten hän nuorena neitosena sattui kerran menemään Detroitissa kommunistipuolueen kokoukseen. Silloin hän rakastui silmittömästi vahvarakenteiseen tuliseen puhujaan. Rakkaus Edward Klemolaan vei Evan Karjalaan. Nuoren parin mukana seurasi Evan siskon poika Aarne Jaakkola, joka avioitui Karjalassa. Kauhun vuosina kaikki kolme vangittiin, Aarnen vaimo ja pieni lapsi ajettiin pois asunnostaan. Aarnen jälkeläinen on nyt päässyt paluumuuttajana Suomeen.

Eva muisteli 60 tuntia kestänyttä kuulustelua; oli istuttava paikallaan kädet sylissä, ei annettu vettä, ei ruokaa, ei mahdollisuutta nukkua, ei käydä tarpeillaan. Niinpä syyllisyys tuli myönnetyksi ja Eva tuomituksi. Sitten seurasivat ”etapit”; kerran erään kazakhstanilaisen vankilan pihalla Eva kuuli huudon: ”Eva Klemola! Älä unohda! Koirat repivät miehesi paloiksi vankivaunussa!” Tämä selittänee sen, ettei Konsta Edwardin papereita löytynyt arkistosta. Näin oli asia monien muidenkin kohdalla. Usein ainoat tietolähteet ovat omaisten ja tuttujen lausunnot.

Helsinkiläissyntyinen punakaartilainen, taitava seppä Einari Wikström saapui perheineen rakentamaan sosialismia Matrosaan Kanadasta, jonne hän oli paennut hävitettyä kapinaa. Lukiessani hänen tyttäriensä kirjeitä, mieleeni tuli venäläisen kirjailijan Nikolai Leskovin kertomus Levsha (Vasenkätinen), jossa kirjailija laulaa kunniasta seppälle, joka sai aikaan ihmeitä. Kerran Levsha kengitti kirpun. Itse tsaari kutsui Levshan palatsiinsa, jotta tämä esittäisi vieraille taitoaan. Matrosan vaativimmat metallityöt teetettiin Einarilla; ”Viekää tilaus Wikströmille. Jos hän ei osaa sitä, ei osaa kukaan muukaan!”

Ei mennyt montakaan vuotta, kun Matrosa menetti parhaan seppänsä. Einarin tuomio oli varsin tyypillinen, kymmenen vuotta vankeutta ja kymmenen vuotta karkotusta. Vuonna 1957 vanha mies palasi Matrosaan. Eräänä päivänä puolueen alue-

komiteasta tuli vieras tarjoamaan paluuta kommunistipuolueeseen. Einon tyttäret ajattelivat, että isä oli jo saanut kommunismista oman osansa, ja niin he vimmastuneina ajoivat asiamiehen matkoihinsa. Tyttäriensä verrattomassa hoidossa Einari jaksoi kuitenkin elää 94-vuotiaaksi.

Thelma Viitaniemi saapui kaksivuotiaana isänsä Wernerin ja äitinsä Ellin kanssa Detroitista Karjalaan. Vanhemmille tuli ero, ja kuten Thelma itse kertoi, hän sai yhtä hyvän isäpuolen kuin isäkin oli ollut, Suomesta saapuneen kalajokelaisen, Matti Ojalan. Yhtäkaikki, molemmat miehet joutuivat NKVD:n uhreiksi. Pain metsäpunktin asukkaat muistivat Thelma nimisen nuoren naisen, mutta heillä ei ollut mitään tietoa hänen kohtalostaan. Joulukuussa vuonna 1993 palasin Petroskoihin vietettyäni taas tavanmukaisen vuoden Yhdysvalloissa. Tuolloin sain lukea lehdestä, että Tukholmassa asuvat suomalaiset Thelma Skinkis ja hänen ystävänsä Sinikka olivat pelastaneet pienen karjalaisen Nastja-tyttösen elämän keräämällä ovelta ovelle rahat (155 000 kruunua) Nastjan leikkaukseen ja perheen matkoihin Ruotsiin. Päätin selvittää, sattuisiko tämä Thelma olemaan tyttönimeltään Viitaniemi. Toiveita herätti se, että Nastjan mummo oli ollut Thelman vankitoverina Intassa Komin alueella, gulageistahan suomalaisia tapasi löytyä. Lehden toimituksesta sain Thelman osoitteen Ruotsissa, jonne lähetin kirjani (Red Exodus) mukana kirjeen, johon sain pian vastauksen.

Kahden miehen menetyksen lisäksi Elli joutui vielä näkemään sen päivän, jolloin hän menetti ainoan tyttärensä. Karjalaan tultuaan Thelma ja äiti asettautuivat Sortavalaan. Tultuaan täysikäiseksi Thelma matkusti Moskovaan Yhdysvaltojen lähetystöön anomaan kansalaisuutta, minkä hän myös sai esteittä. Thelman tati Detroitista oli jo lähettänyt kutsun palata kotiin ja maksanut matkan. Thelma kuitenkin odotti, että saisi äitinsä mukaan. Odottaessaan hän joutui tavan takaa näyttäytymään paikallisessa miliisissä, hakemassa oleskelulupaansa pidennystä. Pian Thelma huomasi, että häntä seurattiin lakkaamatta. Viranomaiset etsivät jatkuvasti tekosyytä, jonka nojalla hänet voitaisiin vangita ja asettaa syytteeseen.

Thelma oli Petroskoissa filmimekaanikon kursseilla, ja huomattuaan, että oleskelulupa tulee heti uudistaa, hän kääntyi koulun johtajan puoleen. Rehtorin huoneessa oli mies, jonka Thelma tunsu varjokseen. Kumpaisetkin miehet rauhoittivat hätäännynttä tyttöstä, ja kehottivat häntä palaamaan Sortavalaan, ja menemään siellä miliisiin, jossa varmaankin lyötäisiin leima paperiin.

Seuraavana päivänä tyttö astui junaan, mutta ei päässyt montakaan pysäkin väliä, kunnes sama varjo kahden muun mieshenkilön kanssa istutti Thelman autoon, ja kiidätti hänet suoraan Petroskoin vankilaan. Hänet tuomittiin 58 §:n mukaan vastavallankumouksellisesta toiminnasta seitsemän kuukauden odotuksen jälkeen (tuomiota vaihdettiin kolme kertaa) kymmeneksi vuodeksi pakkotyöhön, jossa hänet tunnettiin numerolla T-572. Vankilassa Thelma avioitui Skinkis-nimisen miehen kanssa ja sai tyttären, mutta suhde päättyi avioeroon. Vapauduttuaan vankilasta 42-vuotias Thelma sai tietää äitinsä muuttaneen sillä välin Suomeen sairaan äitinsä luo. Thelma ja hänen tyttärensä saivat vierailukutsun Suomesta. Vaikka Hrustsevin suojasää oli jo sallinut joillekin matkustamisen ulkomaille, Thelma oli varma, ettei saisi viisumia. Mutta voi ihmeitten ihme! Thelma ja tytär saivat kuukauden viisumit Suomeen.

Kuukausi kului nopeasti, ja Thelmaa neuvottiin hakemaan poliittista turvapaikkaa Ruotsista, joka ei ollut velvollinen palauttamaan neuvostokansalaisia. Nyt Thelma ja hänen tyttärensä ovat eläneet jo yli 30 onnellista vuotta Ruotsissa. Thelma viettää kauniita kesäiä mummolassaan Suomessa muistellen poismenneitä omaisiaan ja ystäviään ja kovaa kohtaloaan, joka oli tehnyt mahdottomaksi hänen haaveensa, solistin uran. Jumalan lahjana Thelma oli saanut kauniin äänen, mutta ei tarvittavaa onnea.

Kesällä 1998 tein matkan Yhdysvaltain länsirannikolle, jossa tapasin Karjalassa hävinneiden omaisia ja ystäviä. Kuten olen maininnut, moni haastateltavani ei halunnut laisinkaan ottaa minuun yhteyttä. Yksi tällainen oli Kaliforniassa asuva leskirouva, jolle olin lähettänyt kirjani ja useita kirjoja ja jonka omaisia olin tavannut Petroskoissa. Vaikka Sirkka oli duluthilaisen ystäväni kautta pyytänyt minua lopettamaan yhteydenotoni, päätin kerran Sacramentossa käydessäni kuitenkin yrittää lähestyä häntä. Saavuin kaatosateessa kauniin rauta-aidan ympäröimään asuntolaan, jonka vahvistimestari sai Sirkalta suostumuksen vierailuuni. Aluksi niin vastahakoinen Sirkka odotti jo rappusilla. Keskustelua riitti etenkin sen jälkeen, kun tunnistin Sirkkan näyttämästä Petroskoin toisen asteen koulun 8. luokan luokkakuvasta manan maille menneet Irma Tenhusen, Aune Hiltusen ja Tyyne Kempin.

Sirkka ja hänen vuonna 1919 Yhdysvalloissa syntynyt puolisonsa Eugen Lahti vangittiin Petroskoissa. Niin heidän tiensä erosivat. Eugenin löysin NKVD:n arkiston dokumenteista, joissa häntä syytettiin vakoilusta – lopullista tietoa hänen kohtalostaan ei kuitenkaan ole löytynyt. Arkistosta ei löytynyt Sirkkan papereita, mutta hänetkin toki vangittiin. Vankeudessa hän avioitui unkarilaisen miehen kanssa. Vapauduttuaan vankeudesta Sirkka onnistui palaamaan länteen, jossa hän asui eri puolilla Eurooppaa. Sittenmin miehestään eronnut nuori mutta kärsinyt nainen palasi synnyinmaahansa Suomeen. Sirkkan ympyrä sulkeutui, kun hän muutti takaisin Yhdysvaltoihin, josta reissu Karjalaan oli alkanutkin. Sirkkan mukaan hänen tätinsä Ida Raivio, joka oli saanut ”kymmenruplasen”, olikin päässyt lyhyen vankeusajan jälkeen vapautteen ja palaamaan Suomeen, jossa hän eli ja kuoli omiensa keskellä. Ystävyystyyn Sirkkan kanssa niin, että hän pyysi minua tulemaan uudestaan luoksensa, jolloin hän olisi myös valmis maksamaan matkani. Mieltäni lämmitti Sirkkan mukavat elinolot, ja toivoin, että kanssakäymisemme lievittäisi muistojemme tuskaa.

Vancouverissa tutustuin tunnettuun ja arvostettuun kirjailijaan ja tutkijaan Helmi Korttes-Erkkilään. Helmi oli kutsunut luokseen ryhmän naisia kuulemaan kertomustani. Helmi antoi minulle kirjeen, jonka oli hänen äidilleen lähettänyt 10 vuoden vankeudesta vapautunut Esther Niemi. Tämä ainutlaatuinen kirje kuuluu seuraavasti:

Alan tämän elämäkertani kirjoituksen, siltä ajalta vuonna 1937. Kello puoli kaksi yöllä Kontupohjassa tulivat minun kotiani ja vaativat avaamaan oven (osasin silloin oikein huonosti venäjän kieltä). Osasin kysyä mitä teille pitää. Vastattiin avatkaa. Meillä on tarvis Niemi Esteriä, siis huoneessa. Niitä oli kaksi yksi venäläinen, toinen karjalainen, nimiä en muista. Pukeutukaa. Me vangitsemme teidät. Siitä vietiin jalkaisin ja tulimme teiseen siinä oli alakerrassa miliisiprika ja yläkerrassa kuulusteluilla olevia mielisiä. Minut jätettiin alakertaan käytävälle. Siinä tuolin päälle koetin panna pitkäkseni, mutta unta ei tullut.

Alan tämän elämäkertani
 kirjoituksen, siltä ajalta 1937.
 Kello puoli kaksi yöllä Kontupohjassa
 tulivat minun kotiani ja vaativat
 avamaan oven (Oasin silloin
 oikein huonosti venäjän kieltä).
 Oasin kysyä mitä heidän pitäisi
 vastata. Ovatka meillä on tarvis
 esim. Osteria, siis huoneessa, he
 meitä oli kaksi yksi Venäläinen
 toinen Karjalainen. Nimejä en
 muista oikein. He olivat
 teidät, siittä vietin jalassin ja
 tulimme entiseen siinä oli silloin
 alakerrassa miilisi putkat ja
 yläkerrassa kuulusteluilla

(2 sin.)
 Miilisiä. Minut jätettiin
 kertaan käytävälle
 ja tulolin päälle koetin
 ja pitkäkseni, mutta
 ei tullut aamulla kello
 10 vietin kulttuurieri
 le kuulustelut alkoivat
 venäläinen koetin kysyä
 miksi minut vangittiin. Vastasin
 ihmisen sanon, No sitten
 sanoi, että sinähän olet vakooija
 min ihmettelin, että tässähan
 tapahtunut suuri erehdys
 ja olen ollut aina pikkuisesta

Otteita Esther Niemen vuonna 1964 kirjoittamasta kahdeksansivuisesta kirjeestä.

Aamulla kello 10 vietin Kulttuuritalolle kuulustelut alkoivat venäläinen koetin kysyä
 miksi minut vangittiin. No sitten sanoi että sinähän olet vakooija. Silloin ihmettelin, että
 tässähan on tapahtunut suuri erehdys. Olenhan ollut aina pikkuisesta asti puolueen kannalla.
 Siis 10-nes päivä meidät lähetettiin viemään Karhumäkeen. Meitä oli 2si naista ja 58 miestä
 kaikki suomalaisia. Miehet sanoivat, että me emmelähdä minnekään muualle kuin Leningra-
 din oikeuteen, että siellä näytämme syyttömyytemme, niin ne pyssymiehet sanoivat sinnehän
 teitä viedäänkin. Silloin joutuin matkaan tämä oli yöllä Kontupohjan asemalla juna seisoi,
 veturi oli pohjoiseen kohti ne kaikki luulivat kyllä se siitä vaihtuu. Mutta juna vain meni
 pohjoista kobden. Kysyttiin minne me menemme ovet olivat vahvasti lukossa. Siis tulimme
 Karhumäkeen. Siellä minut vietin uudelleen kuulusteluille, jossa pidettiininkin sitten yötä ja
 päivää. Se oli niin hirmusta räjäkkäystä ja ruokotonta haukkumista, lyöntejä ja muutenkin
 ruokotonta (hirveää). Siitä sitten vietin minut tietvottomana sairaalaan en muista kuinka
 kauvan olin siellä. Oikein olin hermostunut. Siellä sitten taas vietin suoraan kuulusteluille.
 Mutta minusta ei tullut mitään. Muistan aina itkin. Kerrankin yöllä tuli venäläinen ylempiä
 virkamiehiä ja sanoi minulle miksi sinä et sano, että olet Suomen urkkia, niin silloin suutuini
 ja sanoin, että jos sinä olet Suomen urkkia silloin olen minäkin. Niin se niin hermostu ja
 puhku ja meni menojaan. Kuulustelija kysyi miksi niin sanoin. Sanoin hänelle, että en ole
 milloinkaan olleeni Suomessa. Ne pitivät minua niin kylmässä huoneessa jossa kuulustelija
 istu huoneen perällä uuninsa luona isot huopikkaat jalassa suuri lammassnahka turkki päällä
 karvalakki päässä käsineet kädessään. Minulta riisuttiin takki ja lakki pois, siis olin siellä
 yltämättä 18 toista vuorokautta kuuletteluilla joka oli jotain hirveää. Koetin kirjoittaa tästä
 meidän lehtemme Neuvostokarjalaan. Mutta eipä sitä painettu tämän itse vahvistan täyteksi
 todeksi, eikä tässä ole kuin osapuilleen.

Siiis minut tuotiin Petroskoin vankilaan marraskuussa tai vissiin huhtikuussa, sitten toukokuussa lähdettiin viemään ensin Leningradiin, siellä Petropavlovskiin, sieltä Kurkomin vankilaan. Siellä pyörryin beikkoudesta. Siinä yksi englanninkielen taitoinen kysyi englanninkielellä miksi pyörryin. Vastasin beikkous. Hän hommasi minut vankilan sairaalaan, jossa taas minut herätettiin hengiin. Sieltä vietiin sitten Karakandaan ja siellä vankileirillä olin 10nen vuotta raskaissa miesten töissä. Vuonna 1947 3mas päivä vapautettiin. Mutta vasta vuonna 1956 annettiin se niinkutsuttu reapelisaatsio ja kymmenen vuojen työstäsi. Nyt olen eläkkeellä mutta eläke on vain 35 ruplaa kuussa, joka ei riitä vaatteisiin. Huone minulla on vanhasta ulkokuoneesta, vesi pitää kantaa, puut kantaa ja terveys on kaikki menneyt. Vanhohen kotiin en mene, senkin olen jo koetellut. Syntymämaahan eivät laske. Olen nyt 62-vuotias, tuntuu kun olisin 100-vuotias.

Niemi Esteri A.

Esther Albertintytär Niemi oli syntynyt vuonna 1902 Duluthissa, Yhdysvalloissa. Hänet tuomittiin kuolemaan, mutta tuomio muutettiin 8 vuodeksi vankeutta. (Estherin tuomiota ilmeisesti tavan mukaan jatkettiin, koska hän vapautui vasta 10 vuoden jälkeen vuonna 1947. *Toim. huom.*)

Kirjeen sisältö viittaa siihen, että se olisi kirjoitettu vuonna 1964. Helmi Korttes-Erkkilän mukaan Esther pääsi palaamaan kotimaahansa, jossa hän 1980-luvulla kuoli syöpään. Estherin kirje on elävä todiste laittomuuksista, joita joka viides amerikkansuomalainen joutui Neuvostoliitossa kärsimään.

Otin kiitollisena vastaan Allan Nelsonilta hänen kirjoittamansa seikkaperäiset muistelmat enostaan Enoch Nelsonista. On sydäntä lämmittävää nähdä, että Amerikassa on perheitä, jotka ovat hellästi säilyttäneet omaisten monivuotisen kirjeenvaihdon, ja jotka ovat perehtyneet siihen voimaan, joka sai tuhannet lähtemään Neuvostoliittoon. Enoch Nelson, joka oli tullut Karjalaan ensimmäisten joukossa vuonna 1922, vangittiin kalman vuonna 1938. Enoch oli yksi sadoista Sandarmohissa 5.3. 1938 ammutuista kansanvihollisista. Enochin perhe pitää tiiviisti yhteyttä ammutun jälkeläisiin Karjalassa.

Enoch Nelsonin veljenpoika Allan teki 1980-luvulla lisensiaattityön aiheesta ”Arvid Nelson, harvinainen suomalainen”. Allanin työn erikoisena ansiona voidaan pitää sitä, että hän käsitti, miten moni 1920–30-luvun amerikkansuomalainen uskoi hartaasti sosialismin tavoitteisiin.

Vangittujen kohtalo oli kaamea, mutta kärsimyksiä riitti perheen muillekin jäsenille; lieveilmiöinä oli orvoiksi jääneitä lapsia, tynkäperheiden karkotuksia, nuorten vangitsemisia jne.

Joskus kävi niin, että NKVD vei molemmat vanhemmat. Samassa hotellissa perheemme kanssa asui nuori pariskunta, Suomesta tulleet Aarne ja Irja Nieminen, joiden pienestä pojasta, ”Pokosta”, kuten häntä kutsuimme, tuli hotellin kaikkien yhteinen lemmikki. Ei pienokainen ollut kuin muutaman kuukauden vanha kun Aarneä tultiin noutamaan. Kun hänestä ei kuulunut mitään, päätti Irja lähteä kyselemään miehestään henkilökohtaisesti. Irja vei lapsensa siksi aikaa päivähoitoon yläkerrassa asuvalle Hilda Kupiaiselle. Mutta niin vain Irjakin hävisi kiintiön täytteeksi. Turhaan

odottivat Irjan paluuta Hilda ja hänen tyttärensä Miriam sekä lukuisat Irjan ystävät. Vieläkin muistan sen surullisen päivän, kun Hilda puki lemmikkimme neulomaansa valkoiseen pukuun, ja lähdimme joukolla luovuttamaan lasta Kuibyshevinkadulla sijaitsevaan lastenkotiin. Kävimme tapaamassa Pokkoa seuraavana päivänä, mutta jäähyväiset olivat lapselle niin sydäntä särkeviä, että seuraavina päivinä vain seurasimme lasta varkain ikkunasta. Noin viikon jälkeen emme enää nähneet poikaa. Meille sanottiin, että ottovanhemmat olivat vieneet hänet.

Ennen näitä tapahtumia Pekka Kupiainen, joka vuonna 1932 oli tuonut perheensä Karjalaan Kanadan Montrealista, oli palannut Suomeen. Pekan ja Hildan tytär Miriam kuoli evakkomatalla. Hilda palasi ja asettui asumaan Sortavalaan, jossa hänet tapasin. Mutta viimeisellä käynnilläni Sortavalassa kuulin, että Hilda oli vaihtanut maisemia; hän oli loikannut onnistuneesti synnyinmaahansa Suomeen. Toivon hartaasti, että tämä oli totta ja että Hildan onnistui viettää elämänsä ehtoo rauhassa ja turvassa.

Stalinilaisen uhrin Frans-Konrad Eklundin vaimo Elsa teki kaikkensa pelastaakseen orvoiksi jääneet lapset Arnold Jaakkolan ja Paula Hamiltonin. Paula on viimeinen elossa oleva lapsi Aleksanteri ja Lempi Hamiltonin perheestä, joka saapui Nizhni Novgorodiin vuonna 1931 Port Chesterista, New Yorkin osavaltiosta. Jostakin syystä perheenpää oli joutunut Leningradiin, mistä hän pelastautui jäätietä (saksalaisten saartaman Leningradin ainoa yhteys muuhun maahan oli talvella Laatokan jäälle tehty nk. elämäntie, jonka varassa nälkään nääntyvän kaupungin vaatimaton huolto oli) myöten vuonna 1942, ja hankkiutui Vologdaan, missä hän tiesi tyttärensä Paulan olevan Elsa Eklundin hoivissa. Isän ja tyttären yhdessäoloa ei riittänyt kuin muutamaksi päiväksi, kun elämä pakeni väsyneestä Aleksanterista. Elsa Eklund pelasti Paulan ja Arnoldin evakkoon.

Aikaisemmin mainitsemani Kaarlo Stoltin vaimo Kerttu oli kuollut keuhkokuumeeseen ennen Kaarlon vangitsemista. Kun isä vietiin, jäi perheen Torontossa syntynyt seitsenvuotias poika Kaarlo yksin. Petroskoin lastenkodista hänet vietiin suomenkieliseen orpolaan Uhtualle, sillä hän ei vielä taitanut venäjää. Jonkin ajan kuluttua joku ”upseerisetä” vei Kaarlon leningradilaiseen lastenkotiin, jossa myöskin oli paljon suomalaisia lapsia. Eiköhän suomenkielisten lastenkotien suuri määrä viittaa vanhempien vangitsemisiin ja likvidointeihin! Ennen Uhtualta lähtöä pikku-Kaarlo puettiin aivan uusiin vaatteisiin, jotka kokonaan muuttivat hänen ulkonäkönsä.

Kului viisikymmentä vuotta, ennenkuin Kaarlo sai tietää identiteetistään, isänsä laittomasta vangitsemisesta ja rehabilitoinnista. Selvisi myös Uhtualla saatujen uusien vaatteiden salaisuus: Kaarlon tati oli Punaisen Ristin kautta löytänyt veljensä pojan ja vaatinut saada hänet luoksensa Suomeen, koska pojalla ei ollut muita läheisiä sukulaisia. Ei ole tietoa, miksi poikanen ei päässyt tätinsä luo. Ehkä sen estivät väliin tulleet sodat. Tultuaan täysi-ikäiseksi Kaarlo sai dokumentin, jonka mukaan hän oli Leningradissa syntynyt venäläinen. Asiassa oli myös puolensa, koska Kaarlon oikea identiteetti olisi varmasti estänyt häntä saamasta teknillisten tieteiden lisensiaatin koulutusta ja laivastokomentajan sotilasvirkaa. Kaivatun koulutuksen saaminen oli jäänyt monen siirtolaislapsen toteutumattomaksi haaveeksi etnisen taustan takia. Nyt keski-ään pit-

1917 (1918). Boston. Karl ja Judith Hakanen esikoisensa Edithin kanssa. Edith ei seurannut perhettään Neuvostoliittoon.

kästi ohittanut Kaarlo on saanut kanadalaissuomalaisen identiteettinsä vahvistetuksi vanhempiensa ja omien syntymätietojensa perusteella. Kaarlo perheineen asuu Pietarissa.

Olen jo vuosia pitänyt yhteyttä Tseljabinskissa asuvaan Sirkka Ungefuq-Hakaseen. Vuonna 1932 Karjalaan saapuivat Massachusettsin Quincystä isä ja saman niminen poika Karl Hakanen, kahta vuotta myöhemmin äiti Judith ja tytär Sirkka. Ensiksi Karl nuorempi kuoli keuhkotautiin. Silloin Judith anoi maasta poispääsyä, josta tuli yksi hyvä syy lisää hänen vangitsemisekseen. Vähän myöhemmin seurasi Karl vanhemman pidätys. Yksin jäänyt kaksitoistavuotias Sirkka vietiin lastenkotiin Ukrainaan, jossa alkoivat tytön kovat opinto- ja työvuodet. Sirkka muistelee lämmöllä kodin johtajatarta Nina Jakovlevnaa ja muita kasvattajia, jotka olivat lempeitä ja huolehtivia. Sirkkan suomen kieli unohtui, kun hän oppi ukrainan kielen.

Tuskin olisi Bostonissa syntynyt tyttönen osannut kuvitellakkaan joutuvansa NKVD:n rakennustyömaille Kuznetskiin, Krivoshchekoviin, Novo-Kuznetskiin, Novosibirskiin, Kemeroviin ja lopulta Tseljabinskiin. Siellä Sirkka tutustui saksalaista syntyperää olevaan mieheen Samuil Ungefugiin, jonka kanssa hän perusti perheen. Ungefuqit viettivät vuonna 1997 Tseljabinskissa kultahäitään neljän lapsensa ja heidän jälkeläistensä ympäröiminä.

Elämä on ollut raskasta, sielulliset vaikeudet loppumattomia. Sirkalta saamissani kirjeissä hän muistelee kaipauksella perhettään, synnyinmaataan ja Amerikkaan jääneitä omaisiaan. Kesällä 1996 Sirkka ajoi tyttärensä perheen kanssa kolmen ja puolen tuhannen kilometrin matkan Tseljabinskista Suomeen. Kuinka hän iloitsikaan siitä, että Jämsästä löytyi Hakasentie, Kangasalta Amerikasta palanneen Sirkkan sedän Hugo

Enquistin hauta. Sirkka sai myös tavata serkkujaan ja pikkuserkkujaan. Suomi oli uutta maailmaa ja toi mieleen sen suuren hinnan, minkä amerikansuomalaiset vaeltajat maksoivat utopistisista haaveistaan.

Sirkan isästä ei ole jäljellä muuta kuin rehabilitointitodistus, mutta äiti Judith oli yksi niistä harvoista, jotka palasivat. Judithin vapauduttua ”kymmenruplasen” jälkeen, Sirkka tuli viipymättä Karjalaan noutamaan äitiänsä Uralille. Judith ei siellä kuitenkaan viihtynyt, koska kaipasi suomenkielistä seuraa. Niinpä hän palasi Karjalaan, aunuksilaiseen vanhainkotiin, jossa hän myös vaipui viimeiseen uneen.

Judith Hakanen oli yksi niistä monista, jotka Yhdysvalloissa olivat omistautuneet luokkataistelulle ja naisasialiikkeelle. Hakaset olivat läheisiä tuttuja sekä Kuuno Sevanderin että Oscar Corganin perheille. En voi ymmärtää, miten Judith – menetettyään perheensä ja kymmenen vuotta elämästään – vieläkin uskoi Staliniin ja kommunismiin. Samojen uskovaisten joukkoon kuului kanadalainen Markku Kallio, joka palasi 25 vuoden matkalta kirkasotsaisena stalinistina.

Rohkean, mutta epäonnistuneen yrityksen paeta veneellä rajan yli Suomeen tekivät Clevelandista, OH, saapuneet siirtolaiset Henry ja Emilia Salo pienen Taisto-poikansa kanssa. Yhdysvalloissa asuvan tyttären tietojen mukaan Emilia oli hukunut, mutta arkistoista selvisi että molemmat Salot saivat 5 vuoden tuomion (kts. UL). Taistosta ei löytynyt mitään tietoja – poika lie löytänyt itsensä orpokodista. Pariskunnankaan lopullisesta kohtalosta ei ole tietoa.

Aune Matsonilta vietiin molemmat vanhemmat, Heikki ja Lempi. Eila Kaipaisen vanhemmat Johan ja Maria vangittiin Kontupohjassa. New Yorkista saapuneen Irene Valon perheen äiti Alma vangittiin, isä menehtyi sota-aikaisessa työarmeijassa.

On vaikea ymmärtää, mihin NKVD pyrki vangittujen omaisten karkotuksilla. Haluttiinko asunnot tyhjentää toisten käyttöön ja päästä käsiksi karkotettujen asuntoihin jääneeseen omaisuuteen?

Heinäkuussa 1938 tulin Uhtualle kesän viettoon äitini ja sisareni kanssa, jotka oli ajettu pois kaksiostaan Uhtuan Lammenpohjasta vanhaan maalaistupaan Ojalanperälle. Kun katselin aukkoja tuvan katossa ja seinissä, en voinut ymmärtää, kuinka he olivat selvinneet siellä talven yli. Olin saanut nauttia kauniista kesästä vasta muutama viikon, kun saimme häätökäskyn. NKVD:n käskyn mukaisesti 60 perhettä oli valmistautunut muuttoon jo seuraavana päivänä, jolloin 30 kuorma-autoa saapui meitä noutamaan. Meitä oli neljä ja kanadalaisen Juho ja Fanny Luoman perheessä samoin neljä. Saimme ottaa mukaamme vain kaikkein kipeimmin tarvittavat tavarat. Niinpä jouduimme jättämään jälkeemme arvokkaan kirjastomme. Pakkasin mukaan varkain kaksi kirjaa, joista en millään halunnut luopua: Websterin englanninkielisen tietosanakirjan sekä teoksen *Gems of the World's Best Classics*. Korvissani vieläkin soivat isän toiveikkaat sanat, kun kirja ojennettiin meille lapsille New Yorkissa.

Katsojia oli kerääntynyt aika tavalla. Eivät uhtualaiset olleet tulleet ilveilemään, vaan he töllöttivät kostein, ymmärtämättömin silmin. Olivathan he vuosikausia eläneet sovussa naapureina ja työtovereina. Monet heistäkin olivat kärsineet menetyksiä, mutta he olivat paikallista kansaa, eivät epäilyttäviä siirtolaisia. Alkoi vaarantäyteinen 182 kilometrin matka mutkaisella ja kuoppaisella tiellä kohti Vienan Kemiä. Jokainen

piti viereisestä ihmisestä kiinni kuin rakkaasta elämästä, ja ihmeeksemme kaikki selvisivät vahingoittumattomina perille. Kemissä meille kerrottiin, että Latushka-niminen asutus, jonne meidät vietäisiin oli lähellä. Latushka osoittautui kiviseksi paikaksi Kemijoen varrella lähellä Vienanmerta. Karkotettuja odotti uusi, pitkällä seinällä kahtia jaettu parakki, jonka päässä oli yhteinen keittiö. Sataviisikymmentä ihmistä sullottiin ahtaisiin tiloihin. Hyvä jos löytyi tila sängylle ja pikku laatikolle, jota voitiin käyttää pöytänä. Mukavuuksista ei ollut tietoaakaan.

Kaikki työkykyiset pantiin töihin sahalle tai tukinuittoon, jonne minäkin, 15-vuotias, jouduin ylösottajaksi. Tukkeja lajiteltiin ja huudettiin lajin nimi, joka oli merkittävä käsissä pidettävään lautaan. Olin 5. päivänä marraskuuta yövuorossa, kun uni sai voiton, ja putosin jäiseen Kemijokeen. Uittomiehet vetivät minut ylös takin kauluksesta uittokoukulla, ja minut ajettiin moottoriveneellä kotiin.

Parakkiimme iski odottamatta lavantauti, ja minäkin sain tartunnan, kun jo 15 asukia oli kuollut. Vietin kaksi kuukautta sairaalassa, josta onneksi pääsin omin jaloin ulos. Palasin äidin, Paulin ja Ainon kanssa hevoskyydillä Latushkaan. Kolmekymmentä kuolemaa sai nachalnikat hermostumaan. Asunto-oloja alettiin parantaa, ja matkustuslupia myöntää sellaisille, joilla oli jokin toinen paikka, minne mennä. Takaisinpaluu Uhtualle ei voinut tulla kysymykseenkään, koska se oli liian lähellä rajaa. Kesällä kouluni rehtorin Anna Stepanovna Ljaginan kutsusta lähdin Petroskoihin töihin entiseen kouluuni. Äiti, Pauli ja Aino muuttivat Paihin, jossa asui äidin vanhin Mari-sisar perheineen. Antti ja Mari Nissisen perhe oli aikaisemmin palannut Suomeen Oulunlääniniin Yhdysvalloista. Meillä oli viisi USA:ssa syntynyttä lasta. Sieltä vaellustoi heidät kesällä 1934 Karjalaan meidän perheemme seuraksi. Heistä on elossa vain Helsingissä asuva 82-vuotias Kerttu.

Viisikymmentä vuotta myöhemmin Kemijoki oli taas silmiäni ulottuvilla. Istuin Petroskoin yliopiston harjoittelijatyttöjen huoneessa ikkunan edessä, josta näkyi korkeita tukkipinoja, mutaista tietä ja leveä koskinen joki. Taisi katseeni olla niin haikea, että oppilaani Svetlana sanoi: ”Ette varmaankaan ole koskaan nähneet näin kauhean näköistä paikkaa” Tytöt hämmästyivät, kun heidän opettajansa ja dekaaninsa vastasi: ”Olen kyllä. Juuri tällaisissa oloissa aloitin työurani 15-vuotisena tyttösenä tällä samaisella Kemijoella”.

Erätoinen karkotuspaikka, nimeltään Soutjärvi, sijaitsi noin sadan kilometrin päästä Petroskoista. Siellä tulokkaat sullottiin entisiin vankiparakeihin, joissa ei luonnollisesti ollut minkäänlaisia mukavuuksia. Heti seuraavana päivänä oli käveltävä viiden kilometrin päässä olevalle metsätyömaalle, jossa tehtiin raskas ja pitkä työpäivä. Sen päätteeksi oli vielä käveltävä takaisin. Kalle ja Maija Kosken perhe oli yksi Soutjärvelle karkotetuista. Perhettä kohtasi kuitenkin erikoislaatuinen onni, sillä jo neljän kuukauden päästä isä päästettiin vapaaksi, ja perhe pääsi palaamaan Petroskoihin. Ahti Koskesta tuli myöhemmin hyvin tunnettu ja arvostettu Tasavallan kirjaston ulkomaanosaston johtaja.

Syvärin rannalla olleesta Jandoman karkotuspaikasta on kertonut Abel ja Sofia Janhusen perheen tytär Irma. Perheen Pauli-poika vangittiin, ja muu perhe häädettiin valuutalla rakennetusta korkealaatuisesta talosta ja karkotettiin Jandomaan. Kaikille

heidän tarpeidensa mukaan, kaikilta heidän kykyjensä mukaan...Kuten niin monien muidenkin kohdalla, ei Nestor, Maria ja Arnold Pilppolan perheen kohtalosta ole löytynyt virallisia tietoja. Oregonin Astoriasta saapuneen perheen isä vangittiin, äiti ja poika karkotettiin Jandomaan. Perheestä ei ole enää ketään elossa; trumpetisti Arnoldkin on liittynyt taivaalliseen orkesteriin.

Äänisen Kalkkisaarelta palanneet kertoivat kauheista kokemuksistaan. Kaikkein havainnollisimmin niistä kertoi nykyään kotikaupunkiinsa Tampereelle palannut 95-vuotias Kaisa Siimes. Olen usein miettinyt, kuinka paljon kärsimyksiä ihminen saattaa kestää, ilman että katkeruus myrkyttää hänen elämänsä. Luulisi, että viimeinen pisara Kaisalle olisi ollut hänen ainoan tyttärensä kuolema, mutta Kaisalla on suuri sydän! Kaisa kuvaa Kalkkisaarta kivikkoisena vankileirinä, jolla ei kuitenkaan ollut vartioita. Yksi harvoista karkaamisessa onnistuneista oli Katri Lammi, joka kenties kauneudellaan ja ihanalla äänellään onnistui hurmaamaan uutta kuormaa hakemaan tulleen laivan kapteenin. Muistan Hilja Sevanderin sanoneen, että Kalkkisaarella moni olisi halunnut hirttäytyä, mutta se ei käynyt päinsä, koska saarella ei ollut puuta, johon leukakeinin olisi voinut rakentaa. Karkotettujen asuinhuoneina toimivat entisen hevostallin pilttuut. Saarella kaikki naiset joutuivat raskaaseen työhön; vähäinen ruoka oli ravintoarvoltaan olematonta. Naiset yrittivät raapia kivistä multaa pientä kasvitartaahan varten.

Tässä helvetissä louhittiin myrkyllistä sammuttamatonta kalkkia. Bertha Lähdeskorven pikku tytär nielaisi pienen, kauniin kiven – kuolema oli silmänräpäyksellinen. Berthan toinen lapsi kuoli nälkään. Bertha Lähdeskorpi oli saapunut Karjalaan vanhempiansa Viktor ja Hilma Korteksen kanssa. Kirjoitin Berthalle, kun aloin etsiä amerikansuomalaisia. Kovia kokenut nainen viestitti naapurinsa kautta, ettei hän pystynyt käymään uudestaan mielessään läpi hirvittäviä kärsimyksiään, joihin kuuluivat myös isän ja puolison mene tyn puhdistuksissa. Moni muukin pysyi vaiti liian raskaiden muistojen takia. Työläisrunoilija Mikael Rutanen kirjoitti (Kalenteri amerikkansuomalaiselle työvälle):

*Ken voisi mitata' tuskien hinnan,
jotka on kokemat raatajan rinnan?
Ken voisi purnita surujen määrän,
kaubuja raatajan kohtalon väärän?*

Enemmistö kalkkisaarilaisista vietti siellä kärsimysten talven ja palasi kotiinsa kesällä 1939. Mutta moni jäi saarelle ikuisesti. Venäjän Duuman jäsen Ivan Tsukhin perehtyi tutkimuksissaan Karjalan puhdistuksiin, joista hän 7.4.1995 kirjoitti Petrozavodsk-lehdessä:

Heinä-syyskuussa 1938 SNTL:n NKVD:n päiväkäskyjen n:o 00100 tai 00101 perusteella rajoitettiin asumisoikeutta Petroskoin kaupungissa sekä Uhtuan ja Repolan piireissä. Määräysten mukaan ryhdyttiin toimiin näiden aluiden puhdistamiseksi yhteiskunnallisesti vieraista ja poliittisesti epäluottavista henkilöistä. Pelkästään Petroskoista karkotettiin määräysten nojalla n. 600 perhettä.

NKVD:n elimet pyrkivät tuottamaan mitä moninaisimmilla tavoillakärsimyksiä kansanvihollisten perheille; kuudentoista vuoden ikäisenä jokaisen neuvostokansalaisen oli hankittava passi. Jos asiaa ei hoitanut ajoissa, katsottiin se rikokseksi, josta seurasi rangaistus. David ja Hilda Tolosen siirtolaisperhe saapui Karjalaan Kanadasta. Kun perheen tytär Lempi meni miliisiin anomaan passia, häntä neuvottiin hakemaan Kanadan kansalaisuutta, koska hän oli kerran siellä syntynyt. Tuolloin perheen muurari-isä oli jo vangittu ja teloitettu, vaikkei siitä siihen aikaan tässäkään tapauksessa tiedetty. Hilda-äiti ei uskonut Lempillä olevan mahdollisuutta normaaliin elämään Neuvostoliitossa, ja niinpä hän kehotti tyttärtään käyttämään virallisesti tarjottua tilaisuutta hyväksi. Lempi teki työtä käskettyä, mutta jo parin päivän kuluttua miliisistä ilmoitettiin, että Kanadan viranomaiset olivat kieltäneet häneltä kansalaisuuden. Näin paikallinen miliisi vastasi kanadalaisten puolesta...Niinpä Lempin ei auttanut muu kuin hankkia neuvostojen maan passi. Kuuden vuoden kuluttua, kun avioitunut Lempi oli jo seitsemännellä kuukaudella raskaana, tultiin häntä vangitsemaan. Lempi tuomittiin kuutta vuotta aiemmin tapahtuneesta ”yrityksestä lähteä ulkomaille”. Lapsen hän joutui synnyttämään vankilassa. Stalinin kuoleman jälkeen annettu yleinen armahdus pelasti Lempin kazakhstanilaisesta vankilasta, jossa hän oli ollut jo kolme vuotta.

Mitenkähän minun, Neuvostoliittoon Ruotsin passilla saapuneen, olisi käynyt, jos samassa tilanteessa olisin anonut Yhdysvaltain tai Ruotsin passia? Kun vuonna 1939 täytin Kemin karkotuksessa kuusitoista vuotta, minulle kovasti ehdotettiin paluuta Ruotsiin tai Yhdysvaltoihin. Tätä mieltä oli myös äitini.

Kieltäydyin lähdöstä osittain siksi, koska ajattelin, että minusta – sisaruksista vanhimhasta – olisi apua muulle perheelle. Pääsyy oli kuitenkin se, että toivon liekki ei ollut vielä sammunut. Isän viemisestä oli kulunut vain kaksi vuotta. Odotettiin, toivottiin, olihan sieltä joitakin palannutkin. Isä ei mitenkään voinut olla syyllistynyt petokseen... Passi jäi saamatta.

Vuoden 1939 kesä oli sitä aikaa, kun vähän helpotettiin kansanvihollisten perheiden oloja esimerkiksi sillä, että he saivat luvan poistua karkotusalueilta. Kuitenkin oli edelleen kiellettyä asettua liian lähelle rajaa (esim. Uhtualle), koska pelättiin loikkauksia rajan yli Suomeen. Myöhemmin saimme tietää, että NKVD:n päällystöä oli vaihdettu. Päätin lähteä Petroskoihin, jossa hakisin oikeutta: oli saatava henkilötodistus. Jouduin tekemään sen matkan kahdesti. Toisella kerralla minut otti vastaan sivistynyt nachalnikka, joka minun läsnäollessani soitti Kemin miliisipäällikölle, määräten tämän antamaan minulle passin ja korvauksen ylimääräisestä junamatkasta. Kemissä saamani paperi ei ollut edes passin näköinen, vaaleanpunainen paperinpuolikas, joka oli vain 6 kuukautta voimassa. Pääsin sillä kuitenkin Petroskoihin entiseen kouluuni sihteerin työhön. Ja elokuun loppupuolella alkoi uusi vuoden kestävä työni rakkaan Anna Stepanovnan apulaisena. Tämän jälkeen vuonna 1940 siirryin vuodeksi Petroskoin Zarekan piirin toimeenpanevaan komiteaan, jonka puheenjohtajana toimi hieno ihminen, Ivan Mihailovich Antohin, ja hänen sihteerinään yhtä miellyttävä Olga Ivanovna Rostovtseva. Olin työssäni täsmällinen, rehellinen, opin konekirjoituksen ja olin luotettava juoksutyttö, kun oli kiireellisesti vietävä jokin paperi kaupungin neuvostoon.

Kun eräänä vuoden 1941 kevätaamuna saavuin työpaikalleni, minua odotti myrsky: Ivan Mihailovich ja Olga Ivanovna kutsuivat minut puheenjohtajan työhuoneeseen, jossa minulta tiukattiin: ”Mitä sinä olet tehnyt?!” Osoittautui että minulle oli tullut *povestka* (kutsu) NKVD:hen. Selitin järkyttyneille kuulijoille, että ”istuin iltaisin täällä yksin, ja kirjoitin koneella neljän sivun anomuksen Karjalan NKVD:n päällikölle. Haluan saada tietoja isästäni. Päätin että olisi parempi, jos te ette olisi siitä tietoisia”. Kun puoli tuntia myöhemmin lähdin NKVD:hen, Ivan ja Olga kyyneleet silmissään saattoivat minua halaillen ja varoitellen, etten puhuisi liikoja.

Saavuin ”Harmaan Talon” *povestkaluukulle*, jossa minua käskettiin odottamaan. Jonkun ajan perästä tuli siviilipukuinen mies, joka käski seurata. Mentiin pääovelle. Katsahdin kirkasta taivasta ja ajattelin: ”Vieläköhän näen sen?” Minut vietiin toiseen kerrokseen. Pysähdyimme ovelle, jossa luki Sisäasiainkomissaari. Käskettiin mennä sisään. Tein sen polvet notkuen. Pitkän huoneen toisessa päässä istui mies, joka nousi ja tuli minua vastaan esitellen itsensä: Nikolai Ivanovich Baskakov. (Ivan Tsukhinin tutkimuksessa *Karelia-37* kirjoittaja korostaa tämän poliittisen poliisin upseerien alhaista sivistystasoa. Johtoporras oli läpikäynyt yleensä vain parin vuoden alkeellisen koulutuksen, josta N. Baskakov oli harvinainen poikkeus. M.S.). Baskakov kertoi saavansa usein samanlaisia anomuksia, mutta minun oli vaikuttanut niin toivottomalta, että hän päätti tutustua minuun henkilökohtaisesti. Sitten sain kuulla, että oli tehty virheitä, jotka kyllä tulevaisuudessa korjattaisiin. Baskakov sanoi kunnioittavansa minua siitä, että uskoni isääni oli horjumaton. Vielä hän neuvoi minua opiskelemaan ja katsomaan kirkkain silmin tulevaisuuteen. Minun ei tarvinnut valehdella, kun hän kysyi, kuka oli auttanut anomuksen kirjoittamisessa.

Toivon liekki nousi korkealle. Lähtiessäni komissaarin vastaanotolta olin varma, että isäni palaisi kotiin. En kävellyt, enkä juossut, vaan tunsin lentäväni. Totuus oli toinen, ja sen tiesi komissaari; isäni oli ammuttu tammikuun 9. päivänä 1938. Kesti puoli vuosisataa, ennekuin perheemme sai sen tietää. Tuona päivänä minut otettiin työpaikalla vastaan kuin sankari. Kokemani ilahdutti kaikkia, ja kaikki myös osallistui ilooni.

Vuosina 1994–95 kävin harva se päivä NKVD:n Harmaassa Talossa tekemässä tutkimuksiani. Tullessani eräänä päivänä virastosta ulos, törmäsin suoraan päin hyvää tuttavaani: ”Mitä sinä siellä teit?”, kysyi kauhistanut ystäväni. Vastaukseni, ”olen täällä töissä, etsin arkistoista amerikansuomalaisia”, vei hänet sanattomaksi.

X Kirjoissa ja kansissa

Venäjän arvovaltaisain sanomalehti *Isvestija* julkaisi 4.8.1992 artikkelin otsikolla ”NKVD toteutti ampumiset ja Venäjän turvallisuuspalvelu (FSB) rehabilitoinnin”. Ivallinen sävy johtui siitä, että todellisuudessa kyse oli yhdestä ja samasta laitoksesta, vaikka niiden tavoitteet olivat täysin vastakkaiset: NKVD johti terrorirynnistystä syyttömiä ihmisiä vastaan, joiden – useimmiten jo poismenneiden – maineen NKVD:n seuraaja FSB sittemmin puhdisti (yhtäkaikki, kyse oli puhdistuksista. *Toim. huom.*). Artikkelissa siteerattiin MGB:n (vielä yksi entisen NKVD:n nimityksistä) kenraalimajuria Anatoli Krajushkinia, joka ensimmäisenä korkea-arvoisista virkamiehistä vastasi kysymykseen Stalinin puhdistusten uhrien kokonaismäärästä. Krajushkinin mukaan vuosina 1917–1990 Neuvostoliitossa tuomittiin valtiopetoksista tai muista samankaltaisista rikoksista kaikkiaan 3 853 900 henkeä, joista 827 995 tuomittiin ammuttaviksi.

Paljon suurempia uhrilukuja ovat esittäneet Dmitri Volkogonov, Robert Conquest, Edward Crankshaw, Roy Medvedev, Arkadi Vaksberg, Edward Radzinski sekä monet muut tutkijat Venäjällä, Yhdysvalloissa, Englannissa Saksassa ja Suomessa. Mielestäni Timo Vihavaisen artikkeli ”Uutta Stalinista ja stalinismista” antaa aihetta vakavaan huoleen. Vihavainen siteeraa uusia tutkimuksia, ennen kaikkia amerikkalaista Robert W. Thurstonia, joka ”vetää kaikkia terrorin osoittimia niin paljon alaspäin kuin mahdollista, ja korostaa terrorin vähäistä merkitystä käsitellyn aikakauden elämässä ja ilmapiirissä”. Vihavaisen mukaan ”parempi perehtyminen lähteisiin on kaikkialla pakottanut korjaamaan aiempia valtavia terrorilukuja alaspäin, ja samalla tehnyt terroria käsitettävämmäksi”. On mainittava, että R. W. Thurstonin ym. tutkijoiden laskelmat eivät Amerikassa saaneet yleistä kannatusta (kts. internet H-Russia@msu.edu April 1998). (Väittämät uhrien määrästä ovat vaihdelleet yleensä muutamista miljoonista aina A. Soltshenitsynin arvioon noin 66 miljoonasta uhrista. Yleisimmin tutkijat ovat esittäneet lukuja, jotka ovat vaihdelleet 13 ja 22 miljoonan välillä. Yhtä vaikeaa kuin on uhrien kokonaismäärään selvittäminen on uhrin määrittäminen; lasketaanko mukaan esimerkiksi maatalouden pakkokollektivisoinnin yhteydessä tahallaan nälkään tapetut ukrainalaiset talonpojat. Entä esimerkiksi osin välinpitämättömyyden vuoksi evakuoimatta jätetyt Leningradin sadattuhannet nälkään kuolleet asukkaat? ”Suuren isänmaallisen sodan” uhrien lukumääräksi on viimeisimmissä tutkimuksissa arvioitu n. 27 miljoonaa, aiemmin arvioidun 22 miljoonan sijaan.

Käytettäessä olevat lähteet eivät kerro läheskään kaikkien puhdistusten uhrien kohtaloa; Yhdysvaltain kansalaisen Helvi Rajalan pyynnöstä toimitin hänen vuonna 1938 vangittua puolisoaan koskevan selvityspyyntönsä Karjalan virallisen syyttäjän toimistoon, josta se lähetettiin Moskovaan. Puolen vuoden kuluttua (30.5.1997) Helville tuli vastaus, josta kävi ilmi, että Nordeen Hjalmar Svaninpoika (s.1902) oli van-

gittu, tuomittu 8 vuodeksi vankeuteen, ja lähetetty ”vapautensa menettäneiden paikakunnalle”. Tiedonannon viimeisessä lauseessa todetaan: ”muita tietoja ei ole”. Kukas niitä kaikkia ihmisiä laskemaan...

Yhdysvalloissa on perinteisesti pyritty ymmärtämään Lokakuun vallankumousta seuraneita puhdistuksia. Jo 1920-luvulla amerikkalaiset sanomalehtimiehet yrittivät ymmärtää bolsevikkien väkivaltaa aina roiskuu, kun rapataan -hengessä. Rehelliset journalistit sen sijaan menettivät myötätuntonsa Neuvostoliittoa ja sen puolue-eliittiä kohtaan.

Toisen kirjani ilmestymisen jälkeen amerikansuomalaisessa lehdessä ilmestyi artikkeli, jossa minua moitittiin siitä, etten ymmärtänyt ihmisuhrien välttämättömyyttä yhteiskuntajärjestelmää uudistettaessa: ”Osoitan kuitenkin sympatiani Mayme Seanderille ja voin ymmärtää hänen katkeruutensa, koska hän menetti isänsä Stalinin vainoissa 1930-luvulla”. Terroria ymmärtävät aina parhaiten ne, jotka eivät ole sitä itse joutuneet kokemaan. Niiden, jotka ovat kärsineet hirvittäviä sielullisia ja aineellisia menetyksiä, on vaikeampi ymmärtää. Mitä tulee katkeroitumiseen, onhan sitäkin. Se on ymmärrettävissä. Mutta kaikista merkillisintä on se, ettei se ole yleinen ilmiö. Kovat kokemukset kärsineet ja eloon jääneet ovat säilyttäneet elämänhalun, itserakkauden ja jopa huumorintajunkin. Eikä se merkitse ”uhrien ymmärtämistä” tai ”uhrien välttämättömyyttä yhteiskuntajärjestelmää uudistettaessa”. Päinvastoin se osoittaa pyrkimystä puhua asioista avoimesti, että terrori ei ikinä enää toistuisi missään.

Neuvostoterrorin alkuunpanija oli luonnollisesti kaikkivoipa ja erehtymätön kommunistinen puolue. Kouluvuosien luennoilla tutustuimme brittiläiseen misantrooppiin Thomas Malthukseen, jonka oppien mukaan sotia ei voida välttää, koska maapallon väestö kasvaa aina geometrisen sarjan mukaan, mutta ravintovaraiset aritmeettisen sarjan mukaan (ts. väestö kasvaa nopeammin kuin ravintovaraiset, mikä johtaa väistämättä muun muassa väkivaltaiseen kilpailuun ravintovaroista). Malthuksen vuonna 1798 julkaisemia teesejä käytettiin hyväksi Hitlerin Saksan rotuopissa (arjalaisille elintilaa idästä) sekä Neuvostoliiton omaksumassa Karl Marxin luokkataisteluteoriassa, joka loi pohjan taistelulle kaikkia vastavallankumouksellisia ja porvarillis-nationalistisia aineksia vastaan.

NKP:n heinäkuun 1937 puoluekokous käänsi uuden lehden valtion vainoamis- ja likvidoispolitiikassa. Puolueen keskuskomitean 2.7.1937 antama päätös loi NKVD:n päällikölle Jehzoville mahdollisuuden allekirjoittaa päiväkäsky N00447 kulakkien, rikkollisten ja muitten neuvostovastaisten elinten repressioista. Päiväkäsky annettiin näin tavallaan taannehtivasti, koska esim. kulakit oli tuolloin jo pääosin likvidoitu. Kulakkien vastainen hyökkäys oli mennyt jo itse asiassa niin pitkälle, että neuvostohallitus oli huolissaan. Stalin oli ryhtynyt jo vuonna 1934 julkaisemallaan kirjoituksella ”*Päättähuimaavia saavutuksia*” valmistelemaan paikallisten NKVD:n virastojen syyttämistä hillittömästä talonpoikaisvastaisesta terroristista. Stalinin maatalouspolitiikka oli jo lopettanut miljoonia elämiä, ja tuhonnut maatalouden, joka ei ole siitä sen koommin toipunut.

Päiväkäsky 00447 määräsi, miten troikat oli muodostettava hallinnon eri tasoilla. Troikat saivat laillisen oikeuden tutkia vangittuihin kohdistetut syytteet, tuomita hei-

dät ja panna tuomiot täytäntöön. Jokaisella alueella tai jokaisessa tasavallassa oli vielä ns. osobaja troika (erikoinen troika), johon kuuluivat sen alueen johtavat viranomaiset: eli Karjalassa sisäasiain kansankomissaari Tenison/Matusenko sekä Karjalan puolueen keskuskomitean ensimmäinen sihteeri Kuprijanov ja Karjalan pääsyyttäjä Mihailovich. Sama päiväkäskey määräsi, kuinka monta henkeä jokaisella alueella oli vangittava, ja kuinka monta heistä oli tuomittava vankeuteen, ja kuinka monta kuolemaan. Päiväkäskeyn mukaan koko maassa 268 950 kuului ensimmäiseen ryhmään, 75 950 toiseen. Tämän mukaan Karjalassa oli vangittava 1000, joista 300 oli ammuttava.

Virallisten tietojen mukaan vuosina 1930–1953 Karjalassa vangittiin 20 000 henkeä, joista 11 000 ammuttiin vuosina 1937–38. Tästä näkee miten hartaasti ylitettiin vangitsemis- ja teloituskiintiöt (NKVD:n virkailijat ajattelivat, että kiintiöiden stahanolilainen täyttäminen oli hyväksi terveydelle; silloin ei voitu ainakaan syyttää tuotannon sabotoinnista. Mutta teet sitä tai tätä, ei Stalin sua ampumatta jätä. Pianhan NKVD:n osastoja syytettiin ”hillittömästä talonpoikaisvastaisesta terrorista”, mikä tiesi tietenkin sukupolvenvaihdosta NKVD:ssä. *Toim. huom.*).

Karjalan NKVD:n arkistoista löytyy Kremlille osoitettuja pyyntöjä korottaa kiintiöitä. Karjala lienee ollut kiitollinen työmaa Suomesta, Yhdysvalloista ja Kanadasta saapuneiden vihollisten kitkemisessä. Ulkomaalaiset vakoilijat ja sabotöörit olivat hii-pineet joka puolelle Karjalaa, sen metsiin, pelloille, tehtaisiin ja rakennustyömaille. Näyttää siltä, että uudet stalinismin terrorin tutkijat ovat nojautuneet Krajushkinin tiedottamiin vangittavien ja ammuttavien suunnitelmanumeroihin, jotka ovat kymmeniä kertoja pienemmät kuin toteutuneet luvut.

Karjalassa suomalaisvastaisesta politiikasta tuli puolueen ja hallituksen virallista politiikkaa. Karjalassa Kommunistista Puoluetta alettiin puhdistaa jo vuonna 1935, jolloin alettiin katsoa ”sillä silmällä” entisiä ulkomaisten kommunististen ja sosiaalidemokraattisten puolueiden jäseniä.

Vuoteen 1994 asti tutkimukseni rajoittuivat keskusteluihin ja kirjeenvaihtoon Neuvostoliitossa ja Amerikassa asuvien amerikansuomalaisten kanssa. Niihin perustuvassa tutkimuksessani *Red Exodus* (1993) sain saapuneitten siirtolaisten kokonaisluvuksi 978 nimimerkintää. Niistä 610 oli perheellisiä ja 368 yksinäisiä miehiä ja naisia. K.T:n ja NKVD:n arkistojen aineisto muutti tilastoja olennaisesti; löytyi 618 uutta nimeä, joista perheellisiä oli 212, yksinäisiä 406. Kokonaisuudessaan oli siis kyse 1596 nimimerkinnästä, joista 822 oli perheellisiä ja 774 yksinäisiä siirtolaisia. Yksinäisten luku oli näin kaksinkertaistunut, mikä johtui siitä, että NKVD:n arkistosta löytyi koko joukko viimeisen savottansa Karjalassa tehneitä metsätyömiehiä.

Kolmannessa kirjassani *Of Soviet Bondage* (1996) oletin siirtolaisten kokonaismäärän olleen noin 6 000. Tuohon mennessä olin onnistunut löytämään merkinnän kaikkiaan 5 596 Neuvostoliittoon saapuneesta amerikansuomalaisesta. Tämän jälkeen olen kuitenkin löytänyt kymmeniä uusia nimiä, toisaalta palanneitten listoilta, toisaalta on löytynyt myös paljon sellaisia, joiden kohtalosta ei vielä ole mitään tietoja. On myös mahdollista, ettei jokainen NKVD:n dokumenteissa yksinäiseksi merkitty kuulunutkaan tähän kategoriaan. Perheellinen-merkintää ei aina löydy, vaikka esimerkiksi asianomaisen työtoverit muistavat tällä olleen perhettä jo Amerikasta tullessa.

NKVD:n arkistossa sain tutkittavakseni isääni koskevan arkistokokoelman, jossa oli NKVD:n rangaistus päätökset ja pöytäkirjat tuomioiden täytäntöönpanosta. Koska isäni oli viimeinen kolmesta merkittävästä Karjalan Teknisen Avun värväristä, halusin tutustua myös hänen edeltäjiensä Matti Tenhuseen ja Kalle Arosen papereihin saadakseni kokonaiskäsityksen tästä onnettomasta siirtolaisuudesta. Entisen KTA:n johtajan mapeista löytyi nimiä toisista ”asiakkaista”. Sain niitäkin tutkittavaksi.

Asiakirjakokoelmia

Neuvostoliittoon suuntautuvan suursiirtolaisuuden puuhaaminen alkoi Superiorissa, joka oli siihen aikaan suomalaisen radikalismien keskus. Päätehtävänä tässä propagoinnissa oli sivistynyt ja kaunopuheinen Kiuruvedeltä lähtöisin ollut Matti Tenhunen, joka tuli tunnetuksi amerikansuomalaisten keskuudessa ympäri maata tekemillään puhujamatkoilla. Ne koskivat ensin osuuskuntaliikkeen perustamista ja myöhemmin siirtolaisten värväämistä Neuvostoliittoon.

Ennen varsinaista värväystä oli jo tehty paljon työtä myötätunnon herättämiseksi sosialismin kotimaata kohtaan. Tenhuset olivat meidän perheystäviämme. Muistan hyvin hämärästi käyntimme heidän wisconsinilaisella farmillaan, jota jostain syystä kutsuttiin Kitulaksi. Muistiini on jäänyt erityisesti perheen kaunis ja lahjakas Irma-tytär.

Asiakirjakokoelmasta F/P N 5045 käy ilmi, että Matti Tenhunen, syntynyt 1887 Kiuruvedellä, Suomessa, on todettu syylliseksi vastavallankumoukselliseen toimintaan. Kuolemanrangaistuksen on allekirjoittanut Karjalan NKVD:n komissaari Tenison. Dokumenteista käy ilmi, että Tenhunen heti vangitsemisensä jälkeen erotettiin puolueen (NKP/b/:n) jäsenyydestä. Tenhuseen mapista löytyy myös protesti vangitsemisesta ja omaisuuden takavarikoinnista (metsästyskivääri, valokuvauskone, kirjoja). NKVD:n päätökseen on yhtynyt SNTL:n korkeimman oikeuden sotilaskollegiumi. Koska Tenhunen oli pääarkkitehti Karjalan siirtolaisuuden organisoimisessa, oli luonnollista, että juuri hän joutui suoraan kosketukseen Gyllingin, Rovion, Vilmin ja muitten Karjalan kärkimiesten kanssa. Siksi en ihmetellyt, kun Tenhuseen satasivuisessa mapissa näiden jo vangittujen henkilöiden nimet tulivat vastaan.

Tenhunen aikoi vuonna 1932 tehdä vielä yhden värväysmatkan Yhdysvaltoihin, mutta hänet pidätettiin Suomessa ja tuomittiin kolmeksi vuodeksi ja kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen. Säilyneessä nauhoituksessa Matti Tenhuseen edesmennyt poika Toivo kertoo, miten hän hankkiutui O. W. Kuusisen pakeille Moskovaan mukanaan jäljennös Suomen poliisin syytekirjelmästä sekä ehdotus Matti Tenhuseen vaihtamisesta kahteen Neuvostoliitosta Suomeen palautettavaan henkilöön. Vaihto onnistui ja Tenhunen palasi Karjalaan kolmen kuukauden vankeuden jälkeen. Muutama muukin amerikansuomalainen paluumuuttaja joutui Suomessa joksikin aikaa Etsivän Keskuspoliisin (EK) käsiin, sillä heitä syytettiin vakoilusta Neuvostoliiton hyväksi. Näistä tapauksista ovat kertoneet poismenneet Matti Wiitala ja Elias Hovi, jonka isäpuoli Matti Isola oli vangittu ja Maija-äiti jäänyt ”odottamaan” (kts. UL).

Tenhunen on ollut erikoisen värikäs hahmo suomalaisen siirtolaisuuden historiasa. Kiinnostusta hänen persoonaansa lisäsi vielä hänen poliittinen erimielisyytensä Toivo-poikansa kanssa, joka luopui kommunismin aatteista sen perusteella, mitä oli nähnyt käydessään Karjalassa jo ennen vainovuosia. Toivo oli tullut siihen johtopäätökseen, ettei kommunismin kokeilusta tulisi mitään ja että amerikkalaiset vain työnsivät päätänsä hirttosilmukkaan. Isän ja muitten tunnettujen suomalaisten siirtolaisten vangitseminen oli viimeinen pisara. Tenhusen papereista löytyy erään todistajan lausunto siitä, ettei oikealla kommunistilla voinut olla neuvostovastaista poikaa...

Toivo kertoo myös vierailustaan sisarensa Irman luona Moskovassa, jossa hän kävi Tsentrosojusin kutsusta. Hän oli tyytyväinen sisarensa elinoloihin: Irma oli korkeassa asemassa oleva tulkki Neuvostoliiton ulkoasiainministeriössä. Nauhalla salaperäinen Toivo väittää isänsä olevan elossa ja jossakin toisessa toimessa ulkomailla, mitä Irma ei alkuunkaan uskonut. Tenhusen papereista käy ilmi, että Irma oli jo vuonna 1959 saanut tiedon isänsä rehabilitoinnista. Irma menehtyi sittemmin syöpään. Kadun, etten viimeisellä käynnilläni Irman luona Moskovassa ottanut perheittemme kohtaloita lähemmin käsiteltäväksi. Yritin, mutta Irma ei ollut halukas keskustelemaan niistä asioista. Ajattelin syynä olleen hänen korkean asemansa.

Saavuimme New Yorkiin perheemme ystäväystyi Kalle ja Hilma Aroseen, jotka parhaillaan valmistautuivat lähtemään Karjalaan. Isäni oli jatkettava Arosen tehtäviä New Yorkissa. Dokumentista NP-7070 käy ilmi, että Kalle Aronen, syntynyt 1894 Tampereella, oli syyllistynyt vastavallankumoukselliseen toimintaan ja näytellyt tärkeää osaa agenttien värväämisessä Amerikasta. Tämä oli tapahtunut Suomen ohranan määräyksestä. Agenttina oli tässä toiminut Matti Tenhunen. Aronen tunnusti saaneensa Tenhuselta 30 000 Yhdysvaltain dollaria kahden sadan agentin värväämiseen ja lähettämiseen Karjalaan. Hän tunnusti, että oli ostanut ja lähettänyt Karjalaan tarpeettomia koneita ja välineitä. Aronen tunnusti myös kavaltaneensa lähes miljoona dollaria Siirtolaishallinnon kasstasta. NKVD:n virkailijoita ei voi syyttää ainakaan mielikuvituksen puutteesta. Hauska mies, kookas ja tanakka Kalle! Paperien perusteella ammuttu, mutta vuonna 1938 Petroskoissa liikkui huhuja vielä kaameammasta lopusta: samasta kuin Konsta Klemolan (kts. s. 124). Haikein mielin mistelen viimeistä tapaamista Hilma Arosen kanssa Shujeretskojessa Karjalassa vuonna 1942. Olin mennyt sinne tapaamaan ystäviäni, kun sain tietää, että Hilma oli siellä toivottomassa tilassa. Ei hän edes jaksanut puhua, piti vaan kädestä kiinni ja lateli läheisten nimiä: ”Kalle, Kaisa, Oskari, Pauli, Aino...”.

Asiakirja FP 4641 kertoo, että Emil Kustaanpoika Salonen, syntynyt vuonna 1896 Tampereella, oli ammuttu 14.10.1938. Tästä asiakirjasta selviää, että ”Corgan oli värvännyt Salosen agentiksi New Yorkissa”. Salosen papereista löytyy myös Arosen riskuulustelua koskeva pöytäkirja, jossa väitetään, että vuonna 1935 Corganin kodissa Petroskoissa pidettiin kokous, jossa päätettiin ryhtyä järjestelmällisiin diversioihin tasavallan suurimmilla työlaitoksilla. Corgan oli ehdottanut ne pantavaksi toimeen vuonna 1938. Dokumenteistä käy myös ilmi, että Salosilla oli vuonna 1925 Yhdysvalloissa syntynyt poika Fred, joka oli jatkosodan aikana loikannut suomalaisten puolelle. Fredille oli lähetetty Pitkärantaan Emilin rehabilitointitodistus. Fredin tiedot löysin näin muodoin Suomen sota-arkistosta.

Seuraavaksi edessäni oli isääni koskeva asiakirjakokoelma. En pystynyt sitä heti avaamaan. Oli kerättävä voimia ja pyyhittävä kyyneleet silmistä. Dokumentista NP-3305 käy ilmi, että Oscar-Friedrich Kaarlonpoika Corgan, syntynyt 1887 Nikkalassa, Ruotsissa, oli ammuttu 9. päivänä tammikuuta, 1938.

Syyte perustui Iivari Järven ja nimeltä mainitse mattoman ilmiantajan (ilmiantajan nimi oli tässä, kuten muissakin tapauksissa pyyhitty pois) antamiin tietoihin. Washingtonin osavaltiosta tulleet Iivari ja Anna Järvi kumpikin kuolivat vanhainkodissa Valamon saarella. Syytteinä olivat isäni erottaminen Yhdysvaltain Kommunistisesta Puolueesta, ohranan fasistiagenttien soluttaminen Karjalaan, neuvostovastainen siirtolaisten värvääminen (siirtolaisia pidettiin etuoikeuksia nauttivina pikkuporvareina) ja kansanvihollisen Irklisin brosyerien myynti Uhtuan kirjakaupassa, jossa Corgan oli johtajana. Rovion vangitsemisen jälkeen Irklisistä tuli NKP/b/:n Karjalan puoluekomitean pääsihteeri; Irklisitsekin oli Corganin syyttämisen aikaan jo vangittu. Yhtenä syytteenä oli myös Corganin rasistisuus, joka kävi ilmi hänen sopimattomista mustia koskevista lausunnoistaan sekä Karjalan koulujen kielipoliittikkaa vastaan esittämästään protestoinnista. Tietysti Corgania syytettiin myös nationalismista. Jokaista syytöstä seurasi kysymys: ”Tunnustatteko syyllisyytenne?” Corgan oli vastannut aina kieltävästi. Isäni kommentoi kuitenkin syytteitä sanomalla: ”Tunnustan, että olen esittänyt erimielisyyteni Neuvostoliiton ja sen kommunistisen puolueen harjoittamaa kansallisuuspolitiikkaa kohtaan.” Eiköhän tämä yksistään olisi jo riittänyt kuolemantuomioon. Isäni oli todellakin erotettu Yhdysvaltain Kommunistisesta Puolueesta, mutta myöhemmin hänet oli otettu jäseneksi uudestaan. Isäni ei saanut koskaan NKP:n jäsenyyttä, ja Komintern yritti kahteen eri otteeseen saada hänet palautetuksi Yhdysvaltoihin. Vaikka isääni syytettiin Irklisin kirjan levittämisestä, vielä ei oltu annettu minkäänlaista määräystä kirjan takavarikoinnista. Syytökset kaipaavat selityksiä.

New Yorkissa olimme asuneet mustien kaupunginosassa Harlemissa. Corganin lapset kävivät mustien koulua ja olivat ainoat valkoiset luokallaan. Mustat ystävämme olivat vakituisia vieraita kodissamme. Yksi parhaista ystäväistäni oli Stella Baker, jolle lupasin, että jos minulle joskus syntyisi tytär, hänen nimeksensä tulisi Stella. Täytin lupaukseni.

Syyte koulujen venäläistämisestä liittyy siihen, että isä oli Uhtualla ja muissakin Karjalan suomalaiskeskuksissa jyrkästi vastustanut suomenkielen likvidoimista koululaitoksessa. Tuohon aikaan ei ymmärretty alkuunkaan pyrkimystä korvata suomen kieli karjalan kirjakielillä. Tuolloin tiedemaailma oli jo tunnustanut, että yritys kehittää karjalan kirjakieli kyrillisin kirjaimin oli tuomittu epäonnistumaan. Sitäpaitsi karjalan kielen opetus merkitsi venäjän kielen tuntimäärän tuntuvaan vähenemistä, mistä syystä isäni puolusti venäjää kulttuurikielenä ja Neuvostoliiton valtion kielenä. Tämä kieliriita oli täydessä vauhdissa jo vuonna 1934, jolloin saavuimme Karjalaan.

Vuonna 1923 oli Karjalan Työvätekevien Kommuuni likvidoitu, ja sen tilalle perustettu Karjalan Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta. Alueen väestön enemmistön muodostivat venäläiset, toiseksi suurin oli karjalaisten ryhmä. Suomalaiset olivat aluksi vain pieni vähemmistö, mutta siirtolaisuus Suomesta ja Amerikasta lisäsi huomattavasti heidän määräänsä ja merkitystä. Karjalan kärkimiehet Gylling ja

Mikkelissä syntyneet sisarukset Feliks (1895) ja Ida Johanna Pesonen (1892). Kuva on otettu ennen vuotta 1912, jolloin he siirtolaisina muuttivat USA:han. Feliks muutti Karjalaan vuonna 1931.

Rovio olivat antaneet siirtolaisille lupauksen suomenkielisen yhteisön perustamisesta, mistä he saivat sittemmin maksaa hengellään. Kielikiistan aikana Karjalassa käytiin läpi vaiheet, joissa tasavaltaa yritettiin väkipakolla vuoroin suomalaistaa, karjalaistaa ja venäläistää. Suomen kieli kärsi lopullisen tappion vuosina 1937–38, jolloin myös Väinö Finbergiä, Feliks Pesosta ja Toivo Rantasta syytettiin suomen kielen puolustamisesta (kts. UL).

Suomen kielen virallinen asema Karjalassa muuttui myös Neuvostoliiton Suomen politiikan suhdanteiden mukana. Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen 30.11.1939 Terijoelle perustettiin neuvostovallan juurruttamiseksi Suomen Kansanvaltainen Tasavalta. Sen johtoon tuli entinen Karjalan politiikan veteraani Otto Wille Kuusinen. Suomesta ja siihen liitettävästä Karjalasta oli tarkoitus tehdä Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta. Tuolloin propagandasyistä suomen kielen asemaa Karjalassa muodollisesti kohotettiin, vaikka suomalaisten rivit olivat – sattuneesta syystä – käyneet yhä harvemmiksi. Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta muodostettiin 31.3.1940 vain Karjalasta ja siihen liitetyistä Suomelta vallatuista alueista, koska Neuvostoliitto oli epäonnistunut tavoitteessaan, koko Suomen anektoinnissa. Jatkosodan jälkeen Karjala menetti neuvostotasavallan statuksensa, ja siitä muodostettiin Karjalan Autonominen Alue. Tänä päivänä tilanne on se, että Karjalassa on tehty päätös suomen, karjalan ja vepsän kielen opetuksesta halukkaille kouluissa ja yliopistossa. Tulevaisuus näyttää, toteutuuko uusi kielipolitiikka käytännössä.

Läheisiä perheystäviämme, joihin olimme tutustuneet Yhdysvalloissa ja Petroskoissa, kutsuttiin NKVD:hen antamaan lausuntoja Corganista ihmisenä ja KTA:n johtajana. Kutsuttuina olivat Wisconsinista saapunut Viola Nikula ja New Yorkista

tullut Alli Sutinen (erikoisen myönteiset lausunnot) sekä kanssamme samassa talossa asunut nuori karjalainen opiskelija Paraskeva Vasiljevna Lobskaja-Barskaja, isäni vakituinen puhekumppani, josta tuli myöhemmin Karjalan opetusministerin sijainen. Kuulusteluissa Paraskeva esitti isäni vangitsemisesta jyrkän vastalauseen, jonka hän toisti aina, kun NKVD käsitteli syytteitä uudestaan. Tämän rehellisen ja rohkean ihmisen hautajaisissa veljeni Pauli piti jäähyväispuheen, joka osoitti läsnäoleville sen, että vainovuosina oli ollut muitakin kuin raukkamaisia ilmiantajia.

Jotkut selkärangattomat vaikenivat tai todistivat sen, mitä NKVD käski; eräs perheeni hyvä tuttu New Yorkista ja Karjalasta totesi kuulusteluissa, ettei tuntenut Corgania niin hyvin, että voisi antaa hänestä lausuntoa. Yevdokia Salonen Uhtualta sanoutui irti aikaisemmin antamastaan isäni syyllisyyttä tukevasta lausunnostaan isäni asian uudelleenkäsitteilyn aikana.

Jokaista vangittua amerikansuomalaista syytettiin Suomen ohranan hyväksi tehdystä neuvostovastaisesta toiminnasta, jota Yhdysvalloissa olivat johtaneet Tenhunen, Aronen ja Corgan ja Kanadassa John Latva. Ihmeellistä kyllä, amerikansuomalaisten neuvostovastaisen toiminnan alkuunpanijoina eivät koskaan olleet Yhdysvaltain tai Kanadan tiedustelupalvelut. Eräessä tapauksessa Ison-Britannian Leningradin konsulin väitettiin värvänneen vakoilijoiksi Kanadasta saapuneen Fred (Heikki) Juhonpoika Kivelän ja tämän tyttären Sylvian sekä niin ikään kanadalaisen Arvo Knuutinpoika Heikkisen.

Kaikissa amerikansuomalaisia koskeneissa syytteissä väitettiin New Yorkissa ja Torontossa toimineiden KTA:n toimistojen päätavoitteena olleen sellaisten voimien värväminen Karjalaan, jotka pyrkivät kukistamaan neuvostohallituksen. Ei siis ihan vähäisiä syytteitä...

Monissa dokumenteissa aina paikallistasolta tasavallan ylimpään hallintoon on puutteellisuuksia ja ristiriitoja, joiden selvittäminen vaatii aikaa, varoja ja paljon työtä. Yksityisten kansalaisten perustama Memorial-seura on tehnyt arvokasta työtä näiden tärkeiden kysymysten selvittämisessä. Venäjällä olisi terapeuttisesti tärkeää tuoda julkisuuteen sellaisia vainon vuosien todistajalausuntoja, joissa asetuttiin rohkeasti puolustamaan syyttömiä ihmisiä; näistä ihmiset voisivat ammentaa voimaa vääryyden ja terrorin vastustamiseen omassa elämässään.

Tutkimukseni toisessa vaiheessa NKVD:n arkistossa sain luettavakseni 38 tavallisen näköistä kovakantista punaista albumia, jotka sisälsivät puolen liuskan kokoisia tekstijäljennöksiä rikollisten vastavallan kumouksellisesta toiminnasta. Jokainen albumi käsitti lähes 100 henkeä, joista oli alussa lista. Siihen oli joskus liitetty NKVD:n komissaarin kirje. Vain harvoissa asiakirjakokoelmissa, kuten Tenhusta (100 sivua), Corgania (70 sivua) ja Aroa (18 sivua) koskevilla, oli syytetyistä runsaasti aineistoa. Syytetyin syyllisyyttä ei yleensä välitetty sen kummemmin tutkia, vaan pidätetty tuomittiin joko ensimmäisen (teloitus) tai toisen (vankilatuomio) kategorian mukaan. (Kiihkeässä rivikansalaisten tuomioiden tuotannossa ei arvatenkaan ollut edes aikaa eikä resursseja tehdä farssista kovin uskottavaa oikeusdraamaa. *Toim. huom.*). Tuomioissa allekirjoituksia oli kaksi: NKVD:n päällikön (albumeissa N 1-27 Tenisonin) ja aluesyyttäjän. Siis troika vangitsi ja dvoika (kaksi henkeä) tuomitsi.

Krajushkinin esittämissä tilastoissa vain joka neljäs tai viides oli saanut kuolemantuomion. Läpikäymäni albumiaineisto kertoo aivan toista, enemmistö pidätetyistä tuomittiin ammuttavaksi, albumi N 1:n henkilöistä – kaikki. Albumissa N 28 tuomiot on jo allekirjoittanut NKVD:n uusi komissaari Matuzenko, jonka linjasta kertoo korutonta kieltä se, että komissaari on tasaisella käsilalla pyyhkinyt yli neljäntoista pidätetyn saaman vankilatuomion ja siirtänyt heidät kategoriaan n:o 1: ”ammuttava”.

Matuzenkolla oli kolkko maine. Joskus vuonna 1938, kun olin kävelemässä kotiin Pioneeripuiston läpi, kuulin, kuinka Matuzenko jossakin kokouksessa parjasi nationalistiseen sävyyn siirtolaisia: ”He pukeutuvat työläisille sopimattomalla tavalla. Työläiset eivät voi pukeutua, niin kuin nämä ulkomaalaiset. Katsokaa heitä. He ovat pikkuporvareita. Lupaan kyllä hoidella heidät!”. Matuzenko oli sanansa mittainen mies; tuolloin jo sadat tuntemani, oma isäni heidän joukossaan, olivat tulleet hoidetuiksi.

Albumit

Albumi N 1:stä joulukuulta 1937 löytyy Narkom Tenisonin kirje, josta saa hyvän käsityksen miehen palavasta innosta ja yleisestä vangitsemisien tilanteesta Karjalassa. Kirjeen otsikkona on ”Vakoilu- ja diversionatsionalististen organisaatioiden ja -ryhmi- en likvideeramisesta Kontupohjan, Prääsän, Tunkuan ja Pudosin piireissä”.

Emme ole vielä käsitelleet enempää kuin 200 suomalaista koskevaa tapausta ja 150 on käsitelyalaisena. Liki pitäen 500 suomalaista on pidätetty siitä lähtien, kun operaatio alkoi. Miksi emme ole tehneet enempää Suomalaisen operaation puitteissa? 1. Olemme neljä kuukautta olleet ylösotetut Karjalaisen ja Venäläisen kapinallisen operaation yhteydessä. Olemme likvideeranneet useamman organisaation, joka toimi yli kymmenen vuotta. Olituhottavat nämä neuvostovastainen tukikohta! Operaatio onnistui: asetetusta normista 2 700 troika on jo käsitelty 1 600. 2. Odotimme saavamme samankaltaisia ohjeita puolalaisia koskeviin operaatioihin (normia ylempiä). En sen takia halunnut ylittää normia suomalaisten kustannuksella. Kävi niin, että normin täyttäminen suomalaisiin katsottuna on pitkistynyt. Pyyntöni perusteella lähetän teille nimilistoja ja pyydän likipitäen kuukauden pidentämistä Suomalaiseen operaatioon nähden. Kommunisteri yhdykseni. Tenison.

Albumista N 5 löytyi myös Tenisonin allekirjoittama kirje:

Lähetän tänään albumin N 5. Tähän mennessä olemme ratkaisseet 500 suomalaisen tapaukset. Tällä hetkellä vielä 200 käsitellään. Tässä operaatioissa olemme likvideeranneet useita diversionryhmiä, jotka aktiivisesti valmistelivat uhopoltoja salamylyillä, Kontupohjan paperijaseluloosakombinaatilla, räjähdyksiä Kirovin rautatiellä, metsäkämpillä, Onegan traktori-tehtaalla, Karjalan Autolla ja yhteyskeskuksissa. Tiedottaessani teille Suomalaisen operaation tuloksista, pyydän että nopeuttaisitte jo lähetetyn aineiston tarkastusta, sillä tilanne vankiloissamme on sietämätön, esim. Kemissä vankien määrä nelikertaisesti ylittää normin, Petroskoissa samoin.

(Käännökset M.S.)

Vainovuosina monilla amerikansuomalaisilla oli käsitys, että uhreja oli vain ulkomailta saapuneiden keskuudessa. Tämä käsitys säilyi pitkään asuinalueilla, joilla ei ollut paljoa muita kansallisuuksia. Vasta Hrustevin aikakautena alettiin käsittää, kuinka laajaa terrori oli ollut Karjalassakin. Vielä lohduttomamman kuvan antavat nykyiset arkistotiedot. Karjalan NKVD:n albumeista löytyi uhreja seuraavan taulukon mukaisesti, esimerkiksi:

	Amerikasta	Suomesta	Muualta
Albumi N 4	5	40	55
Albumi N 5	17	45	38
Albumi N 8	19	31	50
Albumi N 13	21	37	42
Albumi N 14		23	64
Albumi N 27	5	90	1
Albumi N 28	6	90	4

Epäilemättä Suomesta tulleiden pidätettyjen ja tuomittujen määrä oli etenkin loikkarien kohdalla suhteellisesti paljon suurempi kuin amerikansuomalaisten kohdalla. Sitä paitsi Suomesta saapuneiden kokonaismäärä oli paljon suurempi. (On arvioitu, että pelkästään 1930-luvun pulavuosina Suomesta lähti ainakin 15 000 ihmistä itärajan taakse. *Toim. huom.*). Mutta keitä olivat tämän tilaston ”muualta tulleet”? Heidän nimensä vaikuttivat venäläisiltä, mutta ne olivatkin tyyppisiä karjalaisnimiä, kuten Fofanovit ja Larionovit Tunkualta, Koshkinit ja Semjonovit Buldyrin kylästä, Louhen piiristä, Semjonovit ja Jelisejevit Rukajärven piiristä. Ensimmäiset seitsemän Langujevia tulivat vastaan albumissa N 21, joiden lisäksi löysin myöhemmistä albumeista vielä kolme lisää. Tuomitut isät ja heidän poikansa (esim. Nikolai Langujevin perheessä oli viisi lasta) olivat kotoisin autoituneesta Kiestingin piiriin Särkijärven kylästä. Lukutaidotonta Pavel Langujevia, s.1888, syytettiin yhteydestä Uhtualla asuvaan Yhdysvalloista saapuneeseen Viktor Hilliin, jolle Pavelin väitettiin keränneen tietoja NKVD:n rajavartiojoukoista. Alueella ei ollut teitä, joten yhteydenpitoon oli ehkä käytetty kirjeyhteyksiä... Suomen sota-arkistosta sain selville, että Mikko Langujev (s.1920) oli joutunut jatkosodassa sotavankeuteen Suomeen, mutta onnistunut pakenemaan Ruotsiin.

NKVD:n dokumenteissa väitetään, että neuvostovastaiset agentit olivat saaneet Suomen ohranan erikoisen valmennuksen, joko synnyinmaassaan Suomessa, tai Amerikassa ennen siirtolaisuuttaan Neuvostoliittoon, jossa heidän oli määrä toimia sabotööreina ja vakoilijoina. Tähän ryhmään kuuluivat Mauno Juhonpoika Aaltonen, Kalle Viktorinpoika Kytömäki, Ilmari Hanhisalo, Henrik Matinpoika Hallikainen. (Hallikaisen väitettiin vastaanottaneen 10 000 markan palkkion neuvostovastaisesta toiminnastaan), Matti Simonpoika Kononen (Könönen), Väinö Kustaanpoika Ranta, Kalle Kaarlonpoika Huuki (hänen väitettiin olleen vuonna 1927 Suomessa, kun hän sai määräyksen palata Yhdysvaltoihin), Toivo Juhonpoika Rantaniemi, Erkki Antinpoika Laine ja monet muut.

Yhdysvalloista Karjalaan muuttanut Emil Justasinpoika Birch syyllistyi törkeään rikokseen: Emil teki piirustukset ja rakensi Solomannin voimalaitokselle 1500 kw:t:n syöttöjohdon, kun hänen olisi kuulunut rakentaa 3 000 kw:t:n johto! Jaakko Matinpoka Mäki oli töissä Vilgan autohallilla, jossa hän puhkoi uusia autonrenkaita, Arvik Kulmala oli Uhtualla tallimiehenä. Arvik jakoi tahallaan hevosten valjaat väärin niin, että isommat hevoset saivat pienemmät valjaat, jotka aiheuttivat haavoja. Sabotoori jätti myös tahallaan hevosten harjat leikkaamatta, niin että eläinraukat eivät nähneet kunnolla eteensä. (Eläinten Vapautusrintama olisi varmaan ollut tyytyväinen NKVD:n langettamaan tuomioon. *Toim. huom.*) Edellä mainitun kaltaiset tuomiot olivat hyvin yleisiä rivikansalaisten keskuudessa. Rislakki ja Lahti-Argutina kertovat, miten kävi, kun siirtolaisilta kuulustelussa tivattiin, ketkä Suomen ohranan edustajat olivat väränneet heidät vakoilijoiksi. Useissa tapauksissa värväreinä olivat toimineet Kalle Kiemura ja Pekka Puupää. Eräs syytetty paljasti J. L. Runebergin väränneen hänet Helsingissä Esplanadin puistossa.

Yhdessäkään tapauksessa ei näytetä noudatetun periaatetta, jonka mukaan syytetty on katsottava syyttömäksi, kunnes toisin todistetaan. Dokumenteista ei käy ilmi, että minkäänlaista seikkaperäistä tutkintaa olisi suoritettu. Todisteita, sen kummemmin kuin oikeudenkäyntiäkään, ei tarvittu. Eräässä tapauksessa syyte rakentui ”Suomen ohranan agentin”, Yhdysvalloista muuttaneen Eino Saaren, antamiin tietoihin. Itse agenttia ei kuitenkaan vangittu, vaan hän menehtyi työpalvelussa sodan aikana.

Protokollat

Seuraavaksi tutustuin NKVD:n protokolleihin, joita oli kaikkiaan 32. NKVD:n kirjanpitoa ei voi pitää esimerkillisenä; pöytäkirjat herättivät enemmän kysymyksiä kuin antoivat vastauksia. Niistä puuttui tyystin kronologinen järjestelmä. Ensimmäiset protokollat, jotka käsitelivät tuomioiden täytäntöönpanoa, alkoivat vasta 28.9.1938, jolloin pahin likvidointiaalto oli jo ohi. Nämä protokollat kuuluvat ryhmään, jossa käsitellään suomalaisten, virolaisten, ruotsalaisten, latvialaisten, saksalaisten, ranskalaisten, englantilaisten ja japanilaisten asioita. Yhdessä protokollassa käsitellään yleensä vain muutamaa tapausta, joskus yhtä ainutta. Vasili Bogdanov Shujeretskojen kylästä Vienanmeren rannalta osallistui englantilaisten miehitysjoukkojen sotatoimiin kansalaissodan aikana. Peläten rangaistusta hän poistui Neuvosto-Venäjältä Millerin armeijan kanssa ja asettui Lontooseen. Kova koti-ikävä sai Vasilin palaamaan kotiin seitsemäntoista Englannissa vietetyn vuoden jälkeen. Neuvostoliitossa häntä syytettiin heti vakoilusta Englannin hyväksi. Kuka tietää, jos hän laske turskia, sillejä, siikoja ja Ruijan pallaksia ja toimitti tiedot M-5:lle?

Protokolla N 31:sta (10.10.1938) löytyy dokumentteja kuolemantuomioiden täytäntöönpanosta elokuusta joulukuuhun 1937 ja tammikuusta huhtikuuhun 1938. Nämä viimeiset protokollat eivät kuulu suomalaisia ja muita ulkomaalaisia käsitteleviin asiakirjoihin. Silti niissä luetteloitujen 5602:n teloitetun joukosta löytyy 108 suomalaista, joista 11 on amerikansuomalaisia!

Muistotilaisuus Sandarmohissa vuonna 1997.

Joulukuun 9. päivänä 1937 Karhumäessä teloitettiin 119 henkeä, uudenvuodenpäivänä 1938 152 henkeä (ovella ei vuottanut Sylvester, vaan NKVD, *toim. huom.*), tammikuun 21. päivän aamuna klo. 4.00 aamutuimaan 220 henkeä. Kymmenenä päivänä tammikuussa 1938 tuhoitiin Petroskoissa kansanvihollisia 40–60 hengen päivävahtia. Työtä riitti Petroskoissa, missä montun pohjalle joutuivat myös Kontupohjassa vangitut. Maaliskuun 22. päivänä 1938 amuttiin 140 henkeä, huhtikuun 4. päivänä 91 ja 21. päivänä 64 henkeä.

Keväällä 1992 pidettiin Petroskoissa ennennäkemättömät hautajaiset; tuhansia ihmisiä, lapsia ja vanhuksia, joiden käsissä oli kukkia, kynttilöitä ja uhrien valokuvia seurasi hiljaa kuorma-autoja, joiden lavoilla oli 15 ruumisarkkua. Ne sisälsivät 150 uhrin maalliset jäännökset, joita oltiin viemässä Zarekan kirkkomaalle uudelleen haudattavaksi. Ortodoksi- ja luterilaispapit suorittivat siunauksen. Lyhyissä, mutta kovin liikuttavissa puheissaan kaupungin pormestari Sergei Katanandov sekä muut puhujat vakuuttivat tekevänsä kaikkensa, jotta terrori ei enää ikinä toistuisi, ja jotta ihmiset voisivat elää rauhassa vailla pelkoa. Perheestämme kaikki olivat läsnä. Ajattelimme saattavamme viimeiseen lepoon myös isäämme. Emme vielä tuolloin tienneet mitään hänen tuomiostaan emmekä teloituspäivästä tai -paikasta, mitkä selvisivät vasta ensimmäisellä käynnilläni NKVDA:ssa.

Olimme kovin järkyttyneitä, kun saimme alkukesästä 1997 lukea suuren joukkohaudan löytymisestä Karhumäen piiristä, Sandarmohista. Tätä hautaa oli etsitty jo vuosikausia. Lokakuun 27. päivänä 1997 kymmenkunta bussia vei Petroskoista Karhumäkeen Sandarmohiin haudattujen teloitettujen omaisia muistotilaisuuteen. Meidän perhettämme edustivat Pauli ja Aino sekä heidän lapsensa ja lastenlapsensa. Itse

olin täällä Atlantin takana halkeamaisillani surusta ja vihasta. Tutkija Juri Dmitrijevin ansiosta Karjalan tärkeimmät sanomalehdet julkaisivat ammuttujen nimiä. Sandormohiin on haudattu yli 7 000 ihmistä, joista yli 6 400:n nimet ovat tiedossa. Suomalaisen uhrien joukosta on löytynyt 238 amerikansuomalaista. Tutkimissani NKVD:n protokolleissa Sandarmoh-nimistä paikkaa ei mainita ollenkaan, mutta Karhumäki ja BBK omistavat kunniapaikan.

Käydessäni Karjalassa kesällä 1998 kaikkein tärkein kohteeni oli Sandarmoh. Mikä eriskummallinen nimi! Lieneekö alkuosa ”sand” lainaus anglosaksisissa kielissä esiintyvistä ”hiekkä”-sanasta? Sandarmohiin maaperä todellakin on hiekkaista. Venäjänkielinen sana ”moh” tarkoittaa ”sammalta”, jota sitäkin alueella riittää. Suuret havumetsät ympäröivät Karhumäkeä, joka on suotuisa paikka keuhkotaudista kärsiville. Heti sotien jälkeen sinne perustettiinkin tuberkuloosiparantola. Vuoden kuluessa Sandarmohiin oli pystytetty kuvanveistäjä Saltupinin tekemä muistopatsas, johon on kaiverrettu: ”Ihmiset. Älkää tappako toisianne!” Sandarmohiin on noussut myös muita muistomerkkejä, kuten esimerkiksi Solovkisaarten 1111 uhrille.

Sandarmohista on tullut maallisen vaelluksen kohde. Pystytetyissä puuristeissä on uhrien valokuvia ja nimilattoja. Mekin olemme ikuistaneet taistelutoverien Matti Tenhusen ja Oscar Corganin muistot kuvilla, nimilatoilla ja haudalle laskemillamme kauniilla kukkasilla. Kommunismiin uskoneitten joukko haudalle ilmestyy jatkuvasti uusia muistoesineitä. Kuka tietää, missä kenenkin luut makaavat? Tämän lähemmäksi traagisen totuuden selvittämistä emme valitettavasti pääse.

Kävin Sandarmohissa lapseni kanssa uudestaan kesällä 1999. Jättäessäni hyvästit tälle omalaatuiselle hautausmaalle, käännyin katsomaan kuusikymmenvuotista petettyjen ihmisten verellä lannoitettua havumetsää, jonka suorat puut näyttävät tähyävän taivaalle, aivan kuin rukoillen: ”Älkää unohtako meitä!”

Mielestäni Sandarmoh kaipaava omaa muistomerkkiä stalinismin suomalaisille uhreille, rehellisille työtätekeville, jotka parhain aikomuksin saapuivat Suomesta, Yhdysvalloista, Kanadasta, Ruotsista ja Norjasta. Ehkä joku vaikutusvaltainen elin, vaikkapa hiljattain perustettu ulkoparlamentti, voisi ottaa Venäjällä surmatut suomalaiset sydämenasiakseen ja pystyttää heille muistomerkkin Sandarmohin joukkohaudalle.

Karjalasta on tähän mennessä löytynyt ja siunattu jo neljä joukkohautaa, joiden äärellä ammuttujen ystävät ja sukulaiset voivat käydä muistelemassa rakkaitaan. Uhrien uudelleenhautaamista on tapahtunut myös Äänisen itärannalla Pudosin piirissä. Etsintää on syytä jatkaa vielä Petroskoin (Krasni Bor) ja Kontupohjan ulkopuolella, Aunuksessa, Kemissä, Rukajärvellä sekä Kantalahdessa, joka siihen aikaan kuului Karjalaan. Nämä paikkakunnat on mainittu protokolleissa tuomioiden täytäntöönpanopaikkoina. Arkistodokumenttien joukosta löytyi pieni lappunen, jossa kuulusteltava lupasi olla paljastamatta näkemäänsä kahdeksan ihmisen ampumista lyhyen matkan päässä Poduzhemjelle vievältä tieltä. Lapun oli allekirjoittanut 11.8.1937 henkilö nimeltä Potjokhin. Ehkäpä neuvosto-venäläinen taikavarpu osoittaa etsijälleen tämänkin haudan jossakin Kemin kaupungin liepeillä Vienassa.

Olen kuullut ihmisten ihmeteltävän, miten nämä haudat on löydetty. Kävelevätkö etsijät ympäri Karjalaa lapio kädessään käännellen multaa? Kyllä nämä paikat tiedet-

Oscar Corganin ja Matti Tenhusen muistolaatat Sandarmohissa.

tiin ja tiedetään. Stalinin kuoleman jälkeen paikalliset asukkaat puhuivat niistä avoimesti. He kertoivat salaperäisistä sotilaitten saattamista kuorma-autoista ja laukausten äänistä suunnalta, jonne autot olivat häipyneet.

Erikoinen troika allekirjoitti protokollat n:ot 1–32. Kun ympäri käydään niin yhteen tullaan; Karjalan NKVD:n komissaarit joutuivat kohtaamaan saman karmean kohtalon kuin heidän uhrinsa. Gennadi Nikolajevich Kuprijanov oli Karjalais-Suomalaisen Sosialistisen Neuvostotasvallan puoluekomitean pääsihteeri. Sodan jälkeen hän sai siirron Leningradiin, missä hänet vangittiin kuuluisan ”Leningradin jutun” yhteydessä. Mietin itsekseni, mahtoiko Kuprijanov pienessä vankikopissaan koskaan muistella kaikkia niitä syyttömiä, joille hän oli langettanut tuomion. Stalinin kuoleman jälkeen Kuprijanovkin vapautettiin. Hänen perheensä oli tavan mukaan häädetty asunnostaan ja lapset lähetetty lastenkoteihin eri puolille neuvostomaata. Hirvittäviin rikoksiin syyllistynyt Kuprijanov ja muut eloon jääneet Leningradin jutun vangitut rehabilitoitiin ja autettiin uuden elämän alkuun, mutta Karjalan riviuhrit jäivät oman onnensa nojaan. (Stalinin kuolemaa seurasi yleinen amnestia, jossa suurin osa poliittisista vangeista vapautettiin. Amnestia koski myös kriminaalivankeja, jotka vapaututtuaan aiheuttivat rikoksillaan kaaoksen koko valtakuntaan. Rangaistusvankeja ruvettiin pian keräämään takaisin kaltereiden taakse. Syrjäisillä seuduilla näitä kriminaaleja usein teloitettiin ”kansantuomioistuinten” päätöksellä; erään aikalaisen kertomuksen mukaan siperialaisen pikkukaupungin asukkaat olivat kerääntyneet torille vastamaan miliisin kysymykseen, mitä vangeille olisi tehtävä. Kansa huusi yhteen ääneen: ”Galová dalói!” [Pää pois harteilta!]. Pian kuului tundralta terävä konepistoolin sarja. *Toim. huom.*).

Likvidoitavaa oli niin paljon, että NKVD:n paikalliset osastot joutuivat vaikeaan tilanteeseen. Kantalahden NKVD lähetti 12.10.1937 Tenisonille huolestuneen kirjeen:

Meillä on 199 vankia. Tilaa on vain 50:lle. Helpottaaksemme tilannetta, käännyimme puoleenne seuraavilla pyynnöillä: sallikaa meidän lähettää Petroskoihin 48 vankia, joiden tapaukset ovat jo olleet troikan käsiteltävänä. Täten saisimme mahdollisuuden vähentää määrän 120–130 yksikköön, ja jatkaa vastavallankumouksellisten kapinoitsijoiden likvideeraamista suuremmalla vauhdilla. Meillä jo on todisteita 70–80:tä vastaan. Sitä paitsi katsomme velvollisuudeksemme ilmoittaa teille, että tuomioiden täytäntöönpano näissä oloissa käy yhä vaikeammaksi. Aikaisemmin, jolloin vangittujen määrä oli pienempi, meidän onnistui pitää kaikki salassa väestöltä ja toisilta rikollisilta. Tulevaisuudessa se tulee olemaan paljon vaikeampaa, koska joudumme suorittamaan alkuvalmisteluja toimistossa, ja se tarkoittaa sitä, ettemme voi jatkaa tutkimuksia rakennuksessa. Olisi helppompi käsitellä 3–4 yksikköä, sillä 20–30 käsittelyedellyttää liiallisuuksia, jonka seurauksena olisi paljastuminen. Osasto sijaitsee asutuskentässä, ja kuten tiedätte, se on mitä vilkkain ja valoisin paikka. Olisi vielä vaarallisempaa, jos tämä kaikki ulottuisi niiden korviin, jotka ovat vankilaseinien takana; tulisi mahdolliseksi eristää 20 yksikköä kiinnittämättä huomiota. Siitä voisi koitua pakoyrityksiä tai hyökkäyksiä vähälukuisten vartioiden kimppuun”

(Käännös M.S.)

Kirje antaa oikeuden olettaa, että vangittuja kidutettiin ja kuolemantuomioita pantiin täytäntöön Kantalahden paikallistoimistossa. Olisi kovin outoa, jollei muuallakin olisi toimittu samalla tavoin.

Monissa protokollissa on puutteellisuuksia ja ristiriitaisia tietoja. Esimerkiksi protokollassa N 2 (20.9.1938) pyydetään luovuttamaan vartiojoukkueen päällikölle Bolshakoville sadasta pidätetystä kuusikymmentäkaksi lähetettäväksi ”etapille”, mikä tarkoittaa ”seuraavaa paikkaa”, josta matka sitten jatkuisi vankilaan tai keskitysleirille tai joukkohaudan reunalle. Etapille lähetettävien 62:n joukosta löytyy 28:n amerikansuomalaisen nimet. Rehabilitoitujen luettelosta (kuolinvuosi 1938) löytyy kuitenkin vain seuraavat nimet: Hilda Kauppi, Helen-Melisse Kallila, Sakari Kankaanpää, Kustaa Koivisto, Albert Marttila, Urho Säntti, Henrik Hill, Juho Juvonen, Toivo Saari ja Leo Kuula. Missä ovat puuttuvat kahdeksantoista? Voi vain olettaa, että hekin saivat kuulan kalloonsa. Mielestäni oikeat tiedot ja tilastot vainottujen kohtalosta on mahdollista saada vain henkilökohtaisista asiakirjoista.

Venäjänkielen kieliopissa on tarkat säännöt feminiini- tai maskuliini-muotoisista substantiiveista, hän-pronominista ja verbeistä menneessä muodossa. Mutta arkistodokumenteista on havaittavissa, miten naisesta puhutaan miehenä ja päinvastoin. En tuntenut Helen-Melisse Kallilaa, muistan vain, että hän oli kaunis nainen. Kuulustelijalle se taisi olla samantekevää, koska hänestä puhutaan kuin miehestä. Tämänkaltaiset lukuisat esimerkit puhuvat siitä välinpitämättömyydestä ihmisiä kohtaan, mikä oli tyyppillistä, ei vain rangaistuselimille, vaan neuvostovallan edustajille yleensä.

Memorial-seuran puheenjohtajansa Ivan Tsukhinin aloitteesta laatimasta Petrozavodsk-lehdessä julkaistusta vuosien 1937–38 marttyyrikuvausta on niinkään saata-

vissa tietoja puhdistusten uhreista. Luettelon tiedot ovat peräisin Venäjän federaation FSB:n keskusarkistosta. Marttyyrikuuettelo on laadittu työpaikoittain, mikä sinänsä on järjevä keino hankkia ja julkaista tietoja. Tätä marttyyrikuuetteloakaan ei voi pitää lopullisena totuutena seuraavista syistä:

1. Työpaikkojen työntekijälistat eivät oletäydellisiä; esim. Petroskoin suksitehtaan listasta löytyy vaan 16 Amerikasta tullutta siirtolaista. Todellisuudessa heitä oli yli 50.
2. Syntymäaikoja ja paikkoja koskevat tiedot puuttuvat. Vaikka marttyyrikuuettelossa ei ole kuin 30 uutta nimeä verrattuna Memorial-seuran rehabilitoituihin, kuuettelolla on ollut arvonsa, koska se tuli luki joiden tietoon jo vuonna 1994. Kaikkien rehabilitointien saattaminen laajan yleisön tietoon on kovin hidasta. Kirjassani *Of Soviet Bondage* (1996) jaoin uhrin neljään ryhmään:
 1. Karjalan Memorial-seuran rehabilitoimat (julkaistu Carelia:ssa).
 2. Petrozavodsk-lehden marttyyrikuuettelot.
 3. Albumeista ja Protokolleista löytyneet uhrien nimet, joita ei vielä ole rehabilitoitujen joukossa.
 4. Rehabilitoidut, joiden tiedot on saatu ao. perheiltä ja joissakin tapauksissa työtovereilta; näitä rehabilitoituja ei yleensä löydy NKVD:n dokumenteista. Neljännen ryhmän nimiä löytyy ani harvoin NKVD:n albumeista tai protokolleista, mistä on pääteltävissä, että arkistoja on siivottu, osa nimistä on hävitetty. Päätelin vangitsemisen tapahtuneeksi tosiasiaksi, mikäli vahvistus siitä tuli suoraan rehabilitointipaperit omaavalta perheeltä tai vähintään kahdelta uhrin työtovereilta, jotka itse olivat siirtolaisia. Silti jäi kymmeniä tapauksia, joissa varmuudella vangituksi tiedetystä uhrista ei ole löytynyt minkäänlaista jälkeä.

Ennen aikaisesti elämästä poistuneen Ivan Tsukhinin viimeisen teoksen monista positiivisista puolista mainitsen yhden: asukkaiden ja vangittujen määrän vertailuanalyysin. Teoksen mukaan Äänisenrannan piiri oli asukasluvultaan yhdennelätoista sijalla, mutta vangitsemisten määrässä toisella sijalla. Vangitsemiseen vaikuttavina päätekeijöinä hän mainitsee seuraavat neljä:

1. Läheisyys NKVD:n päävoimiin (Petroskoi, Äänisenrannan piiri, Kontupohja)
2. Tsekistien tehokkuus (Äänisentakainen ja Petrovskin piiri, joissa nelihenkinen NKVD:n ryhmä väärensi saman määrän asioita kuin NKVD:n keskuskuuettelon henkilökunnan jäsenet)
3. Piirissä/kaupungissa kehittyneet suomalaissiirtolaisten taajamat (Petroskoi, Äänisenrannan piiri, Kontupohja, Kalevalan ja Kiestingin piirit)
4. Rajan läheisyys.

Muutama esimerkki. Kontupohjan piirissä 745 vangitusta 2/3 oli suomalaisia – yhteensä 522 henkeä. (Niiden joukosta löytyi toista sataa amerikansuomalaista. *M.S.*) Ottaen huomioon, mitä ”kunnioitusta” metsurit nauttivat, ei tarvitse ihmetellä, miksi Äänisenrannan piiri kunnostautui. Sen aikaisen hallintojoittelun mukaan siihen kuu-

luivat Matrosa, Vilga, Interposjolak, Lohijärvi ym. metsäkämpät, joissa työskenteli Pohjois-Amerikasta saapuneita suomalaisia. Kalevalan piirissä operaation erikoisuutena oli sen suuntautuminen siirtolaisiin: 460 vangitusta kaikkiaan 264 (58 %) oli suomalaisia.

Lännessä ei aina tiedetä Neuvostoliitossa käytössä olleesta pakollisesta propiskasta, sisäänkirjoituksesta. Tuntuu uskomattomalta, ettei kaikista löydy tietoja, kun aina asuntoa tai asuinpaikkakuntaa vaihdettaessa täytyi vanhasta asunnosta kirjoittautua ulos ja tehdä uudesta osoitteesta virallinen propiska. Luulisi näitten tietojen löytyvän, kun ihmistä niin tarkkaan pidettiin silmällä!

Laittomien syytösten kumoaminen aloitettiin 1950-luvulla. Vuosina 1954–1961 Karjalassa rehabilitoitiin yli 10 000 henkeä, mutta myöhemmin selvitykset maineen palauttamiseksi lakkautettiin. Rehabilitointia jatkettiin vasta sen jälkeen, kun SNTL:n Korkeimman Neuvoston Puhemiesistö hyväksyi 16.01.1989 asetuksen ”lisätoimista oikeudenmukaisuuden palauttamiseksi 30–40-luvuilla ja 50-luvun alussa vainotomien uhreiksi joutuneiden suhteen”. Tämän asetuksen ilmestymisen jälkeen Karjalan oikeuselimet ovat rehabilitoineet noin 6 000 henkeä. Johtopäätöksen siinä, että rehabilitoitujen määrä yhä kasvaa, voi tehdä sen perusteella, että Sandarmohissa haudattujen joukosta on löytynyt Amerikan siirtolaisia, jotka eivät kuuluneet edellä mainittuun 6 000:n rehabilitoidun joukkoon.

Saatuaan uhrin rehabilitointitodistuksen, omaiset kääntyivät viranomaisten puoleen saadakseen uhrin kuolintodistuksen. Niitä tuli kaksi. Ensimmäisessä todistuksessa kuolinsyyksi oli ilmoitettu jokin sairaus, kuten syöpä, keuhkokuume, vatsahaava tms. Myöhemmin lähetetystä kuolintodistuksesta kävi ilmi todellinen kuolinsyy, ampuminen. Kirjassani *They took my father* (1992) on julkaistu isäni molemmat kuolintodistukset. Tilanne on sama muissakin perheissä.

Joidenkin tuomittujen kohtaloa ei voida koskaan selvittää; jotkut tuomituista onnistuivat salaperäisellä tavalla palaamaan Amerikkaan. Toivo Salon väitetään kuuluneen näihin onnellisiin. Näistä tapauksista ei voida olla täysin varmoja, koska siirtolaisten joukossa oli paljon samannimisiä henkilöitä; esimerkiksi Oskari Mäkiä oli peräti kolme. (Joidenkin on kerrottu järjestäneen itsensä ulos Neuvostoliitosta vihreiden dollarien avulla, mikä lienee mahdollisuuksien rajoissa myös vangittujen kohdalla. *Toim. huom.*)

Kirjassani *Red Exodus* (s. 47) arvioin 216 perheelle tekemäni kyselyn perusteella, että noin seitsemälläkymmenellä prosentilla Karjalaan muuttaneista oli ollut Amerikassa vakituinen työ. Arkistolöydöt ovat tuoneet julkisuuteen uusia uhreja, joista suuri osa oli Amerikassa työttömiksi jääneitä metsätyöläisiä. He eivät sattuneesta syystä voi kertoa statuksestaan Amerikassa ennen muuttoaan Karjalaan. Useat heistä saivat ilmaisen laivamatkankin. Olen arvioinut, että todellinen työttömyysluku oli 40–45 prosenttia. Tämä ei kuitenkaan muuta johtopäätöstäni, jonka mukaan siirtolaisuuden päätekijä oli utopistinen idealismi, usko työläisten ja talonpoikien uuteen maailmaan, jossa ei olisi poliittista eikä aineellista sortoa.

Petroskoin yliopiston tutkija Irja Takala julkaisi vuonna 1993 Karjalan NKVD:n vuonna 1938 puoluearkistoon luovuttamat tiedot rangaistuista kansanvihollisista:

Kaiken kaikkiaan suomalaisen operaation aikana marraskuusta 1937 huhtikuuhun 1938 olemme vanginneet ja paljastaneet Suomen tiedusteluelimien agenteja sekä vastavallankumouksellisten organisaatioiden osanottajia:

1. Loikkareita	1 357
2. Polittisia maahanmuuttajia	54
3. Laillisia maahanmuuttajia Suomesta Neuvostoliittoon	115
4. Laillisia maahanmuuttajia Kanadasta ja Yhdysvalloista	342
<i>Yhteensä</i>	<i>1 868</i>

Tutkimukseni osoittavat että Kanadasta ja Yhdysvalloista laillisesti saapuneiden vangittujen maahanmuuttajien todellinen luku on kolminkertaistunut (vertaa 342 ja 1006. Tämä viimeinen luku käsittää vangitsemisia syys-lokakuuhun 1938). Mistä se johtuu? Lähteitä, esimerkiksi Karjalan lehdistön hankkimia tietoja, on yhä enemmän käytettävissä. Arkistoista on myös löytynyt amerikansuomalaisia, joita on pidetty Suomesta laillisesti muuttaneina tai laittomina loikkareina. Tunnustan itse tehneeni päinvastaisia virhetulkintoja. Monen Karjalaan tulleen kohtalo odottaa vielä lopullista selvitystä; esimerkiksi Pauli Tiiainen, Helen Mäki, Iivari Honkanen, Viktor Immonen, Uno Kesanto, Jalmari Manninen, Erland Salo, Emilia Salo (eivät ole sukua) olivat saaneet joko vankeus- tai karkotustuomion. Yllättäen nämä henkilöt kuitenkin löytyivät ammuttujen joukosta. Tuskinpa näitäkään numeroita voi laskea lopullisiksi; jatkuvat tutkimukset ja kyselyt aina tuottavat uusia tuloksia.

Näiden tutkimusten perusteella voi vetää sen johtopäätöksen, ettei ole mitään syytä pitää Stalinin vainojen uhrien määrää aiemmin luultua pienempänä. Eiköhän uhrien lukumäärä päinvastoin nousisi vielä lohduttomampiin numeroihin, mikäli tutkiminen aloitettaisiin paikkakunnittain paikallisten viranomaisten asiakirjakokoelmista.

Vuoden 1938 loppupuolella tuntui jo sodan uhka ja siitä syystä Stalin vähän heivasi vainotoimenpiteitä. Maailmansodan rintamilla ja sotavankeudessa sitten tuhoutui lukemattomien – varsinkin nuorten – elämä. Vanhukset ja lapsetkin saivat osansa kuolemaa evakkomatkoillaan.

XI Sota

Sota on kuoleman juhlaa. Viimeisestä eurooppalaisesta suursodasta on kulunut jo yli 50 vuotta, mutta eri puolilla muuta maailmaa on silti tapettu miljoonia ihmisiä. Sosialistisen Jugoslavian hajoaminen tämän vuosikymmenen alussa toi sodan jälleen Eurooppaan, jossa entinen Jugoslavian sosialistijohtaja aatteensa luonteelle uskollisena murhautti viimeksi puolustuskyvyttömiä albaaneja. Lokakuun 1917 vallankaappauksen satoa korjataan edelleen. Kommunismin leviämisen patoamiseksi muodostettu keväällä 1999 viisikymmentä vuotta täyttänyt Nato juhli syntymäpäiväänsä työn merkeissä.

Waukeganista, Il, saapuivat Karjalaan Anton ja Alisa Lampi kahden lapsensa Allain ja Kaarinan kanssa. Kolmas lapsi Rurick syntyi Petroskoissa. Suomen kansalaisena Alisa passitettiin pois maasta. Hänelle ei myönnetty Neuvostoliiton kansalaisuutta, vaikka hän vetosi pieneen Rurick-poikaansa. Alinan muutettua Suomeen, nuoresta Kaarinasta tuli pakostakin Rurickin ”äiti”. Vuonna 1939 Allan kutsuttiin sotapalvelukseen. Yhtenä päivänä Kaarina tuli naapurityttöjen luo itkien katkerasti. Kädesään hän piti paperia, jossa luki, että Allan Lammi oli kaatunut Puolan ”vapautussodassa”, joksi kutsuttiin Itä-Puolan (suuremmalta osaltaan aiemmin Venäjälle kuuluneita Länsi-Ukrainan ja Valko-Venäjän alueita) anektointia, sen jälkeen kun Hitlerin Saksa oli murskannut Puolan armeijan. Allan oli ensimmäinen sotauhri Amerikasta saapuneiden siirtolaisten joukossa. Hiljainen, mutta huumorintajuinen Allan oli suoraryhtinen, lähes kaksimetrisen nuori mies, jonka menetystä pidimme ainutlaatuisen korvaamattomana. Lampien perheestä ei tänään ole elossa ketään. Jatkosodan alettua isä ja Rurick joutuivat evakkoon Arkangelin alueelle. Kaarina etsi isäänsä ja veljeänsä yhdeksän vuotta ja viimein löysi Rurickin orpokodista. Rurick-parka kuitenkin hukui, ennen kuin Kaarina ehti hakea hänet kotiin. Myös isä-Anton oli tuolloin jo turpeen alla.

Vuoden 1939 lopulla Puolan sodan haavat eivät olleet vielä umpeutuneet ja tuoreessa muistissa olivat vielä vainovuodet ja suomenkielen järjestelmällinen likvidointi. Talvisotaa edeltäneet kuukaudet tuntuivat käsittämättömiltä. Vaikka mitään sotaa ei oltu julistettu, katukuva oli muuttunut; nuoret miehet käyskentelivät meille tuntemattomissa vihreissä univormuissa, jotka eivät kuuluneet puna-armeijalle. Kävi joskus niinkin, että vastaantulija tämmöisessä puvussa oli tuttu. Yritimme turhaan udella, miksi heidän yllään oli upouudet hullunkuriset puvut. Vielä oudommalta tuntui kuulla heidän puhuvan joko suomea tai karjalaa. Nyt tiedämme, että marraskuun 27. päivästä 1939 lähtien nämä sotilaat ja heidän upseerinsa kuuluivat Suomen Kansanarmeijaan, jossa oli 8 367 suomalaista ja 5 533 karjalaista. (O. W. Kuusisen kansanarmeijan käyttämistä univormuista osa oli saatu sotasaaliina Puolan armeijalta. *Toim. huom.*)

Sanomalehdissä oli jatkuvasti kerrottu Suomen agenttien paljastamisesta ja vangitsemisesta. Neuvostoliiton valmistautuminen Suomen likvidoimiseen tekee myös ymmärrettäväksi sen, miksi vuosina 1937–38 vangitut amerikansuomalaiset leimattiin agenteiksi. Tätä propagandaa levitettiin niin tehokkaasti, että pimeämpi osa kansasta uskoi Suomen uhkaavan Neuvostoliiton rajoja. Tervejärkiset kutsuivat tätä politiikkaa sanalla *strannaja*, eriskummallinen. Myöhemmin samat tervejärkiset ristivät talvisodan sanoilla *strannaja voina*, eriskummallinen sota.

Propaganda käytti hyväkseen myös viihdettä. Marraskuussa 1939 Petroskoissa vieraili Leningradin sotilasalueen jatsiorkesteri, jota johti Boris Schmidt. Ohjelma oli muuten mieluisa, mutta viimeinen ohjelmanumero rikkoi tunnelman; joku oli sepittänyt viisun suomalaisten kenraalien ruokahalusta. He muka halusivat kohdata venäläiset Uralilla. Venäjän vastakaiku oli: ”Ei, kenraalit, kohtaamme Helsingissä”. Kansanarmeijaa ei sitten lähetetty rintamalle, koska Kuusisen joukkoja oli tarkoitus käyttää ensin voitonparaatissa Helsingissä ja myöhemmin kaiketi miehitysjoukkoina.

Marraskuun 30. päivänä 1939 Suomi sitten muka hyökkäsi Neuvostoliiton kimpuun. Koska sosialistinen valtio ei voinut mitenkään toimia hyökkääjänä, oli Suomi lavastettava hyökkääjäksi. Kansa sai virallisen tiedon O. W. Kuusisen Kansallishallituksen muodostamisesta Terijoella, minkä sanottiin olevan Suomen vasemmiston virallinen reaktio Suomen hallituksen taantumukselliseen politiikkaan. Pääministerin salkkua oli tarjottu ensin maan alla toiminutta SKP:tä Ruotsista käsin johtaneelle Arvo Poika Tuomiselle, joka kuitenkin kieltäytyi kunniansta ja neuvoi kaikkia SKP:n jäseniä puolustamaan Suomea taistelussa Neuvostoliittoa vastaan. Neuvostokansalaiset saivat tietää totuuden talvisodasta ja Terijoen hallituksesta vasta viisikymmentä vuotta myöhemmin.

Kuusisen hallitus vetosi suomalaisiin, että nämä kumoaisivat sosiaalidemokraattisen petturihallituksen. Joulukuun 2. 1939 neuvostohallitus (Molotov) ja Suomen demokraattinen hallitus (Kuusinen) allekirjoittivat ystävyys- ja avunantosopimuksen. SKP asettui vastustamaan Kuusisen hallitusta, mutta valitettavasti Yhdysvaltain Kommunistinen Puolue ei näin tehnyt. Ollessani Yhdysvalloissa osallistuin vuonna 1989 Duluthin yliopiston järjestämään seminaariin, joka oli omistettu 50 vuotta aiemmin alkaneelle talvisodalle. Kun minulta kysyttiin Neuvostoliitossa asuneiden amerikansuomalaisten suhtautumista talvisotaan, sain ilokseni vakuuttaa, etten tuntenut ainutakaan Neuvostoliiton agressiota kannattanutta kirjoitusta tai kommenttia. Liian monet rikokset olivat saaneet suomukset putoamaan Karjalaan menneiden siirtolaisten silmiltä. Valitettavasti vielä tänäkin päivänä löytyy Amerikasta Neuvostoliiton viattomuuteen uskovia ihmisiä.

Joulukuun 5. päivältä 1939 löytyy *Eteenpäin*-lehdestä hämmästyttävä O. W. Kuusiselle Suomen Terijolle osoitettu kirje:

Edustava joukko New Yorkin suomalaisia työläisiä lähettää hallituksenne kautta Suomen kansalle tuliset tervehdykset. Me tervehdimme suurella ilolla hallituksenne julistusta suuriarvoisena historiallisena asiakirjana, joka viitoittaa Suomen kansalle uuden ja valoisanman tulevaisuuden liittämällä karjalaiset heimoveljemme yhteen meidän suomalaisten veljijemme kanssa

sekä järjestämällä ystävälliset suhteet ensimmäisen sosialistisen valtion, Neuvostoliiton kanssa. Me olemme varmat, että amerikkansuomalaisten suuret joukot tulevat liittymään näihin tervehdyksiimme, ja metoivomme, että Suomen kansat uleenopeasti vapautumaan rykyisten vallanpitäjiensä jasortajainsa ikeen alaisuudesta, jotka ovat toimineet imperialististen isäntänsä palveluksessa, Suomen kansan parhaita etuja vastaan”.

Allekirjoituksena on ”Kokouksen puolesta, T.N. Vuorela.”

Ajattelin, että tämän täytyy olla viimeinen amerikkansuomalaisen vasemmiston yritys puolustaa Neuvostoliiton johtajien ihmisoikeusrikkomuksia, mutta erehdyin karkeasti. Vielä toisen kirjani ilmestymisen jälkeen (1993) minua arvosteltiin neuvostotodellisuuden mustamaalaamisesta; saamissani kirjeissä Staliniä ylistettiin kahdennenkymmenennen vuosisadan suurimpana hahmona, jota ilman Neuvostoliitto ei olisi voittanut sotaa Saksaa vastaan.

En muista vaikeampaa talvea kuin 1939–1940, jolloin vallitsi sotatila ja pakkaset olivat hirvittäviä. Kaduilla näki jatkuvasti sairaaloihin ja rautatieasemalle haavoittuneita kuljettavia sotilasajoneuvoja. Linja-autoliikenne oli lopetettu kokonaan. Jatkoisin silloin työhön ohella iltakoulussa kesken jääneitä opintojani. Talvisodan aikana jouduimme vaihtamaan viisi kertaa koulutiloja, koska niistä tehtiin kentäsairaloita. Lopulta tilat alkeiskoulu N 16:ssa Tolstoin kadulla olivat jo niin pienet, etteivät ne kelvanneet kentäsairaalaksi.

Tiesimme haavoittuneiden loppumattomasta virrasta sen, että rintamatilanne oli kauhea. Lehdistö jatkoi tavanomaista yleisen mielipiteen manipulointia, joka jatkui aina Afganistanin ja vieläpä Venäjän käymään Tsetsenian sotaan saakka. Nikita Hrustsev tuomitsi vuonna 1970 lännessä ilmestyneissä muistelmissaan ”voittoisan talvisodan”. Hrustsevin mukaan huolimatta neuvostojoukkojen, aseistuksen ja varusteiden ylivoimaisuudesta, hyökkäyksen ajan ja valittujen hyökkäysuhrien edullisuudesta, ”näissä edullisissa olosuhteissa meidän onnistui lopulta voittaa vain suurin vaikeuksin ja hirvittävin menetyksin. Voitto tällä hinnalla oli todellisuudessa moraalinen tappio”. (Hrustsev, joka arvosteli talvisotaa julkisuudelta piilossa jo kohta Stalinin kuoleman jälkeen, väitti Neuvostoliiton menettäneen sodan seurauksena miljoona ihmishenkeä. Vaikka uhrien lukuun laskettaisiin kaikki sodan aiheuttamat lieveilmiöt, lukematomien tehtävissään epäonnistuneiden likvidoinnit, lienee pääsihteerin arvio karkeasti liioiteltu. On myös vaikea löytää perusteita yllämainituille neuvostoarmeijan ”edullisille olosuhteille” sikäli, että raskaan motorisoidun armeijan oli käytettävä harvakuksia itä-länsi suunnassa kulkevia teitä, joissa armeijan osastot oli mahdollista pilkkoa ja motittaa. Suomen marsalkka Mannerheim arvioi sotatoimissa kaatuneiden määräksi n. 200000 neuvostosotilasta. *Toim. huom.*).

Edistysmielinen Ogonjok aikakauslehti julkaisi ensimmäisenä Neuvostoliitossa jo 1980-luvulla kirjoituksen talvisodasta otsikolla ”Häpeällinen sota”. Petroskoin lehdistössä talvisodan todellisuus tuli julkisuuteen vuonna 1994, kun paikallislehti *Severnny Kurjer* julkaisi moskovalaisen P. Aptekarin artikkelin ”Verenpeittäjä lumi”:

”On kulunut 55 vuotta Neuvostoliiton ja Suomen sodasta, eräistä epäinhimillisistä sivuista tämän maan historiassa. Uusi arkistomateriaali on antanut mahdollisuuden saada täydellisem-

män käsityksen sodan kulusta, siitä mitä SNTL:n kansat joutuivat maksamaan neuvostojohdajien poliittisesta kunnianhimmosta. Vuoden 1939–1940 sotaretken tulos 130 000 kaatunutta ja haavoittunutta. Huhtikuussa 1940 luovutettiin Neuvostoliiton edustajille Viipurissa yli 6 000 sotavankia, joista 700 vaikeasti haavoittunutta joutui sairaaloihin, kaikki muut Norilskiin gulageihin.”

Eräs talvisodan veteraani, joka oli pelosta pitänyt suunsa kiinni vuosikymmeniä, päätti viimein tuoda julkisuuteen neuvostosotilaiden menetykset ja kauheat kärsimykset. Upseeristoon kuuluneen Alexander Iovenkon oli löytänyt petroskoilainen sanomalehtimies A. Gordienko, joka kirjoitti Severny Kurjeriin 9.9.1995, että näiden tapahtumien pelottava totuus on hyvin masentava. Sota Puolan alueiden vapauttamisesta oli loppunut. Iovenkon rykmentti odotti kotiinpaluuta Novograd-Volynskissa. Kävi-kin toisin. Kaatuneiden tilalle tuli rykmentin täydennyksessä nuoria sotaa kokemattomia luutnantteja ja uutta aseistusta. Pian rykmentti sai kuulla, että määränpäänä oli kylmä pohjoinen. Sotilaat olivat kuulleet huhuja *kukuskoista*, puissa istuvista suomalaisista tarkka-ampujista ja puukottajista, jotka aiheuttivat paniikkia neuvostosotilaiden keskuudessa.

Rykmentti yhdistettiin Arkangeliin lähtevään divisioonaan ja lastattiin junaan. Upseereille jaettiin valkoiset lampaannahkaturkit ja huopikkaat, mutta sotilaitten varusteet olivat niin huonot, että 30 kilometrin marssin jälkeen useat olivat saaneet pahoja paleltumia. Peräti 197 sotilasta oli haavoittanut itseään, jottei joutuisi rintamalle. Raskaat sotavarusteet kuormattiin promuihin, ja divisioona miehiä Lenin ja Stalin-jäämurtajiin. Irvokasta, eikö totta? Mieliala vähän kohosi, kun Kantalahti tuli näkyviin. Rykmentti 743, jossa Iovenko palveli, nousi maihin ensimmäisenä, ja sitä seurasivat kuorma-autot ruoka- ja ampumatarvikkeineen. Lääkintäpataljoona kulki kaksikilometrisen kolonnan hännillä. Pakkanen kiristyi. Korkeat lumikinokset haittasivat autojen ja raskaan kaluston etenemistä. Sinipunaiset hitsausliekit paloivat kaikkien kulkuneuvojen vieressä. Jäätäneitä moottoreita käynnistettiin. Kolonna pysähtyi 10–15 kilometrin välein, jotta sotilaat saisivat vähän lämmitellä kohmeista kehoaan. Nukuttiin lumiselle maalle levitetyillä havunoksilla. Puolen tunnin välein kuului komento: ”Kääntäkää kylkeä!”

Mitä kauemmaksi kuljettiin, sitä vaikeammaksi kävi eteneminen. Kaadettujen puitten päälle nostettuja raskaita varusteita hinattiin lunta pitkin miesvoimin. Viimein päätettiin yöpyä. Ruokatarpeet olivat lähes lopussa; tarjolla ei ollut muuta kuin hätäisesti lämmitettyä kaalisoppaa. Väsymys oli niin valtava, että monet nukahtivat seisalleen. Vain suurin vaikeuksin saatiin lopulta kaikki sotilaat suojiin, joiden keskellä paloi tuli. Uni tuli heti. Pakkanen kiristyi jo lähes 40 asteeseen. Komentajat kutsuttiin esikuntasuojaan, jossa annettiin määräys vartion asettamisesta. Iovenko palasi esikuntasuojaan ja nukahti istualleen.

Rykmenttiä oltiin pidetty silmillä. Kun leirissä tuli hiljaista ja vartiot asetettu paikoilleen, suomalaiset syöksyivät suksillaan alas mäkeä, tappoivat vahdit, ryntäsivät suojiin, puukottivat hengiltä nukkuvat venäläiset ja ampuivat pakoon pyrkivät konepistoolilla. Niitä rykmentti ei ollut koskaan aikaisemmin nähnyt. Sitten hyökkääjät

poistuivat yhtä nopeasti ja hiljaisesti kuin olivat ilmestyneetkin. Tuho ja hävitys oli kaamea, veri hyytyi eloon jääneiden suonissa. Iovenkon komennon alaisina sotilaat keräsivät tapettujen henkilötodistukset ja hautasivat 720 uhria. Pelastuneet eivät peitelleet kyyneliään ja suruaan; kaikkien huulilla oli yksi ja sama kysymys: ”Miksi näin kävi? Kenen syytä?” Iovenkon viimeiset sanat hänen traagisessa kertomuksessaan olivat: ”Niin ukrainalaiset miehet löysivät viimeisen lepopaikkansa nimettömän kukkulan viereltä Uhtuan läheisyydessä Karjalan kylmässä maassa”.

Mieleeni tuli saksalaisten nuorille kaatuneilleen Rovaniemen läheisyyteen tekemä kaunis muistomerkki. Ukrainalaisten vaiheita Suomen talvisodassa on tutkittu vasta aivan viime aikoina, ja jotkut veteraanit ovat päässeet käymään taistelupaikoilla. Raatteen tien varteen on pystytetty kivi ukrainalaisten uhrien muistoksi. (Ukrainalaisilla lienee ollut harvinaisen heikko motivaatio taistella suomalaisia ”valkobandiitteja” vastaan: Ukrainan itsenäisyyspyrkimykset murskattiin vuonna 1922, kun bolševikit voittivat sisällissodan. Tavan mukaan seurasi ankara vastavallankumouksellisten puhdistus. Lopullisesti ukrainalaiset nujerrettiin maatalouden pakkokollektivisoinnissa (1929–32), jolloin viljava maa joutui luovuttamaan sosialismin ja panslavismin hengessä niukentuneet satonsa isovenäläisille veljilleen. Arviot nälkään kuolleiden ukrainalaisten määrästä ovat vaihdelleet 5:n ja runsaan 10 miljoonan välillä. *Toim. huom.*.)

Kesäkuussa 1994 Petroskoin yliopisto järjesti kansainvälisen konferenssin ”Karjala, Zapoliarje ja Suomi toisen maailmansodan vuosina”. Pidin konferenssissa puheenvuoron vain siksi, että halusin käyttää hyväkseni läsnäolleiden aihepiirin neuvostoliittolaisten erikoistutkijoiden, fil. tri Nikolai Baryshnikovin ja hänen poikansa fil. tri Vladimir Baryshnikovin antamia tietoja. Kuten mainittu, muistelmissaan Hrustsev esitti paljon suurempia neuvostoliittolaisten uhrilukuja kuin mitkään julkaistut tilastot. Nikolai Baryshnikovin mukaan mitään täsmällistä vastausta ei kysymykseen voitaisi koskaan antaa. Prof. Alla Fjodorova oli selvittänyt, löytyisikö hänen asuinseudultaan Uralin Orenburgin alueelta talvisodan uhreja. Tulokset olivat saaneet professorin miettelijääksi: Uralin vuorilta ei ollut löytynyt yhtään kylää, josta ei olisi talvisodassa kaatunut useita miehiä (yleensä 4–6). Fjodorova vaati asian tarkempaa tutkimista sekä muistomerkkien pystyttämistä näille unohduteille uhreille.

Mielestäni hyvin dokumentoitu tutkimus talvisodasta, Eloise Englen ja Lauri Paananen *The Winter War. The Soviet Attack on Finland*, tulisi ehdottomasti kääntää venäjäksi. Teos on ansaittu kunnianosoitus urhoollisille suomalaisille, jotka pelastivat maansa itsenäisyyden. Eepilliset asiat eivät jää koskaan taiteelta huomioimatta. Kuuluisasta talvisodan taistelupaikasta, Taipaleenjoesta ovat tehneet runon miehet rintaman vastakkaisilta puolilta, siksipä runojen sävy on luonnollisesti aivan toinen; Yrjö Jylhän ”Laulu Joesta” (viimeinen säe) kuuluu seuraavasti:

*Taipaleenjoki, Tuonelanjoki,
elämänvirraksseviel' on muuttuva toki,
kun tuska tyyntyy ja kipu häihtuu,
sen suru voimaksi vaihtuu.
Uhohtain paljon, paljon ymmärtäin,*

se kääntyy lähteilleen, käy kotiin päin,
 ja nostain vainajamme laineilleen,
 nesaattaasynnyinmaansasylämeen,
 ne siunaa sinne, kääntyy jälleen pois,
 ah, kenssen kyynelittä nähdä vois.
 Niin surumielinen sen laulu on,
 mut toivo, luottamus niin rajaton.

Yrjö Jylhän *Laulu Joesta*

Olen nähnyt majokia paljon
 ja kaikkia muistan ma en.
 Mutta yksi on — Taipaleenjoki,
 vaan puoroisen levyinen.
 Oli vaikeamp' yllisen mennä,
 kuin ylittää elämä.
 Kun ponttonit vietünsinne,
 alkoi ammutahirveä.
 Mutta miehet verkallensa
 yhä eteenpäin vaeltaa,
 eivät muista he Volgaansa, enkä
 minä muista nyt Moskova;
 yksi ainoa ajatus meitä
 — "Elän vielä! — kannustaa.
 On idässä jokia paljon,
 mutta raskaimmin aaltoaa
 vuo ikuisen Taipaleenjoen,
 joka puorosta muistuttaa.

Jevgeni Dolmatovskin *Muistoja Taipaleenjoesta* (1940)
 (suom. V. Kiparsky. "Uusi Suomi, 1941, N:o 24.)

Kuten jo mainittu, nk. Kansanarmeijan miehiä ei ollut tarkoitus lähettää rintamalle. Kuitenkin kolme amerikansuomalaista, Arthur ja Hilma Kivikosken poika Robert, Kanadasta 1932 saapunut Yrjö Pääatalo ja Matti Kananen (kts. SU), joutuivat talvisotaan, josta he eivät koskaan palanneet.

Kevätkutsuntakautena poikia, joukossa tuttuja muusikoita, vietiin sotapalveluun. Olin kirjeenvaihdossa Sasha Dmitrijevin kanssa. Viimeinen kirje häneltä tuli vuoden 1941 toukokuun lopulla Liettuan rajalta. Hän kirjoitti, että sotilaat olivat hämmennyneitä, kun heidät oli määrätty luovuttamaan aseensa. Heille oli luvattu antaa uudet, paremmat aseet. Sodan jälkeen Sasha palasi saksalaiselta keskitysleiriltä; aseettomat sotilaat olivat joutuneet kohtaamaan puolustuskyvyttöminä Saksan salamasodan.

Saksan menestystä sodan ensi viikkoina oli mahdoton käsittää. Propaganda, jossa oli jo vuosia kirjoitettu, laulettu ja näytetty filmejä voittamattomasta puna-armeijasta, oli saanut neuvostokansan vakuuttuneeksi maan torjuntakyvystä; olihan puolalaiset "fasis-

titkin” pyyhkäisty syrjään tuosta vaan! Jo vuonna 1939 lännessä oli julkaistu arvostetun sotilaan ja diplomaatin Fjodor Raskolnikovin avoin kirje Stalinille: ”Sodan aattona te hävitätte rakastettua Puna-Armeijaa, maamme ylpeyttä. Olette mestauttaneet kaikkein lahjakkaimmat maailmansodassa ja kansalaissodassa valetut sotapäällikkömme, niiden joukossa loistavan Armeijamme Komentajan, Marsalkka Tuhachevskin”. Raskolnikovin pumauksesta ei neuvostorahvas tietystikään tiennyt mitään. On ihmetelty sitä, ettei Stalin näyttänyt reagoivan mitenkään monilta tahoilta tullessiin tietoihin Saksan varustautumisesta ja jopa salamasodan hyökkäyksen ajankohdasta.

Sunnuntaina kesäkuun 22. päivänä piti olla Lenininkadun päähän rakennetun puisen uimahallin avajaiset. Yöllä kello kolme sota oli kuitenkin alkanut. (Operaatio Barbarossan käynnistymistä on kuvattu juhlin sanoin: ”Idän taivas värjäytyi punaiseksi, kun kaksitoistatuhatta tykkiä alkoi ampua lähes neljä tuhatta kilometriä pitkällä rintamalla aina Suomen Lapista Mustallemerelle saakka” *Toim. huom.*). Olimme kerääntyneet Esteri Merilän luo, jonne jäimmekin keskustelemaan, arvailemaan. Tiedot sodan syttymisestä saivat meidät kolme isätöntä, Esterin, Inga Hongan ja minut pohtimaan, mitä sota merkitsisi meidän isillemme, joiden jälleennäkemistä yhä toivoimme ja odotimme. Kolme päivää myöhemmin syttyi sota myös Suomen kanssa.

Sodan jalkoihin joutunut tietää sen merkitsevän monia tragedioita myös siviileille. Heinäkuussa oli vielä rauhallista. Minäkin olin juuri vaihtanut työpaikkaa, ja päässyt sihteeriksi ja konekirjoittajaksi lasten sanomalehteen, joka kuitenkin pian suljettiin, jolloin jouduin siirtymään Karjalan Tietotoimiston palvelukseen.

Elokuussa aloitettiin evakuoinnin valmistelu. Hallituksen ja sanomalehtien työntekijöitä pyydettiin kuitenkin jäämään. Meille sanottiin, että vaikka me joutuisimme lähtemään, se merkitsisi vain siirtymistä pohjoiseen. Olimme juuri saaneet oman asunotomme väliparakkien kahdeksaisesta. Mikä ilo olisi ollut viettää normaalia elämää! Äitini suostui siihen, että jäisin toimitukseen. Ero oli kaikille raskas, vaikka emme uskoneet sen olevan pitkän. Ainoana lohtunani oli se, että äidilläni oli mukana Aino ja Pauli, sekä hyviä ystäviä, kuten Anni ja Helvi Finberg. Elokuun 25. päivänä proomu ihmislastineen lähti ja häipyi Äänisenlahdelle. Vasta kuukausien kuluttua sain perheeltäni viestin Molotovin alueelta. Muita tuntemiani perheitä oli evakuoitu Vologdan, Kirovin ja Arkangelin alueille sekä Komin tasavaltaan ja Volgan eteläjuoksulle. Viestejä läheisiltä oli odotettu kärsimättömästi, sillä olimme jo saaneet tiedon kahden proomun pommittamisesta.

Evakkoon vietävät saivat ottaa mukaansa vain sen, minkä jaksoivat kantaa. Ensi sija annettiin ruokatavaroille ja vaatteille. Evakossa huomattiin, että vaatteiden tärkein merkitys oli siinä, että niillä voitiin vaihtaa ruokaa. Niinpä ne, joilla oli mukanaan paljon vaatteita, yleensä selviytyivät, kun taas yksinäiset vanhukset olivat yleensä ensimmäisiä nälkäkuoleman uhreja.

Alli ja Jussi Golberg, jotka olivat tulleet kahden pojan, Olavin ja Orenin kanssa Oregonista, olivat kaikesta päätellen pohjoiseen rakastuneita sieluja; Olavi oli syntynyt Alaskassa, Oreni Oregonissa. Karjalassa perhe asettui Uhtualle. Isä ja vanhin poika vangittiin. Sitten Orenin ja hänen karjalaisen toverinsa kilpaillessa leikkimielellä veitsenkäyttöaidossa, karjalaispoika sai vahingon seurauksena surmansa. Syyttäjä tart-

tui oivaan tilaisuuteen ja sai Orenin tuomitukseksi harkitusta nationalistisesta murhasta. Evakosta palanneet toivat suruviestin Alli-äidin kohtalosta; vaihtokauppareissulle jäänyttä Allia oli etsitty yhteisvoimin ja hänet oli löydetty murhattuna. Saman murheellisen kohtalon uhriksi taisi myös tulla Kanadasta saapunut Pauline Hemming, jonka ruumista ei kuitenkaan löydetty. Alli sentään saatettiin haudan lepoon.

Evakossa siirtolaiset tunsivat itsensä vieraiksi, aivan kuin toiselta planeetalta tulleiksi. En ole kuullut kenenkään kehuvan evakkopaikkakuntia. Oli kyliä ja pikku kaupunkia, joiden asukkaat eivät olleet ikinä nähneet junaa, eivätkä sellaisia asunomukavuuksia, kuten keskuslämmitys ja juokseva vesi, puhumattakaan kunnollisista teistä ja katukäytävistä. Karjala tuntui ihanteelliselta niihin verrattuna.

Johan ja Lempi Maria Saarinen olivat kotoisin Urjalasta. Siellä heille syntyi vuonna 1918 ensimmäinen lapsi Otto-Ilmari, josta Karjalassa tuli arvostettu nuori runoilija. Ennen lähtöään Kanadaan, perhe vietti vuosia Helsingissä, jossa syntyivät Terttu-Tellervo ja Sirkka-Sanelma. Kanadassa Johan raatoi kultakaivoksissa. Lamakautena perhe lähti Timminsistä, vaikka Johanilla oli töitä. Poliittinen vakaumus oli tekijä, joka tempaisi heidätkin toisten mukaan. Saariset myivät kauniin omakotitalonsa Tamarack-kadulla, ja vaelsivat tuntemattomaan Karjalaan.

Karjalassa Saaristen elämä alkoi kuten muittenkin; suurista vaikeuksista huolimatta riitti intoa työhön, olihan Johanneksella kovin kysytty viilarin ammattitaito. Vaino-vuosina perheellä ei ollut menetyksiä, mutta sota-aikaisen työarmeijan kärsimykset lankesivat isän ja pojan kohdalle. Onneksi he kuitenkin selvisivät hengissä, ja palasivat perheensä luo. Saaristen kokemukset kuvaavat hyvin evakossa olleitten vaikeuksia ja heidän ihmisarvonsa olemattomuutta. Terttu-Tellervo kirjoittaa:

Kun sota alkoi meidät evakuoitiin Vologdan alueelle Äänisjärven itärannalle. Siellä olisimme löytäneet työtä ja saaneet elintarvikekortit. Mutta eräänä aamuna meidän kolmensuomalaisperheen käskettiin pakata vähäiset tavaramme, ja meidät vietiin hevostyöjillä synkkään maalaiskylään 35 kilometrin päähän. Kaikki venäläiset olivat saaneet jäädä kaupunkiin, mutta meitä suomalaisia pidettiin mahdollisina vakoilijoina.

Emme saaneet siellä koko evakkoaikana saippuaa, emmekä grammaakaan sokeria. Tiesimme, että kaupunkiin jääneet saivat hieman mm. sokeria, voita ja saippuaa. Evakkokylässämme paikallisen kyläneuvoston puheenjohtaja ja muut heput ottivat meille kuuluvat ruokatarvat itselleen, vaikka heillä oli ennestään kaikkea: lemmiä, lampaita, kanoja, perunaa ym. Ensimmäinen talvi oli erikoisen kauhea. Meillä ei ollut mitään, ei edes työtä. Leipäänoksen (en muista paljonko se oli) saimme. Mutta joskus muka ei kauppaan tuotu leipää, ja silloin meille annettiin jyvää. Niiden piti ensiksi kiuva yöni uunissa, jonka jälkeen ne jauhettiin käsimyllyllä. Me hartaasti odotimme koska äiti saisi leivät paistettua. Näimme kuinka kyläläiset kantoivat suuria limppuja meidän ikkunamme ohi. Lähetimme valituskirjeitä kaupungin herroille, mutta myöhemmin saimme tietää, ettei ne kirjeet kylästä mihinkään lähteneet. Äitimme keitti tuhkaa, että saimme pestä itsemme ja vaatteemme. Saunaa ei ollut: siellä peseytyivät suurissa venäläisissä uuneissa. Meilläkin oli semmoinen uuni. Aamulla se lämmitettiin ja iltaan mennessä laitettiin uuniin olkia ja menttiin sisään. Siellä saattoi kylpeäkin. Peseytyttiin sitten uunin edessä.

Mieleeni palasivat äitini jutut lipeävedellä peseytymisestä hänen lapsuutensa Lumi-joella. Emme Amerikassa uskoneet mokomiin juttuihin. Mutta niin vain olivat vanhan maan keksinnöt monellekin suureksi avuksi puolen vuosisadan kuluttua!

Kaksi kuukautta Petroskoista lähdön jälkeen äiti, Pauli ja Aino pääsivät Molotovin alueelle Plotinnovon kylään. Pauli ja Aino muistelevat, miten he tutustuivat luontoistalouteen. Kaikki tarvittava, paitsi suola, tulitikut ja polttoaine, tehtiin kotioiloissa. Hampaita harjattiin männynpihkalla, hunajaa saatiin lehmuspuun kukista, jalkineita punottiin puunkuoresta.

Kirovin alueelle pääsivät sotaa pakoon Minna Kojola sekä tyttärensä Aivi ja Marcella. Minnan mies Jussi oli kuollut tapaturmaisesti Hiilisuolla ennen sotaa. Vieraiden ihmisten kuullen Aivi oli ääneen muistellut kaunista Vancouveria, ja ihmeteltyt, miten ihmiset saattoivat elää niin puutteellisissa oloissa kuin siellä, missä he olivat. Rehellinen neuvostokansalainen oli viipymättä saattanut NKVD:n tietoon kuulemansa neuvostovastaiset puheet. Seitsentoistavuotias Aivi tietysti vangittiin ja toimitettiin gulagiin. Siellä hän tapasi kaltaisensa onnettoman, jonka kanssa meni yhteen. Aivi sai lapsen, jonka jälkeen hänet pian vapautettiin, ja jonkun ajan kuluttua hänen miehensäkin pääsi perheen luokse. Aivilla on nyt kuusi aikuista lasta.

Tuskin koskaan saadaan tietää, kuinka paljon siirtolaisia, lähinnä vanhuksia, naisia ja lapsia, jäi evakkoretkille. Inkeriläinen Hilma Kotsalainen pelasti evakossa itsensä ja kumpaisetkin poikansasyömällä kolmen hengen leipäannokset melkein kokonaan yksin. ”Pojat olivat pieniä. He tarvitsivat vähemmän. Miten heidän olisi käynyt, jos minä olisin kuollut?” Katsellessani Hilman komeita nuoria poikia ajattelin, että kyllä sitä äidin rakkautta on monta lajia! Täytyy tunnustaa hänen viisautensa.

Äitimme Katri oli yksi monista nälkäuhreista. Jos äiti olisi kolhoosin navetan yövahtina käyttänyt tilaisuutta hyväkseen ja lypsänyt vähän maitoa itselleen, kuten Anni ja Helvi Finberg neuvoivat häntä tekemään, ei hän olisi uupunut. Mutta äiti sanoi: ”Se olisi ollut epärehellistä”. Pauli oli viety pakkotöihin ja hän karkasi sieltä kahden toverinsa kanssa. Kotona hän kerkesi olla vain kaksi viikkoa, kun hänet jälleen mobilisoi- tiin. Tällä kertaa poika joutui pahanmaineiseen Tseljabinskiin, jossa hän heikkeni nälästä ja orjatyöstä, kunnes hänet lähetettiin sairaalaan kuolemaan. Paulia hoitivat sak-salaiset lääkärit, jotka kiintyivät tähän amerikkalaiseen luurankoon. He syöttivät ja lääkitsivät poikaa ja näin pelastivat hänen henkensä.

Vuonna 1944 neuvostohallitus oli jo hyväksynyt päätöksen kaikkien evakuoitujen ja muualla palvelevien palauttamisesta sodasta vapautuneille alueille. Niinpä lähetin viralliset kutsupaperit Paulille Tseljabinskiin sekä äidille ja Ainolle Molotovin alueelle. Sain Ainolta sähkösanoman, jossa hän kertoi saapuvansa äidin kanssa Belomorskiin. Kävin junaa vastassa useita kertoja, kunnes neljännellä kerralla äiti ja Aino saapuivat. Tunnistin läheiseni vasta, kun kuulin nimeäni kutsuttavan. Häidin tuskin tunnistin heidät kuopille painuneista ruskeista silmistä. Ei heissä ollut kuin luuta ja nahkaa.

Ruokapula oli vielä ankara, ja jos halusi saada paremman leipäkortin, oli hankkiuttava töihin. Vakuutimme 17-vuotiaan Ainon kanssa, että pärjäisimme ilman hänen työkorttiaan, mutta äiti ei ottanut puheitamme kuuleviin korviinsa, vaan väitti jaksavansa. Palasimme Petroskoihin kesällä 1944. Minun ruokanormini olivat jo pa-

remmat, ja saimme heikkenevän äitimme jäämään kotiin. Pitkäaikainen nälkä oli tehnyt tuhonsa, ja lääkärin mukaan äiti kärsi dystrofian viimeisestä asteesta; mikään ruoka ei enää pysynyt sisällä. Toivoimme vain, että Pauli ehtisi kotiin, ennen äidin lähtöä, mutta veljestämme ei kuulunut mitään. Äiti yritti jatkaa elämäänsä tahdonvoimalla, jotta vielä näkisi Paulin.

Kun tulin sitten kerran aamuyöstä kotiin töistä, havaahduin äidin ääneen: ”Aino, herää. Pane kahvipannut tulelle. Maymen on mentävä töihin”. ”Oskari, miksi toimme lapsemme tänne? Leo! Leo! Minä olen syypää. Pelkäsin että sinut Amerikassa vangitaan. Ajattelimme, että lapsemme saavat rauhassa käydä koulut. Hyvä, että Leo sai nukkua viimeiseen uneen siellä kotona. Hänetkin olisi täällä vangittu”. Istuimme äidin vierelle, pidimme käsistä kiinni, ja lepertelimme jotakin lohdutukseksi. Kymmenen minuutin perästä äiti menetti tajuntansa. Juoksin hakemaan lääkäriä, ja palasin hänen seurassaan. Tuomio oli selvä: pistoksella olisi elämää voinut pidentää muutamalla tunnilla. Äidillä ei ollut tuskia. Ajattelimme, että hänen on parempi nukkua ikuisen uneen. Kuuden tunnin kuluttua hän ei enää ollut kanssamme. Viisikymmentäkolmevuotias äiti ei ollut koskaan sairastellut.

Mielestäni eräs parhaista Leningradin piiritystä kuvaava kirja on Paavo Rintalan teos. Jo neuvostokauden lopulla tutkijat tulivat siihen tulokseen, että satojentuhansien siviilien jääminen saarroksiin ja kuolemaan nälkään olisi ollut vältettävissä. Yhdeksänsataa päivää kestäneen piirityksen aikana siviilien ruoka-annos oli 125 grammaa leipää päivässä. Ei lämmitystä, ei vettä. Ihmiset kuolivat kuin karpäset. Tragedian laajuutta oppii ymmärtämään, jos käy Piskarevskojen hautausmaalla tai Pulkovan hotellia vastapäätä sijaitsevassa Memoriaali-museossa.

Piiritetystä Leningradistakin löytyi amerikansuomalaisia. Kirjassani *Red Exodus* kerroin Yhdysvalloista saapuneen Ainikki Fors-Petrovskajan järkyttävistä muistelmista. Ainikki ryhtyi tulkin toimeen sodan aikana ja jatkoi sitä eläkkeelle jäämiseensä saakka. Hän oli tehnyt monia matkoja Moskovan ja Helsingin välillä valtiomiesten tulkkina. Olen edellä kertonut Oscar-Herman ja Hilma Vuoren perheestä, joka muutti Kontupohjasta Leningradin lähelle Marianbergiin, kun taitavana työn organisoijana tunnettu Oscar-Herman sai sinne pestin. Saksalaisten hyökätessä myös Marianbergin suunnasta, Vuoren perhe evakuoitiin Leningradiin. Ainikki luovutti asuntonsa Vuorille, koska piirityksen alkuvaiheessa hän itse oli tehtaassa töissä, missä hän myös vietti lepoa. Leningradissa Vuoret nääntyivät nälkään: Oscar-Herman, Hilma ja heidän poikansa Brunon ja hänen Katri-vaimonsa kaksi pikkulasta, Evi-tyttären vastasyntynyt lapsi ja hänen puolisonsa Usko Dyster. Lapsensa kuoleman jälkeen Evi palasi sairaanhoitajan epätoivoiseen työhön nälkäisessä kaupungissa. Kun Ainikki viimeisen kerran meni asuntoonsa, ovi oli auki, ja Evistä ei näkynyt jälkeäkään. Naapurit sanoivat, että hänet oli evakuoitu. Tämän jälkeen ei Evistä kuitenkaan ole kuulunut mitään yhtä vähän kuin Brunosta ja hänen helsinkiläissyntyisestä vaimostaan Katrasta, jotka myös olivat ilmeisesti evakuoitavien joukossa. Kenties he saivat surmansa Laatokan jäätiellä, jota saksalaiset jatkuvasti pommittivat.

Oli toisiakin amerikansuomalaisia, jotka löysivät viimeisen leposijansa Leningradin joukkohaudoista: opiskelijanuorukaiset Toivo Haakana ja Erkki Puustinen kuu-

luvat tähän ryhmään. Erkki oli saapunut Karjalaan vanhempiensa Emilin ja Helmin sekä veljensä Elisin kanssa. Päätettyään keskikoulun Karjalassa, Erkki pyrki Leningradin yliopistoon opiskelemaan biologiaa. Pääsytkinnoissa hän menestyi niin loistavasti, että hänet hyväksyttiin yliopistoon toisen vuosikurssin opiskelijaksi. Sodan alettua Erkki oli jo neljännellä vuosikursilla, mutta niin vain nälkään nääntyi tämäkin lupaava nuori tiedemies.

Jatkosodan ensimmäisenä päivänä mobilisointiasemat aloittivat ympärivuorokautisen toiminnan. Asevelvolliset ilmoittautuivat jo ennen palvelukseen astumismääräyksen saapumista, vanhemmat miehet ja nuoret naiset ilmoittautuivat vapaaehtoisiksi; halu auttaa fasismin murskaamisessa oli yleinen.

Virallisesti Puolustuskomitean päätös mobilisoida NKVD:n Siirtotyökolonnaan (Työarmeijaan) saksalaisia ja muita Neuvostoliiton kanssa sotivien valtioiden kansallisuuksiin kuuluvia, astui voimaan vuoden 1942 alussa, mutta jo ennen sitä mobilisoituja vietiin Uralille työleireille, joissa olot olivat samanlaiset kuin vankiloissa piikkilanka-aitooneen ja vartiointitorneineen. Näihin kolonoihin vietiin ensisijassa saksalaisia, suomalaisia, romanialaisia, virolaisia, liettualaisia, latvialaisia, puolalaisia ja ulkomailla syntyneitä juutalaisia.

Palaan vielä lyhyesti veljeeni Pauliin, jolle hänet pelastaneet saksalaiset lääkärit antoivat todistuksen työkyvyttömyydestä. Pauli oli jo saanut minulta dokumentit, jotka oikeuttivat paluun Karjalaan. Hän astui junaan, mutta sieltä hänet vangittiin syytettynä karkuruudesta. Olin aloittanut veljenietsinnän vielä silloin, kun äitimme oli elossa. Onnistuimme salaamaan äidiltämme Paulin vangitsemisen, josta tiesimme vankilasta saamastamme kirjeestä. Hain Paulille oikeutta viranomaisilta aina Neuvostoliiton Korkeinta oikeutta myöten. Silti kesti toista vuotta, ennen kuin veljeni pääsi palaamaan.

Minä ja Norwoodista Karjalaan muuttanut Kalervo Koski saimme potkut armeijan tiedustelusta, joka vaati meitä suorittamaan tiedustelutoimintaa Suomessa. Kun vetosimme vällinaiseen kielitaitoomme, meitä haukuttiin pelkureiksi. Pyysimme päästä rintamalle vaikkapa radistin töihin, mutta saimme kuulla, että meidän kaltaisiamme varten oli olemassa aivan erityinen sijoituspaikka. Emme olleet aikaisemmin kuulleetkaan ns. Työarmeijasta.

Kylmänä tammikuun päivänä 1943 saavuimme Kalervon kanssa Vologdan UVSR 232:een. (Sotarakennustöiden hallinto n:o 232). Luettuani ja etenkin kuultuani Tseljabinskista palanneiden kertomuksia ymmärsin, miten meitä oli onnistanut: työmaalamme ei ollut piikkilankoja eikä vartijoita, muonitus, vaikka olikin miehille kerrassaan vähäinen, oli silti parempi kuin useimmissa työarmeijoissa. Kohtasimme hyviä ihmisiä; henkilökunnan osastoja johti kanadan-ukrainalainen Jim Sinaiski, päällikkönä toimi puolalaista syntymäperää oleva majuri. Hänen kuvankaunis vaimonsa Ljudmila Mikhailovna otti minut ja pari päivää aiemmin saapuneen kantalahtelaisen suomalaisen tytön Emma Huittarin suojelukseensa. Meidän ei tarvinnut yöpyä maahan kaiveissa korsiissa. Taisi sekin olla Ljudmilan ansiota, että pääsimme sisätoihin.

Marraskuussa minut haettiin esikuntaan. Vologdan sotakomissariaatista oli saapunut upseeri, joka vaati minua luoksensa. Keskustelu oli lyhyt: ”Mitä sinä täällä teet?

Olet amerikkalainen. Amerikkalaiset ovat liittolaisiamme. Tule huomenna noutamaan paperit ja painu Karjalaan”. Puhuin myös Emman ja Kalervon vapauttamisen puolesta. Emman onnistuikin vapautua, ja hän lähti kanssani kohti Karjalaa. Joulukuussa minä jäin junasta Belomorskissa, mutta Emma jatkoi matkaa pohjoiseen. Kalervo ei päässyt mukaan, vaan hänen käskettiin odottaa sodan päättymistä. Epäilemättä nämä vuodet jättivät häneen leimansa. Kävin sodan jälkeen kerran tervehtimässä Kalervoä hänen kodissaan Sortavalassa. Hän oli aina ollut vähäpuheinen ja ujo, mutta nyt edessäni seisoi itseensä sulkeutunut, kärsivä mies. Ei mennyt montakaan viikkoa kun sain Petroskoihin suruviestin: Kalervo oli päättänyt päivänsä.

Puna-armeijan kaikille NKVD:n osastoille (osoby otdel) annettiin Puolustuskomitean määräys työsiirtoloiden perustamisesta. Kovissa taisteluissa amerikansuomalaisia sotamiehiä ja upseereita kaatui ja katosi, monet myös palasivat sodan jälkeen kotiseudulleen. Jatkosodan rintamilta palasivat Eino Lehtimäki, Sirkka Honka, Veikko Kakkonen, Eugene Karhu, Oiva Lehto sekä Tuula Mantere. Vilho Lepistön sotatie päättyi Japanissa. Sotauhrien nimien joukosta löytyi suoraan rintamilta työleireihin passitettuja. Joskus kävi niinkin, että löytyi sotapäälliköitä, jotka syystä tai toisesta eivät olleet totelleet määräyksiä ja jättivät suomalaisia poikia osastoihinsa (kts. s. 95).

Työarmeijassa tehtiin nujertavaa työtä. Joka ei jaksanut, kaatui maahan, useimmiten jo kuolleen. Monista Neuvostoliiton työsiirtoloista kauheimpana pidettiin Tseljabinskia, jota entinen *Punalipun* toimittaja Voutilainen kuvaa elävästi. Viidentoista kilometrin päässä Tseljabinskista avonaiselle maapalstaalle tuotiin ensimmäiset miesryhmät. Työ alkoi junalastien purkaamisella. Länsi-Neuvostoliiton tehtaita oli evakuoitu Uralin taakse Hitlerin hyökkäyksen tieltä. Tseljabinskissä metallitehtaita koottiin ja aloitettiin tuotanto, useimmiten jo ennen kuin kaikki seinät olivat edes paikallaan. Metallista oli niin suuri puute, että töitä tehtiin ympäri vuorokauden. Kesään 1942 mennessä Tseljabinskissa oli 15 työporukkaa, joista jokaiseen kuului 6 000–8 000 henkeä.

Lisätyövoimaa saapui loputtomasti, heidän joukossaan sotavankeja ja jopa rikollisiakin. Kovista pakkasista huolimatta ensimmäiset työporukat joutuivat asumaan teltoissa. Parakit rakennettiin myöhemmin. Työ oli erittäin raskasta, masuunien ja koksiuunien ja valssamojen pystyttämistä, eivätkä sitä läheskään kaikki kestäneet.

Neuvostoliitossa eläneet muistavat, miten sotaveteraanien rinnalla aina muistettiin niitä, jotka olivat selustassa takoneet Neuvostoliiton voittoa. Tämä kunnia ei kuitenkaan kuulunut työarmeijasta hengissä palanneille. Vasta kymmenien vuosien jälkeen heidän ansionsa tunnustettiin, ja pakkotöissä raadetut vuodet laskettiin työvuosiksi eläkettä määriteltäessä. Epäilemättä naiset ja lapset, jotka ahersivat yli voimiensa selustan tehtaissa, ansaitsivat sen kunnian mikä heille osoitettiin. Mutta pakkotyövängien valtavan työpanoksen unohtaminen oli rikollista välinpitämättömyyttä. Syyslokakuussa 1988 Tseljabinskien läheisyydestä löytyi joukkohautoja, jos niitä voi haudoiksi sanoa: kuoppiin oli heitetty 150–200 paljasta ruumista yhteismäärältään satojatuhansia. Memoriaali-seura järjesti vainajien kunniallisen hautaamisen, jossa ortodoksipapit siunasivat uhrin. Tuhansia ihmisiä oli kerääntynyt tähän järkyttävään muistotilaisuuteen, joka samanaikaisesti esitettiin TV:n ensimmäisellä kanavalla. Miljoonille neu-

vostokansalaisille avautui vielä yksi uusi sivu stalinilaisten kansaa vastaan suunnatusta politiikasta.

Keskusteluissa ja kirjeissään amerikansuomalaiset kertoivat menehtyneistä omaistiaan, joista tehdyn luettelon julkaisin kirjassani *Of Soviet Bondage*. Arvokkaan lisäyksen työarmeijassa menehtyneiden uhriluetteloon on tehnyt tutkija Eila Lahti-Ar gutina. Hän kävi Tseljabinskissa tutustumassa tragedian jälkiin. Ennen sitä olin pyytänyt Karjalan prokuraattoriviraston kautta Tseljabinskin viranomaisia vahvistamaan saamani tiedot tämän jättiläismäisen työmaan uhreista. Tseljabinskista vastattiin prokuraattorivirastolle, että saamani tiedot Tseljabinskissa kuolleista olivat täydelliset, mikä osoittautui kuitenkin valheeksi. Siirtolaisuhrien määrän ja henkilöllisyyden selvittämiseksi olisi siis tutkittava kaikki vankileirien saariston pakkotyöleirien paikalliset arkistotiedot. Tseljabinskin lisäksi työarmeijan puuhamaat mm. Ivanovin, Vologdan, Kemerovin, Kirovin, Molotovin oblasteissa kuluttivat hengiltä lukemattomia ihmisiä.

Jo vuonna 1930, aivan amerikansuomalaisten siirtolaisuuden alussa, Suomen pääkonsuli New Yorkissa, K. Aaltio laati huomionarvoisen kirjallisen lausunnon siitä, että tulevaisuudessa Neuvostoliitto voisi käyttää hyväkseen siirtolaisia Suomeen suuntautuvassa tiedustelutoiminnassaan. Juuri näin kävikin, minkä osoittavat todeksi omani ja monen muunkin siirtolaisen kokemukset.

Uskoisin, että tarjous osallistua tiedustelutoimintaan tehtiin melkeinpä jokaiselle terveelle ja pelottomalle, hyvin suomalaisen näköiselle Amerikasta saapuneelle nuorelle. Monet suostuivatkin, koska tiedustelu tuntui romanttiselta seikkailulta. Ajateltiin, että omalla nerokkuudella voitaisiin saada voitto koko hitleriläisestä rosvokoplasta. Kokemattomat nuoret eivät pystyneet tajuamaan asian karua todellisuutta. Tiedustelukoulutuksessani minua valmennettiin lähestymään saksalaisia paljasjalkaisena suomalaisena. Kouluttajamme eivät välittäneet puutteellisesta suomenkielen taidostamme. Jokaiselle Suomeen lähetettävälle annettiin kiinni joutumisen varalta pistooli ja yksi panos.

Tiedustelijoiden kohtaloita sain tiettyssä määrin selvitettyksi Suomen sota-arkistosta: jotkut teloitettiin Suomessa vakoilijoina, jotkut kuolivat vankiloissa, jotkut vaihdettiin Neuvostoliitossa kiinni jääneisiin suomalaisiin agentteihin, jotkut karkasivat Ruotsiin, josta osa jatkoi matkaa Amerikkaan. Tietymättömiin hävinneiden amerikansuomalaisten lista on myöskin kovin pitkä! (kts. SU).

Tiedustelijoiden värväämisessä näytteli tärkeää osaa sympaattinen Juri Vladimirovich Andropov. Juuri niin, sympaattinen Andropov – tätä mieltä olivat muutkin tapaamani entiset tiedustelijat. Sodan alussa Andropov oli Karjalan Nuorisoliittokomitean sihteeri. Hän haastatteli henkilökohtaisesti jokaista kandidaattia Karjalassa, ja samoin amerikansuomalaisia kandidaatteja Moskovassa. Tutustuin Andropoviin maaliskuussa 1942 Belomorskissa, jossa sain kutsun Nuorisoliiton Keskuskomiteaan. Andropov oli jo toinen korkeassa asemassa oleva virkailija, joka korjasi sanomaani, kun kutsuin itseäni ivallisesti kansanvihollisen tyttäreksi. Hänkin tunnusti, että virheitä oli tehty, ja vakuutti, että virheet tultaisiin korjaamaan. Vielä kerran kasvoivat siivet, vielä kerran syntyi usko siihen, että isä vielä palaisi.

Kolme vuotta aikaisemmin olin tutustunut hänen vaimoonsa Tatjana Samoznaje-vaan tämän ollessa Petroskoin Zarekan Piirin Nuorisoliiton piirikomitean sihteerinä Petroskoissa. Anomukseni liittyä Nuorisoliittoon oli hylätty isäni vangitsemisen ta-
kia, ja siellä vielä kerran muistutettiin minulle, kuka minä olin. Tatjanakutsui minut luoksensa ja sanoi, että anomukseni käsiteltäisiin uudelleen, jos vain haluaisin. Uu-
dessa istunnossa sitten vain painotettiin minun hyviä puoliani ja sitä, ettei lasten tar-
vitse vastata vanhempiensa teoista. Istunnossa pidin pienen puheen isäni syyttömyy-
destä ja hänen antautumisestaan kansainväliselle työväenliikkeelle. Äänestyksen tu-
loksena minut hyväksyttiin yksimielisesti Nuorisoliiton jäseneksi.

Mielestäni Andropov ei ollut tyypillinen nomenklaturajohtaja. Se ilmeni sinä lyhy-
enä aikana, jonka hän toimi Karjalassa ja ehti olla Neuvostoliiton johtajana. Juri An-
dropov alkoi puhdistaa Augeian talleja, sillä hän käsitti, etteivät vanhat menetelmät
enää toimi. Andropov alkoi valmistella suuria muutoksia koko Neuvostoliitossa:
Gorbatsovia ei turhaan kutsuttu Andropovin mieheksi. Tunnettu englantilainen his-
torioitsija Edward Crankshaw pääsi mielestäni lähelle totuutta piirtäessään pääsihteerin
henkilökuvan: ”Andropov on tehty lujemmasta aineesta. Hän ei muistuta lain-
kaan KGB:n miehiä. Puolue, hänen kotinsa, antoi hänelle tehtävän puhdistaa tallit, ja
asetti hänet sitten KGB johtoon... Mutta hänet tullaan muistamaan siitä, miten hän
systemaattisesti eliminoi toisinajattelijoihin, missä he vaan nostivat päätään. Samalla
hän selvästi käsitti tarpeen suoda ja jopa rohkaista jonkin asteista hengellistä toimin-
taa, ettei Neuvostoliitto kuolisi aivojen toimeettomuuteen.” En ole nähnyt dokumentte-
ja, jotka todistaisivat Andropovin henkilökohtaisesti osallistuneen toisinajattelijoi-
den vangitsemisiin ja vankien psykiatriseen hoitoon. Miksi ei voi olla niin, että monet,
jotka vuosikymmenien aikana olivat ilman rangaistuksen uhkaa tottuneet ja oppineet
nauttimaan ihmisten psyykkisestä ja fyysisestä kärsimyksestä, olisivat toimineet omasta
aloitteestaan? (Tuskinpa Stalinin Neuvostoliitossa pääinkvisiittorin alaiset käyttivät
sellaisia menetelmiä, jotka eivät olisi saaneet Torquemadan siunausta. *Toim. huom.*).
En jumaloi Andropovia. Hän oli aikansa tylyn ympäristön kasvatti. Hänelle ei voi
antaa anteeksi suhtautumistaan Solzhenitsyniin, Saharoviin ja hänen suostumustaan
Afganistanin sotaan. Andropov oli Neuvostoliiton lähettiläänä Budapestissä, kun
Unkarin kansannousu tukahdutettiin verisesti vuonna 1956. Mielihyvällä luin Viktor
Vladimirovin muistelmia *Näin se oli ...* Kertoessaan diplomaattitoiminnastaan Suo-
messa vuosina 1954–1984 hän piirsi realistisen kuvan Neuvostoliiton johtajista, ja
siitä myönteisestä roolista, jota Andropov näytteli Neuvostoliiton ja Suomen välisis-
sä suhteissa. Andropov oli kiistatta toista maata kuin hänen edeltäjänsä, puhumatta-
kaan hänen seuraajastaan Tsernenkosta, jonka saamattomuus salli pysähtyneisyyden
ajan jatkua samalla tavalla, kuin Leonid Breznevinkin kaudella. (Toisaalta on myös huo-
mattava, että Andropov pyrki neuvostoyhteiskunnassa kurinpalautukseen, jota to-
teutettiin varsin stalinistisin keinoin; korrupioon syyllistyneitä johtohenkilöitä, esi-
merkiksi Moskovon suurimman tavaratalon GUM:in johtaja, tuomittiin kuolemaan
jateloitettiin. *Toim. huom.*)

Karelia-kustantamo on julkaissut kaksi teosta, Urhojen ikuinen muisto sekä Muis-
tokirja, joista löytyy maailmansodassa kaatuneitten tai kadonneitten nimiä. Kirjoista

löysin nuoria ja vanhempia amerikansuomalaisia, monia venäläisiä ystäviäni ja koulu-tovereitani. Päättyessani vuonna 1938 seitsenvuotisen koulun Petroskoissa, luoksamme oli 14 poikaa. Sodan loputtua selvisi, että vain kaksi heistä oli elossa, 12 oli kaatunut siellä jossain. Monen kohtalo jää ikuisesti selvittämättä. Karjalasta mobilisoituja sotilaita lähetettiin sodan kaikille rintamille. Niinpä haudattujen joukosta Leningradin Piskarevskojen Memoriaalista löytyi Yhdysvalloissa syntynyt Walter Heino, romanialaisten veljeshaudassa lepää Yhdysvalloissa syntynyt Johan Vertti, Vologdan veljeshaudassa nukkuu Karl Reini (kts. SU).

Minnesotasta saapunutta Antti ja Sofia Niskasen poikaa Raymondia oli kutsuttu matemaattiseksi neroksi jo kouluaajoista lähtien. Lopetettuaan keskikoulun hän pyrki Leningradin yliopistoon suoriutuen sisäänpääsytkinnosta loistavasti. Raymondia ei kuitenkaan hyväksytty suoralta kädeltä opiskelijaksi, vaan hän sai yliopiston rehtorilta kirjeen, jossa häntä pyydettiin odottamaan, niin kauan kunnes ”nämä rauhattomat ajat ovat menneet ohi”. Rehtori lupasi ottaa Raymondin myöhemmin opiskelijaksi ilman uutta pääsytytkintoa. Elettiin aikaa, jolloin kansanvihollisten tuotanto oli vielä käynnissä, ja Neuvostoliitto valmistautui Suomen anektointiin. Tuskinpanäissä oloissa kukaan elämänhaluinen maan toiseksi suurimman ja maineikkaamman yliopiston edustaja olisi uskaltanut hyväksyä opiskelijaksi amerikansuomalaista.

Nuori mies ei malttanut odottaa, vaan hakeutui opiskelemaan Petroskoin valtionyliopistoon. Kun sota syttyi, matemaatikot – Raymond niiden joukossa – kutsuttiin välittömästi sotapalvelukseen, jossa he joutuivat tykistön ensimmäisiin ankariin taisteluihin. Kävi niin, että Raymondin tykin miehistä yksi toisensa jälkeen tuhoutui, ja Raymond jäi yksin. Vihollinen lähestyi nopeasti. Oli silmänräpäyksessä tehtävä valinta vangiksi antautumisen ja oman elämän lopettamisen välillä. Neuvostosotilaille oli sodan ensimmäisestä päivästä lähtien lakkaamatta saarnattu, että vangiksi antautuminen oli petturuutta, ja seuraukset sen mukaiset. Jos tilanne olisi toivoton, olisi lopetettava itsensä! Tällä psykologisella suggestiolla oli raskas seuraus, kun tuhannet tekivät itsemurhan.

Raymond päätti tuhota itsensä ja tykkinsä, ja otti esiin käsikranaatin. Ja kohta tömähti... Raymondin nimi on ikuistettu Petroskoin yliopiston sotasankareiden muistoplakaattiin. Raymond Niskasesta kertoi hänen nykyään Suomessa asuva sisarensa Ruth, itsekin sotaveteraani (kts. SU).

Maailma on pieni; voitonpäivänä, 9.5.1945, kaksi toisiinsa Petroskoissa tutustunut amerikansuomalaista, minnesotalainen Veikko Kakkonen ja Massachusettsista vanhempiensa kanssa saapunut, mutta pian sen jälkeen Yhdysvaltoihin palannut Torsti Koski, törmäsivät toisiinsa kadulla Berliinissä. Liittolaisten riemuisa veljeily oli näissä oloissa yleistä, mutta näitten kahden miehen aivan erityistä.

Muistokirjassa on lueteltu enemmän sodassa kadonneita sotilaita kuin kaatuneita ja haudattuja. Kadonneita amerikansuomalaisia löytyi Suomen sota-arkistosta: osa oli sotavangeiksi joutuneita, osa Suomessa teloitettuja, jotkut Suomen puolella kaukopartiotehtävissä künni jääneitä. Tuleva mieheni Milton Sevander oli yksi pelastuneista. Eräässä vuodelta 1988 olevassa suomalaisessa sanomalehtiartikkelissa hänetkin erheellisesti laskettiin ammutuksi. Sevander oli joutunut toverinsa Anttilan kanssa

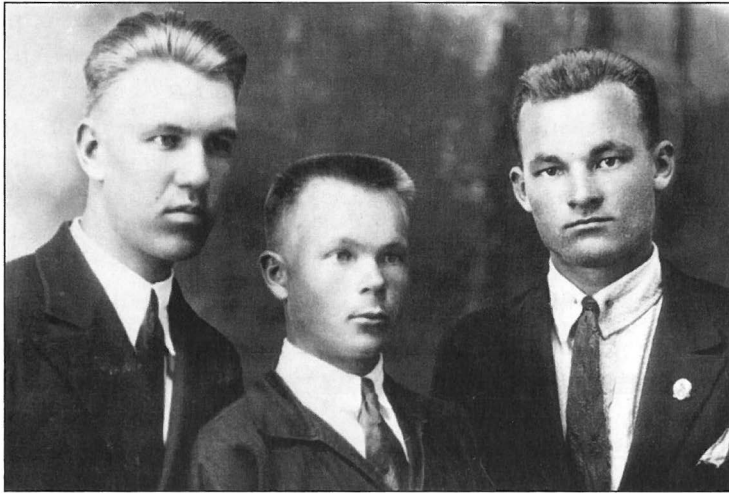
vangiksi, mutta viisi tuntia ennen tuomion täytäntöönpanoa oli pääesikunnasta tullut tarkastaja, joka oli ilmoittanut, että Suomessa syntynyt Anttila tuli ampua, mutta Yhdysvalloissa syntynyt Sevander saisi elinkautisen vankeustuomion. Kenttäoikeudesta Sevander passitettiin Riihimäen vankilaan. Kaikille Amerikassa syntyneille ei ilmeisesti käynyt yhtä hyvin (kts. SU).

Raskas kohtalo odotti niitä sotavankeja, jotka vuoden 1944 välirauhansopimuksen perusteella joutuivat vaihdettaviksi (luovutettaviksi). Kaikki he joutuivat vankeuteen. Joidenkin tuomio oli raskaiden sotavuosien jälkeen kymmenruplanen, mikä teki monesta fyysisesti ja psyykkisesti ihmisraunion. Monet ovat kyselleet minulta kirjeissä, miksi suomalaiset luovuttivat sotavankeja Neuvostoliittoon; ”Eivätkö he käsittäneet, mikä odottaa luovutettavia vankeja?” Näihin tivaamisiin olen voinut vastata, että sodan hävinneellä Suomella ei ollut vaihtoehtoja. Valvontakomission tarkastajat kontrolloivat vankien luovutusta. Sitä paitsi suomalaiset sotavangit oli saatava kotiin. Haluan huomauttaa, että kaikesta päätellen Suomestakin löytyi päälliköitä, jotka ummistivat silmänsä sotavankien karkaamisilta. Jotkut karkurit pääsivät livahtamaan Ruotsiin; sieltä joidenkin matka jatkui Amerikkaan. Kirjoissani *Red Exodus* ja *Of Soviet Bondage* olen tarkemmin kertonut muutaman entisen sotavangin elämänvaiheista, kun heidät oli palautettu Neuvostoliittoon. Myös Saksan vangitsemat amerikkansuomalaiset oli luovutettava. Kolme amerikkansuomalaista luovutettiin saksalaisille 13. joulukuuta 1941 Rovaniemellä. Yksi heistä oli Marquetista, MI, kotoisin oleva Sulo Autio, johon olin tutustunut Uhtualla.

Saksan armeija oli saanut vangituksi Norma Laihon, Viola Sandrosin, Yrjö Mykäsän ja Erkki Laatusen. Hävinnyt Saksa joutui sitten luovuttamaan miekkoset Neuvostoliittoon, uudelleen vangittaviksi. Nämä kovia kokeneet suomalaiset ovat kuitenkin hämmästyttävällä tavalla säilyttäneet elämänmyönteisyytensä.

Elokuussa 1998, juuri ennen Suomeen lähtöäni minnesotalainen ystäväni kertoi minulle Saksassa elävästä Lauri Saaresta. Sain osoitteen ja kirjoitin hänelle viipymättä. Meni kuukausi, eikä vastausta kuulunut. Aloin jo epäillä Saaren kuuluvan siihen joukkoon, joka ei halunnut muistella karmeaa menneisyyttään, mutta lopulta entinen koulukaverini otti yhteyttä ja kertoi karun tarinansa:

Vuonna 1922 syntyi Kauhajoella Leppäniemen perheeseen poika, joka ristittiin Lauriksi. Vuoden vanhana hänen isänsä Akseli kuoli tapaturmaisesti. Äiti lähti poikansa kanssa Kanadaan, jossa avioitui uudelleen. Pian Karjalan kuume vei Saaren perheen Neuvostoliittoon. Kuten muutkin nuoret Lauri joutui sotaan ja jäi piakkoin suomalaisten vangiksi. Kauaa hänen ei tarvinnut istua savonlinnalaisessa vankilassa, kun sukulaiset saivat järjestetyksi hänelle siirron maatöihin isoisänsä kartanolle, jossa nuori mies viihtyi ja teki hyvää työtä omaksi ja toisten iloksi. Sodan jälkeen Lauri pakeni kahteen otteeseen vankeinvaihtoa, mutta vuonna 1947 hän jäi kiinni jonkun suomalaisen annettua hänet maksusta ilmi valvontakomission viranomaisille. (Teoksessaan *Vaiennetut sotilaat* Pekka Mutanen antaa arvokkaita tietoja Valvontakomission toiminnasta Suomessa syyskuusta 1944 syyskuuhun 1947. Vaikka hänen mainitsemansa tositapaukset koskevat inkeriläisiä, ei ole syytä epäillä, etteivätkö ne olisi olleet yleisiä. Mutanen kirjoittaa, miten päiväuurinkoon nousseet Suomen kommunistit vai-

Kolme ystävää: Yrjö Harju (kts. UL), Ivan Markov ja Eino Kärki (heistä ei löytynyt tietoja). Nuoret miehet päättivät Petroskoin metsäteollisuuskoulun ja olivat jo ammattitöissään.

kuttivat myönteisesti pakkoluovutuksiin. Sisäministeri Yrjö Leino oli luvannut 25 000 markan palkkion pidätykseen johtavista tiedoista. Valvontakomissio keräsi ja lähetti Moskovaan papereita, joitain ei ikinä palautettu. Nyt käsitän, miksi etsintäni SSA:ssa ei useinkaan tuottanut tuloksia. M. S.) Ensimmäiset kuukaudet Lauri vietti Viipurin linnan helvetissä. Tuomion langettamistilaisuudesta hän kertoi seuraavaa:

Kolme viikkoa keskusteli edellisen illan tanssiaisista, eivät kä kiinnittäneet minuun mitään huomiota. Viimein yksi niistä sanoi, että annetaanpas tälle äijälle 20 vuoden tuomio 58. pykälän puitteissa. Toinen totesi, että kai se riittää tuommoiselle luukasalle. Sitten leimattiin numero okaan, reisiin, selkään ja lähetettiin Leningradin pahamaineiseen Krestsyn vankilaan. Muutaman vuorokauden perästä alkoi tuskallinen matka vankivaunuissa Vorkutan hiilikaiivoksiin. Siellä minä olin toisten onnettomien seurassa siihen päivään saakka, kun Stalin viimeinkin kuoli. Meitä kutsuttiin pieninä ryhminä, annettiin passit ja paperit, jotka todistivat syyttömyytemme ja rehabilitoinnin. Sanottiin, että nyt olette vapaita.

Lauri palasi Petroskoihin ja olisi sinne jäänytkin, mutta Vorkutan merkintä passissa teki sen mahdottomaksi. Niin tämä vapaa mies lähti kiertelemään suurta neuvostomaata ja viimeinkin pysähtyi Semipalatinsk-nimiseen kaupunkiin Kiinan rajalla. Sieltä hän löysi tulevan puolisonsa, saksalaista sukuperää olevan Emmän. Heille syntyi tytö, joka sai nimekseen Aino. Aikojen kuluttua hän siirtyi perheineen paluumuuttajana Länsi-Saksaan. Aikanaan myös Ainon vanhemmat pääsivät muuttamaan jo yhdistyneeseen Saksaan, jonne Suomessa syntyneen Laurin vaellus oli vienyt Kanadan, Neuvostoliiton, jälleen Suomen, sitten jälleen Neuvostoliiton kautta. Lauri parka, joka ei saa minkäänlaista eläkettä, taivastelee tavan takaa: ”Mitä tekisin ilman Emmaani?”

Entisiä sotavankeja odotti sama harmaa kohtalo kuin työarmeijasta palanneita. Ei heitä tunnustettu veteraaneiksi. Voiton päivänä (9.5.) Neuvostoliitossa kunnioitettiin kaatuneiden muistoa ja kiitettiin veteraaneja. Sotavangit, jotka joutuivat jäämään pois näistä juhlista, kärsivät kovasti sisimmässään. Kului 25 vuotta ennen kuin tämä tilan-

ne korjattiin. Muistan aina, miten Milton kerran palasi kotiin riemuissaan kädessään veteraanitodistus. Puhelin soi toisenkin kerran, kun toverit ilmoittivat, että heidätkin oli kutsuttu sotilaskomissariaattiin samalle asialle. Vuosien jälkeen tämä taisteluissa ansaittu ihmisoikeus palautettiin, ja näin sotavangitkin pääsivät ihmisten kirjoihin.

Joka on lukenut Irja Niemen kirjan *Neuvostokasvatti*, saattaa muistaa, kuinka Yhdysvalloissa syntyneelle Kerttu Nuortevalle ehdotettiin paluuta kotimaahansa. Irja-Kerttu valitsi paluun luvattuun maahan, Neuvostoliittoon, jossa hänellä oli perhe, ja jonne hänen vanhempansa oli haudattu. Irja-Kerttu, uskossaan vahva, ei rehellisenä kansalaisena voinut aavistaa, että häntä odotti Neuvostoliitossa uusi vankeus.

Vainon vuosina Neuvostoliitossa vangittuja, ammuttuja ja jokunen rehabilitoitu-kin löytyi yllättäen sotavankien joukosta Suomen sota-arkistosta: Väinö Rudolf Ranta ja Emil Torkiainen. Kirjassani *Of Soviet Bondage* olen kertonut muutamasta onnekaasta: Viola Sandrosista, Unto Kainusta, Allan Janhusesta ja Yrjö Mykkäsestä. Voidaan olettaa ja toivoa, että näitä *happy endejä* oli lopulta useampia.

Sodan jo päätyttyä 11.9.1945 tuhoutui miinanraivaustöissä vanhempiensa Samuelin ja Ellin kanssa Kanadasta Karjalaan saapunut 17-vuotias Leo Niinisalo. Hän oli viimeinen sotauhri amerikansuomalaisten joukossa.

XII Karjalan kalmisto

Yksi tärkeimmistä amerikansuomalaisten Karjalaan muuton syistä oli Suomea muistuttava ihana luonto; tuhannet saastumattomat järvet, koskemattomat hongikot ja kalliot, joihin jo muinaiset ihmiset olivat jättäneet viestinsä. Jos todellisuus olisi ollut tiedossa, harppaus yli Atlantin olisi varmasti jäänyt tekemättä. Bolshevikit olivat onnistuneet menestyksellisesti suojelemaan hirmutekojensa paljastumista harvaan-asutussa maassa. Katsokaa Venäjän historian kartastosta löytynyttä Gilbert Martinin teosta *Työleirit Euroopan puoleisella Venäjällä*.

Osoittautui, että suomalaiset siirtolaiset olivat matkalla paikoille, joilla oli kunnia olla neuvostokauden terroripolitiikkaan pioneereja; ensimmäisiä pakkotyöprojekteja oli Viananmeren-Äänisen kanava (Stalinin kanava). Kanava alkaa Belomorskista (Sorokasta) Viananmeren Äänislahdesta syvennettyä Vyg-jokea pitkin Vyg-järvelle, josta se jatkaa 73 metriä korkeaa vedenjakajaa pitkin 225 kilometrin matkan Äänisjärven Poventsaan. Kanavassa on 19 sulkua. Rakennusvuosina tämä jätti sai nimekseen BBK (Viananmeren-Baltian kanava). BBK tulee usein vastaan NKVD:n albumeissa ja protokolleissa, kun kysymys oli vangitsemisista, tuomioista ja niiden täytäntöönpanosta. Kanava-alueelta löytyi vuonna 1997 uusi joukkohauta, Sandarmoh, jossa oli tuhansia uhreja.

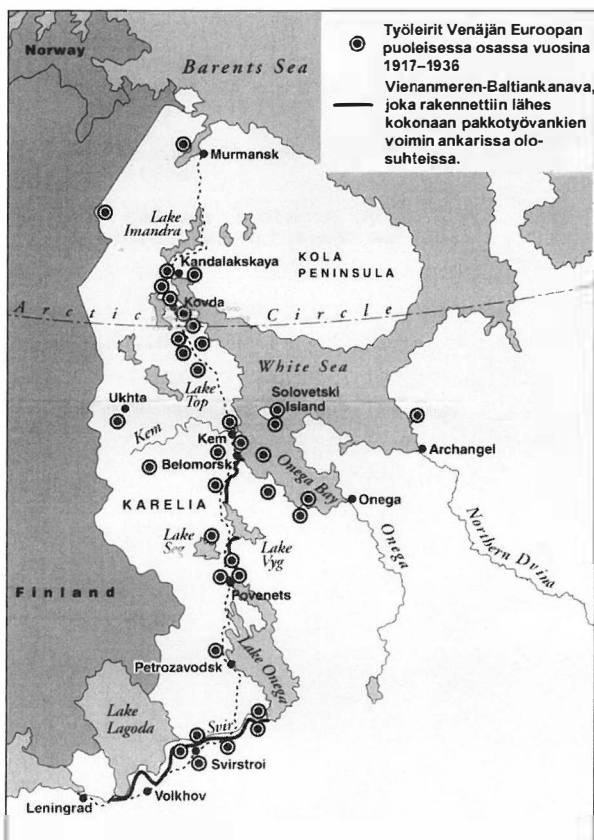
Maaperä, johon kanava rakennettiin, on karua, kivistä seutua. Kallioitten läpi tunkeutuminen ilman kunnollista tekniikkaa kysyi hirvittävästi voimia, niinpä rakentajia kuoli kuin kärpäsiä. Kanavatyömaan karusta todellisuudesta voi tänään lukea useista teoksista, ja siitä on tehty myös televisiodokumentti. Lasketaan, että satoja tuhansia miehiä ja naisia jäi kanavan uumeniin. Hautoja ei alueelta ole viljalti löytynyt, koska koko työpanoksensa antaneet heitettiin kanavan pohjalle. Mikäs sen kätevämpää? Käytettiinhan ihmisruumiita myös ratapölkkyinä ikuisen jään alueella! Joka kehtasi olla hengissä vielä työmaan valmistuttua, lähetettiin Solovetskin vankilasaarelle, joka tuolloin laskettiin kuuluvan Karjalaan. Nykyään Arkangelin alueeseen kuuluva Solovetski on Pohjois-Venäjän suosituimpia turistikohteita. Saarten vanhat luostarit ja kirkot on restauroitu alkuperäiseen asuunsa, mutta kävijälle ei unohdeta kertoa niistä kauheista vuosista, jolloin saarilla oli aikansa suurin ja kauhein gulag.

Ainoana vapautuksena sieltä oli kuolema, tai jonkun ihmeen kautta selviytyminen. Yksi harvoista vapautuneista oli akateemikko, kirjailija ja humanisti Dmitri Lihachov (1906–1999). Hänen panoksensa BBK:n ja Solovki-Saariston salaisuuksien selvittämisessä on ollut huomattava.

Vuonna 1933 Stalin, Voroshilov ja Kirov seurueineen tekivät juhlallisen matkan vastavalmistuneelle kanavalle. Rakennustöitä koskevassa propagandafilmissä ei mainittu mitään suomalaisten osuudesta rakentajina. Rehabilitoitujen Hugo Paason ja Uuno Ruuskasen jälkeläiset ovat kertoneet, että Hugon poika Toivo ja itse Uuno

Työleirejä Venäjän eurooppalaisessa osassa vuosina 1917–1936

Helmikuussa 1917 kaikki tsaarin poliittiset vangit ja karkotetut armahdettiin. Monet vapautetuista ottivat osaa bolshevistiseen vallankumoukseen, ja pian puolestaan bolshevikit alkoivat lähettää vastustajiaan ja arvostelijoitaan työleireille. Vuoteen 1930 mennessä on laskettu kaikkiaan 750 000 vangin joutuneen CHEKAN eli Neuvostoliiton poliittisen ja turvallisuuspoliisin (myöhemmin OGPU) leireille. Vankien olosuhteet olivat kurjat; Kara-kai-voksilla työskentelevillä jopa kurjemmat kuin tsaarin ajan vangeilla.

olivat Kanavan vihkiäisjuhlan torvisoittokunnassa. Toivon poika, filosofian lisensiaatti Viktor Paaso on julkaissut huomiota herättäneen artikkelin stalinismista, jossa hän myös mainitsee kanavamatkan; Uno Ruuskanen oli kertonut omaisilleen, että jossain vaiheessa kanavamatkan aikana hän oli jokilaivan kannella yrittänyt huonolla menestyksellä saada tulta savukkeeseensa. Stalin-setä oli tullut hätiin, kysyen kohteliaasti, oliko matka ollut miellyttävä.

Miksi Karjalaa on osuvaa kutsua kalmistoksi? Jo kaksikymmenluvun alussa sinne nousivat ensimmäiset neuvostovallan pakkotyöleirit. Tuskin saamme koskaan tietää, kuinka moni jäi sille tielle. BBK:n rakentaminen vei satoja tuhansia ihmishenkä (eri lähteiden mukaan 800 000–250 000). Kirjailija Alexander Solzhenitsyn laskee BBK:n osoittautuneen lähes tarpeettomaksi ja sen hyödyn olleen +/- 0,250: rakennustöiden uhrimäärä oli niin valtava. Uhrien joukossa oli saksalaisia, suomalaisia, puolalaisia ym. kansallisuuksien edustajia.

Talvisodan viralliset menetykset olivat 130 000 henkeä. Suuressa isänmaallisessa sodassa Karjalassa arvioidaan tuhoutuneen 80 000 ihmistä. Karjalasta on tähän mennessä löydetty 285 veljeshautaa, jotka ovat Petroskoissa, Belomorskissa, Kalevalassa (Uhtualla), Voinitsan ja Vuokkiniemen kylissä Uhtuan piirissä, Kontupohjassa, Louhessa, Kiestingissä, Sovporogissa, Karhumäessä, Velikaja Gubassa, Pindushissa,

BBK:n yhdeksännellä sululla, Maaselässä, Kosmojärvellä, Karhumäki-Puudosi tien varrella, Baryshynavolokissa, Kochkoma–Repola tien varrella, Repolassa, Viteleessä, Pitkäranta–Petroskoi tien varrella, Latvassa, Kirovskin rautatieaseman Ramenskin läheisyydessä, Kuopismaalla ja Loimolassa, Suojärven piirissä. On virallisesti tunnistettu, että nämä tiedot eivät ole täydelliset.

Vuonna 1997 löydettiin suomalaisten sotilaiden joukkohauta Muurmannin radan varresta Vienan-Karjalasta. Suomalaiset hautasivat kahteen joukkohautaan yhteensä lähes 70 kaatunutta, kun sotilaat olivat joutuneet venäläisjoukkojen saartamiksi. Hyökkäyssota päättyi Kiestingissä elokuussa 1941. Suomalaisjoukot kärsivät raskaita tappioita, ja viimeisessä vetäytymistaistelussa kaatuneet 51 sotilasta jouduttiin jättämään kentälle hautaamatta. Tämän surullisen tapahtuman luin lokakuussa 1997 Työmiehestä. Suomalaisten ja venäläisten maallisten jäännösten etsinnät jatkuvat edelleen.

Ottaen huomioon Karjalan väestön ja pinta-alan, uhreja oli hyvinkin yhtä paljon kuin toisessa maailmansodassa raskaimmin kärsineillä alueilla Euroopan puoleisessa Neuvostoliitossa.

Kaunis Karjala!

XIII Yhteenvedo

Aika on leppymätön. Emme voi aloittaa alusta. On kulunut yli kahdeksankymmentä vuotta siitä, kun Venäjällä alkoi sosialismin epäonnistunut kokeilu. Vuosi 1917 ei jäänyt huomaamatta keneltäkään. Entisen tsaarinvallion uutta kehitystä seurattiin kaikissa maissa. Neuvosto-Venäjälle, sitten Neuvostoliittoon, ryntäsi eri puolilta maapalloa innostuneita ihmisiä, jotka halusivat ottaa osaa tähän ainutlaatuisen historialliseen mahdollisuuteen rakentaa yhteiskunta, jonka teorian olivat luoneet Marx, Engels, Lenin ja heidän kannattajansa. Tulokkaiden joukossa oli myös liikemaailman edustajia, jotka etsivät mahdollisuuksia liikevoittoon kehittyvässä yhteiskunnassa. Joukossa oli skeptikkoja, jotka eivät uskoneet kokeen onnistumiseen, mutta jotka halusivat varmistua oman pessimistisen käsityksensä oikeellisuudesta ja halusivat siksi olla paikalla. Tähän ryhmään kuuluivat lukuisat konservatiiviset lehtimiehet, jotka painottivat kaikkia epäonnistumisia, joita riitti yllin kyllin. Oli myös uteliaita, jotka halusivat omin silmin nähdä, ”miten äijän käy”. (Ymmärtävä ja siloteltu kuva ”epäonnistuneesta sosialistisesta kokeilusta” on pitkälti jälkisyntyinen. Bolševikkien (= enemmistöläisten) vallankumous oli todellisuudessa pienen demokratian periaatteita kunnioittamattoman vähemmistön vallankaappaus tappiollisesta sodasta kärsivässä sekasortoisessa ja vanhoillisessa maassa. Se, että ”vallankumousta” seurasi vuosikymmeniä kestänyt terrori, ei ollut sattuma, eikä työtaturma. Todellisuudessa kumouksen kantavat voimat (Lenin etunensä) olivat moraalisia hirviöitä, alkeellista roskajoukkoa, jota lukuisat hyväuskoiset – niin kotimaassa kuin ulkomaillakin – erehtyivät seuraamaan. *Toim. huom.*).

Myötämielisiä siirtyi Venäjälle sankoin joukoin Suomesta, Puolasta, Saksasta, Tšekoslovakiasta, Unkarista ja Baltian valtioista, useimmiten loikkaamalla, harvemmin laillisia teitä. Amerikansuomalaisten hyvin organisoitu värväminen ja siirtyminen Neuvostoliittoon oli ainutlaatuinen ilmiö. Toimintaa johdettiin Neuvostoliitosta, ja sitä varten perustettiin Karjalan Teknillisen Avun Keskus (KTA) New Yorkiin ja Torontoon, ja jonkun verran myöhemmin Siirtolaishallinto Karjalan pääkaupunkiin Petroskoihin. Jo ennen värväystä oli Yhdysvalloista ja Kanadasta tullut suomalaisia siirtolaisia, jotka olivat perustaneet menestyviä kalastus- ja maatalousosuuskuntia.

Amerikansuomalaiset siirtolaiset olivat antaneet tuntevan panoksen Yhdysvaltojen ja Kanadan talouteen metsätyömailla, kaivoksissa, rautateillä ja maataloudessa. Enemmistö heistä oli päässyt jaloilleen ja luonut itselleen ja perheelleen turvaton tulevaisuuden uudella mantereella. Amerikan kriisivuodet lisäsivät radikaalikiikkoa sosialismin puolesta. Monet unohtivat lännessä niitetyt voitot ja innostuivat siirtolaisuudesta neitseelliseen ihmemaahan.

Isäni ja hänen toverinsa eivät voi palata Tuonelasta ja pyytää anteeksi kaikkia niitä kärsimyksiä, jotka lankesivat heidän itsensä ja tuhansien muitten osaksi. Heidän us-

konsa sosialismin voittoon oli horjumaton. Älkäämme muistelko pahalla näitä arvokkaita ja epäitsekkeitä ihmisiä.

Miljoonien neuvostokansalaisten joukossa vajaan tuhatta amerikansuomalaista oli vain tippa meressä, mutta heidän vaiheidensa kautta voidaan nähdä kaikki ne traagiset tapahtumat, jotka koskivat kaikkia Neuvostoliiton kansoja, ennen kaikkea vähemmistökansoja: laittomat vangitsemiset ja teloitukset, perheitte karkotukset ja häätämiset kodeistaan, äidinkielen likvidointi, työpaikkojen menetys, evakkomatkat, työarmeijat, palautettujen sotavankien sulkeminen Neuvostoliiton vankiloihin, ja miljoonien nälkäkuolemat, joista kärsi eniten Venäjän vallankumouksen jälkeen itsenäisyyttä tavoitellut Ukraina. Siirtolaiset tekivät työtä rehellisesti, taipumustensa ja mahdollisuuksiensa mukaisesti. Heidän työnsä kantoi hedelmää, mutta – oli sato mikä hyvänsä – se tuli epäinhimillisen korkealla hinnalla.

Kun 1960-luvun alusta lähtien Neuvostoliitossa alkoi käydä ulkomaalaisia vieraita, moni seikka sai heidät haltioihinsa: matalat vuokrat ja hinnat, maksuton koulutus ja lääkkeet, palkalliset lomat, ilmainen terveyden- ja sanatoriohoito. He eivät tienneet, että siitä oli maksettu miljoonia ihmishenkiä. He eivät ajatelleet, mitä maksoi hirmuinen armeija, jota kansan varoilla pidettiin yllä. He eivät tienneet mitään siitä uudesta nomenklatura-luokasta, joka päällikköinä kokeili, minkälaista kommunismissa oli elää. Siitä vain laskettiin leikkiä, että täytyyhän sitä kokeilla, että tiedettäisiin, kannattiko sinne kansaa viedä.

Ei voi olla vertaamalla niitä saavutuksia, joita Skandinavian maat – Suomi niihin luettuna – ovat saaneet aikaan tervejärkisellä politiikalla, joka on voittanut kansan täyden luottamuksen ja kannatuksen. Tämän politiikan keskipisteenä on huoli ihmisestä, ihmisoikeudesta. Lännessä tästä systeemistä käytetään nimitystä ”welfare states” (hyvinvointivaltiot), joihin maailman rikkain valtio Yhdysvallat ei kuitenkaan kuulu. Haluan uskoa, että Pohjoismaat löytävät ulospääsyn nykyisistä vaikeuksistaan. Yhdysvaltojen vakavat varjopuolet koulutuksessa, terveydenhuollossa, sosiaalihuollossa ja muilla aloilla ovat ilmeiset!

Yksi ensimmäisistä vuonna 1989 Duluthista saamistani kirjeistä tuli eräältä papilta, jossa tämä antoi hurskaita ohjeita: ”Älä luovu kommunismista. Se on Jumalan haave maailmasta”. Emmekö huomaa päivä päivältä yhä selvemmin, että tämä haave oli johdossa oleville kommunisteille vain väline oman aseman pönkittämiseen? Haaveena kommunismi on kaunis idea, mutta mitä toivatkaan mukanaan kaikki ne kommunistit, jotka eri maissa pääsivät johtaviin asemiin? Paradoksaalisesti voidaan todeta, että kommunismi on utopistinen ihanne, mutta valtaan pyrkivät ja valtaan päässeet kommunistit vastenmielisiä.

Maailma on muuttunut mutta ihminen ei niinkään! Aina vain syvenee kuilu, joka eristää työkeän individualismin kollektiivisesta olemassaolosta ja toiminnasta. Tätä kuilua syventää entisestään rikkauksien himo ja ahneus: köyhälistö kasvaa sitä mukaa kun ilmestyy uusia miljardeja ja miljardöörejä, eikä rikkaiden joukosta löydy montakaan Ted Turneria tai George Sorosta, jotka ovat olleet teoillaan valmiita auttamaan arvokkaiden päämäärien saavuttamisessa. Venäjän uunituoreet miljonäärit eivät halua kuullakaan kansan yhä syventymästä huutavasta pulasta.

Toivokaamme, että jokainen yhteiskunnallinen koe rikastuttaisi lopulta ihmistä, ihmiskuntaa. Kumpu historiantuntemus auttaisi meitä erottamaan hyvän ja pahan, kasvattamaan edellistä, lieventämään jälkimmäistä. Kuitenkin ihminen pyrkii pitämään pinnalla miellyttävät muistot, hautaamaan menneisyyden tragediat ja onnettomuudet, liian raskaat muistaa. Vallanhimoiset poliitikot pyrkivät pyyhkimään kansakunnan muistista rikokset, jotka lopettivat miljoonien syyttömien elämän. Täällä Amerikassa on monia, jotka eivät tiedä Neuvostoliiton uhreista, ja monia, jotka eivät usko Hitlerin Saksan *holocaustin* koskaan tapahtuneen. Vaarallisia aukkoja yleissivistyksessä!

Venäjän tämänpäiväinen vakava taloudellinen tila on tunnettu. Sikäläiset kommunistit käyttävät hyväkseen väestön luonnollista kaipausta turvalliseen elämään. Mielensoiutuksissa liehuvat taas punaiset liput ja Leninin ja Stalinin muotokuvia kannetaan korkealla. Kommunistijohtaja Gennadi Zjuganov lupaa valoisa tulevaisuutta ja väittää, etteivät nykyiset kommunistit ole samanlaisia kuin ennen. Siinä hän on aivan oikeassa. Ennen valtion omaisuutta hallinneet kommunistit, jotka ovat nyt päässeet yksityisomistuksen makuun, yrittävät nyt sitä, mihin Gorbatsov ei pystynyt: kommunismin ja markkinatalouden yhdistämiseen...

Kommunismien epäonnistumisesta ei ole otettu opiksi, ei Venäjällä, eikä muuallakaan. Eivät Leninin, Stalinin ja Hitlerin, Maon ja Ceaucescun, Pol Potin ja Ho Shi Minin taikka Castron uhrin nouse haudoistaan kertomaan pettymyksistään. Harva joukko uusimman ajan historiassa on tullut niin katkerasti petetyksi, kuin neuvostojen maata rakentamaan ja kehittämään lähteneet itsepäiset amerikansuomalaiset, joita niin raskaalla kädellä sakotettiin. Tuskinpa yksikään heistä näki edes painajaisuisiaan, millaiseksi sosialistinen isänmaa oli aikain saatossa kehittynyt.

En pidä vaino- ja sotauhreista saamiini tietoja lopullisina, mutta uskon, että pyrkimykset uhrien määrän vähättelemiseen lännessä voidaan tehdä tyhjiksi tutkimalla jokaisen hävinneen kansalaisen kohtalo ruohonjuuritasolta alkaen. Toivottavasti joskus löytyy tutkijoita ja varoja tähän vaikeaan ja erittäin kalliiseen hankkeeseen.

Tässä ovat vuosien varrella poimitut todelliset tiedot Neuvostoliittoon suuntautuneesta Pohjois-Amerikan suomalaisesta siirtolaisuudesta. Numerot muuttuvat vähän kerrassaan lisätietojen myötä:

Neuvosto-Venäjälle/Neuvostoliittoon saapuneet	5789
Yhdysvaltoihin, Kanadaan ja Suomeen palanneet	1417 *
Vuosina 1933–1935 tapahtuneita luonnollisia/ tapaturmaisuuksia kuolemia	77
Vainovuosien menetykset	1006
Sotavuosien menetykset	272

* Tähän lukuun eivät kuulu nykyajan paluumuuttajat.

Vaino- ja sotauhrien joukossa on 311 USA:ssa/Kanadassa syntynyttä; kymmenistä ei ole vielä löytynyt mitään tietoja. Etsintää on jatkettava.

On kulunut 11 vuotta siitä, kun aloitin amerikansuomalaisten etsinnän. Jos olisin arvostellut neuvostoelämän synkkiä puolia vain ulkomaalaisten keskuudessa, ei mi-

nulla olisi ollut moraalista oikeutta tutkimuksiini ja kannanottoihini. Olin NKP:n jäsen vuodesta 1960 vuoteen 1990, jolloin jätin eroanomukseni puolueelle, johon en enää uskonut. Kuitenkin olin kokouksissa jo kauan ennen Gorbatsovin aikaa peräänkuuluttanut keskustelua elämämme varjopuolista. Vetoomuksiani oli aina seurannut hiljaisuus, joskus tuskin huomattava päännyökäytys, selkääntaputuksia kokouksen jälkeen. Glasnost ei ollut hävittänyt pelkoa.

Työni ansio lienee ollut erityisesti siinä, että sadat amerikkalaiset ovat kauttani joko löytäneet omaisiaan, tai päässeet vihdoin perille heidän surkeasta kohtalostaan. Näitten amerikkalaisten joukossa on ollut sellaisia, jotka ovat iloinneet, hillitysti, jotkut jopa riemukkaasti. Kahdessa tapauksessa sain kuulla: ”Piru heidät peritköön!”

Kunpa jälkeläisemme tekisivät oikeat johtopäätökset vaikeista kokemuksistamme, eivätkä sulkeutuisi itseensä, löytämättä ulospääsyä tuhoisasta vihastaan. Toivottavasti kommunismin lupaukset eivät enää saa ketään lumoihinsa, eivätkä vie rehellisiä ihmisiä harhaan tai hautaan. Toivottavasti tyrannien aika loppuu ja todellinen demokratia vie voiton myös paljon kärsineessä Venäjän maassa, entisessä Neuvostoliitossa.

Lyhenteitä

BBK	Vienanmeren – Baltian kanava		
KP arkisto	entinen kommunistipuolueen Karjalan arkisto, nykyään GAOPDF		
KT	Karjalan tasavalta		
KTA	Karjalan teknillinen apu (New Yorkissa ja Torontossa)		
PK	punakaarti, punakaartilainen		
SAL	Swedish-American Line		
SSA	Suomen sota-arkisto		
SU	sotauhrilista		
Tseka, GPU (OGPU), NKVD, MVD, MGB, KGB, FSB	Neuvostotasavallassa eri aikoina käytettyjä turvallisuuspoliisin nimen lyhennyksiä		
Tsekist	turvallisuuspoliisin agentti		
UL	uhrilista		
VKP (b)	Venäjän kommunistipuolue (bolshevikit)		
USA:n osavaltiot:			
AK	Alaska	NH	New Hampshire
AZ	Arizona	NJ	New Jersey
CA	Kalifornia	ND	North Dakota
CT	Connecticut	NY	New York
DW	Delaware	NW	Newark
IL	Illinois	OH	Ohio
LI	Long Island	OR	Oregon
LS	Lousiana	PA	Pennsylvania
MA	Massachusetts	RI	Rhode Island
MD	Maryland	SD	South Dakota
ME	Maine	VT	Vermont
MI	Michigan	WA	Washington
MN	Minnesota	WI	Wisconsin
MT	Montana	WY	Wyoming

Amerikansuomalaisia stalinismin uhreja Venäjällä (UL)

Suurin vaikeus tämän listan laatimisessa on ollut amerikansuomalaisten erottaminen suoraan Suomesta saapuneista siirtolaisista. Yksikään dokumenttikokoelma ei ole täydellinen. Tekijä on käynyt läpi useamman selvittääkseen, kuuluuko kyseinen henkilö amerikansuomalaisiin vai ei. Heitä on löytynyt kymmeniä, jopa loikkareidenkin joukosta. Luettelosta myös löytyy henkilöitä, joita ei ole kirjoissa. Tällöin tapahtunut vangitseminen on omaisten tai vähintään kahden todistajan vahvistama. Näihin uhreihin kuuluvat pääasiallisesti Kylväjä-, Työ-, Säde- ja Mullistaja-kommuunien maatalouden uurastajat sekä Sementti-1, -2 ja -3 Nizhni Novgorodiin ja Novoje Sormoviin Amerikasta saapuneet autoteollisuuden rakentajat. Listasta löytyy myös nimiä vangi- tuista, joista ei enää ole jäljellä kuin muisto: Aarnio, Astikainen, Nikkonen ym.

A-albumi numeroineen – merkintä tuomiosta. A-merkinnöissä on usein kysymysmerkki, sillä lopullista tietoa ihmisen kohtalosta ei ole. Useassa albumissa on tieto vuodesta, jolloin siirtolainen saapui Venäjälle. Tästä tiedosta on ollut suuri apu.

P-protokolla numeroineen tai P-ark (protokollan arkistonumero) – ovat merkintöjä tuomion täytäntöön panosta tai vaihtamisesta. Syntymävuottaseuraa protokollissa mainitut teloituspäivä ja paikka. Näissä tapauksissa ilmoitetaan myös protokolla N, sillä Sandarmohia lukuunottamatta ei vielä ole virallisia tietoja muista joukkohaudoista. Pidän itsestään selvänä, että kun tulevaisuudessa virallisesti ilmoitetaan uusista joukkohaudoista, voi löytyä eroavaisuuksia ja uusia nimiä. Näin kävi protokollien ja Sandarmoh-listojen vertailussa. Kontupohjaa ei yleensä mainita teloituspaiikkana, vaikka siellä vangittujen suomalaisten määrä on suurin.

Kirjoissaniilmaisoin epäilykseni siitä, ettei kaikkiin virallisiin papereihin voi luottaa. Todistuksia oli jo muutenkin, lisää löytyi Tsukhinin tutkimuksista.

Asiakirja F/P 4641. (Kirjaimet ja numerot vaihtelevat.) Luetuista henkilökohtaisista asiakirjoista on löytynyt joidenkin uhrien nimiä.

91/1 Carelia-julkaisu (vuosiluku/numero) – merkintä tuomiosta ja rehabilitoinnista. Sitä ei mainita silloin, kun kysymys on Sandarmoh-joukkohautalistoissa julkaisuista nimistä, sillä kaikki siellä haudatut ovat rehabilitoituja uhreja. Sandarmoh-tiedot on otettu Karjalan Sanomista (lokakuu, 1997). Jos kyseessä olevan henkilön vankilatuomion suorittamisesta ei ole tietoa, kuolinvuosi on merkitty kysymysmerkillä. Carelia-julkaisuista vielä yksi huomautus: teloituspäivästä ja paikasta ei mainintaa siksi, ettei protokollista useimmiten löytynyt nimiä, sillä heti Stalinin kuoleman jälkeen perheet olivat saaneet rehabilitointipaperit vastauksena kyselyihinsä ensimmäisen aallon oikeudenmukaisuuden palauttamisessa.

P-sk ja päivämäärä – Petrozavodsk-lehden julkaisema lista rehabilitoiduista uhreista. 1 merkitsee kuolemantuomiota, 2 vankilatuomiota. Ei ole teloituspäivää eikä paikkaa.

”Kal. Komm.” – Kalevalan piirilehti ”Kalevalan kommunisti”.

”Kiest. Komm.” – Kiestingin piirilehti ”Kiestingin kommunisti”.

* osoittaa, että vaikka oli 2 kategorian tuomio, ko. henkilö ammuttiin.

SH – Siirtolaishallinnon dokumentit ovat kolmea lajia: a/viisumien myöntäminen; b/työpaikkojen määrääminen (muutamissa on myös henkilötietoja) Amerikasta saapuneille v.v. 1931–1933; c/amerikkalaisen siirtolaisryhmän saapuminen Karjalaan.

KP-ark. – entinen Venäjän kommunistipuolueen Karjalan Puoluearkisto. (Nykyään nimellä GAOPDF).

PK – entinen punakaartilainen, joka pakeni Amerikkaan pelastuakseen vainoista ja sieltä matkusti Venäjälle. Tiedot KP-ark:sta.

Tietoja puuttuu ja epäilemättä henkilöitä on sen takia jäänyt pois listasta, tai on virheitä, joita voi korjata vain lukijoiden avulla.

Tekijä ei ole käyttänyt venäjänkielisiä nimimuotoja, joita venäläislähteissä käytetään. Syynä on se, että papereista, esim. laiva- ja viisumilistoista ja etenkin sadoista omaisten kirjeistä ja keskusteluista, on löytynyt suomen- tai englanninkielinen kirjoitusmuoto. Eroavaisuudet ovat mahdollisia, esim. englanninkielinen John saattaa olla Juho, Jaakko, Jussi, Johan tai Johannes. Lisävaikeuksia tuotti myös se, että Amerikassa ei käytetä isännimeä. Se olisi auttanut saavuttamaan varmuuden siitä, kenestä on puhe, sillä samannimisiä on useita: Virtanen Juho, Mäki Oskari, Korhonen Jaakko ym. Useimmiten vaimot seurasivat miehiään Venäjälle myöhemmin. Jos samannimisiä on ollut useampi, on vaikeata tietää, kenestä on kyse. Epäilen, että vangittuja naishenkilöitä on sen takia jäänyt pois.

Olen tunnollisesti yrittänyt parhaani, tyydytyksen tunne on silti vajanainen. Olisin kiitollinen jos huomautuksenne tulisivat kirjallisessa muodossa Siirtolaisuusinstituuttiin (Piispankatu 3, 20500 Turku) merkittyinä ”Vaeltajat”.

- AAKKO, Iisak Antinp., 1906–1938; s. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/1; SH: Kanadasta 1931.
- AALTIO, Arvid Johanneksenp., 1892–?; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/1–10 v. tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta 19.08.1931. (Kts. SU Aaltio Reino.)
- AALTO, Toimi Kallenp., 1913–11.02.1938 Sand.; s. USA:ssa, Redgranite, WI; Vilga, autonkuljettaja; 3-henkinen perhe USA:sta 29.08.1931; hänen isänsä
- AALTO, Kalle Kustaanp., 1885–?; s. S., Kaukolainen; vang. Uhtualla 1938; asiakirja F/P 4641.
- AALTO, Matti Henrikinp., 1889–vang. Petr.1937; s. S.; Petroskoi, rakennustyöläinen; USA, Cleveland, OH 3-henkinen perhe 15.05.1931. (Tieto perheeltä.)
- AALTO, Hjalmar Viktorinp., 1890–1938; s. S., Kiikki, Turku-Porinl.; Rukajärvi, ajuri; 91/1; 4-henkinen perhe USA:sta, MN, 02.04.1932. (Kts. SU Aalto Ernest.)
- AALTO, Leo Elis Fransinp., 1912–04.10.1938 Kemi; s. S. Rauma, Turku-Porinl.; Tunkua. metsuri; P-14; Kanadasta 5.10.1931.
- AARNIO, ?; 4-henkinen perhe (Mari, Taimi, Aili-kuolleet evakossa) Työ-kommuuniin USA:sta 1931. Perheenpää vang. kommuunissa. Tiedot entisten kommuunin jäseniltä.
- AALTONEN, Mauno Juhonp., 1904–1938; s. S. Turku-Porinl.; Matrosa, metsuri; 91/1; Kanadasta: 26.03.1932.
- AALTONEN, Väinö Vilhonp., 1906 – 10.02.1938 Sand.; s. Rautaskorpi, Hämeenl.; Vilgan koneaseman työläinen; USA:sta 10.12.1931.

- AHO, August (Kusti) Kustinp., 1889 (1884?)–08.10.1938, Petr.; s. S. Pyhäkoski, Oulunl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/1; P-16; USA:sta 29.10.1931.
- AHO, Kalle Kustinp., 1889–08.10.1938, Petr.; s. S. Pyhäkoski, Oulunl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/1; P-16; USA:sta, MA, 29.10.1931, (10.11.1931?)
- AHO, Leo Oskarinp., 1912–21.09.1938 Petr.; s. S., (USA?); Petroskoi, maalari; 91/1; P-3; USA:sta 03.10.1931.
- AHOKAS, Elis Antinp., 1883–1938; s. S. Ylivesi, Viipurinl.; Säde-kommuuni, Aunus; 3-henkinen perhe Kanadan Kobaltista 1926; syyttömyyspaperit kotimaassa asuvaltatyttyärellä.
- AHOLA, Leonard Juhonp., 1903–1937; s. S.; Rukajärvi, työnjohtaja; 91/1; USA:sta 16.12.1931.
- AHOLA (Ahtela), Albert Juhonp. 1893–1938; s. USA:ssa, Eagle River, WI; Matrosa, metsuri; 91/1; perhe palasi Amerikkaan.
- AHTI, Jukka Samulinp., 1897–1938, s. S., Kotka; Petroskoi, Onegan tehdas; 91/4; 2-henkinen perhe USA:sta 1.08.1931.
- ALAKATILA, August Antinp., 1896–28.01.1938 Petr.; s. S. Järvenk., Oulunl.; metsuri Segezhan piirissä; 91/1; P-5; Kanadasta 17.01.1932.
- ALALANKOSKI, Vilho Eemelinp., 1905–1.10.1938, Kemi; s. S. Kehniö, Turku-Porinl.; Uhtua, työläinen; P-6; A-23; Kanadasta 1932.
- ALANEN, Erkki Juhonp., 1900–1938; s. Tampere; Karjalanauto; P-sk, 11.03.1994: 1. kategorian tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta, Baltimore, MD, 18.06.1932. Pls. palasi Amerikkaan.
- ALHAINEN, Niilo Jaakonp., 1896–28.1937 Sand.; s. S. Koinasto Vaasanl.; Interposjok, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.10.1933. Niilon papereissa maininta hänen pls. LOKASAARI Lilly vang.; hän vap. piakkoin, kuoli evakossa.
- ALHO Karl Wilhelmip., 1895–22.09.1938 Petr.; s. S. Karkuu, Turku-Porinl.; Petroskoi, huonekalutehtaan työläinen; P-12, 2-henkinen perhe Kanadasta 12.11.1931.
- ANDERSON, Antti Antinp., 1878–1940; s. S. Ankkala, Oulunl.; Ankkala; Kontupohja, rakennusmestari; 91/1; 3-henkinen perhe USA:sta, Astoria, OR, 19.08.1931.
- ANDERSON, Evert Johanneksenp., 1889–1937; s. S.; vang. Leningradissa; 91/2; pls.
- ANDERSON, Olga Erkinp., 1890–1932; s. S.; vang. Leningradissa v. 1932; 91/4; heidän poikansa
- ANDERSON, Olavi Evertinp., 1914–1932; s. S.; vang. Leningradissa v. 1932; 91/4; 4-henkinen perhe Kanadasta 10.12.1932.
- ANDERSON, Tauno Matinp., 1916–1938; s. USA:ssa, Ashtabula, OH; Novorossiiskin kaupungista Karjalaan; Repola, konemekaanikko; 91/1; A-8: 2-henkinen perhe USA:sta 1931.
- ANTTILA, Iisak; 1883–?; s. S., Kurikka, Vaasanl.; Brookston, MN, 21.04.32. USA:han palanneitten samanpaikkakuntalaisten tietojen mukaan vang. Venäjällä v. 1938.
- ANTTILA, Jalmari Iisak Erikinp., 1900–1938; s. S. Sippola, Viipurinl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/1; 3-henkinen perhe USA:sta, 1.08.1931.
- ARBELIUS Antti ja Marin 4-henkisestä perheestä ei ole muuta kuin suulliset tiedot perheen pään vangitsemisesta. USA:sta, Negaunee, MI, 1931. (Etsintäni jatkuu ja pikku hiljaa tulee vastauksia.)
- ARKILANDER, Antti Antinp., 1889–28.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/1; P-12; 3-henkinen perhe USA:sta 1931; hänen poikansa
- ARKILANDER, Werner Antinp., 1914–14.10.1938, Petr.; s. USA:ssa; Kontupohja, ajuri; 91/1, P-27.
- ARONEN, Kalle Kallenp., 1894–21.09.1938. Petr.; s. S. Tampere; Petroskoi, ajuri; P-1; KTA:n (New York) toinen johtaja; 2-henkinen perhe USA:sta 10.11.1931.
- ASTIKAINEN, Onni Nikodemuksenp., 1897–?; s. S., Kotka; PK, USA:han 1923; työtovereiden tietojen mukaan vang. Onegan tehtaalta; USA:sta, Springfield, VT, 11.12.1930.

- AUTIO, Oskari Antinp., 1887–3.10.1938, Kemi; s. S. Jokik., Vaasanl.; Uhtua, työläinen; P-10; 3-henkinen perhe USA:sta 25.05.1933; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SU Autio Sulo.)
- AUTIO, Juho Antinp., 1886–(suullinen tieto palaamisesta USA:han); Petroskoi, maataloustyöläinen, 91/1, 3 v. tuomio; USA:sta 1933
- BALANDIS (o.s. Lehtonen), Elsa Aukustint., 1924–elää Petr.; S. Kanadassa, Kirkland Lake; vang. Petr. 1938, vap. 3 v. jälkeen; (Kts. UL Lehtonen August.) Syyttömyyspaperit Elsalla.
- BECKMAN (Backman), August Kustaanp., 1891–04.10.1938, Kemi; s. S. Kuhmo; Uhtua, työläinen; 91/2; P-13; 3-henkinen perhe USA:sta, Iron River, MI, 19.01.1932. Pls. palasi Amerikkaan.
- BELMAN, Karl Aukustinp., 1887–?; s. S. Tornio; Uhtua, mekaanikko; A-2: Kanadasta 1922. (Kts. SU Belman Olavi.)
- BIRCH (Koivu?), Emil Justaksenp., 1903–1938; s. S. Uusikirkko, Turku-Porinl.; Petroskoin voimalaitos, insinööri; P-sk 22.04.1994: 1. kategorian tuomio; Kanadasta 4.12.1931.
- BJÖRBACKA, Aleksanteri Heikinp., 1904–02.10.1938, Rukaj.; s. S. Jokik., Evijärvenp.; Ondozero, metsuri; P-11; SH: 3-henkinen perhe USA:sta 1931.
- BJÖRKLUND, Adolf, 1878–22.04.1938, Sand.; s. S. Pulkkila, Vaasanl.; Kannussuo, metsuri; 2-henkinen perhe USA:sta, WI, 28.03.1932.
- BJÖRN, Eino Antoninp., 1911–10.02.1938, Sand.; s. USA, Angora, MN; Vilga, mekaanikko; 7-henkinen perhe USA, MN, 03.10.1932; hänen veljensä
- BJÖRN, Onni Antoninp., 1915–k. Kargopolin vankilassa; s. USA, Angora, MI; Leningradin teatterikoulun oppilas; vang. v. 1938; tiedot vankilasta palanneelta Carl Warwickilta. (Kts. SU Björn Sulo)
- BJÖRNINEN, Otto Juhana; 1887–1938, vang. Muurmannin alueella; s. S. Mikkelinl.; 3-henkinen perhe USA:sta, Waukegan, IL, 16.09.1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- BLOM (Bohm, Bum), Kaarlo Matinp., 1894–?; s. S.; Petroskoinleipätehdas, kirvesmies; 91/2: 5 v. tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- BROMSI, Juho Juhonp., 1907–28.12.1937, Sand.; s. S. Suojärvi; Petroskoi, Karelles, mekaanikko; A-1: Kanadasta 1933.
- *BRUNILA, Wilho Aukustinp., 1903–11.02.1938, Sand.; s. S. Kyminl.; Kontupohjan tiilitehtaan työläinen; SH: 2-henkinen perhe Kanadasta 1932. A-12: 2 kat. tuomio. (Kts. Christer Boucht. Karjala kutsui.)
- COPPER, Allan Hermanninp., 1915–?; s. USA:ssa, New York, NY; Petroskoi, työläinen; vang. 1938, tiedot työtovereilta.
- COPPER, Sally Hermannint., 1914–?; s. USA:ssa, New York, NY; Petroskoi, konttoristi; vap. sairaana, oli mielihäiriöitä, virallisia tietoja ei löytynyt; 4-henkinen perhe USA:sta 07.03.1932.
- CORGAN, Oskar-Friedrich Kaarlonp., 1887–09.01.38 Sand.; s. Ruotsissa, Norboteninl., Nikkala; Uhtua, kirjakaupan johtaja; kolmas ja viimeinen KTA (New York) johtaja; 5-henkinen perhe USA:sta 04.04.1934.
- DAHLMAN, Kauko Evertinp., 1918–1938; s. USA:ssa, Roberts, Montgomery, NY; Kontupohja, ajuri; 91/3; 6-henkinen perhe USA:sta 2.05.1932. (Kts. SU Dahlman Tenho.)
- DAHLBERG, Olavi Henrikinp., 1914–22.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Spokane, WA; Petroskoi, soittaja; P-2; hänen äitinsä:
- DAHLBERG, Mary, 1892–vang. 1938, vap. 1943; s. S.; siirtyi Suomeen; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 26.01.1932.
- DAHLBOM, Vilho Vilhonp., 1899–03.10.1938, Kemi; s. S. Punola, Turku-Porinl.; Uhtua, ajuri; P-10; 4-henkinen perhe Kanadasta, Toronto, 7.12.1931.

- DAVIDSON, Jaakko Mikonp., 1889–21.09.1938, Kantal.; s. S. Tykkä, Suurjärvi, Oulunl.; Mujejärven piiri, veturinkuljettajan apulainen; 91/3; P-3; 2-henkinen perhe USA:sta, Rock, MI, 2.05.1932.
- DRUGGE, Karl Richard, 1883–?, s. S. Viipurinl., hänen pls.
- DRUGGE Hilma, ?–vang. Moskovassa v. 1938, viimeinen tieto Kazahstanin vankilasta. Heidän poikansa
- DRUGGE, Matti Karlonp., s. 1919–?; s. USA:ssa; vang. Tseljabinskissä v. 1938, tiedot Onni Kauppi-nuoremalta; 3-henkinen perhe USA:n itä-rannikolta Sementti-1 ryhmässä Nizhni-Novgorodiin v. 1931.
- EEROLA, Urho, 1892–?; s. S. Mannila, Vaasanl.; Petroskoin rakennustrustin työläinen; A-17; 2-henkinen perhe Kanadasta 14.12.1932.
- EKHOLM, Arvid Oskarinp., 1908–21.01.1938, Sand.; s. S. Uudenmaanl.; Paatane, apulaisjohtaja; USA:sta, Baltimore, MD, 29.10.1931.
- EKLIN, Heino Kaarlonp., 1890–28.09.1938, Rukaj.; s. S. Vaasanl.; Solomanni, työläinen; 92/6. P-12; USA:sta 1932.
- EKLIN, Matti Kaarlonp., 1880–03.10.1938, Petr.; s. S. Jyväskoskenp., Vaasanl.; Petroskoi, työläinen; 92/6; P-14; USA:sta 1932.
- EKLUND, Frans-Konrad, 1891–?; s. S. Nurmijärvenpää, Uudenmaanl.; Petroskoi, Karjalanauton työläinen; 3-henkinen perhe NY 3.10.1931. (Kts. SU Eklund Maila.)
- ELO, Johan Kustaanp., 1889–21.01.1938, Sand.; s. S. Haapakoski, Turku-Porinl.; Kontupohja, seppä; 4-henkinen perhe USA:sta 29.08.1931.
- ELO, Kerttu Nikolaint., 1901–21.09.1938, Aunus; S. Helsinki; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3; P-4; USA:sta 1934 (KP-ark.).
- ENQUIST, Erkki Rudolf Johanneksp., 1900–1971, vap. 9 kk. jälkeen; s. S. Tampere; 3-henkinen perhe Kanadasta 25.07.1931; perhe palasi Kanadaan; syyttömyyspaperit Kanadassa asuvalla tyttärellä.
- ERICKSON (Palo), Karl Edwardinp., 1899–08.10.1938, Petr.; s. S. Vaasa; Kontupohja, rakennustyöläinen; 92/3; P-16; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 3.10.1931.
- ERKKILÄ, Eino Fridrihinp., 1908–03.04.1938, Sand.; s. S. Kotola, Oulunl.; Matrosa, metsuri; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 1932.
- ERKKILÄ, Saimi Edwardint., 1904–1994, P-3; 10 v. tuomio, vang. 1938; vap. 1958 (vankila ja pakollinen asutus); s. S. Kuopio; SH: USA:sta 1932. Rehabilitointipaperit perheellä.
- ERKKILÄ, Harold Samuilinp., 1904–03.04.1938, Sand.; s. S. Keskiylä, Vaasanl.; Matrosan koneaseman työläinen; Kanadasta 31.10.1931.
- ERNEST (Erni), Kalle Oskarinp., 1895–22.04.1938, Sand.; s. S. Matku, Hämeenl.; Matrosa, metsuri; 3-henkinen perhe USA:sta, Sebeka, MN, 3.10.1931.
- ESKELINEN, Tahvo Otonp., 1900–1938; s. S. Pajusenmäki, Kuopionl.; Matrosa, metsuri; 92/3; 2-henkinen perhe Kanadasta 25.07.1931.
- ESKOLA, Eino Arvidinp., 1917–?; s. USA:ssa, Lebanon; USA:n kansalainen; Petroskoi, rakennustyöläinen; 92/3; 3 v. tuomio. 15.09.1932 USA:sta.
- ESKOLA, Samuel Juhonp., 1882–28.12.1937, Sand.; s. S. Luova, Vaasanl.; Interposjok, ajuri; 4-henkinen perhe USA:sta, MA, 15.05.1931; hänen poikansa
- ESKOLA, Toivo Samuelinp., 1908–26.09.1938, Petr.; s. S. Kirkonk, Oulunl.; Petroskoi, soittaja; P-4; USA:sta 22.06.1933.
- ESKOLIN, August Einar Augustinp., 1894–28.04.1938, Sand.; s. S., Urjala, Hämeenl.; PK, USA:han 1920; Kontupohja, mekaanikko; 3-henkinen perhe USA, Brooklyn, NY, 19.08.1931. (Kts. SU Eskolin Aarre.)
- FAGER-MÄKELÄ, Tauno, 1914–1938; s. USA:ssa, Quincy, MA; 3-henkinen perhe USA:sta 7.03.1932; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. hänen pls. Tenhunen Laila.)

- FILPUS, Elvira Kaarlont., 1888–21.01.1938, Sand.; s. S. Orinmatinp., Huhta; Petroskoi, kotiemäntä; hänen pls.:
- FILPUS, Niilo Onninp. (Ollinp.?), 1880–21.01.1938, Sand.; s. S.; Lohijärven autovarikko, viilari; 4-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 31.10.1933. Lapset palasivat USA:han.
- FINBERG, Väinö Kaarlomp., 1892–10.02.1938, Sand.; s. S. Kolpio, Turku-Porinl.; Petroskoi, kustantamon teknillinen toimittaja; 3-henkinen perhe USA:sta, Superior, WI, 21.04.1932.
- FINNILÄ, William Robertinp., 1908–26.09.1938, Rukaj.; s. USA:ssa, Bruce Crossing, MI; Petroskoi, mekaanikko; P-4; USA:sta 1936.
- FORS, Aili Hermannint., 1897–21.09.1938, Kemi; S. Kalajoki, Oulunl.; (Kalajoelta Venäjälle USA:n passilla); Uhtua, kotiemäntä; 92/3; P-1; hänen pls.:
- FORS, Antti Matinp., 1878–10.02.1938, Sand; s. S. Pohjank., Kalajoki, Oulunl.; Uhtua, työläinen; USA:sta 20-luvun loppupuolella.
- FORSMAN, Kaarlo Juhonp., 1900–9.01.38, Sand.; s. S. Eurajoki, Turku-Porinl.; Interposjolak, metsuri; 4-henkinen perhe Kanadasta, Kirkland Lake, 25.07.1931.
- FORSMAN, Nestor Adolfinp., 1876–?; s. S. Tyrvänk., Turku-Porinl.; Petroskoin maatilän työläinen; A-29; USA:sta, Inwood, NY, 1932.
- FORSTEN, Johan Emelinp., 1898–vang. 1938, vap.; s. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 2-henkinen perhe USA, Cleveland, OH, 15.05.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- FRILUND, Keijo Kustaanp., 1908–23.09.1938, Petr.; s. USA, Chicago, IL; Petroskoin suksitehdas; P-2; 2-henkinen perhe USA:sta 19.08.1931.
- GILBERG, Eino (Einari) Paulinp., 1899–15.05.1938, Sand.; s. S. Iisalmi, Kuopionl.; Uhtua, Pilsamo; metsuri; Kanadasta 14.12.1932.
- GILBERG, Theodor Annestinp., 1891–1938; s. S. Viiala, Hämeenl.; Viiala; Uhtua, työläinen; vang. Uhtualla 1938; USA, Cleveland, OH, 1930; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. ”Red Exodus”, s. 157–162.)
- GILBERG, Levi; vang. Uhtualla 1938 (tieto puolisolta); 2-henkinen perhe USA:sta 08.05.1933; syyttömyyspaperit perheellä.
- GOLBERG, Jussi Juhonp. 1891–08.05.1938, Sand.; s. S. Loukusk., Oulunl.; Uhtua, kirvesmies; 4-henkinen perhe USA, Astoria, OR, 1931; Hänen poikansa
- GOLBERG, Olavi Juhonp. 1917–29.09.1938, Kemi; s. USA, AK; Uhtua, työläinen; 91/3; P-1.
- GRANDEL (Ruohisto), Toivo Viktorinp., 1898–9.01.1938, Sand.; s. S. Tyrvää; Petroskoi, Karjalanauto; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 31.10.1933; perhe palasi Amerikkaan.
- GRANHOLM, Otto; 1890–vang. Petroskoissa 1937; s. S.; USA:sta 11.05.1930; hänen pls.
- GRANHOLM (o.s. Salmela), Aino; 1889–vang. Petroskoissa 1937; USA:sta 1931. USA:sta 16.09.1931. Tiedot vangitsemisesta USA:ssa asuvalta tyttäreltä. (On tehty virallinen kysely.)
- GRÖNHOLM, Väinö Albertinp., 1901–6.03.1938, Sand.; s. S. Turku; Matrosan koneaseman työläinen; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.10.1931.
- GRÖNLUND, Frans Jalmar Kaarlomp., 1893–1938; s. S.; vang. Leningradissa; 91/4; 2-henkinen perhe Kanadasta 29.01.1932.
- GRÖNROOS, Lauri Mauno Juhonp. (Davidinp.), 1905–02.10.1938 Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/3; P-9; 2-henkinen perhe USA:sta 2.07.1932.
- HAAHTI, Martti Oskarinp., 1913–?; s. S., Turku; Karjalanauto, ajuri; 92/3 10v. tuomio; USA, Westerly, RI, 3.11.1932.
- HAAKANA, Antti Antinp., 1903–02.10.1938, Petr.; s. S. Huhterank., Viipurinl.; metsuri Segezhan piirissä; 92/3; P-11; Kanadasta 3.04.1932.

- HAAPANEN, Eero Viktorinp., 1895–?; s. S., Punkalaitunp., Sarkkila; PK, 1920 Kanadaan; Belomorskin piiri, Kolezhma, metsuri; 92/3, 7 v. tuomio; 3-henkinen perhe Kanadasta 23.04.1932. (Kts. SU Haapanen Ensio.)
- HAAPANIEMI, Sylvester Pekanp., 1905–1938; s. S.; asui Kontupohjassa; 92/3; USA:sta 24.03.1932.
- HAAPASAARI, Matti Tanelinp., 1905–1938; s. S.; Petroskoi, Onegan tehtaan työläinen; 92/3; USA:sta 16.09.1931.
- HAAVIO, Kaarlo Kustaanp., 1896–08.10.1938, Kemi; s. S.; Uhtua, metsuri; 92/3; P-16; 3-henkinen perhe USA, Ludlow, VT, 30.09.1933.
- HAHTI Martti Oskarinp., 1913–?; s. S., Turku; Karjalanauton työläinen; 91/3 10 v. tuomio; USA:sta 03.03.1932.
- HAKA, Kalle Kaarlomp. 1901–?; s. S. Petroskoi, lehden toimittaja; 92/3, 5 v. tuomio; USA, SH: New York, NY, 1932.
- HAKALA, Arthur Juhonp., 1889–6.03.1938, Sand.; s. S. Noormarkinp., Sormari; Kontupohja, Suontale, sahanteroittaja; PK-Kanadaan 1924; Venäjälle 1931.
- HAKALA, Artur, vang. evakossa Komi-Permjatskin okrugassa, Visaitskin metsäpunkilla, v. 1943–?; s. S.; alaikäisen poikansa kanssa USA:sta, MI, 30.09.1931.
- HAKALA, Einari Ernestinp., 1912–22.04.1938, Sand.; s. S., Karilevskinp. (?), Koulus; Matrosa, metsuri; Kanadasta 18.09.1931.
- HAKALA, Iisakki Jaakonp., 1898 (1902?)–08.10.1938, Petr.; s. S. Kurikka, Vaasanl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; P-16; USA:sta, Cromwell, MN, 10.11.1931.
- HAKALA, William Juhonp., 1898–08.10.1938, Rukaj.; s. S.; Kontupohja, metsuri; P-17; A-35; 2 kat. tuomio vaihdettu 1:ksi; 3-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- HAKANEN, Karl Erikinp., 1887–02.10.1938, Petr.; s. S. Jousilahti; Shoksa, louhimotyöläinen; P-9; Karl-poikansa kanssa USA:sta, Quincy, MA, 15.02.1932; pls.
- HAKANEN, (o.s. Enquist) Judith Edwardint., 1892–1953, vap. 1948; s. S. Kangassalo, Hämeenl.; USA:sta tyttären kanssa 1934.
- HAKKARAINEN, August Olavinp., 1901–28.12.1937, Sand.; s. S. Viipurinl.; Kontupohjan piiri, Suontale, kirvesmies; USA:sta 24.03.1932.
- HALBERG (Hagberg), Iisakki Hermanninp., 1889–10.10., 1938, Kemi (?); P-9; S. Rovaniemi; Rukajärvi, rautatietyöläinen; 92/3; SH: USA, Chicago, IL 1931.
- HALBERG, Marta Otont., ?–?; P-sk, 13.05.94, 2. kategorian tuomio; s. USA, Cherry, MN; pls. Halberg Arvon seurassa Karjalaan 23.02.1932. Arvosta ei muuta tietoa, kuin Arvon veljen, USA:n kommunistipuolueen sihteerin Gus Hallin, lausunto haastattelussa (Neuvosto-Karjala-lehti 13.03.1981) ”Minunkin veljeni palveli aikansa”.
- HALL, Valde Iisakinp., 1883–26.09.1938 Petr.; s. S. Koskelank., Oulunl.; Taboi Porog, metsuri; 92/3; P-6; 3-henkinen perhe Amerikasta 18.09.1931.
- HALLIKAINEN, Henrik Matinp., 1903–02.10.1938, Petr.; s. S. Kilvakkala; Kontupohja, metsuri; P-9; Kanadasta 30.07.1935.
- HALME, Iivari Iisakinp., 1885–20.01.1938, Sand.; s. S. Kilvakkala, Turku-Porinl.; Äänisenrannan piiri, metsuri; USA:sta, Newberry, MI, 1931.
- HALMELA, Väinö Kaarlomp., 1888–03.10.1938, Kemi; s. S. Närpiö, Vaasanl.; Uhtua; nikkari; 92/3; P-11; 2-henkinen perhe USA:sta 1932; evakkomatkan tehneet hänen pls. HALMELA Hiljan (s.1892, S.) kanssa tiedottivat hänen vangitsemisesta evakossa.
- HALONEN, Väinö Oskarinp., 1906–1938; s. S. Kuopionl.; P-sk 25.03.1994, Petroskoin kirjapainon työläinen; USA:sta Kylväjään 1924; pls. Fanni 03.10.1931.
- HANKA, Eero (Erik) Tuomaksenp.; 1908–02.10.1938, Petr.; s. S. Tuomaksenp., Vaasanl.; Tumban metsätyömaa, metsuri; P-9; 2-henkinen perhe Kanadasta 17.09.1932.

- HANHISALO, Aune-Ilmari Johanninp., 1908–6.03.1938, Sand.; s. S. Hanhilank., Vaasanl.; Matrosa, Metsuri; SH: Kanadasta 1931.
- HANNULA, Andrew Osvaldinp.; 1913–28.12.1937 Sand.; S. New York, NY; Petroskoin voimalaitos, sähkömies; 3-henkinen perhe USA:sta 12.12.1931; vanhemmat palasivat USA:an; pls.
- HANNULA (o.s. Mikkonen), Maija Kallent., 1918–1993; s. S. Pollakkala; Petroskoi, musiikin opettaja; P-17– 10 v. tuomio, piakkoin vapautettiin; (Kts. UL Mikkonen Kalle.)
- HANNULA, Nikolai Matinp., 1902–?; s. S. Paavola, Alajärvi; Sorokan (Bielomorskin) saha; A-8; USA:sta, Angora, MN, 27.10.1931.
- HARHIO, August Werner Erlandinp., 1878–?; s. S.; Aunus, maataloustyöläinen; 92/3; 5 v. tuomio; USA:sta, Frederick, SD, 19.12.1931.
- HARJU, Teodor Ludvig Juhonp., 1887–?; s. S. Turku-Porinl; Kanada 1910; Uhtua, Kannussuo, metsuri; A-12: tuomittu 2. kategorian rangaistukseen; 2-henkinen perhe USA:sta 25.05.1933.
- HARJU, Tuomas Knut Juhonp, 1910–21.09.1938, Petr.; s. S. Keura, Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3; P-3; Kanadasta, Sudbury, 04.12.1931.
- HARJU, Yrjö Aleksanterinp., 1916–?; s. S. Kotkassa; Matrosa, metsuri; 92/3, 5 v. tuomio; kirjoissa merkintä ”isäkin vangittu”; 3-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- HARTOLA (Hautola), Jussi William Matinp., 1887–21.09.1938 Petr.; s. S.; vang. Kontupohjassa; P-1; 2-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- HASALA, Hilja Adamint., 1898–21.09.1938, Petr.; s. S., Hämeenl.; vang. Vilgassa; 92/3; P-1; 3-henkinen perhe USA:sta, MN, 16.09.1931; hänen poikansa
- HASALA, Vilho Walterinp., 1918–17.04.1938, Petr.; s. USA:ssa, Virginia, MN; Paatjärvi. metsuri; 92/3, P-ark-164.
- HAUTALA, Antti Aapelinp., 1899–02.10.1938, Petr.; s. S., Oulunl.; Petroskoin puutavaralanssin työläinen; 92/3; P-10; 3-henkinen perhe USA:sta 31.10.1931:
- HAUTALA, Theodor Matinp., 1910–vang. 1937, vap. 1948; k. Petroskoissa 50-luvulla; S. New York, NY; Petroskoin radioaseman insinööri; P-sk 22.04.1994; 3-henkinen perhe USA:sta 31.10.1931.
- HEIKKILÄ, Eskeli (Kusti) Matinp., 1882–14.10.1938, Petr.; s. S. Heikkilänk., Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-27; USA:sta, Gardner, MA, 30.09.1933.
- HEIKKILÄ, Väinö Heikinp., 1885–11.02.1938, Sand.; s. S. Kestilä, Oulunl.; Rukajärvi, metsuri; SH: Kanadasta 1931.
- HEIKKINEN, Arvid Knuutinp., 1911–1938; S. Kanada, Fort William; Petroskoi, Karjalanauto, ajuri; 92/3; 3-henkinen perhe Kanadasta 10.12.1931.
- HEIKKINEN Jack (Jaakko) Matinp.; 1895–1938; s. S.; Idel. traktorinkuljettaja; 92/3; USA:sta 22.06.1933.
- HEIKKINEN, Kalle Jaakonp., 1883–8.05.1938, Sand.; s. S. Paltamo, Oulunl.; Uhtua, Kannussuo; 3-henkinen perhe Kanadasta, Ladysmith, 20.03.1932.
- HEIKKINEN Tauno Matinp., 1915–1938; s. S.; Matrosa, metsuri; 92/3; Kanadasta 10.12.1932.
- HEIKKINEN, Väinö Erikinp., 1908 – 21.01.1938 Sand.; s. S. Kirkko, Kuopionl.; Vilga metsuri; 2-henkinen perhe USA:sta, Phelps, WI, 19.01.1932.
- HEIKKINEN (Heikkonen), Viktor Kaarlonp., 1898–?; s. S. Viipuri; PK-Amerikkaan v. 1920: jäi pois laivasta; alkoi työuransa Venäjällä Stalingradin traktoritehtaalla, v. 1933 Karjalanautossa; A-12, 2. kategorian tuomio; 3-henkinen perhe Kanadasta 10.12.1931.
- HEIMONEN, Edward-Juho Abelinp., 1887–20.01.1938, Sand.; s. S. Kirkko, Kuopionl.; Petroskoi, rakennustyöläinen; SH: USA:sta 1931.
- HEINILUOMA, Nikolai (Niilo) Oskarinp.; 1898–08.10.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin

- suksitehtaan työläinen; P-16; 4-henkinen perhe Kanadasta 16.09.1931. Hänen poikansa
- HEINILUOMA, Pentti Nikolainp., 1919–21.09.1938, Petr.; S. Kanadassa; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3.
- HEINO, Albin Matinp., 1885–26.09.1938, Petr.; s. S. Uudenmaanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3; P-4; USA:sta, Sugar Island, MI, 19.01.1932.
- HEINO, Frank (Frans Luther) Juhonp., 1887–22.04.1938, Sand.; s. S. Homtula, Hämeenl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 9-henkinen perhe USA, MN, 03.10.1931; 3 perheen jäsentä palasi Amerikkaan; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SU Heino Walter.)
- HEINO, Frans Juhonp., 1876–14.10.1938, Petr.; s. S. Petälänk.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3, P-27; USA:sta 1922.
- HEINO, Kalle Davidinp., 1881–08.10.1938, Petr.; s. S., Viipurinl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; P-16; USA:sta 16.07.1932. PA-ark.: syytön.
- HEINO, Karl (Charlie) Nestorinp., 1915–08.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, paperitehtaan työläinen; P-16; A-36; USA:sta, CT, 02.12.1931. (Kts. SU Heino Eino.)
- HEINONEN, Jalmari Jaakonp., 1908–1938; s. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 92/3; 2-henkinen perhe Kanadasta 03.09.1932; pls. palasi Suomeen.
- HELA, Daniel Emmanuilinp., 1874–26.09.1938, Petr.; s. S. Emmanp., Viipurinl., Emmanp.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3; P-4; 3-henkinen perhe Kanadasta, Rosegrave, 03.07.1932; Hänen poikansa
- HELA, Eero Danielinp., 1913–3.04.1938, Sand.; S. Kanadassa, Rosegrave, Ontario; Uhtua, teknikko metsätoissa.
- HELANDER, August Heikinp., 1898–?; s. S. Tyrvännönp., Suotala, Hämeenl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; A-38; 2-henkinen perhe Kanadasta 3.09.1932.
- HELANDER, Yrjö Niilo Antinp., 1899–20.01.1938, Sand.; s. S., Heinola; Petroskoi, mekaanikko; 2-henkinen perhe USA:sta 2.07.1932.
- HELANDER, Väinö Heikinp., 1896–08.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 92/3, P-17; USA:sta 04.12.1931.
- HELIN, Evert Einar Teponp., 1888–28.12.1937, Sand.; s. Pohjanlahtimäki, Vaasanl.; Uhtua, Kannussuo; ”tunnusti itsensä Amerikan salapoliisin agentiksi”; 3-henkinen perhe USA:sta, Chicago, IL, 04.11.1932.
- HELIN, Vilho Vilhonp., 1898–02.10.1938, Petr.; s. S. Mäntylä, Uudenmaanl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 92/3; P-8; 3-henkinen perhe USA:sta 1931.
- HELMINEN, Aksel Hermanninp., 1909–22.09.1938, Petr.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-2; USA:sta 1931.
- HENDRICKSON, Axel (Aleksanteri) Teponp. (Stepanovich), 1893–10.02.1938, Sand.; s. S. Turku; Petroskoin kirjapaino, paino-osaston päällikkö; A-10; 2-henkinen perhe USA:sta, Brooklyn, N.Y. 1932.
- HENDRICKSON, Juho Matinp., 1886–10.02.1938, Sand.; s. S. Metsälänkartano, Oulunl.; Petroskoi, Karjaanauto, viilari; 92/3; 3-henkinen perhe USA:sta 24.03.1932.
- HENDRICKSON, Oscar S. V.-vang. v. 1949 Kylväjästä, vap. vuosien kuluttua, k. Kylväjässä; 4-henkinen perhe Eden, WA, 1923; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. ”Red Exodus”, s. 59–60; SU Hendrickson Tauno.)
- HENELL, Benjamin Jaakonp., 1905–09.01.1938 Sand.; s. S.; Kiestingin kulttuuritalon toimitsija; SH: USA:sta 03.09.1932.
- HERNESALMI, Nestor Johanneksenp., 1908–11.10.1938, Petr.; s. S.; Paatjärvi, sepä; 92/3; P-15; USA:sta, NY, 30.09.1933.
- HERRALA, Erkki Edward Antoninp., 1896–3.04.1938 Sand.; s. S. Haapavesi, Oulunl.; Solomannin voimalaitos; 3-henkinen perhe USA, Spencer, NY, 14.01.1932; pls. palasi.
- HIETA, Veikko Kallenp., 1914–22.09.1938, Petr.; s. USA:ssa; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-2; hänen veljensä

- HIETA, Reino Kallenp., 1915–10.11.1938, Petr.; s. USA:ssa; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-17; 4-henkinen perhe USA:sta 1931.
- HIETALA, Levi; ?-vang. 1937; s. USA; k. Kolyman keskitysleirillä; 2-henkinen perhe USA:sta 25.02.1932; syyttömyyspaperit pls.
- HIETALA, Oskar Erkinp., 1890–21.09.1938, Petr.; s. S. Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3; 4-henkinen perhe Kanadasta 25.07.1931; perhe palannut Kanadaan, omaa syyttömyyspaperit.
- HIIRONEN, Albert Juhonp., 1914–?; s. USA:ssa, Detroit; A-36: ”laittomasti USA:sta Venäjälle”; P-16: ”kumpaisetkin vanhemmat vangittu” (siis VIRTANEN Antti ja pls.; heitä ei ole kirjoissa); 5 v. tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- HILL, Eino Antinp., 1914–06.03.1938 Sand.; s. Helsinki; Matrosa, mekaanikko; 2-henkinen perhe Kanadasta 01.08.1931.
- *HILL (Mäki), Helen Oskarint., 1917–22.04.1938 Sand.; s. USA:ssa, MN; Uhtua, Kannussuo; 92/3: 10 v. tuomio; USA:sta 1932; hänen isänsä
- HILLI (Mäki), Oskar Henrikinp., 1888–26.09.1938 Sand.; s. S., Marikanskajassa(?), Turku-Porinl.; Uhtua, Kannussuo; USA:sta 16.07.1931.
- HILL, Henrik Heikinp., 1895–22.09.1938, Petr.; s. S. Kerttulanl., Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3; P-2; 3-henkinen perhe Kanadasta 18.09.1931.
- HILL, Otto Matinp., 1890–21.04.1938 Sand.; s. Vesanka, Vaasanl.; Ondozero, metsuri; USA:sta 30.07.1933.
- HILL, Urho, 1884–vang. 1938; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; rappaaaja; 5-henkinen perhe Kanadasta 30.07.1933; tiedot saatu työtovereilta; perhe palasi Kanadaan.
- HILL (Hilli), Victor Juhonp., 1889–22.10.1938, Kemi; s. S. Hapuanl., Tarhovanl.; Uhtua, muurari; 92/3; P-6; 2-henkinen perhe USA:sta, Elo, MI, 25.05.1933.
- HILL, Walfred Aleksanterinp., 1914–22.09.1938, Petr.; S. Kanadassa, Montreal; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/3; P-2; 5-henkinen perhe Kanadasta 3.09.1932.
- HILTUNEN, Jaakko Juhonp., 1881–21.01.1938, Sand.; s. S. Suomussalmi, Oulunl.; USA:sta Knösäs kalastuskommuuniin v. 1922, sieltä Petroskoihin; A-6.
- HILTUNEN, Pekka Juhonp., 1884–21.09.1938, Petr.; s. S. Alapitkänp., Kuopionl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3; 3-henkinen perhe Kanadasta, Ontario, 3.12.1931.
- HILTUNEN, Yrjö; S. V.?–1938; s. S.; vang. v. 1938. 3-henkinen perhe USA:sta Nizhni Novgorodiin Sementti-ryhmässä 1931, sieltä Kauko-itään ja Karjalaan; syyttömyyspaperit perheellä.
- HINTSANEN, Emil Joosepinp., 1898–08.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, metsuri; 92/3; P-16; USA:sta, Jamaica, NY, lokakuussa, 1932.
- HIRVONEN, Eino Jalmarinp., 1903–vang. 1938, vap. 1946, k. 1976; s. S., Kotka; 2-henkinen perhe USA:sta, Duluth, MN, 13.03.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- HOFFREN, Einar Eeronp., 1896–11.02.1938 Sand.; s. S. Euranyl., Kuopionl.; Petroskoi, Suomalainen teatteri, parturi; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.10.1931.
- HOKKANEN, Juho Aukustinp. 1887–15.10.1938, Puud.; s. S. Hankamäki, Kuopionl.; Kiestinki, kirvesmies; P-11; 3-henkinen perhe USA, Baltimore, MD, 28.06.1932.
- HOLMSTEDT, William Pekanp., 1895–03.10.1938; s. S. Paatjärvi, metsuri; P-13; 92/3; Kanadasta 1932.
- HOLOPAINEN, Aaro Ollinp., 1892–08.10.1938, Rukaj.; s. S. Ristovesi, Kuopionl.; Petroskoi (Hiilisuo), maatilan johtaja; P-13; 4-henkinen perhe USA:sta, 1932; hänen poikansa
- HOLOPAINEN, Toivo Aaronp., 1915–08.10.1938, Petr.; s. USA:ssa, Mason, WI; Petroskoi, Onegantehtaan työläinen; P-16; syyttömyyspaperit perheellä.

- HOLTTLI, Olavi Kallenp., 1911–14.10.1938, Petr.; s. S. Vaasa; Petroskoi, soittaja; 91/9, P-27; 5-henkinen perhe USA:sta, New Yorkista 1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- HONGISTO, Väinö Aukusti Kustaanp 1892–14.10.1938, Petr.; s. S. Ruskolank. Hämeenl.; Lohijärvi, autokeskuksen työlläinen; 92/3; P-27; Kanadasta 10.05.1933.
- HONKA, Paavo Antinp., 1898–1942, k. vankeudessa; s. S. Ruovesi; Petroskoi, rakennustyölläinen; 4-henkinen perhe USA, Detroit, MI, 29.05.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- *HONKANEN, Iivari Matinp., 1885–1938; S. Helsinki; Kiestinki, rakennustyölläinen; 92/3; 10 v. tuomio, ”Kiest. Kom.”-lehden mukaan (22.11.1995) ammuttu; A-8: ”tehtailijan poika, vaimo, tytär ja 2 sisarta Amerikassa”; USA:sta 18.06.1932.
- HUHTALA, Erik Erkinp., 1888–08.10.1938, Petr.; s. S. Vaasanl.; Petroskoi, Onegantehaan työlläinen; 92/3; P-17; Kanadasta 31.08.1931.
- HUHTALA, Juho Erkinp., 1883–02.10.1938, Petr.; s. S. Toholampi, Vaasanl.; Shokshan louhimon työlläinen; 92/3; P-8; 2-henkinen perhe USA:sta, Quincy, MA, 7.03.1932.
- HUTTUNEN, Eino Pekanp., 1905–03.10.1938, Petr.; s. S. Sonkajärvi, Kuopionl.; Matrosa, Paatjärvi, metsuri; P-13; 92/3; 2-henkinen perhe Kanadasta 25.07.1931. Voi olettaa olevan hänen pls.
- HUTTUNEN, Lydia Davidint. 1904–22.10.1938, Petr., P-12; S. S., Kuopionl.; vang. Paatjärveltä.
- HUUKI, Kalle Kallenp., 1898–28.12.1937, Sand.; s. USA:ssa, Fairport, OH; Interposjolak, metsuri; 92/3; USA:sta 3.10.1931.
- HUUSKONEN, Abel; s. S.; vang. 1938; 3-henkinen perhe USA:sta, Sebeka, MI, 1931; syyttömyyspaperit omaisilla.
- HYTÄNEN (Hytönen), Iivari Kaarlomp.; 1900–6.03.38 Sand.; s. S. Liimatala, Vaasanl.; Matrosa, seppä; A-15: ”sytytti pajan palamaan”; Kanadasta 31.10.1931.
- HYVÄNEN (Hyvönen), Juho Pekanp., 1903–26.09.1938, Petr.; s. S. Kuopionl.; Interposjolak, metsuri; P-4; A-33: ”HYVÖNEN Hilja (hänen pls.) vang. v. 1938”; 3-henkinen perhe Kanadasta 21.01.1932.
- HYVÄNEN, Lauri Antinp., 1891–06.03.38 Sand.; s. S. Oulu; Latva, mekaanikko; A-15: ”saapui Neuvostoliittoon Amerikan kautta Kanadasta”; 21.01.1930.
- HYVÄRINEN, Antti Antinp., 1885–03.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, louhimotyölläinen; 92/3, P-14; USA, Brush Prairie, WA, 01.09.1932.
- HÄMÄLÄINEN, Eino Heikinp.; 1913–30.09.1938, Aunus; s. USA:ssa, Hibbing, MN; Aunus, autonkuljettaja; P-5; 5-henkinen perhe USA:sta 29.10.1931.
- HÄMÄLÄINEN, Hieska Israelinp., 1881–14.10.1938, Petr.; s. S. Hiitalanp., Viipurinl.; Petroskoin suksitehtaan työlläinen; P-27; Kanadasta 25.07.1931.
- HÄMÄLÄINEN, Matti Davidinp., 1897–22.10.1938, Petr.; s. S. Västringa; Vilga, metsuri; 92/3; P-6; Kanadasta 20.03.1932.
- HÄMÄLÄINEN, Yrjö Abrahaminp., 1889–?; s. S.; Puudosingp., Kersonin metsätyömaa, kymppi; 92/3 (tuomiosta ei mainintaa); 4-henkinen perhe USA, Waukegan, IL, 23.02.1932.
- HÄNNINEN, Antti Matinp., 1908–03.20.1938, Petr.; s. S. Viipurinl.; Paatjärvi, metsuri; P-13; Kanadasta 30-luvulla.
- HÖGLUND, Albert, vang. 1937 Nizhni Novgorodissa; v. 1922 Kemeroviin, sieltä Karjalaan; USA:sta. Tieto entisiltä työtovereilta. Perhe palasi Amerikkaan.
- IMMONEN, Arvid Viktorinp., 1912–03.10.1938, Petr.; s. USA:ssa; Aunus, ajuri; 91/4; P-10; USA:sta 13.03.1932.
- *IMMONEN, Viktor Davidinp.; 1884–03.10.1938, Aunus; s. S. Vaukkola; Kiestinki, leipomon työlläinen; 91/4 10 v. tuomio, ”Kiest. Kom.”-lehti, 18.11.1995: ammuttu; USA:sta 1925.
- INGMAN, Hjalmar Juhonp., 1886–21.09.1938, Petr.; s. S. Raumanp.; Kontu-

- pohjan paperitehtaan työläinen; P-3; 3-henkinen perhe USA:sta, Norwood, MA, 31.08.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- INKINEN, Donald Mikonp., 1910–vang. 1938; s. USA:ssa, MI; Petroskoi, työläinen; 3-henkinen perhe USA:sta, 02.12.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- ISAAKSON, Tuomas Tuomaksenp., 1894–3.04.1938 Sand.; s. USA:ssa, Rock Springs, WY; Matrosa, mekaanikko; 3-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- ISOLA, Matti Heikinp., 1888–1938; s. S.; oli töissä Petroskoissa; 4-henkinen perhe USA, New Ipswich, NH, 29.11.1933; pojat palasivat USA:han; syyttömyyspaperit perheellä.
- ITKONEN, Otto Davidinp., 1901–02.10.1938, Petr.; s. S. Kartula, Vaasanl.; Tumban metsätyömaa, metsuri; P-9; PK; A-24; Kanadasta 1931.
- JAAKKOLA, Aarne-Edwin, 1911–17.01.1938; s. USA:ssa, Bizbee, AZ; vang. Petroskoissa; USA:sta 27.10.1932; syyttömyyspaperit perheellä; Venäjän Federation Korkeimman Oikeuden päätös N 007-1089 20.03.95.
- JANHUNEN, Pauli Abelinp., 1918–21.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Aberdeen, WA; Petroskoi, Onegan tehdas; P-3; 5-henkinen perhe USA:sta 3.10.1931; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SU Janhunen Alan, "Of Soviet Bondage", s. 104–111.)
- JASKAR, Väinö; S. V.?-vang. 1938; s. S.; Matrosa, metsuri; 4-henkinen perhe Kanadasta, Ontario, 31.10.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- JERMILÄ, Väinö Veikko Davidinp.; 1898–29.09.1937, Petr.; s. S. Sippolank., Kouvolanp., Viipurinl.; Säämäjärvi, metsuri; P-ark. 141; 2-henkinen perhe Kanadasta, Timmins, Ontario, 18.09.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- JOHNSON, Kalle; "Sementti"-joukkueen mukana Nizhny Novgorodiin v. 1932, josta vang. v. 1938; 3-henkinen perhe USA:sta, Cleveland, OH; perhe palasi; syyttömyyspaperit tyttärellä USA:ssa.
- JOHNSON, Risto; 1878–1938; 4-henkinen perhe Kylväjään 1923; USA:sta, Waukegan, IL, 19.08.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- JOKELA, Johan Erikinp (Eeronp.), 1883–20.01.1938 Sand.; s. S. Hämeenl.; Petroskoi, koulun työverstaas, nikkar; 2-henkinen perhe Kanadasta 21.08.1931.
- JOKI (Partanen), Johan Vilhelminp., 1897–22.09.1938, Petr.; s. S. Kemi; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-2; Kanadasta 04.04.1932.
- JOKINEN, Juho Juhonp., 1887–?; s. S. Uudenmaanl., Helsinginp.; Kontupohja, rakennustyöläinen; A-38; SH: Kanadasta 1931.
- JOKINEN, Kalle Kallenp., 1895–?; s. S. Kirken, Hämeenl.; Matrosa, metsuri; A-13; Kanadasta 1930.
- JOKINEN, Osmo Fransinp., 1904–3.04.1938 Sand.; s. S. Björnborg, Turku-Porinl.; Uhtua, yhteyslaitoksen työntekijä; 3-henkinen perhe Kanadasta 5.10.1931.
- JORMALAINEN, Alpo Heikinp., 1910–20.01.1938 Sand.; s. S., Kuopionl.; Petroskoin postilaitoksen työläinen; SH: USA:sta, WI, 1932.
- JUNTUNEN, Aarne Juhonp., 1914–11.10.1938, Petr.; s. S. Suomussalmi, Oulunl.; Paatjärvi, metsuri; 92/4; P-15; 5-henkinen perhe Kanadasta 10.11.1932. Hänen veljensä
- JUNTUNEN, Otto Juhonp., 1911–11.10.1938, Petr.; s. S. Suomussalmi, Oulunl.; Paatjärvi, metsuri; 92/4; P-15.
- JUNTUNEN, Kaarlo Kaarlonp., 1893–03.04.1938, Sand.; s. S., Ruhtinas, Oulunl.; Uhtua, maataloustyöläinen; 3-henkinen perhe Kanadasta 03.10.1931. (Kts. SU Juntunen Toivo.)
- JUNTUNEN, Kalle Jussinp., 1884–03.04.1938, Kal. Komm. 1938; s. S. Ruhtinas, Oulunl.; Uhtua, tallimies; 3-henkinen perhe USA, Detroit, MI, 3.10.1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- JUOPERI, Matti Matinp., 1904–?; s. S. Vaasanl., Juoperi; Matrosa, metsuri; A-13; SH: Kanadasta 1932.

- JURVA, Otto Jaakonp., 1895–08.10.1938, Petr.; s. S. Juoperi, Vaasanl.; Kolatselkä, agronomi; 92/4; P-16; 5-henkinen perhe USA, Calumet, MI, 3.10.1931.
- JURVANEN, Kaarlo Juhonp., 1905–26.09.1938, Petr.; s. S. Sortavala; Lohijärvi, metsuri; 92/4; P-6; Kanadasta 18.09.1931.
- JUUTILAINEN, Oskari Otonp., 1899–08.10.1938, Petr.; s. S. Kotka; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/4; P-16; USA:sta Cloquet, MI, 19.01.1932.
- JUVONEN, Juho (Johan) Antoninp. 1887–22.09.1938, Petr.; s. S. Riisko, Viipurinl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/4; P-2; USA:sta 05.07.1931.
- JUVONEN, Juho-William Johanninp., 1900–14.10.1938, Petr.; s. S. Tampere; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; 92/4; P-27; Kanadasta 25.07.1931.
- JUVONEN, Pekka Iisakinp., 1887–?; s. S.; vang. evakossa Arhangelin alueella, Jeltsi, v. 1942; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 30.09.1933. Tiedot asiakirjasta P-3305. (Kts. SU Juvonen Edwin.)
- JUVONEN, Uuno Heikinp., 1900–22.09.1938, Petr.; s. S. Ruokorannanp., Viipurinl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 92/4; P-2; USA:sta 19.08.1931.
- JYRKINEN, Johan Yrjönp., 1888–26.09.1938, Petr.; s. S. Viipurinl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; P-4; A-36; USA:sta, Bondville, VT, 1933; perhe palasi Amerikkaan.
- JÄRVENPÄÄ, Eero Matinp., 1905–20.01.1938 Sand.; s. S. Pihlajavesi, Vaasanl.; Rukajärvi, kunnallisosaston työläinen; A-6; USA:sta 1931.
- JÄRVI, Juho Iivari Matinp., 1891–28.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, MI; Petroskoin maatilan työläinen; P-5: ”Latvan värväämä”, siis Kanadasta.
- JÄRVI, Matti Kustinp., 1884–?; s. S. Alakylä, Vaasanl.; Vilga, metsuri; A-13; 5-henkinen perhe USA:sta, Palmer, MI, 29.08.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- JÄRVINEN, Artur Nikodeminp., 1887–03.10.1938, Petr.; s. S. Hämelä; Karelpush-nina, metsästäjä; P-11; SH: 3-henkinen perhe USA:sta, Bessemer, PA, 1932.
- JÄRVINEN, Elmer; 1918–?, vang. v. 1938 Nizhni Novgorodissa; s. USA:ssa; 4-henkinen perhe USA:sta, 15.05.1931 Sementti-1 ryhmässä; tiedot USA:aan palanneilta työtovereilta.
- JÄRVINEN (Metsäpuro), Eino Kustaanp., 1893–21.09.1938, Petr.; s. S. Porivesi; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-11; 3-henkinen perhe USA:sta, NH; syyttömyyspaperit perheellä.
- JÄRVINEN, Viktor Viktorinp., 1903–1938; s. S. Vaasanl.; Kiestinki, kirvesmies; 92/4; SH: Kanadasta 1932.
- JÄÄSKELÄINEN, Juho Davidinp., 1884–8.05.1938 Sand.; s. S. Kangassalmi, Kuopionl.; Uhtua, Kannussuo, metsuri; A-19; USA:sta, Gardner, MA, 1934.
- JÄÄSKELÄINEN, Matti Pekanp. 1901–11.02.1938 Sand.; s. S. Jaakkima; Kontupohjan paperitehtaan putkimies; Kanadasta 12.11.1931.
- KAARTINEN, Eino Antinp., 1912–21.04.1938 Sand.; s. USA:ssa (?); Pääsevänselkä, metsuri; 91/6; USA:sta 11.05.1932.
- KAARTINEN, Matti Alfredinp., 1907–28.12.1937, Sand.; s. USA:ssa, Ironwood, MI; Säämäjärvi, mekaanikko; USA:sta 16.09.1931.
- KAIPAINEN, Johan Juhonp., 1887–21.01.1938 Sand.; s. S. Pieksämäki, Mikkelinl.; PK; Kontupohja, rakennuslaitoksen apulaisjohtaja; 3-henkinen perhe USA:sta, Buffalo, N.Y. 18.06.1932; hänen pls.
- KAIPAINEN, Maria Eemelint., 1890–21.01.1938, Puud.; s. S. Helsinki; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/4, P-4; syyttömyyspaperit perheellä.
- KAJANDER (Kajanen), Niilo Davidinp., 1901–22.04.1938, Sand.; s. S. Viipurinl.; Uhtua, Kannussuo, metsuri; 2-henkinen perhe USA:sta, Warren, OH, 10.11.1931.
- KALLILA, Helen-Melisse Rafaelint., 1919–22.09.1938, Petr.; s. S. Salonk., Turku-Po-

- rinl.; Petroskoin musiikkiopiston oppilas; 91/5; P-2; A-32: USA:sta 1932.
- KALLIO, Arvid Valentininp., 1888–11.02.1938, Sand.; s. S. Turunl.; Vilga, metsuri; 3-henkinen perhe USA:sta, Rock, MI, 18.06.1932.
- KALLIO, Julius (Jumus) Antinp., 1891–10.02.1937, Sand.; s. S. Lappeenranta; PK, Amerikkaan 1923; Petroskoi, Suomalaisen teatterin ohjaaja; 3-henkinen perhe USA:sta, MA, 1.08.1931.
- KALLIO, Kalle Kallenp., ?–?; vang. 1938 Petroskoissa, suksitehtaan työläinen; tieto A-33: VIRTANEN Helenin tuomiopaperista: ”Kallio Kallen värväämä. Itse on jo vangittu ollessaan töissä suksitehtaalla”; SH: New Yorkista 1932.
- KALLIO, Lauri Oskarinp., 1896–?; s. S. Forsa; Onozero, metsuri; A-38; USA, Washburn, WI, 1932. Hänen veljensä
- KALLIO, Urho Oskarinp., 1899–?; s. S. Forsa; Onozero, metsuri.
- KALLIO, Markus, 1898–vang. 1938, vap. 1958 s. S.; oli töissä Kontupohjan piirin maataloudessa; syyttömyyspaperit perheellä. Kanadan Saskatoonista 07.03.1932.
- KALLIO, Väinö A., 1887–1938; s. S.; Kontupohja, työläinen; 91/4; 3-henkinen perhe USA:sta, Milford, NH, 3.03.1932.
- KAMSULA, Uuno Aukustinp., 1918–1938; s. Amerikassa; Patojärvi, traktorinkuljettaja; 91/6; isänsä kanssa Kanadasta 1931.
- KANANEN, Matti Simonp., 1906–15.10.1938, Puud.; s. S. Kalajoki, Maaselänlahti, Oulunl.; Kemmin piiri, Sovporog, työläinen; P-10; 91/5; Kanadasta 12.11.1931.
- KANERVA, Kalle
- KANERVA, Aino
- KANERVA, Norma; v. 1932 Cement-2 ryhmässä Nizhni Novgorodiin, jossa vangittiin. Tiedot USA:aan palanneilta saman ryhmän jäseneltä.
- KANGAS, Juho Juhonp., 1899–1.10.1938, Kemi; s. S. Isojoki, Vaasanl.; Kannussuo, metsuri; 91/5; P-5; A-22: Kanadasta 1934.
- KANGAS, Kerttu Paavont., 1903–22.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennus-
- työläinen; 91/5; A-32: 2. kategorian tuomio; P-2: 1. kategorian tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta, Drummond, MI, 27.11.1931. Hänen papereissaan merkin-tä pls. vangitsemisesta, mutta hän löytyi Työarmeijasta (Kts. ”SU” Kangas Urho.)
- KANGAS, Kustaa Davidinp., 1897–02.10.1937, Petr.; s. S. Kairila, Turun-Porinl.; Tunkuan piiri, Andozero, metsuri; 91/6; P-11; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.10.1931.
- KANGAS, Hilja Aukustint., 1907–03.10.1938, Petr.; s. S. Anjalankoski, Sortavalanp.; Interposjolak, työläinen; 91/6; P-12; hänen pls.
- KANGAS, Matti Erkinp., 1904–03.04.1938, Sand.; s. S. Kylänkirkko, Keminkl.; Interposjolak, metsuri; 3-henkinen perhe USA:sta 01.08.1931.
- KANKAANPÄÄ (Mäki), Kalle Iisakinp., 1889–1938; s. S. Sievä, Oulunl.; Interposjolak, mekaanikko; 91/6; USA:sta Detroitista 31.10.1933.
- KANKAANPÄÄ (Kangaspää), Sakari Fridrihinp., 1880–22.09.1938, Petr.; s. S. Oulunl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/5; P-2; SH: Kanadasta, 1932.
- KANTAKOSKI, August Matinp., 1905–28.09.1938, Petr.; s. S. Tiptetink., Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-5, P-sk 11.03.1994; 2-henkinen perhe USA:sta 21.01.1932.
- KANTO, Pekka Väinönp., 1918–?; s. USA, NJ; aliluutnantti, sodan alussa saatettu NKVD:hen, asiaa käsitellään; ei ole lopullisia tietoja; SH: 3-henkinen perhe USA, MA, 15.05.1931.
- KAREN, Kalle (Charles) Kallenp., 1899–20.01.1938 Sand.; s. S. Jyväskylä; Louhen piiri, Keretskin saha, ylimekaanikko; 3-henkinen perhe Kanadasta 3.09.1932.
- KARENIUS, Oskar, ?-vang. Moskovassa 1938; s. S.; v. 1931 Oskar lähti toiselle Venäjänmatkalle, tällä kertaa perheineen Sementti-1 ryhmässä Nizhni Novgorodiin; hyvin suosittu voimistelovalmentaja. Hänen poikansa

- KARENIOUS, Allan 1921-?-; s. USA:ssa, NJ, West Orange; vang. Moskovassa kahdesti, toisen kerran hävisi tietämättömiin; äiti palasi Suomeen. Tiedot Sementti-joukon jäseniltä.
- KARHINEN, Hanna Heikint., 1878-27.09.1938, Aunus; s. S. Viipuri; Petroskoi; 91/5; P-1; A-31: ”V. 1918 loikkasi Venäjälle; samana v. SKP KK määräyksen perusteella matkusti Amerikkaan. New Yorkissa hänet värväsi Martines, eräs Suomen tiedustelun agentti. V. 1926 palasi Venäjälle Seattle, WA, kautta toimittamaan Martinesilta saatua tehtävää. Petroskoissa hän otti yhteyden tiedustelijä Useniukseen (tuomittu)”.
- KARHU, Juho Juhonp., 1891-?-; s. S. Lehmi-joki, Vaasanl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; A-38, 4-henkinen perhe USA:sta, Warren, OH, 10.11.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- KARHU, Lauri Juhonp., 1902-28.09.1938, Petr.; s. USA, Fairport, OH; Petroskoin voimalaitos; P-5; P-sk 22.04.94 ; A-22: USA:sta, NW, 1931.
- KARI, Artur Nikodemuksenp., 1897-28.09.1938, Petr.; s. S. Piispala, Hämeenl.; Mujejärven piiri, Tumba, metsuri; 91/6; P-7; 2-henkinen perhe Kanadasta 3.09.1932.
- KARI, Iivari Juhonp., 1890-08.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; P-17; 5-henkinen perhe USA, Duluth, MN, 15.05.1931. Hänen pls. poika
- KARI (Siren), John Johaninp., 1915-11.02.1938, Sand.; s. USA:ssa, Lake View, MN; Kontupohjan paperitehtaan sähkömies.
- KARI, Frans Jaakonp. 1889-21.09.1938, Petr.; s. S. Patijoki, Oulunl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3; 3-henkinen perhe USA:sta, Astoria, OR, 29.10.1931.
- KARI, Kalle Kustaanp., 1910-1938; S. S.; Paatjärvi, metsuri; 91/6; USA, Astoria, OR, 30.09.1933.
- KARJALAINEN, Kalle Antinp. 1912-?-; s. S. Oulunl.; Latva, metsuri; 91/6: 3v. tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta 19.08.1931.
- KARJALAINEN, Yrjö Yrjönp. 1902-22.04.1938, Sand.; s. S. Poussu, Oulunl.; Uhtua, Kannussuo, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 21.04.1932.
- KARLSSON, Kaarlo Arturinp., 1894-8.05.1938, Sand.; s. S. Viipuri; Kontupohja, rakennustyöläinen; asiakirjasta 15851 ”vang. , mutta vapautettu mielisairaana”; 2-henkinen perhe USA:sta 02.05.1932.
- KASURI (Kasurinen), Antti Juhonp., 1893-21.04.1938, Sand.; s. S. Korvosalmi, Kuopionl.; Uhtua, metsuri; 91/6; USA:sta 30.11.1931.
- KASKI, Johan Edwardinp., 1879-?, s. S.; Aunus, ”Säteen” maataloustyöläinen; A-38: Kanadasta, Kobalt, 1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- KATAJA, Arvo Johanneksenp., 1898-03.10.1938, Petr.; S. Kiurola, Turku-Porinl.; P-13; Pai, Petroskoi, putkimies; 3-henkinen perhe Kanadan Ontariosta 10.12.1932.
- KAUPPI (Kauppinen), Emil Davidinp., 1884-08.10.1938, Petr.; s. S. Kotka; Petroskoi, Onegantehtaan työläinen; P-16; 3-henkinen perhe USA:sta, Warren, OH, 19.02.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- KAUPPI (Kauppinen), Leo Kustaanp., 1900-?; s. S. Kotka; PK; Petroskoi, hitsaaja, tunnettu laulaja; PK, Kanadaan 1923; USA:sta 12.12.1931; hänen pls.
- KAUPPI (o.s. Nyman), Hilda Maurint., 1896-22.09.1938, Petr.; s. S. Pitkäranta; Petroskoi, postinkuljettaja; 91/5; P-2; USA:sta, New York, 02.12.1931.
- KAUPPI, Onni Juho Juhonp., 1888-26.03.1938; s. S. Keski-Suomi, Konginkangas; vang. Tseljabinskissa 1938; 3-henkinen perhe Sementti-joukossa New Yorkista Nizhni Novgorodiin 29.10.1930; nskiin. Syyttömyyspaperit perheellä.
- KAUPPI, Theodor (Teddy) Heikinp., 1919-21.09.1938 Petr.; s. USA:ssa, NH; Petroskoi, soittaja; P-3; 5-henkinen perhe USA:sta, Quincy, MA, 16.09.1931. (Kts. SU Kauppi Einari ja Ivan.)
- KELA, Johan Jaakonp., 1893-21.09.1938, Petr.; s. S., Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/5; P-3; A-34: A-34: Kanadasta 1932.

- KEMPPAINEN, Axel Kallenp., 1907–15.10.1938, Kemi; s. S. Kuopionl.; Uhtua, metsuri; 91/4; P-17; 6-henkinen perhe Kanadasta, Ladysmith, 1931. Perheystävä ilmoitti, että isä Kalle, sekä veljekset Artur ja Kalle nuorin myös vang. v. 1938, mutta kirjoista heitä ei löytynyt.
- KEMPPAINEN, Valdemar Jussinp., 1883–20.02.1938 Sand.; s. S. Leppälänk., Vaasanl.; Petroskoi, kirvesmies; 3-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- KENTTÄ, Oskari, 4-henkinen perhe saapui USA:sta, WY, Kemeroviin, v. 1922, sieltä Raataja-kommuuniin (Kontupohjan läheisyydessä); työtoverien tietojen mukaan Oskari vangittiin v. 1937; hänestä eikä hänen kahdesta USA:ssa syntyneestä pojastaan, jotka v. 1941 opiskelivat Leningradilaisessa maatalouskorkeakoulussa, ei ole tietoja.
- KERTTULA, Nestor Tuomaksenp., 1892–03.10.1938 Kemi; s. S. Alavieska, Oulunl.; Uhtua, nikkari; 91/5; P-10; 3-henkinen perhe USA:sta, Eben Junction, MI, 07.03.1932; hänen pls.
- KERTTULA Naimi, vang. Uhtualla 1938, mutta vap.
- KERÄNEN, Antti (Alarik) Pekanp., 1889–?; s. S.; Petroskoin maatalan työläinen; 91/5; 3 v. tuomio; USA:sta 11.09.1932.
- KESANTO, Martti Aukustinp., 1891–13.10.1938, Aunus; s. S. Kustaanp., Rymänk.; Aunus, maatalan työläinen; 91/5; P-27; 3-henkinen perhe USA:sta, NY, 15.09.1932. Hänen poikansa
- *KESANTO, Uno Martinp., 1917–1938 ("Kiest. Kom.", 15.11.1995, mukaan ammuttu); s. USA:ssa, NY; Kiestinki, opettaja; 91/5; 10 v. tuomio.
- KESKIAHO, Aarne Matinp., 1898–22.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; P-2; 3-henkinen perhe Kanadasta 22.03.1932.
- KESKINEN, Axel Otonp., 1882–03.10.1938, Kemi; s. S. Keurank., Hämeenl.; Uhtua, metsuri; P-8; A-21; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.08.1932.
- KETOLA, Eino Vilhonp., 1891–10.02.1938 Sand.; s. S. Pyhäjoki, Säskylä; Petroskoi, puuseppä; 2-henkinen perhe USA:sta 8.12.1932.
- KETOLA, Niilo Evertinp., 1907–06.03.1938 Sand.; s. S. Kiimajärvi, Turku-Porinl.; Matrosa, mekaanikko; 6-henkinen perhe Kanadasta 21.03.1931.
- KETOLA, Väinö Evertinp., 1892–20.01.1938, Sand.; s. S. Kiimajärvi, Turku-Porinl.; Matrosa, metsuri; 4-henkinen perhe Kanadasta 04.12.1931.
- KIHLMAN, Ville (Vilho) Heikinp., 1890–21.01.1938, Sand.; s. S. Kaikala, Hämeenl.; Paatane, metsuri; Kanadasta 20.03.1932.
- KILPINEN, Lauri Juhonp.; 1897–?; s. S.; Aunuksen maatila "Säde"; 91/5 8 v. tuomio; Kanadan Cobaltista 1928. (Toinen merkintä USA:sta 01.08.1931.)
- KINNUNEN (KOIVULEHTO), Otto Niilonp. (Nikolainp.), 1894–21.01.1938, Sand.; s. S. Kuopionl.; Kontupohja, Suontale, sahanasettaja; USA:sta, Aurora, MN, 19.01.1932.
- KIUKKOLA, Johan Juhonp., 1897–21.01.1938, Sand.; s. S. Heinola, Mikkelinl.; Petroskoin suksitehtaan viilaja; 2-henkinen perhe Kanadasta 21.08.1931.
- KIVELÄ, Fred (Heikki) Juhonp., 1889–1938; s. S. Lapua, Vaasanl.; Lohijärvi, mekaanikko; 91/6; 4-henkinen perhe Kanadasta 22.05.1933.
- KIVISAARI, Harold Kaarlomp., 1906–21.09.1938, Petr.; s. USA:ssa; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/5; P-3; SH: USA:sta 20.02.1932.
- *KIVISTÖ, August Juhonp, 1905–1938; s. S. Kauhava, Vaasanl.; Petroskoin rakennusyhtiön työläinen; P-12; P-sk 25.03.1994: A-12: 2. kategorian tuomio; 2-henkinen perhe Kanadasta 02.11.1933.
- KIVISTÖ, Karl Juhonp., 1896–6.03.1938, Sand.; s. S. Uusikirkko, Oulunlääni; Kontupohja, rakennustyöläinen; USA:sta 3.10.1931; pls. palasi Amerikkaan.
- KLEMO, Kalle (CLEMO Charles); 1889–vang. 1938 Työ-kommuunissa, vuori-in-

- sinööri; s. S. Iisalmi, Kuopionl.; USA:sta, WilkesBarre, PA, 21.05.1932. Pls. palasi Amerikkaan. Tiedot Työ-kommuuniin jäseniltä.
- KLEMOLA, Eva** Hennikint. (o.s. Laukkanen), 1881–1961, vang. 1938, vap. 1948; s. S. Iisapalmi, Kuopionl.; P-sk 29.04.1994. Hänen pls.
- KLEMOLA, Konsta** Edward Kaarlonp., S. v.?–1937. Eva sai hänenkin syyttömyyspaperinsa; USA:sta, Detroit, MI, 1932.
- KOISTINEN, Erkki** Johanninp., 1906–10.02.1938, Sand.; s. S. Juojärvi, Kuopionl.; Matrosa, traktorinkuljettaja; 2-henkinen perhe Kanadasta 30.03.1933.
- KOIVISTO, Kustaa** Otonp., 1883–22.09.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/5, P-2; SH: 4-henkinen perhe Kanadasta, South Porcupine, 1931.
- KOIVISTOINEN, Rauni** Matinp., 1914–27.11.1937, Sand.; s. S.; Paatjärvi, traktorinkuljettaja; 91/6; Kanadasta 10.12.1931.
- KOIVU (Koivula), Kalle** Aukustinp./Kiiranen Aleksander/, 1902–28.12.1937, Sand.; s. S. Seinäjoki; vang. Leningradissa v. 1937, oli Sotilasakatemian ylioppilaana; 91/4; 3-henkinen perhe Los Angelos, CA, 1934, toinen merkintä: Kanadasta 3.09.1932.
- KOIVU, Onni** Aleksanterinp. (Leanterinp.), 1914–20.01.1938, Sand.; s. USA:ssa; Prääsän piiri, Kindasovo, traktorinkuljettaja; 3-henkinen perhe USA:sta 16.09.1931.
- KOIVUKANGAS, Yrjö** Juho Aaronp., 1890–03.04.1938, Sand.; s. S. Liminka, Oulunl.; Matrosa, metsuri; Kanadasta 25.07.1931.
- KOIVULAAKSO (Koivula), Johannes** Juhonp., 1898–11.02.1938, Sand.; s. S. Kiviniemi, Viipurinl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; Kanadasta 26.02.1932.
- KOIVULUOMA, Jaakko** Joonaksenp., 1897–22.04.1938, Sand.; s. S., Ilmajoki, Vaasanl.; Uhtua, Kannussuo; SH: 2-henkinen perhe USA:sta, Temple, ME, 1931.
- KOIVUMÄKI, Eino** Malasinp. (?), 1901–11.02.1938, Sand.; s. S. Tykkö, Turku-Porinl.; Vilga, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 26.02.1932.
- KOIVUNIEMI, Jaakko** Matinp., 1899–28.09.1938, Petr.; S. Jokikylä, Oulunl.; Matrosa, traktorinkuljettaja; P-7; 91/6; Kanadasta 1932.
- KOIVUNIEMI, Martti** Matinp., 1905–28.04.1938, Sand.; s. S. Jokikylä, Oulunl.; Matrosan koneaseman työläinen; 91/6; A-12; Kanadasta 1932.
- KOIVUNIEMI, Lauri** Matinp., 1910–22.04.1938, Sand.; s. S. Jokikylä, Oulunl.; Matrosa, metsuri; SH: Kanadasta 1932.
- KOJOLA, Aivi** Johanint., 1923–elää Karjalassa; S. Kanadassa, Vancouver; vang. evakossa 1942 ”kauniin kotimaansa kehumisesta”, vap. 3 vuoden jälkeen; 5-henkinen perhe Kanadasta 22.05.1933.
- KOKKO, Aapo** Heikinp., 1892–1944; vang. 1938, vap.; s. S., Utajärvi, Oulunl.; Uhtua, työläinen; 91/2; SH: USA:sta 1931.
- KOKKO (Palo), Matti** Hermanninp., 1892–22.09.1938, Rukaj.; s. S. Kauhasp., Vaasanl.; Rukajärvi, sahanasettaja; 91/6, P-11; 2-henkinen perhe USA:sta 22.06.1933.
- KOKKO, Pentti** Sulonp., 1920–1938, vang. Gorkin (Nizhni Novgorod) kaupungissa; S. Kanadassa. Hänen isänsä
- KOKKO, Sulo** Armas, 1895–1938; s. S. Asikkala, Hämeenl.; PK-Kanadaan 1923; vang. Gorkin kaupungissa; 5-henkinen perhe saapui Karjalaan Suomen kautta Kanadasta 1930. Syyttömyyspaperit perheillä. (Kts. SU Kokko Pauli.)
- KOLEHMAINEN, David** Adolfinp., 1881–?; s. S., Kymi, Viipurinl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; A-38; USA:sta 10.11.1931.
- KOLHONEN, Eino** Aleksanterinp., 1899–15.05.1938, Sand.; s. S. Kolhana, Viipurinl.; Uhtua, Kannussuo, metsuri; SH: Kanadasta 1934.
- KOMI, Juho** Juhonp., 1890–28.09.1938, Rukaj.; s. S. Lahti, Rukajärvi, metsuri; 91/6; P-3; 2-henkinen perhe USA:sta, Duluth, MN, 29.10.1931.
- KOPOLA, Sirkka** Väinönt., 1918–vang. 1944, vap. 1952; s. S., Viipurinl.; USA:sta 1930, elää USA:ssa.

- KOPONEN, Aatu (Aaro) Pekanp., 1904–03.04.1938, Sand.; s. S., Lapinlahti, Kuopionl.; Solomannin sahan työläinen; 3-henkinen perhe Kanadasta 25.02.1932.
- *KOPPINEN, Antti Erikinp., 1892–1938; s. S.; 91/5; Lohijärven länssin puuseppä; P-27–10 v. tuomio; Kanadasta 25.07.1931.
- KORHONEN, Elmer Väinönp., 1915–?; s. USA, Sacramento, CA; Petroskoi, sähkömies; 91/5 3 v. tuomio; SH: 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- KORHONEN, Johannes Johanneksenp., 1890–?; s. S., Pielisjärvi, Kuopionl.; Petroskoin maatilän työläinen; 91/6 3 v. tuomio; 4-henkinen perhe Kanadasta, Webster's Corner, 16.12.1931.
- KORHONEN, Juho Pekanp., 1905–?; s. S. Sotkamo, Oulunl.; Matrosa, mekaanikko; A-9; Kanadasta 21.08.1931 (tai 18.11.1931.)
- KORHONEN, Reino Tuomaksenp., 1880–?, s. S. Oulu; Kontupohja, räätäli; A-38: USA:sta, Portland, OR, 1932.
- KORHONEN, Oskari; asiakirjasta P 7070 selviää, että Korhonen toimi Tenhusen ja Arosen agenttina Amerikassa ja Karjalassa ja vang. v. 1937; s. S., Vaasanl.; Karestroi, rakennusmestari; USA:sta 18.09.1930.
- KORPELA, Edward Viktorinp., 1905–?; s. S. Vaasanl.; Vilga, metsuri; A-11; USA:sta, Troy, NH, 23.02.1933.
- KORPI Arvo Juhonp., 1892–20.01.1938 Sand.; s. S. Harhala, Turku-Porinl.; Petroskoi, rakennustyöläinen; 2-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- KORPI, Jaakko Jonaksenp., 1898 (1893?)–1938; s. S. Juoperi, Oulunl.; Matrosa, metsuri; 91/6; USA:sta 26.01.1932. Perhe palasi Amerikkaan.
- KORPI, Juho Johaninp., 1893–k. 01.08.1943, Magadanin keskitysleirillä; s. S. Vaasanl.; Matrosa, kirvesmies; 3-henkinen perhe USA:sta, Ishpeming, MI, 18.06.1931; syyttömyyspaperit perheellä; hänen pls.
- KORPI (o.s. Leinonen), Vilma Oskarint., 1894–vang. v. 1949, vap. 1954, kuoli Karjalassa; s. S. Uurainen; USA:sta 1931, hänen poikansa
- KORPI-MALMBERG, Raymond; 1924–elää Suomessa; s. USA:ssa, Wilmington, DE; vang. 1949 Salmessa, Karjala, vap. 1956; USA:sta 1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- KORPI, Oskar Aleksanterinp., 1891–20.01.1938 Sand.; s. S. Kangashukki, Vaasanl.; Petroskoi, Karjalanauto, mekaanikko; 2-henkinen perhe USA:sta, Quincy, MA, 01.08.1931.
- KORTES (Lähdeskorpi), Viktor Maurinp., 1892–1938; s. S. Toinijoki, Turku-Porinl.; Petroskoi, autonkuljettaja; Pet-sk 25.03.1994; 4-henkinen perhe USA:sta, MI, 15.01.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- KOSKELA, Emil Viljaminp., 1886–22.09.1938, Petr.; s. S. Pori; Petroskoi, Karjalanauto, mekaanikko; 91/6, P-2; v. 1922 Kylväjään USA:sta; 31.10.1931.
- KOSKELA, Viktor Albin Viktorinp., 1901–23.09.1938, Petr.; s. S. Alauksenp., Vaasanl.; Petroskoi, maalari; P-2; USA:sta, Cleveland, OH, 14.12.1930.
- KOSKELAINEN, Aleksanteri Juhonp., 1889–11.02.1938 Sand.; s. S. Impilahti; Karjalanauto, osaston päällikkö; 91/3; 3-henkinen perhe USA:sta 1928 ja 1930, kahteen erään.
- KOSKI, Hugo Iivarinp., 1908–28.12.1937, Sand.; s. S. Jurva, Vaasanl.; Tunkuan piiri, Lehto, puuseppä; Kanadasta 21.08.1931.
- KOSKI, Kalle Abrahaminp., 1895–?; s. S. Kovati, Vaasanl.; Petroskoi, koulun vahti; A-38: USA:sta 1933.
- KOSKI, Kalle Villenp., 1888–10.02.1938, Sand.; s. S. Pieksämäki, Mikkelinl.; Polovina, metsuri; SH: 2-henkinen perhe USA:sta 1934.
- KOSKI, Uuno Juhonp., 1914–vang. 1940, k. Leningradissa, vankilasairaalassa 1941; s. USA:ssa, NJ; Petroskoi, mekaanikko; 3-henkinen perhe USA:sta 1.09.1932. Syyttömyyspaperit perheellä.
- KOSKINEN, Aarne Benjamininp., 1907–14.10.1938, Petr.; s. USA:ssa, New York;

- Pääsevänsekä, mekaanikko; 91/3, P-27; 4-henkinen perhe USA, Astoria, OR, Kylväjään 1923. Hänen isänsä
- KOSKINEN, Benjamin Henrikinp.; 1887–1939; s. S. Pälkäne, Hämeenl.; siirtyi eläkkeelle Onegan tehtaalta. Syyttömyyspaperit perheillä. (Kts. Red Exodus, s. 122–125.)
- KOSKINEN, Tuomas Tuomaksenp., 1908–?; s. S. Vaasanl.; Kontupohja, puuseppä; A-13; 2-henkinen perhe Kanadasta 12.11.1931.
- KOSKINEN, Sylvia Hermannint., 1905–08.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, ompelijatar; 91/5; P-17; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.08.1935.
- KOSKINEN, Yrjö Viktorinp., 1897–29.09.1938, Petr.; S. Helsinki; Rukajärvi, rautatierakennusmestari; 91/6, P-1; USA:sta, NY, 29.10.1931.
- KOTILA, Tauno Jalmarinp., 1914–11.11.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin maatila, agronomin apulainen; 91/6, P-15; SH: 3-henkinen perhe Kanadasta 1931. (Kts. SU Kotila Jalmari.)
- KRASOVSKAJA (o.s. Niemi), Constance Eliaksent., 1926–vap., elää Suomessa; s. USA:ssa, Iron River, MI; Petroskoi, toimitsija; 91/7; 5-henkinen perhe USA:sta 03.10.1931. (Kts. SU Niemi Marvin.)
- KUFFAL, Matti Juhonp., 1889–? ja hänen veljensä
- KUFFAL, Väinö Juhonp., 1891–?; s. S. Kusmoniemi, Oulunl.; Prääsän piiri, metsureita; 91/6: 10v. tuomiot; USA:sta, ND, Van Hook 1931.
- KUITTINEN, Simo (Setti) Juhonp., 1904–03.10.1938, Petr., s. S. Kemi; Kontupohjan paperikombinaatti, muottaja; P-14; 3-henkinen perhe USA:sta 24.03.1932
- KUJALA, Artur Matinp.; 1910–?; vang. Petroskoissa; s. S. (?); P-sk 13.05.94, 2. kategorian tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta, Maynard, MA, 01.11.1931.
- KUJALA, Eino Iisakinp., 1904–8.05.1938, Sand.; s. S. Kiviniemi, Vaasanl.; Kannusuo, metsätöitten johtaja; A-19: 2-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- KUJALA, Jaakko Jaakonp., 1895–?; s. S. Iso-kylä, Vaasanl.; Petroskoi, Karjalanauto; A-38; ja hänen poikansa
- KUJALA, Rudolf Jaakonp., 1916–?; s. USA:ssa, Sandlake, MN; Petroskoi, Karjalanauto, mekaanikko; A-38; 3-henkinen perhe USA:sta, Erie, PA, 31.10.1933.
- KUKKO, Albin Antti Mikonp., 1882–vang. 1938, vap. 1940; s. S. Moivalank., Juvanp., Mikkelinl.; Matrosa, metsuri; A-38; 2-henkinen perhe Kanadasta, Port William, 18.09.1930.
- KULMALA, Arvid (Arvik) Ilianp., 1887–09.10.1938, Kemi; s. S.; Uhtua, tallimies; P-13; A-27: Kanadasta 1931.
- KULMALA, Johan Johaninp., 1895–08.10.1938, Petr.; s. S. Kurikko, Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-17; Kanadasta, Kobalt, Säde-kommuuniin 1931.
- KUNTO (Kuntz), Johan Reinonp., 1898–02.10.1938, Petr.; s. S. Kumola, Viipurinl.; Petroskoin maatilan työläinen; 91/6, P-11; 2-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- KUPIAS, Viljo Aukustinp., 1902–02.10.1938, Petr.; s. S. Säämä, Viipurinl.; Rukajärvi, traktorinkuljettaja; P-11; Kanadasta 31.08.1931.
- KUULA, Leo Niilo Sylvesterinp., 1909–22.09.1938, Petr.; S. Kanadassa, Carson Mines; Petroskoi, soittaja; 91/5, P-2; 3-henkinen perhe USA:sta 21.04.1932.
- KUUSELA, Vilho Heikinp., 1908–22.09.1938, Petr.; s. S. Alavesi; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-2; Kanadasta 26.03.1932.
- KUUSELA (Kakkonen), Antti Jaakonp., 1893–6.03.1938, Sand.; s. S. Jakkima, Viipurinl.; Paatjärvi, metsuri; 3-henkinen perhe USA:sta 21.04.1932.
- KUUSINIEMI, Yrjö Arvonp., 1904–4.11.1937, Petr.; s. S. Kokkola; Petroskoin Suomalaisen teatterin näyttelijä; 92/6, P-ark.142; 2-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 02.12.1931.
- KUUSISTO, Paavo Viktorinp., 1902–28.09.1938, Petr.; s. S., Ruosniemi, Turku

- Porinl.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; P-sk 11.03.1994, P-5; 5-henkinen perhe USA:sta 1931.
- KYTÄLÄ, Torsten Samulinp., 1902–02.10.1938, Petr.; s. S. Tammela, Hämeenl.; Petroskoi, kaupan työläinen; 91/5, P-10; Kanadasta 21.01.1932.
- KYTÖMÄKI, Kalle Viktorinp., 1890–06.03.1948, Sand.; s. S. Klockasmäki, Vaasanl.; Matrosa, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 18.09.1931.
- KYTÖMÄKI, Oskari, 1904–10.03.1938; s. USA:ssa, MI. (Tieto Rislakki, Lahti-Argentinan kirjasta.)
- KÄÄNTÖ, Yrjö Antoninp., 1900–06.03.1938, Sand.; s. S., Alavieska, Käänänk., Oulunl.; Matrosa, metsuri; SH: Kanadasta 1931.
- KÄRKI, Veikko Leonp., 1917–1938; s. S.; Louhenpiiri, Ambarnyi, Tekniikko; 91/6; Kanadasta 1932.
- KÖNÖNEN, Tauno Juhonp., 1890–20.01.1938, Sand.; s. Alajärvi, Vaasanl.; Interposjolok, metsuri; 2-henkinen perhe USA:sta 07.03.1932.
- LAAKKONEN, Juho Jalmari Aukustinp., 1900–8.10.1938, Petr.; s. S. Kuopio; Petroskoin puulanssin työläinen; P-16; 3-henkinen perhe Kanadasta 3.08.1932, 30.07.1933.
- LAAKSO, Eero Vilhonp.; 1910–02.10.1938, Petr.; s. S. Sarvebhäminä, Turku-Porinl.; Petroskoin radio, tekniikko; P-sk 22.04.1994, P-11; 3-henkinen perhe New Yorkista 01.08.1931.
- LAAKSO, Eino Nestorinp., 1901–?; s. S.; Puudosin traktoriasema; 91/7 10 v. tuomio; 2-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- LAAKSO, Toivo Osipovich (Ossinp.) 1892–21.04.1938 Sand.; s. S., Koskenk., Hämeenl.; Onegantehtaan työläinen; 91/7; USA, Chicago, IL, 07.03.1932.
- LAAKSO, Urho Mikonp., 1884–26.09.1938, Petr.; s. S. Tampere; Petroskoi, soittaja; 91/7; P-4; 2-henkinen perhe USA:sta 15.05.1930, pls. palasi.
- LAAMANEN, Jalmari Pekanp., 1886–10.02.1938, Sand.; s. S. Puumala, Mikkelinl.; Kontupohjan paperitehtaan lastaaja; SH: 1931.
- LAATKAINEN, Aate (Adi?) Antinp., 1888–8.05.1938 Sand.; S. Humalisto, Inkerinmaalla; Petroskoi, soittaja, vang. suksitehtaalta; A-18: ensimmäinen matka Venäjälle v. 1922; Kanadasta 1929.
- LAATUNEN, Manu Aukustinp., ?–vang. 1937 Taganrogin kaupungissa; s. S.; 3-henkinen perhe Kanadasta, Windsor, 1930. Syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SULaatonen Erkki.)
- LAHTI, Arvid Viktorinp., 1910–?; s. USA:ssa; vang. Kontupohjassa; 91/7 10 v. tuomio; 4-henkinen perhe USA:sta 04.12.1931; lapset palasivat USA:aan.
- LAHTI, Eugen Toivonp., 1919–?; s. USA:ssa, Ashtabula, OH; Petroskoi, maalari; A-38; 3-henkinen perhe USA:sta 03.10.1931.
- LAHTI, Johan Eliaksenp., 1905–03.10.1938, Kemi; s. USA, Cape Cod, MA; Uhtua traktorinkuljettaja; 91/7, P-10; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- LAHTI, Kalle Laurinp., 1908–08.10.1938, Petr.; s. S. Ulvila; Petroskoi, Karjalanauton työläinen; P-16; 4-henkinen perhe USA:sta, Gardner, MA, 19.08.1931.
- LAHTI, Kaisa, ?–?, vang. evakossa, Arhangelin alue, Jeltsi, 1942; s. S.; USA:sta, Detroit, 1932. Tiedot evakkokumppaneilta.
- LAHTI, Kaarlo Matinp., 1885–28.12.1937, Petr.; s. S.; Aunus, maataloustyöläinen; 91/7, P-ark.149; 4-henkinen perhe Kanadasta, Kobalt, Säde-kommuuniin 19.01.1931 ja 10.09.1931.
- LAHTI, Matti Matinp., 1882–?; s. S. Seinäjoki, Vaasanl.; Aunus, maataloustyöläinen; työtoverien tietojen mukaan vangittu v. 1938; Kanadasta Säde-kommuuniin 23.02.1932.
- LAHTI, Ida Emilint. (o.s. Hilli); ?–vang. Moskovassa 1940, vap. 5 v. jälkeen; 5-henkinen perhe Sementti-1 joukossa Nizhni-Novgorodiin; USA:sta 26.09.1932; kaksi lasta palasi USA:aan. Hänen pls.

- LAHTI, Sulo Aarnenp.; 1888–31.05.1938; s. S. Himanka, Vaasanl.; Nizhny Novgorod, Moskova; heidän poikansa
- LAHTI, Wilfred, 1918–vang. Moskovassa 1940, 8 v. vankeutta ja 8 pakollista asutusta, k. 1968 Petroskoissa; s. USA:ssa, Philadelphia, PA; syyttömyyspaperit perheillä.
- LAHTI, Otto Otonp., 1890–vang. 1938, vap. ja k. 60-luvulla; s. S., Lättäkylä, Hämeenl.; Matrosa, metsuri; P-27: 10 v. tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta 12.11. 1931.
- LAIHO, Antti (Anton) Sakarinp., 1885–?; s. S. Harjunp., Turku-Porinl.; Pain traktoriaseman työläinen; A-6; 3-henkinen perhe USA:sta, Keene, NH, 18.06.1932.
- LAINNE (Lappalainen), August Otonp., 1893–?; s. S. Kiuruvesi, Kuopionl.; Petroskoi, loushimontyöläinen; 91/7, 10 v. tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta, MI, 15.05.1931.
- LAINNE, Erkki Antinp., 1899–02.10.1938, Petr.; s. S. Viipurinl.; Kontupohja, Sunan sahan työläinen; mekaanikko; 91/7, P-11; A-26: USA:sta 1932.
- LAINNE, Evert (Severi) Juhonp., 1883–02.10.1938, Petr.; 91/4; s. S., Viipuri; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 4-henkinen perhe USA:sta 04.12.1931; perhe palasi.
- LAINNE, Harry-Benny Juhonp., 1915–08.10.1938, Petr.; S. Kanadassa, Fort Fosset; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/3, P-16. (Kts. SU Laine Juh.)
- LAINNE, Jaakko Hermanninp., 1899–?; s. S.; Matrosa, satulaseppä; 91/7: 8 v. tuomio; USA:sta 03.03.1932.
- LAINNE, Toivo Ilmari Aataminp.; 1894–02.10.1938, Petr.; s. S. Hämeenl.; Äänisenrannan piiri, työläinen 91/2; P-8; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 01.09.1932.
- LAINNE, Toivo Matinp., 1900–02.10.1938, Petr.; s. S., Karhula, Oulunl.; Petroskoin puutavaralanssin työläinen; 91/2, (P-sk 11.03.1994 mukaan, vang. Karjalan auton työläisenä), P-8; 3-henkinen perhe Kanadasta 3.09.1932.
- LAINNE, Viktor Johanneksenp., 1893–08.10.1938, Petr.; s. S. Hämeenl.; Onegan tehtaan työläinen; 91/7, P-17; Kanadasta 10.05.1933; perhe palasi Kanadaan.
- LAINNE, Anna (o.s. Passonen) 1902–1991; s. S. Keitele; vap. vankilasta 5 v. kuluttua, kuoli Karagandassa; hänen puolisonsa
- LAINNE, Yrjö, 1897–vang. 1938 Nizhni Novgorodissa; s. S. Pori; USA:sta– 28.05.1931. Heidän tyttärensä
- LAINNE, Suoma Yrjönt., 1920–elää kotimaassaan; vangittu Moskovassa 1941, vap. 1951; s. USA, Scranton, PA. Syyttömyyspaperit Suomalla. (Kts. ”Red Exodus”, s. 78–80.)
- LAINNE, Wilho (Enoch) Vilhelminp., 1901–20.01.1938 Sand.; s. S. Antinniemi, Hämeenl.; Prääsän metsäkeskuksen ohjaaja; USA:sta 08.05.1933.
- LAITALA, (Kamppi) Alina Matint. 1893–1990; vang. 1938, vap., k. Petroskoissa vanhainkodissa; s. S. Turku-Porinl.; Petroskoi, kotiemäntä; A-38: USA:sta 1933. (Kts. SU Kamppi Yrjö.)
- LAITTI, Pauli Laurinp., 1884–15.05.1938, Sand.; s. S. Kuopio; Kannussuo, metsuri; A-18: USA:sta 1933.
- LAITILA, Matti Stepanovich (Teponp.?): 1899–21.09.1938, Kantal.; s. S. Ikkalanjärvi, Vaasanl.; Rukajärvi, metsuri; 91/7, P-3; USA, Paynsville, MI, 19.01.1932.
- LAITILA, Walter Teponp., 1905–1992, kuoli Karjalassa; s. S. Jalosjärvi, Vaasanl.; Petroskoi, autonkuljettaja; A-38: 1. kategorian tuomio, mutta vap.; USA:sta, Ironwood, MI, 31.10.1931. Syyttömyyspaperit USA:ssa asuvilla omaisilla.
- LAITINEN, Juho Adolfinp., 1889–22.10.1938, Petr.; s. S., Iisalmi, Kuopionl.; Kontupohja, seppä; 91/7; P-14; 3-henkinen perhe USA:sta 29.08.1931.
- LAITINEN, Juho Juhonp., 1895–1979, k. Karjalassa; S. Helsinki; Petroskoi, sähkömies; A-38: 1. kategorian tuomio, mutta vap.; USA:sta, Detroit, 1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- LAITINEN, Martti Alfredinp., 1902–09.01.1938, Sand.; s. S. Helsinki; Kemi, maalari 91/7; A-1: Amerikasta 1931.

- LAITINEN-LEHTO, Martta Heikint., 1892–1993 k. Petroskoissa, vang. 1938, vap.; s. S. Viipuri; Petroskoi, lasten polykliniikka, siivoja; 91/7; Kanadasta 1931.
- LAKKILA, Matti Juhonp., 1883–?; s. S. Järkijärvi, Helsinginp.; Vilga, metsuri; 91/7 5 v. karkotustuomio; 3-henkinen perhe USA:sta, Astoria, OR, 18.06.1932.
- LAMPINEN, Paavo (Pauli?) Kallenp., 1905–08.10.1938, Petr.; s. S. Alavanp., Vaasanl.; Lohijärvi, ajuri; 91/7, P-16; 2-henkinen perhe USA:sta 16.09.1931.
- LAMPINEN, Risto Yrjönp., 1885–?; s. S. Alavus, Vaasanl.; Kiestinki, metsuri; P-17: 10 v. tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta 16.09.1931.
- LAMPINEN, Viktor Samuelinp., 1878–1938; s. S.; Uhtua, työläinen; 91/9; 6-henkinen perhe Kanadasta, Sault St. Mariesta, Knösäs kalastuskommuuniin v. 1922.
- LANKILA Feliks, 1903–vang. 20.06.1938, vap. 1939; s. S. Oulu, Kanadasta 1931; elää Venäjällä.
- LANKILA, Jaakko Antoninp., 1877–1938; s. S. Kalajoki; Prääsän piiri, Korzan koulun työläinen; 91/7; Kanadasta 31.08.1931.
- LAPINSALO, Edward Juhonp., 1895–05.03.1938 Sand.; s. S. Oulunl.; Uhtua, teatterin ohjaaja; 91/4; Kanadasta 26.03.1932.
- LATVALA, Julius Juliuksenp., 1887–?; s. S.; Petroskoi, rakennustyöläinen; 91/7, 8 v. tuomio; USA:sta, Duluth, MN, 20.06.1934.
- LAUHANEN (Laahanen), Otto Heikinp., 1897–?; s. S.; 91/7: karkotettu Neuvostoliitosta; 3-henkinen perhe Kanadasta 23.04.1932.
- LAUKKANEN, Antti Albinp., 1891–5.03.1938 Sand.; s. S., Kuopio; PK; Uhtua, puuseppä; 3-henkinen perhe USA:sta, Rock, MI, 23.02.1932.
- LAUKKANEN (Riihimäki), Lauri Heikki Eliaksenp., 1884–k. 1947 keskitysleirillä Sverdlovskin alueella; s. S. Alavus, Vaasanl.; Ruokajärven kirjakauppa; A-6: 2. kategorian tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta, Quincy, MA, 1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- LAUKKANEN, Leo-Arthur Laurinp., 1914–vang. 1942, k. 23.02.1943, vankilassa Kirovskin alueella; s. USA:ssa, Marquette, MI; USA:sta 1930; syyttömyyspaperit perheellä.
- LAUKKARINEN, Vilho Tanelinp., 1899–10.02.1938 Sand.; s. S. Salmi, Mikkelinl.; Vilga, metsuri; 91/7; Kanadasta 25.07.1931.
- LAUKKI, Leo, ?–?; s. S., Viipurinl., tunnettu Amerikassa ”aatteen puolustaja”; USA:sta Venäjälle 20-luvun alussa; suullisten tietojen mukaan vang., ei ole kirjoissa.
- LAULUMAA, Markus Antinp., 1881–21.09.1938, Petr.; s. S., Nivala, Oulunl.; Kontupohja, puuseppä; 91/7, P-3; SH: USA:sta, MI, 1933.
- LAUTALA, Fanni, 1894–vang. 1938; vap. 1940, k. 1943; s. S. Oulu; Kiestinki; A-8; 3-henkinen perhe Teaneck, NJ, 1932; hänen pls.
- LAUTALA, Väinö Matinp., 1895–tuomittu ammuttavaksi (Kiest. Kom. 18.11.1995); s. S. Kotka; Kiestinki, puuseppä; syyttömyyspaperit perheellä.
- LEHONEN (Lehtonen), Viljo Jaakonp., 1904–23.09.1938, Petr.; s. S. Vaasanl.; Petroskoin suksitehdas, mekaanikko; 91/7, P-2; Kanadasta 26.02.1932.
- LEHTI, Kalle Kustaanp., 1904–03.10.1938, Kemi; s. S. Hämeenl.; Kannussuo, metsuri; P-11; 3-henkinen perhe USA:sta, Waukegan, IL, 26.01.1932.
- LEHTIMÄKI, Werner Wilhelminp., 1890–05.04.1938, Leningrad; s. S. Turku; veljekset Werner ja Jalmari Lehtimäki (1898–1934); PK-pakenivat Venäjälle, sieltä lähetetty Amerikkaan; USA:sta 16.07.1931; syyttömyyspaperit perheellä; (Kts. ”Red Exodus”, s. 95–99.)
- LEHTINEN, Artur Tuomaksenp., 1899–09.01.1938, Sand; s. S., Kiikoinen; Interposjok, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta, Sault St. Mariesta 16.07.1931.
- LEHTO, Emil Kallenp., 1886–08.10.1938, Petr.; s. S., Ruhtinansalmi; Kontupohja, puuseppä; 91/7; P-17; 4-henkinen perhe USA:sta, Foster, RI, 02.12.1932.

- LEHTO (Hulkkanen), Lauri Laurinp., 1880–20.01.1938, Sand.; s. S. Ruhtinansalmi; Uhtua; 4-henkinen perhe USA:sta, Foster, RI, 12.02.1932 ja 02.07.1932; hänen poikansa
- LEHTO (Hulkkanen), Väinö Laurinp., 1912–02.10.1938, Sand.; s. S. Ruovesi; Kiestinki, opettaja koulussa;
- LEHTO (Hulkkanen), Urho Laurinp., 1910–9.01.1938 Sand.; s. S. Oulunl.; Kiestingin piiri, Jeltjärven koulun opettaja; syyttömyyspaperit perheillä.
- LEHTO, Väinö, 1904–03.04.1938, Sand; s. S. Mikkelinl.; Solomannin voimalaitos, sähkömies; 91/7; USA:sta 02.07.1932.
- LEHTO, Karl Viktorinp.; 1895–20.01.1938 Sand.; s. S.; Velikaja Guba, sahan työläinen; Kanadasta 20.03.1932.
- LEHTO, Onni; v. 1922 Kemerovin Kuzbass-kommuuniin; 3-henkinen perhe Karjalan Työ-kommuuniin 1928 ja 1931, vang. kommuunissa v. 1937; syyttömyyspaperit perheellä.
- LEHTO, Viktor; s. S.; vang. 1937 Kontupohjassa (tiedot omaisilta); 3-henkinen perhe Kanadan Vancouverista 10.11.1931; hänen poikansa
- LEHTO, Taisto Viktorinp., 1916–26.09.1938, Petr.; S. Kanadassa, Vancouver; Kontupohjan metsäyhtiö, mekaanikko; P-4.
- LEHTOLA (Lehto), Väinö Antinp., 1912–28.04.1938, Sand.; s. S., Oulunl.; Matrosa, koneaseman työläinen; 91/7:k. v 1937; USA:sta 31.10.32.
- LEHTONEN, August Heikinp., 1891–01.10.1938, Petr.; s. S. Valkeakoski, Hämeenl.; Kontupohjan paperikombinaatin työläinen; P-14; 3-henkinen perhe Kanadasta 22.05.1933 (Kts. UL Balandis.)
- LEHTONEN, Kalle Armas Kallenp., 1904–28.12.1937 Sand.; s. S. Messukylä, Tampereenl.; Vilga, mekaanikko; 4-henkinen perhe Kanadasta, Sault St. Marie, 1931.
- LEHTONEN, Oskar Antinp., 1892–21.09.1938, Petr.; s. S. Uudenmaanl.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; P-3; Kanadasta 3.10.1931.
- LEINO, Frank (Frans) Ananinp., 1884–1938; s. S. Kirkkonk., Vaasanl.; Kontupohja, kirvesmies; 91/7; USA:sta, Orr, MN, 03.11.1932.
- LEINO, Juho Samuelinp., 1882–22.09.1938, Petr.; s. S. Viipurinl.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; P-2; USA:sta 31.08.1931. Hänen poikansa
- LEINO, Viktor Juhonp., 1917–21.09.1938, Petr.; s. S. USA:ssa, New York; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3; 3-henkinen perhe USA:sta 19.01.1931.
- LEINO, Leo Juhonp., 1882–?; s. S. Karttulanl., Hämeenl.; 1924 Kylväjä-kommuuniin, sieltä Petroskoihin museon virkailijaksi; A-7; 4-henkinen perhe WA 1923.
- LEINO, Thure William Oskarinp., 1898–8.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, Suna, puuseppä; 91/7, P-17; USA, ME, 04.12.1931.
- LEINO (Paavola), Viktor, 1895–1941 k. keskitysleirillä; s. S. Ruono; v. 1927 4-henkinen perhe saapui Työ-kommuuniin USA, Temple, ME; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SU Leino Robert.)
- LEINONEN, Hilja Heikint., 1905–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakenustyöläinen; P-3; USA:sta 1931.
- LEINONEN, Mesi Pertti Matinp., 1894–12.10.1938; s. S. Soronniemi, Alanka, Oulunl.; Petroskoi, Karjalanauto, hitsari; P-17; 2-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- LEINONEN, Vilho (Viljo) Matinp., 1891–21.01.1938, Sand.; s. S. Pieksämäki, Mikkelinl.; Petroskoi, Solomannin sahan työläinen; A-7: 2-henkinen perhe ”Amerikasta” 1931.
- LEIVO, Hugo Hermanninp., 1888–03.04.1938, Sand.; s. S. Kirkko, Mikkelinl.; Matrosa, tiemestari; USA:sta 16.09.1931.
- LEIVONEN, Karl Konstanp., 1886–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakenustyöläinen; 91/7, P-3; USA:sta 1931.
- LEKANDER, Anton Matinp., 1879–12.10.1938, Aunus; s. S. Viipurinl.; Aunuksen piiri, maataloustyöläinen; P-17; 5-henkinen perhe Kanadasta 5.11.1932, 04.12.1931. (Kts. SU Lekander Asser.)

- LENTOMÄKI (Mäki, Letonmäki), Kaarlo Juhonp., 1898–8.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan rakennustyöläinen; 91/7, P-17; 2-henkinen perhe USA:sta, Ludlow, VT, 9.12.1931.
- LEPISTÖ, Jaakko Matinp., 1885–1952; s. S. Vaasanl., Lapua; Tunkua, Pai, metsuri; A-8; vang. v. 1937, 5 v. tuomio, vap.; 7-henkinen perhe USA, Nashwauk, MI, 3.10.1931.
- LEPISTÖ, Eino, 1893–?; s. S. Viipurinl.; Aunus, maataloustyöläinen; työtoverien tietojen perusteella vang. 1938; 2-henkinen perhe Säde-kommuuniin Kanadasta, Kobalt, 14.11.1931 tai 21.12.1932.
- LEPISTÖ, Hilarius, 1886–vang. 1938, k. 14.03.1939 vankilassa Solikamsk, Komin alueella; s. S. Kiuruvesi, Kuopionl.; 3-henkinen perhe USA:sta, Negaunee, MI, 10.05.1933; syyttömyyspaperit perheellä.
- LEPPÄ, Otto Emelinp., 1906–?; s. S.; Puudosin piiri; 91/73 v. karkotusta; 2-henkinen perhe USA:sta 26.02.1932.
- LEPPÄ (Leppäoja), Alma Mikont. 1886–21.09.1938, Aunus; s. S. Kuopionl.; Matrosa, työläinen; 91/7; P-4; 3-henkinen perhe USA, VT, 19.05.1932; perhe palasi Amerikkaan.
- LEPPÄLÄ, August Kustaanp., 1887–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; P-3; USA:sta 8.10.1931.
- LEPPÄLÄ, Heikki Heikinp., 1883–08.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, metsuri; 91/7, P-17; USA:sta 03.11.1932.
- LEPPÄNEN, Hemmi Ristonp., 1898–08.10.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin sukситеhtaan työläinen; P-16; 3-henkinen perhe Kanadasta 03.09.1932; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SU Leppänen Reino.)
- LEPPÄNEN, Kalle Juhonp., 1889–1939; s. S. Saarenjärvi, Vaasanl.; Aunus, maataloustyöläinen, 91/7; 3-henkinen perhe Kanadasta, Kobalt, Säde-kommuuniin 1928.
- LEPPÄNEN, Kaarlo Davidinp. 1884–12.03.1938, (?); s. S.; tiedot henkilökohtaisesta asiakirjasta P-7070. ”konsulin värväämä Amerikassa”; 2-henkinen perhe USA:sta.
- LESKINEN, Matti Ollinp., 1897–?; s. S.; Petroskoin maatalan työläinen; 91/73 v. tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta 19.08.1932.
- LIIMATAINEN, Kalle Kallenp., 1895–11.02.1938, Sand.; s. S., Kajala; Matrosan koneaseman työläinen; 2-henkinen perhe Kanadasta 15.05.1931.
- LIND, August Theodorinp., 1915–vang. 1937, vap. 1947; s. USA:ssa, Detroit; SH: 3-henkinen perhe USA, Detroit, MI, 1932; syyttömyyspaperit omaisilla.
- LIND, Einar (Eino) Otonp., 1905–8.05.1938 Sand.; S. Kanadassa; Kannussuo, eläinlääkäri; Kanadasta, Ladysmith, 1932.
- LIND, Eino Jaakonp., 1910–28.09.1938, Petr.; s. S.; Vilga, työläinen; 91/7; P-5; 2-henkinen perhe Kanadasta, Ladysmith 1932.
- LIND, Tauno Matinp.; 1913–28.09.1938, Rukaj.; s. S. Haukipudas, Oulunl.; Pääseväselkä, traktoriaseman työläinen; 91/7, P-12; 07.12.1931 Kanadasta lähti matkaan samanniminen mies, mutta syntymävuosi on toinen.
- LINDERT, Johan Juhonp., 1900–1938; s. S.; Vilga, metsuri; 91/7; Kanadasta 1931.
- LINDHOLM, Väinö Einarinp.; 1886–22.10.1938, Petr.; s. S. Rukajärvi; Shokshan louhimotyöläinen; 91/7, P-5; 3-henkinen perhe USA:sta 3.10.1931.
- LINDQUIST, Mailis Aino Emelint., 1900–29.09.1938 Kemi; s. S. Helsinki; Uhtua, konekirjoittaja; 91/7; P-2; USA:sta 23.02.1932.
- LINDQUIST, Juho Matinp., 1879–02.10.1938, Petr.; s. S. Kirkonk., Vaasanl.; Losinaja Gora, metsuri; 91/7, P-8; A-21; USA:sta 1934.
- LINDQUIST, Otto Kustaanp. 1887–5.03.1938 Sand.; s. S. Porvoo; Kalevalan piiri, työläinen; USA:sta, Worcester, MA, 23.02.1932.
- LINDROOS, Julius Viktorinp., 1898–23.09.1938, Petr.; s. S. Turku-Porinl.; Kontupohjan tiilitehtaan työläinen; P-2; 2-henkinen perhe USA:sta, Spencer, NY, 8.12.1932; pls. palasi.

- LINNANMÄKI, Aleksi Matinp., 1890–?, s. S. Alapiiri, Vaasanl.; Losinaja Gora, metsuri; A-14: Kanadasta 1934.
- LIUKKO, Einar Juhonp., 1880–14.10.1938, Petr.; s. S. Kerimäenp., Kuopionl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/7, P-27; SH: 2-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- LISTRÖM (Lindström), Väinö Viktorinp., 1900–?, s. S. Venkujä; Aunus, maatalan työläinen, A-38; 3-henkinen perhe Kanadasta 20.01.1932.
- LONG, Arthur, 1913–?, S. New York, NY; vang. v. 1937, vap. 3 v. kuluttua; Petroskoin talorakennuskombinaatin insinööri. Syyttömyyspaperit perheellä.
- LONG, Nikolai (Niilo) Juhonp., 1895–12.10.1938, Aunus; s. S. Rajarenki; Aunus, maatalous ”Säde”; 91/9; P-17; 5-henkinen perhe USA:sta 28.03.1932. Perhe palasi.
- LUMIO, Toivo Davidinp., 1886–3.04.1938 Sand.; s. S., Kiiranp., Hämeenl.; Petroskoi, maalari; USA:sta, Detroit, MI, 21.04.1932. Perhe sai 24 tunnin häätökäskyn ja matkusti Suomeen.
- LUND, Väinö Aleksinp., 1899–?, s. S. Vaasa; Petroskoi, työläinen; P-27: 10 v. tuomio; 2-henkinen perhe Kanadasta 3.02.1932.
- LUOMA, Aleksi (Axel) Antinp., 1888–1938; s. S. Liedenpohja, Vaasanl.; Ondozero, metsuri; 91/7; 2-henkinen perhe USA, Republic, MI, 19.01.1932.
- LUOMA, Alfred Samuelinp.; 1876–02.10.1938, Petr.; s. S. Hangas, Vaasanl.; P-11; Lapset s. Kanadassa, Sointula-kommunissa; 7-henkinen perhe lähti USA:sta, WA, Kylväjä-kommuuniin v. 1923; sieltä Karjalaan 1930.
- LUOMA, William Alfredinp., 1909–k. vankeudessa; s. Kanadassa.
- LUOMA, Elma Alfredint., 1907–vang. 1938, palasi, k. 1990 Kylväjässä; S. Kanadassa.
- LUOMA, Toivo Alfredinp., 1911–vang. 1938, palasi, eli Kasahstanissa; s. Kanadassa.
- LUOMA, Sylvia Alfredint., 1911–vang. 1938, palasi, elää Venäjällä; S. Kanadassa.
- LUOMA, Aino Alfredint., 1905–k. vankeudessa Uralilla; s. Kanadassa.
- LUOMA, Juho Tuomaanp., 1894–1.10.1938, Kemi; s. S. Ylä-Kartula, Vaasanl.; Uhtua, puuseppä; 91/3 P-6; 5-henkinen perhe Kanadasta 1.11.1931.
- LUOMA, Lauri Mikonp., 1898–06.03.1938 Sand.; s. S. Pirtink., Vaasanl.; Petroskoi, rakennusmestari; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 15.05.1931. (Kts. SU Luoma Leo.)
- LYYTINEN, Veikko Juhonp., 1910–15.05.1938 Sand.; s. S. Varposti, Kuopionl.; Uhtua, Kannussuo, seppä; A-18: Kanadasta 1934.
- LÄHTEENOJA (Oja), Vilho Aukustinp., 1899–1938; s. S. Säskylä; SH: Kanadasta 1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- LÖNN, Oiva Albert Matinp., 1911–1988, vang. 1938, vap. 14 v. kuluttua, kuoli Suojärvellä; s. USA:ssa, Hanna, WY; syyttömyyspaperit perheellä. Kuollessaan oli Suojärven piirin voimalaitosten päänsinööri; 5-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 01.09.32, kahdessa erässä. (Kts. ”Red Exodus”, s. 169–170.)
- MAKKONEN, Kalle Juhonp., 1898–6.03.1938 Sand., s. S. Viipuri; Matrosa, metsuri; 2-henkinen perhe USA:sta 7.03.1932.
- MALEN, Axel Johan Akselinp., 1891–1938; s. S. Ahlainen, Turku-Porinl.; Kontupohja, puuseppä; 91/8; USA:sta, Owen, WI, 1931. Perhe palasi Amerikkaan.
- MANNER, Walter Pekanp., 1913–3 v. Butyrkan vankilassa, selvisi elävänä työarmeijastakin; elää Petroskoissa; s. USA:ssa; Worcester, MA; Petroskoi, soittaja; 3-henkinen perhe USA:sta 26.09.1931.
- MANNER, Harry Juhonp., 1905–14.10.1938, Petr.; s. S. Kerimäenp.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/8, P-27; A-27: Kanadasta 1931.
- *MANNINEN, Jalmari Villenp., 1885–28.09.1938, Rukaj.; s. S.; Aunus, maataloustyöläinen; 91/8 5 v. karkotus; Kanadasta, Kobalt, Säde-kommuuniin, 3-henkinen perhe seurasi 3.12.1931.

- MARTTIKALA (Martikainen), Niilo Leonardinp., 1901–10.02.1938, Sand.; s. S. Patti-joki, Oulunl.; Matrosa, metsuri; A-10: Kanadasta 1931.
- MARTTILA, Albert Nestorinp., 1908–22.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Knife River, MN; Petroskoi, soittaja; 91/8, P-2; USA:sta 3.10.1931. (Kts. SU Marttila George.)
- MATIKKA, Einari Pekanp., 1901–02.10.1938 Petr.; s. S. Rajalanp. Viipurinl.; P-11; Kanadasta 22.05.1933. (Kts. SU Matikka Eino.)
- MATISKAINEN, Otto Davidinp., 1885–?; s. S.; Petroskoin maatalous, autonkuljettaja; 91/8: 10 v. tuomio; USA:sta, Van Hook, ND, 19.06.1932.
- MATTILA, Kalle Leonardinp., 1881–26.09.1938, Petr.; s. S. Hämeenl.; Shokshan loughimon työläinen; 91/8; P-4; USA:sta, WA, 26.02.1932.
- MATTSON, Eino Walfredinp., 1909–11.02.1938, Sand.; S. Helsinki; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 2-henkinen perhe USA:sta, Queen Village, LI, 19.08.1931.
- MATTSON, Johan Kaarlonp., 1884–29.09.1938, Kemi; s. S. Alavus, Vaasanl.; Uhtua, metsuri; 91/8, P-2; 3-henkinen perhe USA:sta 28.03.1932.
- MATTSON, Henry (Heikki) Arteminp., 1891–8.05.1938 Sand.; s. S. Kotka; Uhtua, työläinen; 91/8; hänen pls.
- MATTSON, Lempi Williamint., 1894–1.10.1938, Kemi; s. S. Ylikylä; 91/8, P-5; 3-henkinen perhe USA:sta, Worcester, MA, 23.01.1932.
- MATTSON, Taisto Paulinp., 1915–21.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, MI; Kontupohjan paloaseman työläinen; 91/8. P-3; 5-henkinen perhe USA:sta 23.02.1932. (Kts. SUMatson Raymond.)
- MATTSON, Toivo Aukustinp., 1901–10.02.1938 Sand.; s. S. Karstula, Vaasanl.; Vilga, tiemestari; 3-henkinen perhe Kanadasta 01.09.1932.
- MAUNUMÄKI, Matti Matinp. 1899–8.10.1938, Petr.; s. S. Lahtaja, Vaasanl.; Petroskoin maatalan työläinen, myöhemmin suksitehdas; 91/8, P-17; 3-henkinen perhe Kanadasta, Kirkland Lake, 1932. (Kts. SU Maunumäki Pauli.)
- MERILÄ, Alfred Johaneksenp., 1903–26.09.1938, Petr.; s. S. Pulkkilä; Petroskoi, soittaja; 91/8, P-4; 2-henkinen perhe USA:sta, Hancock, MI, 3.10.1931.
- MERILÄ, Leo Teponp., 1886–20.01.1938 Sand.; s. S. Kirkko, Oulunl.; Petroskoi, puuseppä; 4-henkinen perhe USA:sta, Grand Rapids, MI, 15.05.1931.
- MERILÄINEN (Matson), Heikki Juhonp., 1888–08.10.1938, Petr.; s. S. Nurmeksenp.; Onegan tehtaan työläinen; 91/8, P-16; 2-henkinen perhe USA:sta, Cleveland, OH, 10.11.1931.
- MESI, Arvo Jereminp., 1890–22.09.1938, Petr.; s. S., Uudenmaanl.; Petroskoi, soittaja; P-2; 2-henkinen perhe USA:sta, Chicago, IL, 01.08.1931.
- METSOLA, Jalo Edwardinp., 1906–8.10.1938, Rukaj.; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/8, P-16; USA:sta, Detroit, MI, 16.09.1931.
- METSÄ, Tyyne Juhont., 1903–03.10.1938, Petr.; s. S. Hämeenl.; oli töissä Petroskoissa; P-12; USA:sta 1931.
- METSÄLÄ, Hugo Davidinp., 1922–1940; s. USA:ssa Ontanagon, MI; Petroskoi, työläinen; 4-henkinen perhe USA:sta 03.02.1932, 02.05.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- METSÄPELTO (Metsäpuro), William Edward Kustaanp., 1904–2.10.1938, Petr.; s. S. Lapua, Vaasanl.; Tumba, metsuri; P-8; A-21; Kanadasta 1934.
- MIKKILÄ, Juho Heikinp., 1905–10.02.1938 Sand.; s. S. Hirvijoki, Vaasanl.; Vilgan voimalaitoksen työläinen; Kanadasta 25.07.1931.
- MIKKONEN, Eino Juhonp., 1905–1.10.1938, Kemi; S. Kuoppalank. Vaasanl.; Uhtua, sahanasettaja; 91/8, P-5; SH: USA:sta, Cape Cod, MA, 1931.
- MIKKONEN, Juho Kustaanp., 1903–8.05.1938 Sand.; s. S.; Uhtua, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 02.10.1933.

- MIKKONEN, Jaakko Viktorinp., 1908–02.10.1938, Petr.; s. S. Niemes, Oulunl.; Uhtua, metsuri; 91/9; P-8; Kanadasta 14.10.1933.
- MIKKONEN, Kalle, 1893–vang. 1938, vap. 1948 ja piakkoin kuoli Petroskoissa; Petroskoissa tunnettu räätäli; s. S. Kuopio; 3-henkinen perhe USA, Detroit, MI, 1934; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. Hannula Marie.)
- MILLER, Bror Axel Albertinp., 1905–1957, vap. 1952, muutti kotimaahansa; s. Ruotsissa; oli töissä Kirovin alueella; 91/6; 2-henkinen perhe USA:sta, Cleveland, OH, 24.03.1932.
- MINKKINEN, Sulo Juhonp., 1906–2.10.1938, Petr.; s. USA:ssa, josta muutti Suomeen, Oulunl.; Lohijärvi, ajuri; 91/8, P-10.
- MOILANEN, Heikki Heikinp., 1904–1938; s. S.; Matrosa, metsuri; 91/8; Kanadasta 1931.
- MOILANEN, Henrik (Heikki) Juhonp., 1898–8.05.1938 Sand.; s. S., Koito, Viipurinl.; Solomannin voimalaitoksen työläinen; 91/8; Kanadasta 1931.
- MOISIO, Akseli Samuelinp., 1898–23.09.1938, Petr.; s. S. Hämeenlinna; PK-Amerikkaan 1927; Petroskoi, soittaja; P-2; 2-henkinen perhe USA:sta 1930.
- MOISIO, Jaakko Johaninp., 1877–6.03.1938 Sand.; s. S. Nurmo, Vaasanl.; Kontupohja, puuseppä; 4-henkinen perhe USA:sta 03.10.1931. (Tai Moisio Juho Kanadasta 10.12.1931.)
- MULTAMÄKI, Johan Juhonp., 1880–22.04.1938 Sand.; s. S. Kirkonk. Vaasanl.; Kannussuo, metsuri; 2-henkinen perhe USA:sta, Westerly, RI, 28.03.1932.
- MURTO, Benny (Pentti) Pekanp., 1916–vang. 1938, k. keskitysleirillä 1942; s. USA:ssa, MI; Petroskoin voimalaitoksen työläinen; A-38; 4-henkinen perhe USA:sta 22.06.1933. Syyttömyyspaperit sukulaisilla.
- MURTOMÄKI, Aimo-Ilmari Antoninp., 1901–22.10.1938, Petr.; s. S. Oulunl.; Kontupohjan piiri, Matkachin parantolan työläinen; 91/8, P-14; 3-henkinen perhe Kanadasta 17.08.1932.
- MURTONEN, Matti Mikonp., 1888 (1884?)–1938; s. S. Sarvijoki, Vaasanl.; Matrosa, seppä; 91/8; USA:sta 29.08.1930.
- MUSTONEN, Oskar Samuelinp., 1896–6.03.1938 Sand.; s. S. Sotkamo; Matrosa, metsuri; Kanadasta 20.03.1932.
- MUURIAISNIEMI, Väinö Davidinp., 1905–22.04.1938 Sand.; s. S., Karhunsuo, Viipurinl.; Uhtua, Kannussuo, kassanhoitaja; 4-henkinen perhe Kanadasta 20.03.1932.
- MYLLÄRI, Otto Kallenp., 1898–6.03.1938 Sand.; s. S., Vaasanl.; Kontupohja, Suontale, sahanasettaja; SH: USA:sta, OH, 1932.
- MYLLYKANGAS, Tauno Ossinp., 1909–10.02.1938 Sand.; s. S. Perkovo, Vaasanl.; Vilga, sähkömies; Kanadasta 10.12.1931.
- MYLLYLÄ, Esa Matinp., 1897–21.09.1938, Petr.; s. S. Nivalanp., Oulunl.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; P-3; 2-henkinen perhe Kanadasta 18.07.1931.
- MYLLYLÄ (Myllyoja), Pauli Arvidinp., 1905–02.10.1938, Petr.; s. S.; Mujejärvenp., metsuri; P-8; 91/8; Kanadasta 18.07.1931.
- MYLLYNIEMI, Jaakko Solomoninp., 1897–4.10.1938, Kemi; s. S.; Uhtua, kassanhoitaja; P-12; 2-henkinen perhe USA:sta, Brookston, MN, 9.12.1931.
- MÄENPÄÄ, Juho Juhonp., 1899 (1880?)–28.12.1937 Sand.; s. S. Lapua, Vaasanl.; Bielomorsk, kirvesmies; Kanadasta 18.09.1931.
- MÄENPÄÄ, Väinö Hermanninp., 1903–20.01.1938 Sand.; s. S. Ähtäri, Vaasanl.; Uhtua, työläinen; Kanadasta 3.04.1932.
- MÄKELÄ, Iisak Emilinp., 1901–29.09.1938, Kemi; s. S., Oulunl.; Jyskyjärvi, metsuri; 91/8, P-1; 3-henkinen perhe USA, Ironwood, MI, 29.10.1931.
- MÄKELÄ George, 1898–?; metsuri Vilgasta, vang. ruokalasta; Amerikasta; tiedot silminnäkijöiltä.
- MÄKELÄ, Kalervo Toivonp., 1919–26.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, MI, Ishpeming; Petroskoi, soittaja; P-4; 5-henkinen perhe USA:sta 16.09.1931.

- MÄKELÄ, Nestor Kallenp., 1897 (1893?)–28.09.1938, Petr.; s. S. Koivisto, Vaasanl.; Paatane, metsuri; P-7; A-20: Kanadasta 1932.
- MÄKELÄ, Tuomas (Timoteus) Jaakonp., 1898–24.09.1937, Petr.; s. S., Kauhava, Vaasanl.; Repola, metsuri; P-ark.141, 91/4; USA:sta, Brookline NH, 10.11.1931.
- MÄKI, Aarne Viljonp., 1909–1938; s. S. Oulunl.; Pai, traktorinkuljettaja; 91/8; USA:sta 2.04.1932.
- MÄKI, Albert Viktorinp., 1916–?; S. Kanadassa, Columbia; Uhtua, kirjanpitijän apulainen; 91/8 10 v. tuomio; A-19: Kanadasta 1932.
- MÄKI, Eugene Aukustinp., 1919–?; s. USA:ssa; Aunus, maatilan työläinen; P-16 10v. tuomio; 4-henkinen perhe Työ-kommuuniin USA:sta 1927; hänen veljensä
- MÄKI, Allan Aukustinp. 1917–08.10.1938, Petr.; s. USA:ssa; Onegan tehdas; P-17. Syyttömyyspaperit perheillä.
- MÄKI, Edward, 1904–1938; s. S.; Työ-kommuunin toverien tietojen mukaan vang. 1938; hänen pls.
- MÄKI, Laura, vang. samanaikaisesti, vap. vankeilasta; s. S.; 4-henkinen perhe USA:sta, MA, 19.08.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- MÄKI, Emil Aaronp., 1887–29.08.1938, Kemi; s. S. Keltaniemi, Hämeenl.; Uhtua, puuseppä; P-2; 5-henkinen perhe Kanadasta 17.01.1932. Hänen poikansa
- MÄKI, Pauli Emilinp., 1919–1946; S. Kanadassa; vang. Petroskoissa sodan loputtua (Anja-sisaren tiedotus); isän ja pojan syyttömyyspaperit omaisilla.
- MÄKI (o.s. Aaltonen), Ella Abrahamint., 1898–25.09.1938, Kal. Komm.; s. S.; Uhtua, kotiemäntä; 91/8; USA:sta 18.07.1931.
- MÄKI (Mäkitalo), Frans Vihtori, 1895–vang. Petroskoissa 1947; s. S. Alhainen; SH: 4-henkinen perhe USA, MA (tai VT), 1932. Syyttömyyspaperit perheellä.
- MÄKI, George (Yrjö) Karpinp., 1888–22.04.1938 Sand.; s. S., Turku-Porinl.; Kannussuo, metsuri; 3-henkinen perhe USA:sta 20.06.1934 tai 03.10.1931.
- MÄKI, Henrick (Hannes) Henrikinp., 1891–21.04.1938 Sand.; s. S. Tampere; Kontupohja, Suontaleen tiilitehtaan työläinen; Kanadasta 03.09.1932. Perhe palasi Kanadaan.
- MÄKI, Jaakko Tuomaanp., 1878–1938; s. S. Tuomikangas, Vaasanl.; Petroskoi, työläinen tai Vilga, metsuri; 91/3; P-sk 8.04.1994; USA:sta, Sandstone, MN, 30.10.1933.
- MÄKI, Kerttu Juhont., 1901–?; s. S. Mikkelinl.; Työ-kommuuni, sieltä Petroskoin maatalouskoulun laboratorion työläiseksi; A-38: USA:sta 1929.
- MÄKI, Lauri Kallenp., 1912–21.09.1938, Kemi; s. USA:ssa, Woodspur, MI; Uhtua, tiemestari; P-7; 5-henkinen perhe USA:sta, MI, 20.08.1934.
- MÄKI (Hill), Oskar Oskarinp., 1889–26.09.1938, Petr.; s. S. Teokylä; Kontupohja, työläinen; P-4; 2-henkinen perhe USA:sta 16.07.1931.
- MÄKI (Mäkipräsi), Pauli Emilinp., 1906 –?; s. S. Vaasanl.; Petroskoi, voimalaitos; A-38; Kanadasta 02.12.1932.
- MÄKI, Pekka Juhonp., 1885–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, toimitsija; P-3; USA:sta 15.05.1931.
- MÄKI, Walter Walterinp., 1907–15.05.1938 Sand.; s. USA:ssa, MN; Uhtua, puuseppä; USA:sta 18.07.1931.
- MÄKI (Mäenpää), William Ananinp., 1904–vang. 1940 Muurmannin alueella, Umboskin metsäteollisuuskeskuksessa; s. S.; 4-henkinen perhe Kanadasta, Toronto, 18.07.1931, 20.03.1932. Syyttömyyspaperit perheellä.
- MÄKI, Vilho, 1894–1940; s. S.; Pai, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta, Vancouver, 20.03.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- MÄKINEN, Anselm Aapelinp., 1903–1937; S. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/2; USA:sta 24.03.1932
- MÄKINEN, Kalle Henrikinp., 1900–1938; s. S.; Matrosa, metsuri; 91/8; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.10.1931.
- MÄKINEN (Mäki), Yrjö, 1905–”v. 1938 vang. suoraan ruokalasta Vilgassa”. Tiedot

- työtovereilta; Kanadasta 04.12.1931. Samankaltainen tieto vangitsemisesta on
- MÄKYNEN, Juho Hermanninp.**, 1888–10.02.1938 Sand.; s. S. Lapua, Hermanninp., Vaasanl.; Vilgan voimalaitoksen työläinen; 3-henkinen perhe Kanadasta 10.05.1933.
- MÄNTYLÄ, Toivo Mikonp.**, 1911–8.05.1938 Sand.; s. S., Oulunl.; Matrosa, sähkömies; USA:sta, Gardner, MA, 19.01.1932.
- MÄYRÄ, Juho Kaarlonp.**, 1897–28.12.1937, Sand.; s. S.; 4-henkinen perhe Kanadasta, Ontario, 5.10.1932.
- NAAMANKO, Pekka Aaponp.**, 1882–21.09.1938, Kemi; s. S. Kuusamo; Uhtua, Kannussuo; 91/9, P-7; Kanadasta 21.04.1932.
- NAHKALA, Juho Heikinp.**, 1884–22.04.1938 Sand.; s. S. Siikajoki, Oulunl.; Kontupohjan paperitehtaan viilari; USA:sta, Angora, MN, 3.10.1931. Poika palasi USA:aan.
- NELSON (Poukkula), Enoch Jaakonp.**, 1897–5.03.1938 Sand.; s. USA:ssa, San Francisco; Uhtua, teollisuusyhtiön johtaja; 91/2; USA:sta 1921.
- NELSON, Cecelia Helen Walterint.**; 1915–1995, k. Moskovassa; Petroskoin musiikkikoulu; P-4; 10 v. tuomio, vap. pian; 3-henkinen perhe USA:sta, Concord, MA, 1934.
- NENONEN, Arnold Aukustinp.**, 1914–26.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Pittsburg, PA; Petroskoi, soittaja; P-4; 4-henkinen perhe Pittsburgista 30.09.1933.
- NENONEN, Pekka Antinp.**, 1905–1938; s. S. Kärkijoki, Viipurinl.; Pai, metsuri; 91/9; 2-henkinen perhe Kanadan Torontosta 5.10.1931.
- NEULANEN, Nikolai Vilhonp.**, 1884–1.10.1938, Kemi; s. S. Saastola, Kuitisenp., S. Turku-Porinl.; Uhtua, Kannussuo; 91/9, P-5; A-22: USA:sta 1934.
- NIEMELÄ, Johan Emmanuelinp.**, 1896–21.01.38 Sand.; s. S., Ylivedenp., Oulunl.; Säämäjärvi, traktorinkuljettaja; A-4: 2-henkinen perhe Kanadasta 1930.
- NIEMELÄ, Hilja Emmanuelint.**, 1913–21.09.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin suksetehtaan työläinen; 91/9; P-1: Kanadasta 1930.
- NIEMI, Albert Kustaanp.**, 1885–2.10.1938, Petr.; s. S. Jokikylä, Laihiinp., Vaasanl.; Kontupohjan paperitehdas, lukkoseppä; P-11; 3-henkinen perhe USA:sta, Duluth, MN, 13.03.1932; hänen tyttärensä
- NIEMI, Esther Albertint.**, 1902–1975, vang. Kontupohjassa 1938, vap. 1946; s. USA, Duluth; k. kotikaupungissaan; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; omasi syyttömyyspaperit.
- NIEMI, Antti Johaninp.**, 1886–6.03.1938 Sand.; s. S. Alajärvi, Vaasanl.; Petroskoi, kirvesmies; 4-henkinen perhe Sementti-ryhmässä Nizhni Novgorodiin New Yorkista 1931, sieltä Karjalaan. (Kts. SU Niemi Britta)
- NIEMI, August (Kustaa) Joosepinp.**, 1887–?; s. USA:ssa, Rock, MI; vang. Uhtualla; NKVD:n asiakirjasta P-3305, 10v. tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta 18.06.1932.
- NIEMI, Einar Juhonp.**, 1873–1938; s. S.; Aunus, maataloustyöläinen; 91/2; 2-henkinen perhe Säde-kommuuniin USA:sta 01.09.1932.
- NIEMI, Einari (Eino) Juhonp.**, 1906–1938; s. USA:ssa, Fairport, OH; Aunus, työläinen; 91/2; 2-henkinen perhe USA:sta 1931.
- NIEMI, Eino Mikonp.**, 1903–02.10.1938, Petr.; s. Laihia, Vaasanl.; Lohijärvi, autotallin työläinen; 91/9, P-11; SH: USA:sta 1934.
- NIEMI, Johan Antinp.**, 1906–01.10.1938, Kemi; S. Siikajoki, Oulunl.; Kannussuo, mekaanikko; P-5; Kanadasta 31.08.1931.
- NIEMI, Juho Pauli Kaarlonp.**, 1873–12.10.1938, Aunus; s. S. Kovermäenp.; Aunus, maataloustyöläinen; 91/9; P-17; USA:sta Säde-kommuuniin 15.05.1931.
- NIEMI, Nestori Tuomaanp.**, 1901–21.09.1938, Petr.; s. USA:sta; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/9, P-3; 3-henkinen perhe USA:sta 01.09.1932.

- NIEMI, Kristian Robertinp., 1883–1938; s. S. Isojoki, Vaasanl.; Lohijärvi, työläinen; 5-henkinen perhe USA, Longville, WA, 07.03.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- NIEMI, Väinö Valentininp., 1895–8.10.1938, Petr.; s. S. Korvianp., Turku-Porinl.; Karjalanauto, mekaanikko; P-16; 3-henkinen perhe USA:sta 19.08.1931. Perhe palasi.
- NIEMINEN, Karl Vilhonp, 1885–21.09.1938, Rukaj, s. S. Tanila, Porkkalanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3, P-sk 11.03.1994; SH: 3-henkinen perhe USA:sta 1932.
- NIEMINEN, Lauri Jaakko Matinp., 1894–9.01.1938 Sand.; s. S. Korpilahti, Hämeenl.; Interposjolak, metsuri; 4-henkinen perhe Kanadan Ontariosta 18.07.1931.
- NIEMINEN, Vilho Kustaanp., 1902–?; asiakirjasta FP 5045 ”pyysi paluuvisuumia”; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; suullinen tieto vangitsemisesta; Kanadasta 20.03.1932.
- NIININEN, Moses Johaninp., 1885–vang. 1938; s. S.; Interposjolak, metsuri; 4-henkinen perhe USA, Woodland, WA, 31.10.1933; syyttömyyspaperit perheellä.
- NIINISALO, Samuel Johaninp., 1893–10.02.1938 Sand.; s. S. Espoo, Uudenmaanl.; Vilga, puuseppä; 3-henkinen perhe Kanadasta 25.02.1932. (Kts. SU Niinisalo Leo.)
- NIITTYLÄ (Niittynen), Karl Augustinp., 1895–11.02.1938 Sand.; s. S. Saarijärvi, Vaasanl.; Kontupohjan paperitehdas, viilari; SH: Kanadasta 1931.
- NIIRANEN, Frank Fransinp., 1885–1938; s. S. Sonnilank., Turku-Porinl.; Matrosa, metsuri; 91/9; USA:sta, SD, 19.08.1932.
- NIKANDER, Svante Kustaanp., 1882–10.02.1938 Sand.; s. S. Karila; Vilga, työläinen; 91/9; USA:sta 15.05.1931.
- NIKANDER, Viktor Kustaanp., 1892–?; s. S. Nurmijärvi, Uudenmaanl.; Karjalanauto, Petroskoi; P-27: 10 v. tuomio; 4-henkinen perhe Kanadasta, Webster’s Corner, 19.05.1931. Hänen poikansa
- NIKANDER, Niilo Viktorinp.; 1912–vang. 1943, k. Vjatkan vankilassa; S. Kanadassa, Webster’s Corner; syyttömyyspaperit omaisilla.
- NISEN (Nissinen), Conrad, 1905–1938, vang. Viipurissa; s. S., Nilsii, Kuopionl.; 3-henkinen perhe Kanadasta, Windsor 31.10.1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- NIKKONEN?; ollut räätälinä Työ-kommunnissa ja siellä vang. v. 1938; USA:sta saapunut yksinäinen mies; tiedot entisiltä kommuunin jäseniltä.
- NIVA, Einar (Laakso, Uuno), 1917–vang. 1938; s. USA:ssa, Frederick, SD; 19.08.1931. Syyttömyyspaperit omaisilla.
- NIVA, Emil Nikodemuksenp., 1882–11.02.1938 Sand.; s. S. Kalajoki, Rautionkunta, Oulunl.; Paatjärvi, puuseppä; 6-henkinen perhe USA:sta, SD, 03.10.1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- NIXON, Otto, ?–1938; s. S.; vang. Interposjolkissa, metsuri; USA, SD, 19.08.1931; syyttömyyspaperit omaisilla.
- NORDEEN, John Hjalmar Sveninp., 1902–?, vang. 22.05.1938 Moskovassa; s. Ruotsissa; 8 v. tuomio; v. 1997 virallinen tieto USA:ssa asuvalle pls., ettei lopullisesta kohtalosta ole tietoa Johnin jouduttua keskitysleirille; USA:sta Nizhny Novgorodiin Sementti-1 joukossa v. 1931. Syyttömyyspaperit omaisilla USA:ssa.
- NORDLUND, Viktor Viktorinp., 1900–?; s. S. Pirkkola, Hämeenl.; Uhtua, agronomi; A-6; Kanadasta 04.10.1931.
- NOUSIAINEN, Elmer Juhonp., 1916–elää Suomessa; s. USA:ssa, Daisytown, PA; Petroskoi, soittaja; 8 v. vankilaa ja 8 v. pakollista asutusta. 3-henkinen perhe USA:sta; omaa syyttömyyspaperit. (Kts. ”Of Soviet Bondage” s. 111–115.)
- NOUSIAINEN, Edwin Hermaninp.; vang. Karjalassa v. 1938, sen jälkeen ei ole tietoa; USA:sta, Londonderry, VT, Sementtijoukkueessa Nizhni Novgorodiin v. 1931, sieltä Karjalaan; tiedot ent. työtovereilta.
- NURMI, Arthur Viktorinp., 1900–1938; s. S. Hiittinen, Turku-Porinl.; PK-v. 1919 jäi Amerikkaan ollessaan merimiehenä; Petroskoi, rakennustyöläinen; 91/2; 2-henki-

- nen perhe New Yorkista, (Pls.16.07.1931); hänen veljensä
- NURMI, Oiva Viktorinp., 1901–1938; s. S., Hiittinen, Turku-Porinl.; PK-v. 1919 jäi pois laivasta veljensä kanssa; Petroskoi, hammaslääkäri; 91/2; 2-henkinen perhe New Yorkista 15.05.1931.
- NURMI, Jalmari Kustaanp., 1901–5.03.1938 Sand.; s. S. Viipurinl.; Prääsän piiri, puuseppä; Kanadasta 31.08.1931.
- NURMI (Nurminen), Jalmari Mooseksenp., 1907–1938; s. S.; Matrosa, metsuri; 91/9; Kanadasta 1931.
- NURMI, Gustav Fransinp., 1885–?; s. S., Ahlastenk., Turku-Porinl.; PK, 1923-Kanadaan; Petroskoin suksitehtaan työläinen; A-7: 2. kategorian tuomio; 3-henkinen perhe Kanadasta, Kirkland Lake, 15.12.1930.
- NYKÄNEN, Juho Heikinp., 1876–20.01.1938 Sand.; s. S. Rautalampi, Kuopionl.; Interposjolok, seppä; Kanadasta 21.01.1932.
- NYLANDER, Heimo Urhonp., 1908–1938; s. S. Viipuri; Karjalanauto, mekaanikko; P-sk 11.03.1994; 7-henkinen perhe USA:sta, Minneapolis, MN, 3.10.1932. (Kts. SU Nylander Robert ja Jouko.)
- NYLANDER, Yrjö Aleksander (Santeri) Kaarlonp., 1895–6.03.1938 Sand.; s. S. Kotka; PK, 1923–Kanadaan; Kontupohjanpaperitehdas, valaaja; 4-henkinen perhe Kanadasta 18.07.1931;
- NYLUND, Elis Viktorinp., 1903–vang. v. 1938 Nizhni Novgorodissa; 2-henkinen perhe Sementti-2 joukossa Kanadasta veljensä kanssa
- NYLUND, Nikolai Viktorinp., 1906–3.04.1938 Sand.; s. S.; Vonganperä, metsuri; Sementti-2 joukossa Nizhni Novgorodiin; vangittu Karjalassa, Rukajärven piiri, Chirka-Kemi., metsuri, Kanadasta 29.10.1931. Syyttömyyspaperit perheillä.
- NÄRHI, Otto Abelinp., 1879–28.09.1938, Petr.; s. S. Rautalampi, Kuopionl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/3, P-5; USA:sta, Waukegan, IL, 19.01.1932.
- OINONEN, Eino Otonp., 1906–10.02.1938, Sand.; s. S., Viipuri; Kontupohja, peltiseppä; 2-henkinen perhe Kanadasta 03.09.1932
- OJA, Elias (Aleksi) Viktorinp., 1892–03.04.1938 Sand; s. S. Pyhäjärvi, Turku-Porinl.; Kontupohja, Lenlestroi, viilari; 3-henkinen perhe USA:sta, MN, 16.05.1931.
- OJA, Lempi Valentinint., 1897–?; tiedot NKVD:n henkilöpaperista FP N 4641, jossa mainitaan Lempin sekä hänen veljensä ja pls. vangituiksi.
- OJA, Iisakki; Kontupohjan paperitehtaan työtoverien tietojen mukaan vang. 1938; USA:sta 31.10.1933.
- OJALEHTO (Lehto), Armas Juhonp., 1887–23.09.1938, Petr.; s. S., Oulunl.; Kontupohja, rakennusmestari; 91/4; P-2; 5-henkinen perhe USA, Sparras Point, MD, 1931. (Kts. SU Ojalehto Eino, Raymond.)
- OJALA, Niilo; ?–vang. 1938, 4 v. tuomio; Petroskoi, rakennustyöläinen; 2-henkinen perhe USA:sta, MA, 15.05.1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- OJALA, Väinö Kallenp., 1904–1.10.1938, Kemi; s. S., Vaasanl.; Chirka-Kemi, työläinen; P-5; SH: 2-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- OKKONEN, Theodor ja hänen poikansa
- OKKONEN, Olavi, 1919–vang. 1938 Moskovassa; s. USA:ssa; USA:sta Sementti-2 joukkueen seurassa 1931 Nizhny Novgorodiin; tiedot USA:n palanneilta Sementti-joukkueen entisiltä jäseniltä.
- OKSA, Väinö Matinp., 1882 (1886?)–02.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, maataloustyöläinen; 91/9, P-10; hänen veljensä
- OKSA, Jussi Matinp., 1887–15.11.1937, Petr.; Kontupohja, työläinen; P-ark. 145; USA:sta 21.04.1932.
- OKSANEN, Juho Erik Kaarlonp., 1897–21.04.1938 Sand.; s. Helsinki; Petroskoi, virkailija; 2-henkinen perhe Kanadasta 21.04.1932.
- OKSANEN (o.s. Porvali), Anna Mikont., 1897–21.04.1938, Sand; s. S.; Petroskoi, ko-

- tiemäntä; 3-henkinen perhe USA, Gardner, MA, 18.06.1932; hänen pls.
- OKSANEN, Kaarlo Allan, 1898-?, vang. Komsomolsk-Amure; s. S. Syyttömyyspaperit perheellä.
- OLKINUORA, Armas Antinp., 1902-11.02.1938, Sand.; s. S. Kiihkola, Viipurinl.; Prääsä, mekaanikko; SH: 4-henkinen perhe USA:sta 1931.
- OLSON, Oskar; 1896-?; s. Ruotsissa; vang. Moskovassa v. 1938, vap., sieltä Tseljabinskiin, vang. 1940; USA:sta Nizhny Novgorodiin Sementti-2 joukossa 1931; tiedot entisiltä työtovereilta; perhe palasi.
- ORAVA, Reino Matinp., 1903-?; s. S., Vaasanl.; Petroskoi, ”Kirja”-kustantamon toimitsija; 91/9: 3 v. tuomio; SH: USA, Astoria, OR, 1930.
- OSMAN, Wilho; vang. 1938; tiedot vang. entisiltä työtovereilta; 2-henkinen perhe USA:sta Sementti-1 seurassa Nizhni Novgorodiin 11.05.1930.
- OTAVA, Otto Iisakinp., 1895 (1885?)-21.01.1938, Sand.1937; s. S. Järvik., Kuopionl.; Kontupohjan piiri, Kulmuksen traktoriaseman työläinen; Kanadasta, Vancouver, 20.10.1933.
- PAANANEN, Walter Heikinp., 1891-21.09.1938, Petr.; s. S. Kivijärvi, Vaasanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-3; 4-henkinen perhe USA, Milford, MA, 15.12.1930.
- PAASIO, Jalmari Jalmarinp., 1898-?; s. S. Petroskoi, soittaja; 91/10: 3 vuotta karkotusta; 2-henkinen perhe New Yorkista 08.12.1932.
- PAASO, Hugo Simonp., 1892-1938; s. S. Ii, Oulunl.; Petroskoi, kasvatustieteellinen korkeakoulu, vararehtori; 91/2; 3-henkinen perhe USA, Waukegan, IL, 16.07.1931. Hänen poikansa
- PAASO, Toivo, 1917, vang. 1939, vap. 1940 Magadanin alueella; s. USA:ssa, Waukegan, IL.
- PAAVOLA, Matti Juhonp., 1902-03.10.1938, Petr.; s. S., Vaasanl.; Petroskoi, maatalous-työläinen; 91/10, P-13; Kanadasta 18.09.1931.
- PAJALA (Pahkala), Heikki Kaarlonp., 1909-?; s. S.; Petroskoi, maataloustyöläinen; s. S.; 91/10: 3 v. karkotustuomio; USA:sta, Kelso, WA, 12.12.1933.
- PAJU, Emil Matinp., 1878-10.02.1938 Sand.; s. S. Vaasanl.; Kiestinki, muurari; USA:sta, Cleveland, OH, 01.08.1931.
- PAJU, Viktor Emelinp., 1908-20.01.1938, Sand.; s. S.?, Vaasanl.; Petroskoi, arttelintyöläinen; USA:sta 01.08.1931.
- PAJUNEN (Paju), Jalmari Israelinp., 1895-8.10.1938, Petr.; s. S., Haukivuori, Mikkelinl.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/4: kuolinvuodeksi merkitty 1944; P-17; 3-henkinen perhe USA:sta, Peabody, MA, 27.10.1931.
- PALO (Palonen), Emil Matinp., 1900-?; s. S. Laukanp., Savio; Kemi, tiemestari; 91/10-10 v. tuomio; Kanadasta 04.12.1931.
- PALO, Robert Juhonp., 1898-10.02.1938, Sand.; s. S. Oulu; Petroskoin kivilouhimon työläinen; A-10: ”Amerikassa veli, jonka kanssa pitää yhteyttä”.
- PARRAS (Partanen), Emil Juho Bertaninp. 1884-23.01.1939; S. Helsinki; Petroskoi, kirjailija; s. S.; P-sk 22.04.1994; 3-henkinen perhe USA:sta, Superior, WI, 1932. Perhe matkusti Suomeen.
- PARTANEN, Emil Henrikinp., 1895-?, vang. 1938; vap., k. Petroskoissa sodanjälkeisinä vuosina; s. S. Helsinki; Pai, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 1932; syyttömyyspaperit perheellä. (On kaksi samannimistä henkilöä.)
- PASSI, Jaakko Einari Jaakonp., 1898-10.02.1938, Sand.; s. Ruotsi, Norbotteninl., Luulaja; Vilga, metsuri; 91/10; A-8: 2-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- PASILA, Anton Matinp., 1880-?; s. S. Rivijoki, Viipurinl.; Aunus, maataloustyöläinen; 91/10-5 v. tuomio; USA:sta 29.08.1931.
- PAUKKONEN, Thure Veikko; 1915-?; s. S.; työtoverien tietojen mukaan vang. Nizhni Novgorodissa v. 1938; 3-henkinen perhe

- USA:sta Sementti-joukkueessa 15.05.1931; perhe palasi USA.
- PEHKONEN, Lasse Viljonp., 1893–14.10.1938, Petr.; s. S.; Onegan tehtaantöyläinen; 91/10; P-27; A-37: Kanadasta 1931.
- PEKKALA, Kalle Iisakinp., 1888–”hävisi” v. 1938; Kontupohjan piirin Sunan maatilantöyläinen; tiedot työtovereilta; 2-henkinen perhe USA:sta, Maynard, MA, 13.10.1931.
- PEKOLA, Matti Juhonp., 1899–2.10.1938, Petr.; s. S. Nivalanp., Oulunl.; Mujejärven piiri, Ondozero, traktorin kuljettaja; 91/10, P-11; Kanadasta 25.07.1931.
- PELKONEN, Tauno Kallenp., 1906–10.02.1938, Sand.; s. S. Ristonp., Lohilah-ti, Kuopionl.; Vilga, metsuri; 91/10; 3-henkinen perhe Kanadasta 10.02.1931.
- PELTOLA, Einari (Edward) Antoninp., 1901–2.10.1938, Petr.; s. S. Virelä, Viipurinl.; Vilga, metsuri; P-11; 3-henkinen perhe USA:sta, Hoquim, WA, 03.10.1931; perhe palasi USA:n.
- PELTONEN, Kaarlo Kallenp., 1886–28.04.1938 Sand.; s. S., Mikkelinl.; Kontupohjan rakennusyhtiö, seppä, 2-henkinen perhe USA:sta, Astoria, OR, 01.12.1930.
- PELTONEN, George ja hänen veljensä
- PELTONEN, Percy ”hävisivät” v. 1938; s. USA:ssa; Petroskoi, soittajia; USA:sta, Astoria, OR, 1931; tiedot työtovereilta.
- PELTONEN, Matti (Martti) Edwardinp., 1896–02.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan palokunnan töyläinen; 91/10; P-9; 2-henkinen perhe USA:sta, Astoria, OR, 05.12.1930.
- PESONEN, Armas Juhonp., 1905–?; S. Helsinki; Petroskoin Radiokomitean töyläinen; 91/10; 5 v. tuomio; 2-henkinen perhe New Yorkista 15.09.1932.
- PESONEN, Feliks Ernestinp., 1895 – 10.02.1938 Sand.; s. S. Valkeala, Mikkelinl.; Lohijärvi, kerhotalon johtaja; New Yorkista 15.05.1931; pls. palasi Amerikkaan.
- PETTERSON, Oskar Juhonp., 1886–21.09.1938, Petr.; s. S., Mikkelinl.; Kontupohja, metsuri; 91/10, P-1; 3-henkinen perhe USA, OR, 1923.
- PEURA, Juho Antinp., 1881–30.09.1938, Kemi; s. S., Käkisalme; Uhtua, töyläinen; 2-henkinen perhe USA:sta 19.08.1931.
- PIETILÄ, Alfred Johaninp., 1911–6.03.1938 Sand.; s. USA:ssa, WA; Petroskoi, ajuri; 5-henkinen perhe Kylväjään USA:sta, 1923; v. 1929 perhe muutti Karjalaan; Johan Pietilä oli yksi Hiilisuon maatilantöyläistä.
- PIETILÄ, Matti, 1886–vang. 1938; s. S. Evi-järvi, Vaasanl.; Interposjok, Vilga, metsuri; tiedot työtovereilta; USA, Lanesville, MA, 31.10.1933; pls. palasi Amerikkaan.
- PIETILÄ, Väinö Ferdinandinp., 1892–?; s. S. Turunl.; Lohijärvi, autotallin töyläinen; 91/10 10 v. tuomio; USA:sta, Greene, MI, 02.05.1932.
- PIHJALA, Oskari Niilonp.; ?-vang. 1938 Kauko-Idässä, vap. 1946–?; s. S.; Kontupohjan paperitehdas; tiedot vangitsemisesta työtovereilta; 3-henkinen perhe USA, NY, 15.05.1931.
- PIIPARINEN (Piipari), Juho Antinp., 1885–08.10.1938, Petr.; s. Parikkala, Viipurinl.; Kontupohja, rakennustöyläinen; 91/10, P-16; USA:sta 02.12.1931.
- PIIPPO, John Erik Erikinp., 1914–vang. 11.12.1936, tuomittu 5 v., kohtalosta ei ole tietoa; s. USA, MT; Petroskoin töyläisopiston (Rabfak) lukija; rehabilitoitu 14.03.1990 RSFSR Korkeimman Neuvoston päätöksen perusteella, syyttömyyspaperit omaisilla USA:ssa.
- PIISPANEN, Eino Kallenp., 1903–1938; s. S., Vaasanl.; Paatjärvi, metsuri; 91/10; Kanadasta, Kobalt, Säde-kommuuniin 14.11.1931.
- PILPPOLA, Nestor Kustaalp.; ?-vang. 1938, pls. ja poika karkotettiin; 3-henkinen perhe USA:sta, OR, 19.08.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- PITKÄNEN, Aatu, 1896–?; vang. ensimmäisen kerran Kauko-Idässä, vap.; v. 1950 vang. toisen kerran–?; s. S. Varpaisjärvi, Kuopionl.; 2-henkinen perhe Kanadasta 24.09.1934.
- PITKÄSALO (Salo), Emil Hermanninp., 1902–?; s. S., Särki, Vaasanl.; Matrosa, trak-

- torinkuljettaja; A-8: 1. kategorian tuomio vaihdettu 2. kategorian tuomioksi; Kanadasta, Port Arthur, 1930.
- POHJANSALO, Antti Jussinp., 1880–14.10.1938, Petr.; s. S. Lahdenk., Kuopionl.; Kontupohjan rakennustyöläinen; P-27; 4-henkinen perhe Kanadasta 04.12.1931.
- PUHAKKA, Viktor Topiaksenp., 1887–1938; S. S.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; 91/10; SH: Kanadasta 1931.
- PULKKA, Elvira Aukustint. 1918–22.09.1938, Aunus (?); s. S. Kannaslahti, Kuopionl.; P-1; SH: 3-henkinen perhe Kanadasta 20.06.1932. Latviasta Suomeen paluumuuttajana saapunut Kerttu Puumala kertoi Elviran olleen töissä eräässä Riikan korkeakoulussa englanninkielen opettajana. Matkusti yöhemmin Amerikkaan. (Kyselyyni FSB:stä sain kielteisen vstauksen.)
- PUTKONEN, Jalmari Matinp., 1891–1938; s. S. Parikkala, Viipurinl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-sk 11.03.1994: 1. kategorian tuomio; 2-henkinen perhe Kanadasta 26.03.1932
- PUUMALA (Puumalainen), Paavo; 1886–vang. 1938, vap. 1941; s. S. Kuopionl.; Petroskoin puulanssin työläinen; 5-henkinen perhe Kanadan Port Williamsista 1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- *PUUSTEL, Emil Antoninp., 1888–08.10.1938, Petr.; s. S., Kotka; Kiestinki, työläinen; 92/5; P-17 A-22: 2. kategorian tuomio; Kanadasta, Kobalt, 1932.
- PUUSTINEN, Arvo Emilinp.; 1910–14.10.1938, Petr.; s. S. Viipurinl.; Matrosa, metsuri; P-27; Kanadasta 21.01.1932. Ei ole todisteita hänen veljiensä (Puustinen Viljo, 1912, ja Puustinen Toivo, 1906) saapumisesta Amerikasta. Heitäkin kuulusteltiin Emil Salosen, Oscar Corganin ja Kalle Arosen ”vastavallankumouksellisen” toiminnan yhteydessä; asiakirja F/P 4641.) Kaikki rehabilitoitu.
- PUUSTINEN, Emil Heikinp., 1890–8.10.1938, Petr.; s. S.; Interposjolok, metsuri; P-17; 4-henkinen perhe USA:sta, NY, 18.06.1932. (Kts. SU Puustinen Erkki.)
- PYNTTÄRI, Toivo, ?–vang. 1938; s. S.; Interposjolok, metsuri; USA:sta, Mason, WI, 03.10.1931; tiedot vangitsemisesta työtovereilta.
- PYYKKÖNEN, Juho Juhonp., 1883–?; s. S., Paltamo, Oulunl.; A-12: vang. 1938, osallistui Muurmännin Legionaan; Kanadasta 23.04.1932
- PYYKKÖ, Mikko Matinp., 1884–10.02.1938, Sand; s. S., Ahjärvi, Viipurinl.; Prääsän piiri, Kindasovo, metsuri; USA:sta, Berkley, CA, 23.01.1931.
- PÄÄKKÖNEN, Matti Pekanp., 1898–10.02.1938, Sand; s. S., Kuhmoniemi, Oulunl.; Petroskoi, Karjalanauto, ajuri; 91/10; USA:sta, Chicago, IL, 11.05.1930.
- PÄIVINEN, Yrjö Albininp., 1903–05.03.1938, Sand. ?; s. S.; Uhtuan kansallinen teatteri; A-14: Kanadasta 1931.
- RAE, Otto Erikinp., 1889–28.12.1889; s. S. Kuusiniemenp., Kuopionl.; Interposjolok, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta 1931. (Kts. SURae Leo.)
- RAISIO, Iivari Heikinp., 1894–?; s. S. Alavus, Vaasanl.; Kannussuo, metsuri; A-18; SH: 4-henkinen perhe Kanadasta 03.04.1932.
- RAIVIO (o.s. Kopola), Ida Juhont.; 1892–k. Suomessa; s. S. Viipuri; kotiemäntä; P-16: kuolemantuomio vaihdettu 10 v., vap., matkusti pls. Alexin kanssa Suomeen; USA:sta 1932; poika palasi USA:han Karjalasta.
- RAJA-AHO, Maria Hetont., 1879–27.09.1938, Aunus; s. S., Uuranko; Petroskoin musiikkikoulu, siivoja; P-1; A-32: 2. kategorian tuomio vaihdettu 1. kategorian tuomioksi. A-32: USA:sta 1934.
- RAJA-AHO, Ensio Juhonp.; 1910–?; s. S. Jyväskylä; Petroskoi, teatterin johtaja; A-38:ssa ei ole merkintää ”Amerikasta”, suullinen tieto kertoo Maria Raja-ahon olevan hänen äitinsä.
- RAJAKANGAS, Helmi (Hilma) Juhont., 1906–8.10.1938, Petr.; s. S., Viipurinl.; Kontupohjan rakennusyhtiön työläinen; 91/11, P-16; 3-henkinen perhe Kanadasta 05.11.1932.

- RAJALA, Ludwig, 1905–vang. 1947, vap. 1956–k. 1966; s. S., Teuva, Vaasanl.; USA:sta 03.10.1931.
- RANTA, Antti Antinp., 1896–10.02.1938 Sand.; s. S., Liminkä, Oulunl.; Vilga, puuseppä; A-10: Kanadasta 1931.
- RANTA, Antti Antinp., 1898–29.11.1937, Rukaj.; s. S.; Rukajärvi, Repola, metsuri; P-ark.145: Kanadasta 1931.
- RANTA, Eino Davidinp., 1920(?)–29.09.1937, Petr.; S. Kanadassa; P-ark. N 141: ”eli Suomessa laittomasti; Kanadassa istui 10 v. vankilassa murhasta” (taitaa olla virhe syntymävuodessa), vang. Matrosasta.
- RANTA, Elis Jaakonp., 1891–1940; k. keskitysleirillä; s. S. Mänttä; Petroskoin suksitehtaan työläinen ja orkesterin johtaja; 3-henkinen perhe USA, Monessen, PA, 07.03.1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- RANTA (Mäyräpää), Emil Davidinp., 1888–11.02.1938 Sand.; s. S. Viipurinl.; Vilga, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta 05.11.1932.
- RANTA Evert Juhonp., 1906–1938; s. S.; Lososiina, metsuri; Kanadasta 22.05.1933.
- RANTA, Oskari Maunonp., 1886–1938; s. S. Turku-Porinl.; Uhtuan kunnallisosaston työläinen; 91/11; USA, Ironwood, MI, 21.09.1931.
- RANTA, Väinö Kustaanp., 1888–22.04.1938 Sand.; s. S., Eurank, Turku-Porinl.; Kannussuo, tallimies; USA:sta 10.11.1931.
- RANTA, Väinö Rudolf Ollinp., 1918–?; s. USA:ssa, MI; Kiestinki, opettaja; A-29: kuolemantuomio; P-15: ”02.22.1938 siirretty Vjatlagiin (Vjatka-alueen vankilasysteemi); 5-henkinen perhe USA:sta 13.03.1932. (Kts. SU Ranta Väinö, Ranta Wilbert.)
- RANTAKALLIO, Iivari Eliaksenp., 1899–22.04.1938 Sand.; s. S. Kuopionk., Viipurinl.; Uhtua, kunnallistoissa; A-17: Kanadasta 1932.
- RANTALA, Olavi Nikolainp., 1918–1944, vang. 1938, vap. 1939; s. USA:ssa, MI; Petroskoi, soittaja; 4-henkinen perhe USA:sta 28.03.1932. (Kts. SU Rantala Olavi ja Edwin.)
- RANTALA, Toivo Iisakinp., 1904–3.04.1938 Sand.; Onegan traktoritehtaan työläinen; 91/2; USA:sta, OR, 1932. (Epäselvyys: samanniminen ja samoja tietoja omaava mies; vang. 1938, vap.; k. Petroskoissa 70-luvulla.)
- RANTANEN, Toivo Jaakonp., 1892–27.11.1937; s. S.; Petroskoi, korkeakoulun professori; P-ark. 145; P-sk 08.04.1994; USA:sta, Detroit, MI; hänen pls.
- RANTANEN, Tyynne, 1883–vang. 1938, vap. 1946, k. 50-luvulla Petroskoissa; s. Helsinki; syyttömyyspaperit omaisilla.
- RANTANIEMI, Toivo Juhonp., 1906–3.04.1938 Sand.; s. S. Vaasanl.; Uhtua, puuseppä; A-16: v. 1934 Amerikasta.
- RAUHALA, Tauno Jaakonp., 1915–elää Suomessa; vang. 1938, vap. 1946; s. S. Ylistaro, Vaasanl.; 3-henkinen perhe USA:sta, Warren, OH, 23.02.1932.
- RAUMA, Edward, 1900–1938; s. S., Kaustinen, Vaasanl.; Matrosa, metsuri; 5-henkinen perhe USA:sta, SD, 03.10.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- RAUTANEN, Lauri, 1887–vang. 1938, vap. 1948, k. 50-luvun loppupuolella; s. S. Suoniemenp.; Matrosa, Petroskoi, seppä; P-sk 08.04.1984; 4-henkinen perhe USA:sta, Ontagonan, MI, 02.02.1932.
- RAUTAVIRTA, Yrjö Jaakonp., 1897–26.09.1938, Petr.; s. S. Teuvonk., Vaasanl.; Petroskoi, Karjalanauton työläinen; P-4; 3-henkinen perhe Kanadasta 18.09.1931.
- RAUTIAINEN, Emil Matinp., 1896–1938; s. S. Viipuri; vang. Bielovenäjällä; 3-henkinen perhe USA:sta 19.08.1931; hänen pls.
- RAUTIAINEN (Oxman), Maria Sigrid, 1899–1992; s. Helsinki; kotiemäntä, vang. 1941, vap. 1953, k. Karagandassa poikansa perheessä; 3-henkinen perhe USA:sta 01.09.1932. (Kts. Of Soviet Bondage, s. 85–90.)
- RAUTIAINEN, Janne Jalmari Beniamininp., 1885–10.02.1938 Sand.; s. S. Huhtilamp., Kuopionl.; Petroskoi, rakennustyöläinen;

- 2-henkinen perhe Kanadasta, Toronto, 1932.
- RAUTIAINEN, Hilma Otont.; ?-?; s. S.; vang. Petroskoissa; P-sk 13.05.1994: 2. kategorian tuomio; 4-henkinen perhe USA, MI, 13.05.1930, 20.06.1931.
- RAUTIAINEN, Kalle Juhonp., 1901-?; s. S. Saarijärvenk., Vaasanl.; A-32: "laittomasti Amerikasta Venäjälle v. 1931".
- RAUTIO, Antti Uunonp., 1909-11.02.1938 Sand. s. S., Kempele, Oulunl.; Vilga metsuri; USA:sta 16.09.1931.
- RAUTIO, Jaakko Henrikinp., 1902-10.02.1938, Sand., s. S., Jaakkima, Viipurinl.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; SH: Amerikasta 1932.
- REINO, Frans Oskarinp., 1905-21.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Philadelphia, PA; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/11, P-1; USA:sta 18.06.1932.
- RIIHONEN, Harold Heikinp.; ?-1938; s. USA:ssa; Petroskoi, työläinen; P-sk 22.04.1994; USA:sta 1922.
- RINNE, Kaarlo Oskarinp., 1894-2.10.1938, Petr.; s. S. Forssa; Petroskoi, rakennustyöläinen; 92/6, P-11; 2-henkinen perhe New Yorkista 03.11.1932.
- RINNE, Uno Jereminp. (Jeremejevich), 1908-28.09.1938, Petr.; s. S., Viipurinl.; Vilga, metsuri; USA:sta 24.03.1932.
- RINNE, Ville Jaakonp., 1906-?; s. S., Peltoniemi, Vaasanl.; Matrosa, metsuri; A-14: 2-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- RINTALA, Aleksi Sylvesterinp., 1904-03.04.1938 Sand.; s. S. Teuvonp., Vaasanl.; Matrosa, metsuri; A-16: Kanadasta, Port Arthur, 1931.
- RINTALA, Kalle Nestorinp., 1888-vang. 1938, vap. 1939, k. Petroskoissa; s. S., Harjavalta; 4-henkinen perhe USA:sta, MA, 1931. (Kts. SU Rintala Esko.)
- RINTALA, Toivo Antinp., 1904-21.01.1938 Sand.; s. S. Pynttyrä, Vaasanl.; Interposjolak, autonkuljettaja; A-7: Kanadasta 1932.
- RISTINEN, Uno Emelinp., 1911-15.05.1938 Sand.; s. S., Multio, Vaasanl.; Kannussuo, metsuri; A-18: Kanadasta, Port Arthur 1932.
- RITARI, Vilho Johannes Tuomaksenp., 1882-11.02.1938 Sand.; s. S. Vaasanl.; Vilga, mekaanikko; A-11: Kanadasta 1933.
- ROINE, Reino Antinp., 1907-k. 06.05.1943 Vjatlagissa; s. USA:ssa, Angora, MN; Petroskoi, Karjalanauto; USA:sta 1931. Severni sotilasokrugin Tribunaalin päätöksen perusteella rehabilitoitu 24.01.1954.
- ROSENGREN, Artur Viktorinp., 1904-1.10.1938, Kemi; s. Pekkalanl., Turku-Porinl.; Kannussuo, metsuri; P-5; 3-henkinen perhe USA:sta, Chagrin Falls, 02.10.1933.
- ROSSI, Viktor Matinp., 1889-03.10.1938, Kemi; s. S., Urapainen, Vaasanl.; Uhtua, puuseppä; 91/11, P-10; 2-henkinen perhe Kanadasta 21.09.1931.
- RUOHOMAA, Heikki Fridrihinp., 1904-14.10.1938, Petr.; s. S.; Tihii Navolok, metsuri; P-27; Kanadasta 25.02.1932.
- RUOTSALA, Lauri Samuelinp., ?-vang. 1938, vap.; s. USA:ssa; 4-henkinen perhe USA, Owen, WI; syyttömyyspaperit perheellä.
- RUOTSI, Pekka Hemminp., 1882-08.10.1938, Petr.; s. S. Kuopionl.; Kontupohja, rakentaja; 91/11; 3-henkinen perhe USA:sta, MI, 08.08.1931. (Kts. SU Ruotsi Jalmari.)
- RUUSKANEN, Uuno Paulinp., 1908-9.01.1938 Sand.; s. S. Oulunl., Kemink.; Prääsä, tienrakentaja; USA, Cherry, MN, 16.09.1931; syyttömyyspaperit omaisilla USA:ssa.
- SAARENKANTA, Väinö Davidinp., 1893-20.10.1938, Petr.; s. S., Vasunti, Turku-Porinl.; Paatane, metsuri; P-8; Kanadasta 03.09.1932.
- SAARENPÄÄ, Solomon Mikonp., 1881-9.01.1938 Sand.; s. S. Vaasanl.; Kiestinki, mekaanikko; 4-henkinen perhe USA:sta, Marshfield, OR, 19.01.1932.
- SAARI, Elias Wilhelmip., 1898-8.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/12, P-17; 3-henkinen perhe USA:sta, Port Chester, N.Y. 4.04.1932.

- SAARI, John Aukustinp., 1900–22.10.1938, Rukaj.; s. USA:ssa, Chassel, MI; Petroskoi, ”Exportles”, toimitsija; 91/2, P-16; 3-henkinen perhe USA:sta 19.01.1932. A-36: ”laittomasti Suomesta Venäjälle v. 1922”.
- SAARI, Toivo Aleksanterinp., 1892–28.12.1937 Sand.; s. S., Uudenmaanl.; Kontupohja, työläinen; 2-henkinen perhe Kanadasta 1933.
- SAARI, Toivo Aleksinp., 1910–29.09.1938, Kemi; S. Kanadassa, Port Arthur; Kinishma, metsuri; 91/12, P-2; SH: Kanadasta 1931.
- SAARI, Kalle Adolfinp., 1888–?; s. S., Virola, Hämeenl.; Karjalanauto, mekaanikko; 91/12, P-27: 8 v. tuomio; 4-henkinen perhe USA:sta, MA, 03.02.1931.
- SAARI, Pauli Moisionp. (Moisejevich), 1899–1.10.1938, Kemi; s. S. Pekkalanl., Ruovedenp.; Kannussuo, metsuri; 91/2, P-5; A-22: 2-henkinen perhe Kanadasta 1933.
- SAARINEN, William (Vilho) Williaminp., 1899–vang. 1938, vap., k. evakossa; S. S. Nuoramainen; Petroskoi, työläinen; A-38; 3-henkinen perhe USA, Nashwauk, MN, 16.09.1931.
- SAASTAMOINEN, Robert Robertinp., 1888–10.01.1938, Sand.; s. S., Kiuruvesi, Kuopionl.; Uhtua, metsuri; 4-henkinen perhe USA:sta, Ishpeming, MI, 25.05.1933.
- SAKSA, Toivo Nestorinp., 1904–1938 ja hänen veljensä
- SAKSA Eino Armas Nestorinp., 1893–1938; s. S., Itäjärvi, Hämeenl.; Matrosa, metsureita; 91/12; Kanadasta 25.07.1931.
- SALMEN (Salman) Johan Juhonp., 1888–14.10.1938, Petr.; s. S. Euramäki; Petroskoin suksitehdas; P-27; 2-henkinen perhe USA:sta, Eagle River, WI, 02.12.1931.
- SALMELA (Michelson), Viljo Anselm, 1908–1944, k. vank. Uralilla; s. S. Turku; Petroskoi, työläinen; vang. kahdesti; 3-henkinen perhe USA, New Yorkista 09.12.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- SALMI, Kalle Rikhardinp., 1897–21.01.1938 Sand.; s. S. Kankaanpää, Turku-Porinl.; Paatane, työläinen; 3-henkinen perhe USA, Chicago, IL, 03.10.1931.
- SALMI, William Juhonp., 1894–22.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; P-2; 3-henkinen perhe USA:sta 16.07.1931.
- SALMI, Yrjö Williaminp., 1895–1938; s. S. Kotka; Petroskoi, ruokalan johtaja; P-sk 18.03.1994: 1. kategorian tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta, Waukegan, IL, 30.10.1931 ja 02.07.1932.
- SALMINEN, Aarne Matinp. 1903–22.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, maalari; 91/12; P-10; USA:sta 16.07.1931.
- SALMINEN, Alpo Arturinp., 1916–1.10.1938, Kemi; s. S., Kutunk., Turku-Porinl.; Kannussuo, metsuri; P-5; A-22: Kanadasta 1932.
- SALMINEN, Eino Kaarlonp. 1901–20.01.1938 Sand.; s. S., Tattari, Nikkilänp., Turku-Porinl.; Petroskoi, rakennustyöläinen; 3-henkinen perhe USA:sta, Chicago, IL, 18.07.1931.
- SALMINEN, Eino Kustaanp., 1906–22.04.1938, Sand.; s. S., Ruono, Lapinl.; Uhtua, kansallinen teatteri, näyttelijä; 2-henkinen perhe USA:sta 18.07.1931.
- SALMINEN, Johan Juhonp., 1890–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/12, P-3; 3-henkinen perhe Kanadasta 14.11.1931.
- SALMINEN, Oiva Juhonp., 1912–8.10.1938, Petr.; s. USA:ssa, Crystal Falls, MI; Petroskoi, Onegan tehtaan työläinen; 91/12, P-17; SH: USA:sta 1931.
- SALMINEN, Richard Nikolainp., 1883–11.02.1938 Sand.; s. S., Keula, Vaasanl.; koulun talousmies Svjatnavolokissa; USA:sta, NY, 19.01.1932.
- SALMINEN, Väinö Antinp., 1903–03.10.1938, Petr.; s. S., Mikkelinl.; Kontupohja, Sunastroi, puuseppä; 91/12; P-14; 3-henkinen perhe Kanadasta 25.07.1931.
- SALMINEN, Väinö Paulinp., 1908–03.10.1938, Petr.; s. S., Kuopio; Petroskoi, vesivoimala, sähkömies; 91/12; P-14; Kanadasta 25.07.1931

- SALO, Arthur Williaminp., 1991-?; s. S. Turunl, Laitilanp.; Lohijärven traktoriaseman työläinen; P-27: kuolemantuomio vaihdettu 10 v. vankeutta; 4-henkinen perhe USA:sta, Covington, MI; syyttömyyspaperit perheellä.
- *SALO, Erland Mikonp., 1896-1938; s. S. Viipurinl.; Petroskoi, muurari; 91/12: 10 vuoden tuomio; P-sk 25.03.1994: 1. kategorian tuomio; 2-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- SALO, Kustaa (August) Kustaanp., 1884-21.09.1938, Petr.; s. S., Kuortane; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/12, P-1; 4-henkinen perhe USA:sta, Balsam, MN, 30.09.1933.
- SALO, Henry Matinp., 1889-?; s. S. Vaasanl., Lapua; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 91/12; hänen pls.
- *SALO, Emilia Aukustint., 1892-09.11.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, kotiemäntä; 91/12, P-16; kumpaisellakin puolisoilla oli 5 v. tuomio; USA:sta, Cleveland, OH, 1931.
- SALO, Rafael Aukustinp., 1894-8.05.1938 Sand.; s. S. Turku; töissä Uhtualla; A-19: Kanadasta 1932.
- SALO, Simo Simonp, 1890-1938; s. S., Itä-Karjalassa; Petroskoi, rakennustyöläinen; P-sk 18.03.1994: 1. kategorian tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 29.09.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- SALO, Toivo Kallenp., 1917-26.09.1938, Petr.; S. Kanadassa, S. Porcupine; Petroskoin musiikkikoulun oppilas; 91/2, P-4; 4-henkinen perhe USA, Newberry, MI, 10.11.1931. (Kts. SU Salo Toivo.)
- SALO, Viktor Viktorinp., 1892-22.04.1938, Sand.; s. S., Turku-Porinl.; Petroskoi, kasvatustieteellinen korkeakoulu, opettaja; USA:sta 24.03.1932.
- SALO, Violet Davidint.; 1914-1938; s. USA:ssa, Baudette, MN; Petroskoi, kotiemäntä; 91/12; 5-henkinen perhe Työ-kommuuniin USA:sta, MN, 13.11.1927; syyttömyyspaperit perheellä. (Kts. SU Salo Richard.)
- SALO, Yrjö Pekanp., 1898-11.02.1938 Sand.; s. S., Pohja, Oulunl.; Vilga, kirvesmies; Kanadasta 3.09.1932 (tai USA, Inwood, NY, 24.08.1932.)
- SALOKARI, Leo Fransinp., 1902-8.10.1938, Petr.; s. Tampere; PK-Kanadaan 1930 (?); Petroskoin suksitehtaan työläinen; 91/12, P-16; Kanadasta 18.09.1931.
- SALOMAA, Nestor Vilhonp., 1880-3.10.1938, Petr.; s. S., Mäntyharjanp., Mikkelinl.; Kontupohja, puuseppä; 91/12, P-14; Kanadasta 15.09.1932.
- SALONEN, Edith; 1895-29.09.1938, Kemi; s. S.; Uhtua; 91/9, P-2; USA:sta saapuminen ei ole dokumentoitu.
- SALONEN, Emil Kustaanp., 1896-14.10.1938, Petr.; s. Tampere; Petroskoi, mekaanikko; P-27; 3-henkinen perhe USA:sta 03.11.1932. (Kts. SU Salonen Fred.)
- SALONEN, Toivo Kustaanp., 1904-21.01.1938 Sand.; s. S., Jutila, Turku-Porinl.; Uhtua, taiteilija; USA:sta; asiakirjat P-3305 ja P-7070.
- SANKARI, Lempi Aukustint., 1908-06.03.1938 Sand.; s. S., Valperi, Turku-Porinl.; Matrosan voimalaitoksen työläinen; 2-henkinen perhe Kanadasta, Montreal, 1931.
- SARKKINEN, Lauri-Robert Juhonp (Niilo Neva), 1906-8.05.1938 Sand.; s. S.; Solomannin sahan työläinen; työtoverien tietojen mukaan Kanadasta 1931.
- SAUKKO, Henrik (Heino) Johaninp., 1905-26.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyöläinen; 91/12, P-6; A-23: Kanadasta, Montreal, 18.09.1931.
- *SAUSO, Theodor Tuomaksenp., 1890-1938; s. S., Tuomaksenp., Vaasanl.; Petroskoin kirjapainon työläinen; A-12: 2 kat. tuomio; P-sk 25.03.1994: 1. kategorian tuomio; USA:sta, Astoria OR, 1932.
- SAVINIEMI, Elis Teodor Heikinp., 1898-8.05.1938 Sand.; s. S. Oulunl.; Uhtua, maataloustyöläinen; 3-henkinen perhe USA:sta Sementti-2 joukossa Nizhni Novgorodiin 1931, sieltä Karjalaan.
- SAVOLAINEN, Adolf (Aatu) Augustinp.; 1893-21.09.1938, Petr.; s. S. Kuopionl.;

- Petroskoi, maataloustyöläinen (Karjalan-auto, konemies); 91/12; P-1; Kanadasta 02.10.1933.
- SEPPÄ, Vilho Danilinp., 1898-?; s. S. Kotka; PK-USA:han 1924; Karelstroï, rakennustyöläinen; tiedot työtovereilta; USA:sta 15.05.1931.
- SEPPÄLÄ, Oskar Viktorinp., 1904-11.02.1938 Sand.; s. S., Ina, Vaasanl.; Matrosa, metsuri; 2-henkinen perhe Kanadasta 04.12.1931.
- SEPPÄLÄ, Väinö Antinp., 1900-1.10.1938, Kemi; s. S. Uudenmaanl. Kannussuo, metsuri; P-5; 3-henkinen perhe USA:sta 20.03.1932.
- SEPPÄNEN, Eero Kristianinp., 1902-14.10.1938, Petr.; s. S.; Lohijärvi, metsuri; P-27; Kanadasta 12.11.1931.
- SEPPÄNEN Juho, 2-henkinen perhe Cloquet, MI, 1931. Syyttömyyspaperit perheellä.
- SEPPÄNEN, Ilmari Emilinp., 1903-19.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, metsuri; P-12; A-30: "Amerikasta".
- SEVANDER, Kalle Johanneksenp., 1895-1943, k. vankeudessa; s. S. Oulu; Petroskoi, rakennustyöläinen; 91/3; 3-henkinen perhe Kanadasta, Vancouver, 18.09.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- SIIKANEN, Kalle Henrikinp., 1893-1938; s. S.; Aunus, Säde-kommuuni; 91/9. Hänen pls.
- SIIKANEN, Lempi, vang. samanaikaisesti, häntä ei löytynyt papereista, vap. vuosien kuluttua; 3-henkinen perhe Kanadasta, Kobalt, 1926; syyttömyyspaperit omaisilla.
- SIKKI, Olavi Juhonp., 1916-8.10.1938, Petr.; s. USA:ssa, Chicago; Petroskoin musiikkikoulun oppilas; P-17; 2-henkinen perhe USA:sta 10.05.1930.
- SILLANPÄÄ, Karl Eliaksenp., 1898-6.10.1938, Kantal.; s. S.; Louhi, metsuri; 91/12, P-4; SH: 2-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- SILLANPÄÄ, Wester Hermanninp., 1899-6.03.1938 Sand.; s. S., Kirkonk., Vaasanl.; Lohijärvi, seppä; hänen pls.
- SILLANPÄÄ, Hulda Konstant., 1892-?; S. Kanadassa; A-16: 10 v. tuomio; 4-henkinen perhe 22.05.1933 Kanadasta.
- SILVAN (Roitomaa), Rafael Väinönp., 1916-5.03.1938 Sand.; s. USA:ssa, NY; Petroskoin autoremonttitehdas; mekaanikko; 3-henkinen perhe USA:sta, Brooklyn, NY, 25.05.1933.
- SIMONSON, Sylvia; 1907-?; s. USA:ssa; Kontupohja, työläinen; 91/12: karkottaa pois maasta; ei ole tietoa hänen, eikä hänen pls. ja kahden lapsen kohtaloista; USA:sta 04.12.1931.
- SIMILÄ, Jaakko Jaakonp., 1889-10.02.1938 Sand.; s. S. Oulunl.; Uhtua, puuseppä; Kanadasta 27.10.1931.
- SIPILÄ, Viktor Matinp., 1888-21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, Lenstroin rakennustyöläinen; P-3; Kanadasta 31.08.1931.
- SIPPOLA (Siippola), Juho William Juhonp., 1889-02.10.1938, Petr.; s. S. Annilank., Porinl.; 1918-1919 Muurmannin Legionan jäsen; Kiestinki, maalari; 91/12, P-11; 2-henkinen perhe USA:sta, Eureka, CA, 19.01.1932.
- SIVULA, Johannes Rudolf Konstanp., 1899-4.10.1938, Petr.; s. S. Ruovesi, Mustajärvi, Hämeenl.; PK-Kanadaan 1923; Tunkua, seppä; 91/12, P-12; A-30: Kanadasta 1931.
- SIVULA, Johannes Solomoninp., 1883-2.10.1938, Kemi; s. S., Laupijärvi, Vaasanl.; Seesjärven piiri, metsuri; 91/12, P-11; SH: Kanadasta 1934.
- SMITH, Adam; vang. ja kuollut (teloitettu?) Tseljabinskissä joulukuussa 1937 (Rislakki ja Lahti-Argutinan kirjasta); USA:sta 1931, perhe seurasi:
- SMITH, Naimi; vang. 1938, vap. piakkoin, muutti Suomeen, heidän poikansa
- SMITH, William, 1918-?; s. New Yorkissa, vang. Petroskoissa 1938, ennen muuttoa Suomeen, äiti sai syyttömyyspaperit; USA:sta 18.07.1931.
- SMOLANDER, Erkki Matinp., 1885-20.01.1938 Sand.; s. S. Korsemäenp., Varpaisjärvi; Interposjolok, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta 10.05.1933.

- SOINI, Väinö Armas Hermanninp., 1890–1956; vang. 1938, vap. 1948; s. S. Virroilla; Kochkoma, metsuri; Hänen poikansa
- SOINI, Viljo Väinönp., 1918–?; s. USA:ssa, Sugar Island, MI; Rukajärvi, metsuri; A-1; 5-henkinen perhe USA:sta, Sugar Island, MI, 03.10.1931.
- SOLKELA, Severi (Seth) Jaakonp., 1902–9.01.1938 Sand.; s. USA:ssa, Chassel, MI; Kiestingin kulttuuritalon toimitsija; USA:sta 17.09.1932.
- SOMARI, Erkki Gideoninp., 1904–2.10.1938, Petr.; s. S., Kauppila, Vaasanl.; Paatane, metsuri; 91/2, P-9; A-24; Kanadasta 1934.
- SOMPPI (Somppimäki), Gustav Kustaanp., 1892–20.09.1938, Puud.; s. S. Vaasanl.; Tsupa, metsuri; P-32; Kanadasta 21.01.1932.
- SORVALI, Armas Erikinp., 1904–28.09.1938, Petr.; s. S., Säkkijärvi, Viipurinl.; Rukajärvi, toimeenpanevan komitean toimitsija; P-5; hänen pls.
- SORVALI, Tyyne Johanneksent.; 1909 – 2.10.1938, Petr.; s. S., Henkilähti, Turku-Porinl.; Rukajärvi, kirjapainon työläinen; P-10; Kanadasta 5.10.1931.
- SPANGER, Juho Matinp., 1891–?; s. S.; Petroskoi, sähkömie; A-38; 4-henkinen perhe Kanadasta 25.07.1931.
- STARK, Juho Juhonp., 1906–28.12.1937 Sand.; s. S. Ilmajoki; Lohijärvi, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta 26.02.1932.
- STENFORS, Eino Solomoninp., 1902–? s. S. Turku-Porinl.; Matrosa, metsuri; A-14; Kanadasta Säde-kommuuniin 1927; 02.11.1933.
- STENFORS, Erkki Juhonp., 1909–11.10.1938, Petr.; s. S. Turku-Porinl.; Petroskoi, autoremonttitehtaan työläinen; 92/1, P-15; Kanadasta 16.09.1931.
- STENFORS, Otto Davidinp., 1901–06.03.1938, Sand.; s. S. Porinl.; Aänisenrannan piiri, Derevjanhoje, metsuri, 2-henkinen perhe Kanadasta Säde-kommuuniin; Otto v. 1930, pls. 02.11.1933.
- STOLT, Kalle Kallenp., 1899–vang. 1934, k. Magadanissa 1941; s. Tampere; ensimmäinen vang. amerikansuomalainen; 3-henkinen perhe Kanadasta 02.11.1933; syyttömyyspaperit perheellä.
- STORM, Herman Hermanninp., 1886–?; s. S., Heikkilä, Vaasanl.; Kiestingin piiri, sepä; 91/12 10 v. tuomio; A-12; laittomasti Amerikasta Suomen kautta; USA:sta 15.02.1932.
- STRÖM (o.s. Lindfors), Olga-Maria Magnuksent., 1885–?; s. S. Tuusala; Uhtuan lastenkodin työläinen; P-17; 10v. tuomio; 3-henkinen perhe USA:sta, Milford, NH, 20.06.1934.
- STRÖM, Norman Kaarlonp., 1912–11.02.1938 Sand.; S. Kanadassa; Matkachin lepokoti, maalar; Kanadasta 18.09.1931.
- SULIN (Selin), Vilho Matinp., 1893–22.10.1938, Kemi, s. S., Pyhtä, Oulunl.; Kontupohjan piiri, Uusikylä, työläinen. Kirjoista ei löytynyt todistetta Amerikasta saapumisesta, mutta 14.12.1930 saapui Juho Vilhonp., joka palasi perheineen Amerikkaan.
- SUNI, Juho Heikinp., 1892–?; s. S. Vuortamaanp., Vaasanl.; Petroskoi, Karjalanautto; A-38; 2-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI; 31.10.1933.
- SUVANTO, Oskarjpls. Lydia saapuivat Työkommuniin; vang. Karjalassa. Oskarista ei ole tietoja; Lydia vap. ja piakkoin kuoli. Tiedot Työkommuniin jäseniltä. USA:sta 1931.
- SWORD, Ansa Jalmarinp., 1919–26.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, New York; Petroskoi, soittaja; P-4; 3-henkinen perhe New Yorkista 1931.
- SÄNTTI, Jalmari Nestorinp., 1895–10.02.1938, Sand.; s. S. Vaasanl.; Petroskoi, suksitehtaan mekaanikko; Kanadasta 04.02.1931. (Kts. SU Säntti Juho.)
- SÄNTTI, Urho Nestorinp., 1891–22.09.1938, Petr.; s. S., Vaasanl.; Petroskoi, suksitehtaan työläinen; 91/12, P-2; 3-henkinen perhe USA, Quincy, MA; 18.11.1931.
- TABEL, Eino Iisak Abelinp., 1904–21.01.1938 Sand.; s. S., Oulunl.; Louhi, louhimo, poraaja; 92/1; hänen pls.

- TABEL, Lilja Alfredint., 1909–03.10.1938, Petr.; s. S. Visajärvenp.; Louhi, sama työpaikka; 92/1, P-14; USA:sta 24.03.1932.
- TAIPALE, Leo Laurinp., 1913–1938; s. S. Andria; P-sk 25.03.1994; Kansallisen teatterin taiteilija; 4-henkinen perhe Kanadasta 18.07.1931.
- TAKALA, Iisakki Matinp., 1883–26.09.1938, Petr.; s. S. Peräseinäjoenp., Vaasanl.; Petroskoin saha; 92/1, P-4; USA:sta; Ironwood, MI, 10.12.1931.
- TAKALA, Jalmari Sakarinp., 1893–8.10.1938, Petr.; s. S. Sakarinp.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 92/1, P-17; 2-henkinen perhe USA:sta 03.11.1932.
- TAKKO, Wäinö Kaarlonp., 1888–?; s. S. Viipurinl., Telikkala; Aunus, maataloustyöläinen; A-6; Kanadasta Säde-kommuuniin 1926. Syytömyyspaperit perheellä.
- TALONEN, William Juhonp., 1899–1938; s. S.; Pai, koneaseman työläinen; 92/1; Kanadasta 18.09.1931.
- TALVIO, Otto Oskari Henrikinp., 1892–vang. Nizhni Novgorodissa 1938, ammuttu 04.10.1938; s. S.; USA:sta Sementti-ryhmässä 1931.
- TAMMINEN, Frans, 1900–”hävisi” vihavuosina; s. S., Kalajoki; PK-Kanadaan v. 1926, sieltä Neuvostoliittoon, vuori-insinööri; Kanadasta 18.09.1931.
- TAMMINEN, Karl Frederick Fransinp., 1902–15.11.1937 Petr.; s. S.; Pai, metsuri; 92/1, P-ark N 145; Kanadasta 15.05.1931.
- TAMMINEN, Matti Juhonp., 1901–?; s. S. Forssa; Kemin piiri, Avneporog, metsuri; A-10; 2-henkinen perhe Kanadasta 25.02.1932.
- TAMMINEN, Sulo Fransinp., 1893–03.10.1938, Aunus; s. S. Kirkonk., Turku-Porinl.; Aunus, nikkarikoulussa; P-11; USA:sta 15.05.1931; perhepalasi Amerikkaan.
- TAMMINEN, Toivo Frederikinp., 1887–6.03.1938 Sand; s. S. Kuorvesi, Pihlaisto; Kontupohja, suunnittelija; USA:sta 15.05.1931.
- TANNER, Mauno Jaakonp., 1887–15.10.1938, Kal. Kom. 03.08.89; s. S. Pohjanjärvenp., Viipurinl.; Uhtua; 92/1; 2-henkinen perhe USA:sta 24.03.1932.
- TARVAINEN, Hjalmar Johaninp., 1889–1938; s. S. Suovalahti, Vaasanl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; A-19; 4-henkinen perhe USA:sta, Conneut, OH; 15.05.1931; syytömyyspaperit perheellä.
- TELIN, Kustaa Kaarlonp., 1886–23.09.1938, Rukaj.; s. S. Janakkolampi, Hämeenl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; 92/1, P-2; 3-henkinen perhe USA:sta 10.10.1931; tytär kuoli laivamatkalla, haudattu Ruotsiin.
- TENHO, Einari Alfredinp., 1889–21.09.1938, Petr.; s. S. Kuhmo; Petroskoi, rakennustyöläinen; 92/1, P-1; USA:sta 24.03.1932.
- TENHUNEN, Laila Kallent., 1915–?; s. USA, Detroitissa, vang. 1940 Moskovassa; 3-henkinen perhe USA:sta 09.11.1932. (Kts. pls. Fager-Mäkelä Tauno); suullisten tietojen mukaan palannut USA:han.
- TENHUNEN, Matti Pekanp., 1887–28.12.1937, Sand.; s. S. Kuopionl., Kiuruvesi; Petroskoi, Työn Kansankomissariaatti, toimitsija; 91/3; ensimmäinen KTA:n (New York) johtaja; 4-henkinen perhe New Yorkista 18.07.1931; poika palasi USA:n.
- TENHUNEN, Nestor Abelinp., 1884–2.10.1938, Petr.; s. S. Viitasaarenp., Niinilehti, Vaasanl.; Kontupohjan piiri, Uusikyliä, metsuri; 92/1, P-10; USA:sta Kuzbassiin 1922 sieltä Karjalaan.
- TERHO, Ida Henrikint., 1879–8.02.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin maatilan työläinen; 91/3; P-ark. 155; hänen pls.
- TERHO, Karl Henrikinp., 1888–vang. 1938; s. S.; Karjalanauto; tiedot vang. työtovereilta; USA:sta 02.07.1932.
- TERHONEN, Johan Martinp., 1903–11.02.1938, Sand; s. S., Suojärvi; Lohijärvi, automekaanikko; 92/1; USA:sta 24.03.1932.
- TIHKANEN, Oskari Juhonp., 1886–?; s. Helsinginl.; Matrosa, metsuri; A-13; USA:sta.
- TIIAINEN, Matti Matinp.; 1906–?; s. S. Sortavala; oli töissä Sortavalassa; A-38: 1 kat.

- tuomio; (Kts. SU Tiainen Matti); hänen veljensä
- ***TIIAINEN** Pauli Matinp., 1904–1938; s. S. Sortavala; biologian opettaja Petroskoin koulussa; P-sk 08.04.1994; A-11: 2. kategorian tuomio; Kanadasta, Kirkland Lake, vanhempiensa kanssa 20-luvulla.
- TIILI**, Uuno; 1913–vang. 1938; s. USA:ssa, Cromwell, MN; Interposjolak, metsuri; tiedot vang. työtovereilta.; USA:sta 23.02.1932.
- TIITINEN**, Jaakko Laurinp. 1903–26.10.1937, Petr.; s. S.; Kontupohja; 92/6; P-ark.142; USA:sta 24.03.1932.
- ***TIKKANEN** (Tikka), Arvo Paavonp., 1908–02.10.1938, Petr.; s. S. Viipurinl.; Lohijärvi, metsuri; 92/1: ei ole merkintää tuomios- ta; 2-henkinen perhe ”Amerikasta” 1931.
- TISSARI-MILLER**, Emil, 1894–1938; s. S., Viipurinl.; vang. Moskovassa; 4-henkinen perhe USA:sta, MA, 1931; syyttömyyspa- perit perheellä.
- TOHKA**, Otto Juhonp., 1891–20.02.1938, Sand.; s. S., Viipurinl., Valkeala; Kontupoh- jan paperitehtaan työläinen; A-6: Kanadas- ta 1934.
- TOLMANEN** (Aho), Juho Karpinp., 1888–1938; s. S.; Petroskoi, Onegan tehdas, ty- töläinen; 92/1; 4-henkinen perhe Kana- dasta 20.03.1932.
- TOLONEN**, Eino Beniamininp., 1888–28.04.1938 Sand.; s. S., Hyrynsalmi, Oulunl.; Kontupohja, muurari; 92/1; 2-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 15.05.1931.
- TOLONEN**, Taavetti Tanelinp., 1880–1940; s. S., Karttula, Kuopionl.; Vilga, metsuri; 4-henkinen perhe Kanadasta 25.02.1932; hänen tyttärensä
- TOLONEN-KYLLESTEN**, Lempi Taave- tin.; 1930–vang. 1950, vap. 1953; S. Kana- dassa, Webster’s Corner; syyttömyyspa- perit perheellä.
- TORNIAINEN**, Eino Aukustinp., 1904–28.09.1938, Petr.; S. Helsinki; Vilga, met- suri; 92/1; P-5; SH: Amerikasta 1931.
- TORNIAINEN**, Emil Antinp., 1891–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan pa- peritehtaan työläinen; 3-henkinen perhe Kanadasta 05.10.1931. (Kts. SU Torniai- nen Emil.)
- TORNIAINEN**, Valde Antoninp., 1904–1938; S. Helsinki; Lindozero, metsuri; 92/1; Kanadasta 05.10.1931.
- TOUKO**, Aarne Jalmarinp., 1910–24.06.1944, k. vankilassa Sverdlovskin alueella; s. S.; 91/6; USA:sta, OH, 24.06.1932; syyttö- myyspaperit perheellä.
- TUISKU**, Eino Alfredinp., 1897–?; s. S. Vaa- sanl.; Vilga, seppä; A-11; 3-henkinen per- he Kanadasta 31.08.1931.
- TUKIAINEN**, Hannes Heikinp. (Heikki Ju- honp.); 1907–?; s. S., Kuopionl.; Petros- koi, työläinen; 92/13 v. tuomio; Kanadasta 21.01.1932.
- TUOMELA**, Keijo Jussinp., 1919–23.09. 1938, Petr.; s. USA:ssa, Gardner, MA; Pet- roskoin musiikkikoulun oppilas; P-2; 3- henkinen perhe USA:sta 3.02.1932.
- TUOMINEN**, Hannu Heikinp., 1905–15.05.1938 Sand.; s. S. Oulunl.; Kannus- suo, metsuri; A-18: Kanadasta 1932.
- TUOMINEN**, Heikki Tuomaksenp., 1900–6.03.1938 Sand.; s. S. Himanganp., Vaa- sanl.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; Kanadasta 26.03.1932. Pls. palasi Suo- meen.
- TUOMINEN**, Konsta Iisakinp., 1901–14.10.1938, Rukaj.; s. S., Turku-Porinl.; Kontupohja, metsuri; P-27; 3-henkinen perhe USA:sta 05.10.1931.
- TUOMINEN**, Väinö Heikinp., 1904–10.02.1938 Sand.; S. Oulu; Säämäjärvi, traktorinkuljettaja; USA:sta 03.10.1931; hänen pls.
- TUOMINEN**, Lydia Hermannint. 1898–21.09.1938, Petr.; s. S.; Säämäjärvi, ompe- lijatar; 92/1; P-3; USA:sta, Detroitista 1932.
- TUOMINEN**, Yrjö (George) Anselm Vik- torinp., 1896–28.12.1937, Sand.; s. S. Mes- suk., Hämeenl.; Äänisen piiri, Velikaja Guba, työläinen; USA:sta 24.03.1932.
- TUOMISTO**, Jalmari Frederikinp., 1898–03.10.1938, Petr.; s. S., Harjavalta, Turku-

- Porinl.; PK, Kanadaan 1924; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; P-12; 2-henkinen perhe Kanadasta 04.12.1931.
- TURJE, Matti, 1874–?, vang. Petroskoissa 1938; s. S., Lapua, Vaasanl.; USA:sta, Egg, MN, 1931; syyttömyyspaperit omaisilla.
- TURUNEN, Toivo Otonp., 1912–20.01.1938 Sand.; s. S., Kisankoski, Turunl.; Petroskoi, maalari; A-5: USA:sta 1931.
- TUULOS, Nikki (Nikolai) Maksiminp., 1899–?; S. Kotka; Aunus, maataloustyöläinen; A-18; Kanadasta Säde-kommuuniin v. 1927; syyttömyyspaperit perheellä.
- TUURI, Jenny Matint., 1884–30.09.1938, Kemi; s. USA:ssa; Uhtuan lastenkodin työläinen; 92/1, P-4; hänen pls.
- TUURI, Leonard Matinp., 1881–21.09.1938; s. S. Vaasanl.; Uhtua, työläinen; tiedot asiakirjasta P-3305; USA:sta, N. Y., 1932.
- TUUTIJÄRVI, Antti Adolfinp., 1897–24.02.1938, Kemi, Kal. Komm. 03.08.1989; s. S. Kuolajärvi, Oulunl.; PK, Muurmannin Legiooni; Uhtua, työnjohtaja metsätyömaalla; 92/1; hänen pls.
- TUUTIJÄRVI, Hilja Heikint., 1903–1.10.1938, Kemi; Kal. Komm. 03.09.1989; s. S. Rutajärvi, Kotola, Oulunl.; Uhtua; 92/1, P-6; 3-henkinen perhe Kanadasta 31.08.1931.
- TUUTIJÄRVI, Iisak Albin Adolfinp., 1892–05.03.1938, Sand.; s. Tyyttik., Oulunl.; Uhtua, metsuri; A-13: 3-henkinen perhe Kanadasta 18.07.1931.
- UIMONEN Juhon (Hugo) Juhonp., 1902–08.05.1938, Sand.; s. S. Parikkala; Matrosa, kirvesmies; SH: Kanadasta 1931
- UITTI, Toivo Juhonp., 1903–28.12.1937, Sand; s. S. Vaasanl.; Lohijärvi, mekaanikko; 92/6; Kanadasta 21.01.1931.
- ULLAKKO, Toivo Otonp., 1915–8.10.1938, Petr.; s. USA:ssa, Embarrass, MN; Petroskoin autoremonttitehdas, mekaanikko; 92/4, P-17; 3-henkinen perhe USA:sta 1931.
- UNKURI, (Bergman), Juhon Nikitanp. (Nikolainp.) 1891–3.04.1938 Sand.; s. S. Yläjärvi, Vaasanl.; Uhtua, teollisuuskombinaatin varajohtaja; 2-henkinen perhe USA, Cleveland, OH, 14.12.1930.
- UOTINEN, David (Tatu) Pekanp., 1895–?; s. S. Poloisk., Iisalmenp., Oulunl.; Matrosa, metsuri; työtoverien tietojen mukaan vang. 1938; Kanadasta 18.09.1930.
- UUSITALO, Jalmari Henrikinp., 1885–12.10.1938, Aunus; s. S. Isojoki, Peurala, Vaasanl.; Uhtualle Säde-kommuunista; 92/4, P-17; 3-henkinen perhe USA:sta 10.05.1932.
- UUTELA, Emil Matinp., 1890–10.02.1938 Sand.; s. S. Hirvelä, Viipuril.; Vilga, seppä; 4-henkinen perhe USA, Clinton, MA, 1.09.1932.
- WAGLUND, Eino Iisakinp., 1898–02.10.1938, Petr.; s. S., Kaukkola, Turku-Porinl.; Pääsevänselkä, mekaanikko; P-8; 5-henkinen perhe USA:sta, WA, Kylväjä-kommuuniin 1922.
- VAHALA, Jalmar Matinp., 1883 –?; s. S. Papalank., Turku-Porinl.; Petroskoi, Karjalauton työläinen; A-38; USA:sta, Brooklyn, N.Y. 11.08.1932.
- WAHLROS, Paavo Kaarlonp., 1905–1938; s. USA:ssa, New York; 2-vuotiaana viety Suomeen; palasi USA:an vuonna 1926; Onegantehtaan työläinen; Pet-sk 18.03.1994; USA:sta, Warren, OH, 1930. Paa-von veli
- WAHLROS, Kaarlo Kaarlonp., 1909–28.09.1938, Petr.; s. Turku-Porinl.; Vilga, metsuri; 92/2, P-5; 3-henkinen perhe USA:sta, Elkhart, IN, 14.12.1930.
- WAHLROS, Eero Kaarlonp., 1907–1938; s. S. Turku-Porinl.; Onegan tehtaan työläinen; P-sk 18.03.1994; Amerikasta saapuminen ei löytynyt kirjoista.
- VAINIO, Väinö Kustaanp., 1889–8.10.1938, Petr.; s. S. Nastola; Petroskoin suksitehtaan työläinen; P-16; A-36: Kanadasta 1932.
- VAINIO, Emil Juhonp., 1894–26.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, Suontaleen traktoriaseman työläinen; 92/2; P-6; A-23: USA:sta 1932.

- VAINIO, Eino Juhonp., 1912–?; s. S.; vang. Petroskoissa; 92/2: 3 v.karkotusta; USA:sta 24.03.1932.
- VAINIO (Viljasalo), Onni Juhonp., 1904–?; s. S., Petroskoin voimalaitos; 92/2: 3 v. karkotusta; Kanadasta 20.03.1932.
- VAINIO, Voitto Johaninp., 1913–26.10.1937, Petr.; s. USA:ssa; Kontupohja; 92/6, P-ark. 142; USA:sta 23.03.1932.
- VALKONEN, Hugo Danilinp., 1896–10.02.1938 Sand.; s. S., Urpola, Viipurinl.; Vilga, tiemestari; Kanadasta 31.08.1931.
- WALLIN (Wallen), August Martinp., 1878–10.02.1938 Sand.; s. S. Nivajärvi; Kontupohja, Suontale, kirvesmies; SH: A-10: 3-henkinen perhe USA:sta 1930.
- WALLIN (Wallen), Frans Ferdinandinp., 1873–1938; s. S. Pori; Aunus, viilaja; 92/2; USA:sta 18.06.1932.
- WALLEN (Vallin), Emil Fransinp., 1883–17.10.1938, Aunus; s. S., Pori; Vitelee, mekaanikko; 92/2, P-27; A-37: USA:sta, Van Hook, ND, 1932.
- WALLEN, George Juhonp., 1909–vang 1938, vap. 1947, k. Petroskoissa 60-luvulla, P-sk 25.03.1994; S. Kanadassa, Toronto; USA:sta, Buffalo, NY, 8.06.1932.
- VALO, Alma Antonint., 1895–?; s. S., Sinnolanp., Hirvelä, Viipurinl.; Petroskoi, kotiemäntä; A-38; USA:sta 3.03.1932.
- VALO, Lempi, 1895–?; s. S.; Uhtua, työläinen; vang. Uhtualla; 3-henkinen perhe USA:sta, New York, 21.01.1932; tiedot vanhempien kohtalosta Irene-tyttareltä, joka itse hävisi sodanjälkeisinä vuosina. (Kts. SU Valo Henry.)
- VALTONEN, Aarne Juhonp., 1911–26.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Gilbert, MN; Kontupohja, ambulanssinkuljettaja; P-4; 4-henkinen perhe USA:sta, CT, 07.03.1932.
- VARONEN, Hanna Juhont., 1893–1938; s. S. Sysmäki; Bielomorskin saha; 92/2; A-33: USA:sta 1933, ”Pls. jo vang. ”, siis
- VARONEN, Emil Otonp., 1909–14.10.1938, Kemi; s. S.; Bielomorskin saha; 92/2; P-15; USA:sta 1933.
- WARWICK, Karl Walter; 1912–vang. 1938, palasi 1948, k. 1994 Karagandassa; s. USA:ssa, Port Chester, NY; USA:sta Semmentti-1 joukon seurassa Nizhny Novgorodiin 1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- WAX, Lauri Aleksanterinp.; 1901–vang. 1938, ?; s. S. Kymeenl.; PK-USA:an 1922; USA:sta, Port Chester, NY, 1931; tieto vang. työtovereilta: sai 5 v. tuomion.
- WEST, Emil Mikonp., 1897–06.03.1938, Sand.; s. S., Jurva Vaasanl.; Kontupohja, metsuri; Kanadasta 17.01.1932; hänen pls.
- WEST, Maija (Mary) Jaakont., 1907–14.10.1938, Petr.; s. S., Lapua, Vaasanl.; Kontupohjan paperitehdas, siivoja; 92/3, P-27; Kanadasta 20.06.1932.
- WEBSTER, Elmer Iisakinp., 1892–?; s. S. Vaasanl.; Petroskoi, kivenhakkaaja; A-38; Kanadasta 1932.
- WENDELIN, Eino Edward, 1899–8.10.1938, Petr.; s. S., Hogfors, Uudenmaanl.; Onegantehtaan työläinen; PK, Kanadaan 1923; P-16; 3-henkinen perhe Kanadasta, Toronto, 18.07.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- VIGER, Gabriel Iisakinp., 1885–10.02.1938 Sand.; s. S., Alasjärvi, Vaasanl.; Vilga; seppä; 92/2; hänen poikansa
- VIGER, Oiva Gabrielinp., 1909–vang. evakossa Uralilla v. 1942–?; s. USA:ssa, Eveleth, MN; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, 02.02.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- VIIJALA (Viiala), Juho Kaarlonp., 1903–10.02.1938 Sand.; s. S., Valjakkala, Turku-Porinl.; Vilga, seppä; Kanadasta 04.05.1932.
- VIIK, Akseli Adolfinp., 1910–?; s. S., Viipurinl.; Solomanni, työläinen; 92/2 3 v. tuomio; USA:sta 24.03.1932.
- VIIK, Karl Adolfinp.; 1906–26.03.1938, Petr.; s. S., Viipurinl.; Vilga, metsuri; P-6; ei ole merkintää Amerikasta saapumisesta; tieto työtovereilta.
- VIIITANEN, Atle (Aate) Moisionp. (Mooseksenp.), 1884–14.10.1938, Petr.; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työläinen; 92/2, P-27; USA:sta 10.05.1932.

- WIITANEN, Kalle Fridrihinp., 1877–11.11.1938, Petr.; s. S., Villilä, Turku-Porinl.; Kemi, puuseppä; P-15; Kanadasta 03.10.1931.
- WIITANIEMI, Werner Vasilinp., 1897–8.10.1938, Petr.; s. Tampere; Onegantehtaan työlläinen; P-16; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 15.05.1931; hänen tyttärensä WIITANIEMI-SKINKIS, Thelma Wernerint., 1929–vang. 1948, vap. 1942, elää Ruotsissa; s. USA:ssa, Detroit; omaa syytömyyspaperit. (Kts. ”Of Soviet Bondage”, s. 98–104.)
- WIITASALO, Lauri Kaarlonp., 1909–1938; s. S., Viitasalonk., Vaasanl.; Losinaja Gora; A-24: käsin kirjoitettu: ”kuoli syyskuun 7, 1938”; Kanadasta 1934.
- WIKSTRÖM, Einari Kaarlonp., 1895–vang. 1938, palasi 1958, k. Karjalassa 1989; S. Helsinki; Matrosa, seppä; A-7; PK; 5-henkinen perhe Kanadasta 03.10.1931; syytömyyspaperit perheellä.
- VILEN, Emil; ?–1938; vang. Petroskoissa, minne siirtyi Kylväjästä; tiedot entisiltä Kylväjän jäseniltä; s. S.; USA:sta, WA, Kylväjä-kommuuniin 1923; luovutti \$10.000 Venäjän apurahastoon.
- VILEN, Karl Gavrilinp., 1880–23.09.1938, Kemi; s. S.; Uhtua; 92/1, P-3; 3-henkinen perhe USA:sta, Camden, NJ, 1932.
- VILENIUS, Yrjö Nikolai Kustaanp., 1903–?; s. S.; Petroskoi, ajuri; 92/2 5 v. tuomio; USA:sta 24.06.1932.
- VILJAKAINEN, Toivo Viktorinp., 1904–3.10.1938, Kemi; s. S. Mikkelinl.; Uhtua, Kannussuo, metsuri; 92/2, P-11; 3-henkinen perhe Kanadasta 21.04.1932.
- VILJAMAA, Niilo (Nikolai) Juhonp., 1892 (1889)–11.11.1938, Petr.; s. Alavieska, Oulunl.; Pai, metsuri; 92/2, P-15; 3-henkinen perhe USA, Iron River, MI, 1932.
- VIRKKANEN, Otto Matinp., 1905–10.02.1938 Sand. s. S., Tynkänk., Oulunl.; Matrosa, metsuri; Kanadasta 05.11.1932.
- VIRONEN, Karl Johanneksenp. (Joelinp.), 1882–?; s. S., Vesämäki, Kuopionl.; Uhtua, metsuri; A-21: Kanadasta 1927.
- VIRTA Kustaa (Setti) Aleksanterinp., 1883–12.10.1938, Aunus; s. S.; Aunus, maataloustyölläinen; 92/2, P-17; v. 1922 Venäjälle, sitten 2-henkinen perhe Säde-kommuuniin USA:sta 16.07.1931.
- VIRTANEN, Eino Kustaanp., 1902–1938; s. S. Kokomäki, Turku-Porinl.; Petroskoi, sähkömies; P-sk 22.04.1994, 1. kategorian tuomio; 2-henkinen perhe Kanadasta 17.09.1932. (tai Virtanen Eino, s. 1891, Kanadasta 22.06.1931.)
- VIRTANEN, Emil Juhonp., 1883–26.09.1938, Petr.; s. S. Oulunl.; Kontupohja, rakennusyhtiön työlläinen; P-6; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 31.10.1933.
- VIRTANEN, Emil Juhonp., 1900–26.09.1937, Petr.; s. S.; Petroskoi, kustantamo, toimitsija; P-sk 25.03.1994, (mahdollisesti saapunut Suomesta).
- VIRTANEN, Helena (Elsa) Juhont.; 1900–1938; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työlläinen; 92/2; USA:sta 24.03.1932.
- VIRTANEN, Juho Frederikinp., 1893–14.10.1938, Petr.; s. S. Hiterjoki; Petroskoin suksitehtaan työlläinen; P-27; 2-henkinen perhe USA:sta 02.05.1932.
- VIRTANEN, Juho Matinp., ?–22.09.1938, Petr.; s. S.; vang. Kontupohjassa; P-2; 3-henkinen perhe USA, Maynard, MA, 16.07.1931.
- VIRTANEN, Lauri Viktorinp., 1898–1938; s. S.; Petroskoin suksitehtaan työlläinen; 91/3; USA:sta, Gardner, MA, 21.04.1932.
- VIRTANEN, Martti, 1904–21.09.1938, Petr.; s. S.; Kontupohja, rakennustyölläinen; 92/3, P-3; USA:sta 24.03.1932.
- VIRTANEN, Viljo Juhonp., 1899–8.10.1938, Petr.; s. S.; Kontupohjan paperitehdas, kirvesmies; 92/3, P-17; 2-henkinen perhe Kanadasta 21.04.1932.
- VONKAVAARA, Hannes Jalmarinp., 1912–3.04.1938 Sand.; s. USA:ssa; Uhtuan traktoriasema, traktorin kuljettaja; 92/2; USA:sta 15.09.1932.
- VUORI, Aatos Juhonp, 1918–22.09.1938, Petr.; s. USA:ssa, Granitville, VT; Kontupohja; 92/6; USA:sta 19.08.1932; hänen isänsä

- VUORI, Juho Konstanp., 1891–17.10.1938, Aunus; s. S., Mailank., Uudenmaanl.; Kontupohjan paperitehtaan työläinen; P-27; 92/1; 2-henkinen perhe USA:sta, VT; 24.03.1931.
- VUORI, Jaakko Kustaanp., 1894–17.10.1938, Aunus, maatalan työläinen; s. S., Ämmälä, Vaasanl.; Aunus, Iljinskyi, maataloustyöläinen; 92/2 4-henkinen perhe USA:sta 15.09.1932.
- VUORI, Jaakko Viktorinp., 1912–9.01.1938, Sand.; s. USA:ssa, Barre, VT; Kemin piiri, Avneporog, traktorinkuljettaja; USA:sta 15.03.1932.
- VUORIMAA (Vuorenmaa), Selma Jaakont., 1898–?; s. S., Viipuri; P-4: 10 v. tuomio; 2-henkinen perhe Kanadasta 31.08.1931; hänen papereissaan merkintä ”puoliso jo vangittu”, siis
- VUORIMAA, Edward (ei ole muita tietoja.)
- VÄHÄKANGAS, Toivo Antinp., 1902–20.01.1938, Sand; s. S., Raate, Oulunl.; Rukajärvi, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta 1932; syyttömyyspaperit perheellä.
- VÄHÄKARI (Vähkäri), Oskari Hanneksenp., 1900–28.12.1937, Sand.; s. S., Tervola, Oulunl.; Vilga, metsuri; SH: 2-henkinen perhe USA:sta 1931.
- VÄIHKELÄ, Mauno Mikonp., 1905–03.10.1938, Kemi; s. S., Joutsink., Mikkelinl.; Uhtua, autonkuljettaja; P-10; A-25: 2-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- VÄKEVÄ, Toivo Juhonp., 1906–26.10.1937 Petr.; S. Kanadassa, Vancouver; Kontupohja, rakennusmestari; P-ark. 142; 5-henkinen perhe Kanadasta 03.09.1932.
- VÄLIMÄKI, Toivo Vernerinp., 1911–?; s. S., Pori; Äänisenrannan piiri, Nyrki, traktoriaseman työläinen; 92/2 10 v. tuomio; USA:sta, Baltimore, MD, 03.10.1931.
- VÄLIMAA, Allan Iisakinp.; 1912–1959, vang. 1947, vap.; s. USA:ssa, Calumet, MI; 5-henkinen perhe USA:sta 17.11.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- VÄRJÄ, August Akselinp., 1897–21.01.1938, Sand.; s. S. Kuusenkoski; Interposjolak, metsuri; 3-henkinen perhe Kanadasta 21.08.1931.
- VÄRJÄ, Martti Akselinp., 1891–?; s. S. Kymeenranta; Interposjolak, metsuri; A-2; 2-henkinen perhe Kanadasta 10.05.1933.
- VÄÄNÄNEN, Kaarlo Juhonp., 1905–03.04.1938, Sand.; s. S., Keitele, Kuopionl.; Kontupohja, Suontale, traktoriaseman työläinen; 3-henkinen perhe USA:sta 29.11.1933.
- *YLINEN Matti Kustaanp.; 1887–10.02.1938, Sand.?:; s. S., Tarka, Turku-Porinl.; Lososiina, metsuri; 92/5: tuomiosta ei mainintaa; Kanadasta 02.10.1933.
- YLINEN Pauli Eemelinp., 1915–vang. 1938, vap., k. Petroskoissa; s. S. Turunl.; A-38; 3-henkinen perhe USA:sta, Ludlow, VT, 27.10.1931; syyttömyyspaperit perheellä.
- YLINEN Pauli Konsta Kaarlonp., 1882–27.06.1940, k. Komin alueella vankeudessa; s. S. Turun-Porinl.; Kontupohja, rakennusyhtiön työläinen; A-38: USA:sta 29.10.1931.
- YLITALO Jaakko Kustaanp., 1898–10.02.1938 Sand.; s. S., Pouttola, Vaasanl.; Äänisenrannan piiri, uunimuurari; USA:sta Kylväjä-kommuuniin v. 1926.
- YLITALO Johan Gustav Erikinp., 1881–1.10.1938, Kemi; s. S.; Uhtua, metsuri; 92/5; hänen poikansa
- YLITALO Helge Johaninp., 1915–21.09.1938, Kemi; s. S.; Uhtua, teollisuuspankin virkailija; 92/5, P-7; A-9: 4-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- YRJÖLÄ Pekka Yrjön p., 1888–?; s. S. Viipurinl., Kukkola; Kontupohja, rakennustyöläinen; A-38: ”värvätty Washington D.C.”, siis USA:n pääkaupungissa; USA:sta 19.08.1931.
- ÄIJÄLÄ Kustaa Pekanp., 1904–?; s. S.; Uhtua, työläinen; työtoverien tietojen mukaan vang. v. 1938; 3-henkinen perhe Kanadasta 07.04.1932. Perhe palasi Amerikkaan.
- *ÄIJÄLÄ Pekka Matinp., 1876–22.04.1938, Sand.; s. S.; Uhtuan kulttuuritalon työntekijä; 92/5: 10 v. tuomio; Kanadasta 1932.

Vangittuja:

USA:sta 640 (heistä synt. USA:ssa 105)

Kanadasta 366 (heistä synt. Kanadassa 22)

Yhteensä 1006; heistä naisia 86 (23 vap. tai palasi)

Neuvostoliiton työarmeijan uhrin

Tutkija Eila Lahti-Argutina kävi Tseljabinskissä tutustumassa tilastoihin. Olen käyttänyt hyväkseni hänen löytämänsä kuolinpäivät. Tiedot aikaisemmin minulle tuntemattomista henkilöistä on merkitty *-merkillä.

- AALTO, Viktor 1881–1940, 3-henkinen perhe USA:sta 1922.
- AHO, Aate (Adi) Edward, 1885–1943 (lopetti päivänsä); s. S. Ähtäri; USA:sta 01.09.1932.
- AHO, Leo Juhonp., 1919–?, s. USA:ssa, Brantwood, WI; Hänen isänsä
- AHO, Juho, k. työarmeijassa Permin alueella; s. S.; 4-henkinen perhe USA, WI 23.02.1932.
- ALANEN, Roy Oskarinp., 1919–1945; s. USA:ssa, Brookston, MI; 3-henkinen perhe USA:sta 1931.
- ANTTILA, Toivo Antoninp. 1909–23.04.1943; s. USA:ssa, Aurora, MN; USA:sta 1932.
- BEGGE (Bagge), Charlie (Kaarlo); 1892 (1912?)–13.08.1943; s. S. Lappeenranta; USA:sta 19.01.1932.
- BERGSTRÖM, Emil Juhonp., 1913–24.07.1943; s. USA:ssa, Embarras, MN; 3-henkinen perhe USA:sta 01.09.1932.
- BJÖRN, Sulo Antoninp., 1911–12.11.1943; s. USA:ssa, Angora, MN. (Kts. UL Björn Eino ja Onni.)
- DAHLMAN, Tenho Evertinp., 1917–?; s. USA:ssa, Montgomery, NY. (Kts. UL Dahlman Kauko, SU Dahlman Reino.)
- EDWICK, Paul Leonardinp., 1912–?; s. USA:ssa, Woodland, WA; 5-henkinen perhe USA:sta 1933.
- *HAKKILÄ, William Antinp., 1905–07.03.1943; s. Kanadassa, Alberta.
- HAUTA (Niemihauta), Richard Axelinp., 1921–?; s. USA:ssa, Milwaukee; 4-henkinen perhe USA:sta 1931.
- *HEIKKILÄ, Werner Matinp., 1911–26.02.1945; s. USA:ssa, WA.
- HERRALA, Edward Aukustinp., ?–28.08.1943; s. USA:ssa. (Kts. UL Herrala Erkki.)
- HOLM, Väinö Thomaksenp., 1925–11.06.1943; S. Kanadassa, 4-henkinen perhe Kanadasta 10.05.1933.
- HUHTALA, Frans William Abraminp., 1902–12.08.1943; s. USA:ssa, Oakley, WY; 5-henkinen perhe Kanadasta USA:sta 12.11.1931.
- HUHTAMO, Karl; s. S.; 4-henkinen perhe Kanadasta 31.10.1931.
- JOKIMÄKI, Ralph Yrjönp., 1922–07.10.1943; s. USA:ssa, Baraga, MI; 5-henkinen perhe USA:sta 03.10.1931.
- JUNELL, Arvi Otonp., 1910–06.06.1943; s. USA:ssa, Perry, OH; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- JUNTUNEN, Heino Tuomaanp., 1912–31.10.1943; s. USA:ssa, MI; 4-henkinen perhe USA:sta 1931.
- JUVONEN, Edwin Pekanp., 1920–?; s. USA:ssa, Detroit, MI; (Kts. UL Juvonen Pekka.)
- KAMPPI, George, 1923–1944; s. USA:ssa, Detroit, MI; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- KANGAS, Eino Hjalmarinp., 1907–?; s. USA:ssa, Chisholm, MN; 6-henkinen perhe USA:sta 1933.
- KANGAS, Urho Antinp., 1911–29.04.1943; s. USA, MI; (Kts. UL Kangas Kerttu.)
- KEMPPI, Eino Gideoninp., 1909–20.05.1943, suoraan rintamalta; s. S. Kivijärvi;
- KEMPPI, Gideon Gideoninp., 1904–?; s. S. Kivijärvi; 5-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- KETOLA, Ahti Arturinp., 1926–?; S. Kanadassa, Calgary; 4-henkinen perhe Kanadasta 1932.

- KIVÄRI, Kosti Mikonp., 1923–22.06.1943; S. Kanadassa;
- KIVÄRI, Kaarlo Mikonp., 1925–1946, palasi kotiin kuolemaan; s. Kanadassa; 6-henkinen perhe Kanadasta 17.07.1932.
- KIVELÄ, Eino Juhonp., 1902–06.02.1943; s. Kanadassa, Toronto; suoraan rintamalta; 2-henkinen perhe Kanadasta 17.01.1932.
- KOMPSI, Voitto Oskarinp., 1914–01.02.1943; s. USA:ssa, Gloucester, MA; suoraan rintamalta; USA:sta 30.09.1933.
- KOSTIAINEN, Johan Matinp., 1907–16.07.1944; s. S. Kivennapa, Kurvala; Kanadasta 04.05.1932.
- KUMPULA Onni Eliaksenp. 1923–k. Cheljabinskissä (tieto perheeltä); s. USA:ssa; 6-henkinen perhe USA:sta 29.10.1931.
- KURIKKA, William Pertinp., 1925–06.07.1943; s. USA:ssa, Ironwood, MI; 4-henkinen perhe USA:sta 1934.
- KUUSELA, Tuomas, 1888–?; s. S.; USA:sta, Markham MN, 15.09.1932.
- LAKANEN, Hemmi (Heikki) Alarikinp., 1897–23.04.1943; s. S.; 2-henkinen perhe Kanadasta 04.12.1931.
- *LAUKKANEN, Antti Kaarlonp., 1906–07.07.1944; s. USA:ssa.
- LEHTINEN, Matti Emelinp., 1893–12.12.1942; s. Turku-Porinl.; Kanadasta 1931.
- LEHTO, Pekka, 1893–1943 k. Siperiassa; S. Helsinki; Kanadasta, Alberta, 1932.
- LEIPÄLÄ, Samuel Kaarlonp., 1896–1943, k. Cheljabinskissä (viety Arhangelin alueelta, Ivakshasta; tieto Kanadassa asuvalta tytärtäreltä); s. S. Haapajärvi, Oulunl.; 4-henkinen perhe USA:sta, Fitchburg, MA 01.09.1932.
- LEMMINKANGAS, Jalo Matinp., 1897–01.02.1943; s. S.; USA:sta 02.12.1931.
- LUOMA, Taisto Juhonp., 1923–03.05.1943; s. Kanadassa, Saskatchewan. (Kts. UL Luoma Juh.)
- MARTTILA, George Fransinp., 1914–09.05.1943; s. USA:ssa, Knife River, MN; USA:sta 1932. (Kts. UL Marttila Albert.)
- METSÄNEN, Elmer Toivonp., 1909–27.02.1943; s. USA:ssa, Kalamazoo, MI; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- MÄKELÄ, Oscar, 1892–?; s. S.; 3-henkinen perhe USA, Detroit, MI 1931.
- MÄKI, Juho Juhonp., 1909–10.06.1943; s. USA:ssa, OH; 2-henkinen perhe USA:sta 1931.
- MÄKI, Toivo William Yrjön p., 1913–26.03.1943; s. USA:ssa, OH; 3-henkinen perhe USA:sta 20.06.1934.
- NIEMI, George Arvidinp., 1912–24.02.1943 (suoraan rintamalta); s. USA:ssa, International Falls, MN; 4-henkinen perhe USA:sta 1932.
- NIEMINEN, Taavetti Juhonp., 1903–12.05.1943; S. S, Rauma; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 1931.
- NORDLING, Otto, 1908–1941. s. S.; Kanadasta 1931.
- *OINONEN Ilmari Antinp., 1909–08.05.1943; s. Kanadassa, Quebec.
- OJALA, Iivari Mikonp.; 1892–19.01.1943 k. Permissä; s. S.; 4-henkinen perhe USA:sta 1932.
- OJALEHTO, Eino Armaksenp., 1917–?; s. S., Oulunl.; hänen veljensä
- OJALEHTO Raymond; 1923–1946; S. Kanadassa; vap. Tseljabinskistä ja piakkoin kuoli. (Kts. UL Ojalehto Armas.)
- OVASKAINEN, Leo Samuilinp., 1923–23.03.1932; s. USA:ssa. 6-henkinen perhe USA:sta 29.10.1931. (Kts. SU Ovaskainen Toivo.)
- PIHLAJAMÄKI, Iisakki, 1903–?; S. S.; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 1932.
- PÄÄTALO Yrjö; ?–1942; s. S.; Kanadasta 1934. (Ristiriitaiset tiedot: kaatunut sodassa.)
- RANTA (Rantamäki), Aarne; 1903–1944; s. S.; 2-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- RANTA, Kalle Kallenp., 1893–?; s. S. Turku-Porinl.; 3-henkinen perhe USA:sta, Detroit, MI, 1931.
- RANTALA, Olavi Nikolainp., 1918–1944 k. Kirovin alueella; (suoraan rintamalta); s. USA, Bizbee, AZ; 4-henkinen perhe USA:sta 1932. (Kts. SU Rantala Edwin)

- RAUTIO, Edwin Eliaksenp., 1922–25.04.1943; s. USA:ssa, Watton, MI; 6-henkinen perhe USA:sta 1931.
- RINNE, Sulo-Aarne Aleksinp., 1908–24.01.1944; s. S., Viipurissa; USA, Washington D.C. 1933.
- SAARI, Eino Ilmari Aleksanterinp., 1905–27.02.1943, suoraan rintamalta; s. USA:ssa, Brantwood, WI; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- SALMI, Hannes Otonp.; 1902–1943; S. Helsinki; PK; USA:sta 1931.
- SALMINEN, Kalle Kaarlonp., ?–?; s. S.; USA:sta, Chicago, IL, 1930.
- SALO, Hjalmar Nikolainp., 1898–09.05.1943; s. S., Kaukola; USA:sta 01.09.1932.
- SANDROS, Sulo Viktorinp., 1890–1944; s. S. Tampere; 3-henkinen perhe USA, Detroit, MI, 03.10.1933. (Kts. SU Sandros Viola.)
- SARENIUS, Unto Heikinp., 1908–28.11.1942, s. Kanadassa.
- SAVOLAINEN, Vilho Simonp., 1921–1945; s. Kanadassa;
- SAVOLAINEN, Kauko Simonp., 1923–1945; s. Kanadassa; 4-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- SEPPÄNEN, EINO; 1878(?)–?; s. S.; 3-henkinen perhe USA:sta, Iron, MN, 18.05.1932.
- SILLANPÄÄ, Veikko Westerinp., 1914–05.07.1943; s. Kanadassa, British Columbia; Kanadasta 1933. (Kts. UL Sillanpää Wester.)
- STAHLBERG, Toivo Nestorinp., 1894–01.07.1943; s. S. Rauma; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- TAKALA, Lauri Jaakonp., 1909–04.09.1943, s. S. Vaasa; 3-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- TALO, Oskari Aukustinp., 1892–15.04.1943; s. S. Kuopio; USA:sta 03.10.1931.
- TOIVONEN, Taisto Matinp., 1923–1944 (tieto perheeltä: k. Cheljabinskissä); s. USA:ssa, Newberry, MI; 4-henkinen perhe USA:sta 1932.
- TOIVONEN Oiva, 1911–1942, k. Cheljabinskissä (tieto perheeltä); s. USA:ssa, Markham, MN.
- TORNIAINEN, Veijo Emelinp., 1917–12.07.1943; s. S. Kausala; 3-henkinen perhe Kanadasta 05.10.1931. (Kts. UL ja SU Torniaisen Emil.)
- WAGLUND (Lund), Helmer Iisakinp., 1893–28.04.1943; s. S. Turunl., Laitilan kirkko. (Kts. UL Waglund Eino.)
- VALENTUS, Kalle Yrjönp., 1893–18.01.1943; s. S. Kajaanissa; 4-henkinen perhe Kanadasta 1931.
- VALLI (Pikkumäki), Tauno Yrjönp., 1922–05.09.1943; S. Kanadassa, Portland; 5-henkinen perhe Kanadasta 27.10.1931.
- VALO, Henry, 1900–?;(tiedot tyttäreltä); (Kts. UL Valo Lempi.)
- VEHNIÖ, William Heikinp., 1900–01.02.1943; s. S.; Kanadasta 26.02.1932.
- VESA, Arthur nuorin, ?–?; s. USA:ssa; 3-henkinen perhe USA, Green, MI, 27.10.1931.
- VIIALA (Viijala), Eino Kallenp., 1911–12.04.1943; s. S. Tampere; 2-henkinen perhe Kanadasta 25.02.1932.
- VIRTANEN, Väinö Viktor Juhonp., 1904–09.04.1944; s. S. Oulunl.; 2-henkinen perhe Kanadasta, Port Arthur 20.03.1932.
- WISTI, Erkki Juhonp., 1894–29.04.1943; s. S. Loimaa; Kanadasta 31.08.1931.
- VITILÄ, Toivo Kustaanp., 1894–27.01.1943; s. S. Karhu; Kanadasta 1932.
- VÄLKKILÄ, Jussi; ?–?; 2-henkinen perhe USA:sta, Warren, OH, 29.10.1931.
- WÄISÄNEN, David Pekanp., 1911–26.04.1943; S. Kanadassa, Ontario; 3-henkinen perhe Kanadasta 03.04.1932.

Sotauhrit

Lähteet

- Karjalan Tasavallan Arkisto, Petroskoi
- Kokoelmat ”Ikuinen kunnia urhoille” (1992) ja ”Muistokirja” (1994)
- uhrien omaisten kirjeet

Kuolleet Leningradin piirityksessä

- HAAKANA, Toivo Simonp., 1922; s. USA:ssa, Chester, MA; 3-henkinen perhe USA:sta 29.08.1931.
- DYSTER, Oscar (Usko), 1907–1942; s. USA:ssa, N.Y.; USA:sta 1932.
- DYSTER, (o.s. Wuori), Evi Oscarint., s. USA:ssa, MA, 1908(?)–1942, taisi menetyä evakkomatalla Leningradista.
- EKLUND, Emil Aukustinp., ?–1942–1943; s. S.; 3-henkinen perhe USA:sta, Inwood, NY.
- EKLUND, Maila Emilint., 1918–1942–1943; s. USA:ssa, Inwood, N.Y.
- HAMILTON, Aleksanteri, s. S.; 3-henkinen perhe USA:sta Nizhni Novgorodiin 1932.
- LUND, Kustaa, 1892–1942; USA:sta Kylväjään 1923.
- NOPOLA, Klemens, 1886–1942; s. S.; 5-henkinen perhe USA:sta, Chisholm, MN, 12.12.1931. Hänen pls.
- NOPOLA Josefiina; 1880–1942; s. S.
- PUUSTINEN Erkki Emilinp., 1924–1942/1943; s. USA:ssa, Long Island, N.Y.; 4-henkinen perhe USA:sta 18.06.1932. (Kts. UL Puustinen Emil)
- TARHALA Matti, s. S.; USA:sta 1931. (Kts. SU Tarhala Martti)
- WUORI Oscar-Herman, s. S.; 4-henkinen perhe USA:sta, Springfield, VT, 18.11.1931.
- WUORI Hilma, (o.s. Aho), 1886–1942, s. S. Haapajärvi, Oulunlääni.
- WUORI Bruno, 1916–1942, s. USA:ssa, Fitchburg, MA.

Kaikki 14 henkeä tulivat USA:sta, heistä 6 oli syntynyt siellä.

Kaatuneet taisteluissa

- DAHLMAN, Tenho Evertinp., 1915–?; s. USA:ssa. (Kts. UL Dahlman Kauko.)
- HEINO, Walter Fransinp., 1916–28.04.1942, haudattu Piskarevsk veljeshautaan St. Peterburgissa; s. USA:ssa, Tower, Minn. (Kts. UL Heino Frans).
- HUTTIKKA, Arvo, tuhoutui miinaan; Kanadasta 1931.
- JUUTTI (Juth), Ahti Juhonp., 1917–kuoli haavoihin v. 1942; USA:sta, Embarras MI, hänen veljensä
- JUUTTI, Tauno Juhonp., 1919–1942, pääsi perheensä luo Komin alueelle haavoittuneena, uudestaan viety palvelukseen; ei muita tietoja; 4-henkinen perhe USA:sta 20.06.1934. Tiedot perheeltä.
- JÄMSEN, Vilho Otonp., 1916–1941; s. Helsinki; Kanadasta 1930/isä Jämsen Otto PK.
- KANANEN, Matti Simonp. Tieto Kallajoen seurakunnan virastosta: ”Kananen meni Amerikan passilla Neuvostoliittoon. Talvisodassa joutui sotavangiksi. Ammuttu Oulussa.”
- JÄRVINEN, Väinö Augustinp., 1894, ”otettu sotavangiksi 1941”; s. S.; USA:sta 23.02.1932.
- KATAJA, Walter Urhonp., aliluutnantti, 1919–1944, haudattu Loimolan veljeshautaan; s. Kanadassa, Ontario. 3-henkinen perhe Kanadasta 16.07.1931.
- KENT, Walter Edwardinp., 1914–1942; s. USA:ssa; USA:sta 21.04.1931.
- KOIVUNEN, Iivari Davidinp., 1916 (1906?)–25.02.1945, haudattu Saksassa, Pomerania; Kanadasta 10.12.1931. (Voi olla samanniminen Suomesta.)

- KOPRA Leo Juhonp., 1916–21.08.1943, tais-
telutoverin silmännäkijän tieto; s. USA:ssa;
3-henkinen perhe USA:sta 03.01.1931.
- LAMMI, Allan Antoninp., 1919–1939, kaa-
tui Puolan sodassa; s. USA:ssa, Waukegan,
IL.; 4-henkinen perhe USA:sta 30.10.1931.
- LEHTO, Matias Matinp., 1893–1941; s. S.;
Kanadasta 18.07.1931.
- LINDSTEDT, Urho 1908–?; s. S.; Kanadas-
ta 3.10.1931. Tiedot perheeltä.
- MATSON, Raymond, 1923–27.05.1944; s.
USA, MI (Kts. UL Mattson Taisto).
- MÄENPÄÄ, Eino Juhonp., 1897–1942
(merk. ”kuollut sotavankeudessa”); s. S.
Vaasanl.; 2-henkinen perhe Kanadasta
10.05.1933.
- MÄKELÄ, Toivo Kaarlonp., 1911–
01.11.1941; s. USA:ssa, Worcester, MA.
- MÄNNISTÖ, Erkki Juhonp., 1920–1943; s.
S., Vaasanl, Teuva; hänen veljensä
- MÄNNISTÖ, Janne Juhonp., (1922–?); s. S.
Vaasanl. Männistö Juho USA:sta, perhe
Karjalaan Suomesta.
- NIEMI, Kenneth Aleksinp., 1920 –?; s.
USA:ssa, Ironwood, MI; 5-henkinen
USA:sta 03.10.1931. perhe USA:sta 03.10.
1931. Tiedot omaisilta.
- NIINISALO, Leo Samuelinp., 1928–1945; s.
Kanadassa (Kts. UL Niinisalo Samuel.)
- NISKANEN, Raymond Antinp., 1917–
22.09.1941; s. Biwabik, Minn.; 5-henkinen
perhe USA:sta 06.07.1931, 23.02.1932.
- NURMI, Niilo Fransinp., 1908–1941?; s.
USA:ssa, Brantwood, WI.
- PAAVOLA, Väinö Fransinp., 1906–1941; s.
S.; Kanadasta 18.09.1931.
- PANTTILA, Ensio Nikolainp., 1909–
10.02.1944; s. S., Turku, Porinl.; USA:sta
30.07.1933.
- RAE, Leo Otonp., s. 1922–k. 1944; s. Kana-
dassa (Kts. UL Rae Otto.)
- RANTA, Wilbert Ollinp., 1915–10.08.1942;
s. USA:ssa. Kts. UL ja SU Ranta Väinö.
Omaisiet palasivat USA:han.
- REINI (Vanhatalo), Karl Juhonp., 1909–
1942, veljeshauta Vologdassa; s. USA:ssa,
MI; USA:sta 21.01.1932.
- ROINE, Aarne Henrikinp., 1904–25.09.1941,
h. veljeshautaan Latvassa; s. Helsinki;
USA:sta 19.08.1931.
- SAARI, Väinö Heikinp., 1891–22.10.1942; s.
S.; USA:sta, Waukegan, IL., (Kts. SU Saari
Paavo.)
- SARA Karl Karlonp.; 1910–11.10.1941; s.
USA, MI.
- SÄNTTI, Juho (Jussi) Jalmarinp., 1924–
11.10.1944; s. Kanadassa. (Kts. UL Sääntti
Jalmari ja SU Sääntti Matti.)
- VERTTI, Johan Antinp., 1911–1944, hauda-
tu Romaniassa; s. USA:ssa MA; USA:sta
1932.

Kadonneet sotarintamilla./kad./

- AALTO, Ernest Jalmarinp., 1915–kad. 1942;
s. USA, MN. (Kts. UL Aalto Jalmar.)
- AALTIO, Reino Arvidinp. 1920–?.s. USA:ssa.
(Kts. UL Aaltio Arvid.)
- BELMAN, Olavi Kaarlonp., 1914–kad. 1944;
s. USA:ssa. (Kts. UL Belman Kaarlo.)
- BENTO, Jorma Ernestinp., 1913–kad. 1944;
s. USA:ssa; 4-henkinen perhe USA:sta
01.08.1931.
- HAUSKONEN (Huuskonen), William,
1916–kad. 1942; s. USA:ssa.
- HEIKKINEN, Eino Iisakinp., 1923–kad.
1944; s. Kanada; Kanadasta 1928, isä Heik-
kinen Iisak-PK.
- HEIMOLA, Väinö, 1901–kad. 1941; s. S.
Kotka; 2-henkinen perhe USA, Detroit,
MI 1.08.1931.
- HENDRICKSON, Tauno Oskarinp.; 1923–
?; s. USA, WA. (Kts. UL Hendrickson Os-
kar). (Tieto perheeltä).
- HILBERT Arvo, 1906–kad. 1942; s. ?; Ka-
nadasta, Vancouver, 1932.
- JUNTUNEN, Toivo Kaarlonp., 1923–kad. 1944;
s. USA:ssa. (Kts. UL Juntunen Kaarlo.)
- JUVONEN, Edwin Pekanp., 1913–kad. ?; s.
USA:ssa, Detroit, MI. (Kts. UL Juvonen
Pekka.)
- KAINULAINEN, Elmer (Ilmari) Juhonp.,
1922–kad. 1942; s. Kanadassa; 3-henkinen
perhe Kanadasta 23.04.1932.

- KANNINEN, Yrjö Heikinp., 1898–kad. 1944; s. S.; 3-henkinen perhe USA:sta Nizhni Novgorodiin 1931.
- KAUPPI, Einari Heikinp., 1917–kad. 1941; s. USA:ssa, Quincy, MA; hänen veljensä
- KAUPPI, Ivan Heikinp. 1919–? kad.; s. USA:ssa, Quincy, MA. (Kts. UL Kauppi Theodor.)
- KIVIKOSKI, Robert Arturinp., s. 1919–kad. Talvisodan aikana; s. USA:ssa, Baraga, MN; 5-henkinen perhe USA:sta 03.10.1931.
- KOTILA, Jalmari, 1890–kad. 1941; s. S. (Kts. UL Kotila Tauno.)
- KYLMÄNEN, Antti Antin p., 1898–kad. 1944; s. S.; USA:sta 15.05.1931.
- LAINNE, Kalevi Otonp., 1925–kad. 1944; s. Kanada, Port Arthur.
- LAINNE, Juho Juhonp. 1889–(vietiin ”tehtävälle” syyskuussa 1941, sen jälkeen perhe ei ole saanut tietoja/; 5-henkinen perhe Kanadasta 01.12.1931. (Kts. UL Laine Harry-Benny.)
- LANKILA, Johan Heikinp., 1903–kad. 1942; s. S.; Kanadasta 1931.
- LEHTINEN, Vilho Väinönp., 1919–kad. 1941; s. USA:ssa, MI; 4-henkinen perhe USA:sta 18.09.1931.
- LEINO, Robert Viktorinp., 1916–?; s. USA, Temple, Maine. (Kts. UL Lehto Viktor, SU Leino Robert.)
- LEKANDER, Asser Antoninp., 1914–kad. 1945; s. Kanadassa. (Kts. UL Lekander Anton.)
- LEPPÄNEN, Reino, 1923–? s. Kanadassa. (Kts. UL Leppänen Hemmi.)
- MIKKONEN, Onni Armaksenp., 1918–kad. 1941; s. USA:ssa, Cape Cod, MA; 5-henkinen perhe USA:sta 25.05.1932.
- MÄKI, Matti, 1886–viety puolustustöihin Petroskoista 1941; s. S.; Ei ole muita tietoja. 3-henkinen perhe USA:sta, MA, 01.09.1932.
- NIEMI, Erland Simeoninp., 1912–kad. 1942; s. USA:ssa, Ironwood, MI.
- NIKKARINEN, Väinö Juhonp., 1897–kad. 1945; s. S.; USA:sta 18.06.1932.
- NISSINEN, Arvo, ?–kad.; s. S. Kuopionl., Nilsjä; Kanadasta, Windsor, 17.11.1931. Tieto perheeltä.
- NYGARD, Tenho Väinönp., 1916–kad. 1941; s. USA:ssa. (Elää, passitettu rintamalta työleiriin, josta palasi).
- OINONEN Reino Juhonp., 1911–kad. 1941, s. ?; USA:sta 1932.
- PAJUNEN, Walter Samuelinp., 1903–joutui sotavangiksi, sai elinkautisen tuomion, palasi Karjalaan, oli Matrosan tunnettu metsuri. (Ei löytynyt SSA:sta).
- PALJAKKA, Erkki Jalmarinp., 1915–kad. 1941; s. USA:ssa; 4-henkinen perhe USA:sta 1933. Kaikki ovat palanneet USA:aan.
- PASSONEN, Eino Hermanninp., 1903–kad. 1941; s. USA:ssa.
- POUTU, Erkki Hermanninp., 1913–kad. 1943; s. Kanadassa; Kanadasta 02.10.1933.
- PULKKINEN, Juho Einonp., 1917–?; s. USA:ssa, Marcel, MI; USA:sta 1931.
- PUTANSUU, Aarre Sylvesterinp., 1921?–kad. 1944; s. USA:ssa; 4-henkinen perhe USA:sta 15.05.1931.
- PÄÄKKÖNEN, Juho Pekanp. 1907–kad. 1943; s. S.; USA:sta 1930.
- RANTA, Pentti Juhonp., 1919–h. 1944; s. USA; 4-henkinen perhe Kanadasta 20.06.1932.
- RIMPINEN, Väinö, 1892–?, s. S.; viety puolustustöihin Petroskoista 1941; ei muita tietoja; 2-henkinen perhe New Yorkista 1933
- RISTOLA, Oskar, ?–?; s. S.; viety puolustustöihin v. 1941; ei muita tietoja; 2-henkinen perhe USA:sta 1932.
- SALO, Richard Davidinp., 1918–kad.; s. USA:ssa, Kenosha, WI. (Kts. UL Salo Violet.)
- SALO, Mikko Otonp., 1920–kad. 1945; s. USA:ssa.
- SALO, Toivo Kallenp., 1917–h. 1945; s. Kanadassa. (Kts. UL, sama henkilö. Suullisten tietojen perusteella eli USA:ssa.)
- SEPPÄLÄ, Mikko Matinp., 1897–kad. 1941; s. S.; Kanadasta 10.09.1931; hänen poikansa

- SEPPÄLÄ, Erkki Mikonp. 1923–kad. 1943; s. Kanadassa; 3-henkinen perhe Kanadasta 10.12.1931.
- SÄNTTI, Matti Jalmarinp., 1923–kad. 1941 ?; s. Kanadassa. (Kts. UL Sääntti Jalmari, SU Sääntti Jussi.)
- TIAINEN, Matti Matinp., 1906–kad. 1941; s. S. Sortavala. (Kts. UL sama henkilö ja Tiainen Pauli.)
- TOIVONEN, Tauno Juhonp., 1923–kad. 1943; s. Oulu; Kanadasta 25.02.1932.
- VALMAN, Olavi Kaarlomp., 1921–kad. 1941; s. USA:ssa, Astoria, OR.
- VIITANEN, Aarne Väinönp., 1920–kad.; s. USA:ssa, Waukegan, Il.; 5-henkinen perhe USA:sta 16.09.1931. (Tieto perheeltä).
- VIRTANEN, Pertti Juhonp., 1919–? kad.; s. S., Oulu; 3-henkinen perhe Kanadasta 18.09.1931. (Kts. UL Virtanen Juho.)
- 27.08.1942; s. Kanadassa, Kirkland Lake. (Kts. UL Maunumäki Matti.)
- NIEMI, Britta Vellamo Antint.; 1917–teloitettu 02.10.1941; s. USA:ssa, NY. (Kts. UL Niemi Antti.)
- NIEMI, Marvin Eliaksenp., 1922–? sotavankina passitettu Viipurin varuskunnan komentajan huostaan; s. USA:ssa, Ironwood, Mich. (Kts. UL Krasovskaja-Niemi Constance.) SSA:ssa esitetty mielipide, että voi olettaa joutuneen pommitukseen, kun evakoihtiin sotavankeja.
- NUORTEVA, Matti Aleksanterinp., 1914–teloitettu 20.04.1942; s. USA:ssa, MA. Samana päivänä teloitettu Tampereella v. 1910 syntynyt veli NUORTEVA Pentti. (Kts. Nuorteva-Varshavskaya Kerttu.) Aleksanteri ja Sanni Nuortevan perhe siirtyi Venäjälle v. 1926.
- NÄRVÄ, Viktor Aleksanterinp., 1902–7.09.1947, merkintä ”itsemurha Valpossa”; s. S. Vaasanl., Jurvanp., Kanadasta 18.09.1932.
- OJALA, Robert, 1914–tel. 10.08.1941; s. USA:ssa.
- PITKÄNEN, Aate Antinp., 1913–teloitettu 13.06.1942; s. Kanadassa, Port Arthur.
- RANTA, Väinö Rudolf, 1918–teloitettu 19.12.1942; s. USA:ssa, MI. (Kts. UL Ranta Väinö Rudolf, SU Ranta Wilbert.)
- RINTALA, Esko Kallenp., 1913–teloitettu 10.09.1941; s. USA, MA. (Kts. Rintala Kalle.)
- SAARI, Paavo Väinönp., 1914–teloitettu 10.09.1941; s. USA, Waukegan Ill. (Kts. SU Saari Väinö.)
- SALO, Yrjö Eino Kaarlomp., 1923–teloitettu 30.08.1941; s. USA:ssa, Newberry, MI; 3-henkinen perhe USA:sta 1930.
- SKOGLUND, Lennart (Lenni) Juhonp., 1921–teloitettu 26.06.1944; s. USA:ssa; 3-henkinen perhe USA:sta 16.09.1931.
- SUIKKANEN, Vilho Williaminp., 1924–teloitettu 19.08.1943 s. USA:ssa, Port Chester; 5-henkinen perhe USA:sta Sementti joukkueessa Nizhni Tagiliin.
- URPOLA, Aate Einari Pekanp., 1903–teloitettu 18.01.1942; s. S.; 3-henkinen perhe Kanadasta 01.09.1931.

Suomen sota-arkistosta:

- ESKOLIN, Aarre Augustinp., 1916–teloitettu 12.05.1942; s. S. Tampereella. (Kts. UL Eskolin August.)
- HAGSTRÖM, Erik Williaminp., 1920–tel. 21.03.1942. Voi olettaa hänen olevan Hagström Williamin perheestä, joka saapui USA:sta 15.05.1931.
- HEVOSAHO, William Hermanninp., 1912–teloitettu 15.11.1941; s. S. Evijärvi; Kanadasta 1931.
- LAAKSO, Otso Sakari Oivanp., 1918–teloitettu 18.01.1942; s. USA:ssa; 5-henkinen perhe USA:sta, NJ, 19.03.1932.
- LAINEN, Melvin Jalmarinp., 1916–teloitettu 01.12.1941; s. USA:ssa; 4-henkinen perhe USA:sta.
- MATIKKA, Eino Ilmari Pekanp.; 1908–teloitettu 24.10.1942; s. S. Rajalanp. (Kts. UL Matikka Einari.)
- MAUNU, Oiva Frederikinp., New Yorkista 26.02.1932. Papereissa merkintä ”vapautettu, ei ollut Neuvostoliiton kansalainen”; USA:sta 26.02.1932.
- MAUNUMÄKI, Pauli Matinp. (papereissa nimi: MÄKI Olavi Eino), 1922–teloitettu

- UTTER, Toivo Hannes, 1919–teloitettu 18.01.1943; s. USA:ssa, Duluth, Minn.; 3-henkinen perhe USA:sta 1931.
- VENTELÄ, Reino Williaminp., aliluutnantti, 1917–teloitettu 5.05.1942, haud. Oulussa; s. USA:ssa, Van Etten, NY; 3-henkinen perhe USA:sta 29.08.1931.
- WÄISÄNEN, Yrjö /George/ Juhonp., 1904–teloitettu 26.06.1944; s. S.; Kanadasta 21.08.1931.

Neuvostoliitolle luovutet sotavangit, jotka joutuivat Venäjän vankiloihin/luov./ja jotka 3–5 vuoden vankeuden jälkeen palasivat perheittensä luo

- HÄMÄLÄINEN, Lauri Aukustinp., 1919–elää S.; s. USA:ssa, Ishpeming, MI; 4-henkinen perhe USA:sta 1934.
- HAAPANEN, Ensio, 1922–elää Venäjällä; luov. 2.11.1944; s. Kanadassa; 3-henkinen perhe Kanadasta 1931. (Kts. UL Haapanen Eero.)
- HIETALA, Harold Oskarinp., 1918–elää kotimaassaan; s. Kanadassa, Thunder Bay. (Kts. UL Hietala Oskari.)
- JAAKKOLA (Jaakkonen) Toivo Konstanp., 1917–; ei ole luov.päivää; s. USA:ssa, WI; 4-henkinen perhe USA:sta 04.12.1931.
- JOKIMÄKI, Viktor, 1900–k. Petroskoissa sodanjälkeisinä v.; luov. 22.12.1944, USA:sta 04.12.1931.
- KAKKONEN, Lauri, 1912–?; s. USA, Kettle River, MI; tiedot paluusta työtovereilta.
- KEMPPAINEN, Kalle Eliaksenp., 1902–palasi 50-luvulla, k. Petroskoissa; s. S. Paltamo; 3-henkinen perhe USA:sta, Aberdeen, WA, 1931.
- LAIVO, Norma Johanint., 1916–eli Alma Atassa; s. USA, San Francisco. Saksalaisten luovuttama. (Kts. ”Red Exodus” s. 156–157.)
- MUSTONEN, Armas Benjamininp., 1909–s. S. Kemijärvenp., luov. 23.06.1943; 2-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- NIEMINEN, Kalle Laurinp., 1918–eli Karjalassa; s. Kanadassa. (Kts. UL Nieminen Lauri.) Tieto tovereilta, ei löytynyt SSA.

- NURMINEN, Vilho, 1906–eli Karjalassa; 2-henkinen perhe Kanadasta 10.12.1931.
- NYLANDER (Karlson), Robert Urhonp., 1918–luov. 22.04.1945, palasi perheensä luo sairauden murtamana, k. 1945; s. USA:ssa, St. Paul, MN. (Kts. UL Nylander Heimo, SU Nylander Jouko.)
- OQUIST, Yrjö Albertinp., 1908; s. USA:ssa; ei ole luov.päivää; 3-henkinen perhe USA:sta.
- PRYKÄ, Eino Niilonp., 1919–?, ei ole luov.päivää; s. USA:ssa; 3-henkinen perhe USA:sta 1931. (Kts. s. 103.)
- SAUKKO, Väinö, 1907–1977; s. S. Kalajoki, Pitkäseltä; luov. 1944; Kanadasta 1932.
- SEVANDER, Milton Kuunonp., 1920–1973; kuolemantuomio vaihdettu elinkautiseksi, luov. 1944; s. USA:ssa, Eveleth, MN. 3-henkinen perhe USA:sta 01.08.1931.
- SUOMINEN, Armas Topeliuksenp., 1903; s. S. Uudenmaanl.; ei ole luov.päivää.
- TARHALA, Martti, ”vapautettu”; s. S.; USA:sta 1931; ei ole luov.päivää.; USA:sta 1931 (Kts. SU Tarhala Matti.)
- TENHO, Roy Adaminp., 1925–?; s. USA:ssa, Wentworth, WI; 6-henkinen perhe USA:sta. Tieto perheeltä.
- VESA, Viljo Matinp., 1912–1995, luov. 19.02.1945; 4-henkinen perhe Kanadasta 1932. Veli palasi Kanadaan.

8–10 vuotta vankeutta, palasivat perheittensä luo

- JOKI Vilho, 1921–?; s. USA:ssa. Tieto Hokkaidon kirjasta.
- KOKKO, Pauli Sulonp., 1918–vap. 1953; k. 1974; s. S. Helsinki; luov. 1945. Tiedot perheeltä.
- LAATUNEN, Erkki Manunp.; 1922–luov. 1945; vap. 7 v. kuluttua, eli Taganrogissa; s. Kanadassa; saksalaisten luovuttama. (Kts. UL Laatonen Manu.)
- LEINO, Raymond Aleksanterinp., 1923–luov. 1944, k. Sortavalassa; s. USA:ssa, NJ.
- LUOMA, Leo Laurinp., 1921–1974; luov. 19.02.1945; s. USA:ssa, Detroit, MI. (Kts. UL Luoma Lauri.)

- MYKKÄNEN, Yrjö Davidinp., 1922–elää Petroskoissa; s. S.; 4-henkinen perhe Kanadasta 22.06.1931. Saksalaisten luovuttama. Tieto perheeltä.
- NUORTEVA-VARSHAVSKAJA, Kerttu Aleksanterint., 1912–1963, k. Karagandan kaupungissa; s. USA:ssa, MA; luov. 23.10.1944. (Kts. Nuorteva Matti ja Pentti.)
- SAARI (Leppäniemi) Lauri Aleksinp., 1922–elää Saksassa; s. S. Kauhajoki; luovutettu 28.01.1948; 3-henkinen perhe Kanadasta 1932.
- SALONEN, Fred Emilinp., 1925–luov. 7.04.1944; s. USA:ssa. (Kts. UL Salonen Emil.)
- SANDROS, Viola Sulont., 1918–elää Saksassa; s. USA:ssa, Detroit, IL; saksalaisten luovuttama; tiedot Violalta. (Kts. SU Sandros Sulo ja Of Soviet Bondage s. 90–96.)
- SANTALA, George Otonp., 1912–1966, luov. 22.02.1945, palasi Norilskista 1953; s. USA:ssa, WI.
- SOHIMAN, Toivo Walter Nikolainp., 1920–1976; palasi Komin alueelta; s. USA:ssa, Fitchburg, MA.; 4-henkinen perhe USA:sta 1932.
- Lopullinen kohtalo tuntematon**
- HARJU, Leino Matinp., 1910–?, s. Kanadassa; tuomittu, sittemmin ”vapautettu”, luov. 4.05.45.
- HEINO, Eino, 1918–?, luov. 02.11.1944; s. USA:ssa, CT. (Kts. UL Heino Kalle.)
- HEINONEN, Kalle Kustaanp., 1898–; s. S.; luov. 02.22.1944; Kanadasta 1932.
- HELLERSTRÖM (Hellström), Nestor Johanneksenp., 1906; s. Ruotsissa, Haparanda; luov. 18.10.1944; USA:sta Venäjälle 1931.
- KIVELÄ, Veikko Arvid Fridrihinp.; 1908; s. Kanadassa; saksalaisten luovuttama Suomelle, 16.07.1947 Suomi Venäjälle.
- LEPPÄNEN, Reino Hemminp., 1923–?, s. Kanadassa. (Kts. UL Leppänen Hemmi.)
- NYLANDER, Jouko Urhonp., 1918–?; s. USA:ssa, Minneapolis; luov. 22.04.1945. (Kts. UL Nylander Heimo ja SUNylander Robert.)
- OVASKAINEN, Toivo Samuelinp., 1916; luov. 19.02.1945; s. USA:ssa. (Kts. SU Ovaskainen Leo.)
- PAJUNEN, Frank Frankinp., 1912–luov. 22.03.1945; s. USA:ssa, Glassport, Vermontin osavaltio.
- TORNIAINEN (Torkiainen), Emil Antinp. 1891–?; luov., s. S; Kanadasta 5.10.1931, (Kts. UL Torniainen Emil.)
- Saksalaisille luovutetut sotavangit**
- AUTIO, Sulo Oskarinp., 1920–luov. 9.12.1941, ei muita tietoja; s. USA:ssa, Marquette, MI. (Kts. UL Autio Oskari.)
- SIIKKI, Eino, 1910–luov. 9.12.1941; s. USA:ssa, USA:sta 1932
- VAARA, Arvo Arvinp., 1891–luov. saksalaisille, merkintä ”siirretty III AK:n kom. 17.09.1942”; s. S. Vaasanl., Teuva; Kanadasta 1931.
- Ruotsiin karanneita sotavankeja**
- DOYLE, Keijo Emelinp., 1913–?; s. USA, Pittsburg, PA; 3-henkinen perhe USA:sta 1934.
- FORSTRÖM, Viljo Ferdinandinp., 1905–s. Kanadassa; 3-henkinen perhe Kanadasta 1933.
- JANHONEN, Irene Nikodemuksent. 1920–1996; s. USA:ssa, Mich.; k. kotimaassaan; 4-henkinen perhe USA:sta 18.06.1932.
- JANHUNEN, Allan Abelinp., 1917–1992, k. Ruotsissa; s. USA:ssa WA. (Kts. UL Janhunen Pauli; Of Soviet Bondage, s. 104–111.)
- KAINU, Unto Matinp., 1918–1968, k. Ruotsissa; s. USA:ssa, New York; 3-henkinen perhe USA:sta 01.12.1930.
- LEINO (Marttinen) Robert; s. 1921 USA:ssa. ”Karkasi aselevon solmimisen aikoihin syksyllä 1944 Ruotsiin; olen kuullut, että Marttinen olisi 1950-luvulla mennyt Ruotsista Amerikkaan”/Tri Jukka Lindstedtin

kirjeestä. (Kts. Kadonneet: Leino, Robert.
Vaikka syntymävuodet eivät täsmää, voi olettaa samaksi henkilöksi.)

RANTALA, Edwin Nikolainp., 1921–eli USA:ssa; s. USA:ssa, WY. (Kts. SU Rantala Olavi.)

RUOTSIJalmari Pekanp., 1917–?; s. USA:ssa, MI. (Kts. UL Ruotsi Pekka.)

VAINIO, Helge Einarinp., 1922–?; s. S.; elää Kanadassa; Kanadasta 1932.

Kuolleet Suomessa sotavankeudessa

KUJANSUU, Reino Vilhonp., 1908–k. Kuopion vankilassa; s. S.; Kanadasta 5.10.1931.

RUIS, Tauno Alfredinp., 1911–1941; s. Kanadan Vancouverissa; 3-henkinen perhe USA, CA, 16.07.1932.

Menetykset sodassa:

	Yhteensä	Heistä syntynyt USA:ssa	Kanadassa
Työarmeijassa	91	33	17
Leningradin piirityksessä	14	6	-
Kaatuneet	34	16	5
Kadonneet	53	26	9
SSA	80	45	14
<i>Yhteensä</i>	<i>272</i>	<i>126</i>	<i>45</i>

Lähteet

Haastattelut/kirjalliset tiedot

Vieno Ahokas.Zlobin
 Taimi Autio (US)
 Saara Ojala-Aleksandrova
 Walfred Anderson ja Eila Kaipainen
 Sylvia Koskelainen-Alatalo ja Paavo
 Elsa Lehtonen-Balandis
 Sirkka Kopola-Bernar (US)
 Natalia Bernikova
 Orvo Björninen Jr.
 Sanni Bocharnikova-Dahlberg
 Wilbert Bohm (Kanada)
 Rakel Borg (Suomi)
 Rauni Core (US)
 Taimi Davis (Canada)
 Velma Doby (US)
 Elsa Eklund
 Maila Esterberg (US)
 Stephen Flager (US)
 June ja Henry Fiinkström (US)
 Airikki Fors-Pettersen
 Toivo Forsman
 Jaakko Forsel
 Lea Gilberg
 Kerttu Granholm-Van Ermen (US)
 Tatjana Haajanen
 Ernest Haapaniemi
 Sirkka Hakanen-Ungfug
 Paula Hamilton
 Susan Harris (US)
 Eileen Haugen (US)
 Aili Hauta
 Helen Heikkinen
 Barry ja Kate Heiniluoma (US)
 Nori Heino (US)
 Miriam Heino-Aho jo Kalle
 Robert Helin (US)
 Aili Hendrickson
 Harold ja Leini Hietala
 Roy Hiivala (US)
 Helmi Holopaincn-Tarasová

Fred Holstrom (US)
 Rauha Huttulampi
 Aino Ingman
 Arnold Jaakkola
 Wayne Jalava (US)
 Irma Janhunen
 Lilja Mikkonen Jefimova
 Aili Johnson (US)
 Berta Jokimäki-Luoma ja Anita
 Eugen ja Dorothy Järvi
 Hank Kari
 Onni Kauppi Jr
 Fred ja Margaret Kekko (US)
 Kaisu Kempainen (VS)
 Reino Kerttula (US)
 Aino-Annikki Ketola
 Eva Klemola
 Sadie Koehler (US)
 Aivi Kojola
 Sylvia Mäkynen-Kolu
 Jaakko ja Jenny Korhonen
 Laila Korpi-Siikki
 Bertha Kortes
 Helmi Kortes-Erkkilä (US)
 Ahti Koski
 Constance Niemi-Krasovskaja
 Erkki Laatunen
 Helvi Lahti-Rajala (US)
 Suoma Laine-Lahti (US)
 Timothy Laitila (US)
 Elina Laitinen
 Norma Laivo
 Sirkka Lampinen
 Sonja Laukkanen
 Eino ja Varja Lehtimäki
 Lillian Jalmarint. Lehtimäki
 Kimmo Lehtimäki (Suomi)
 Edith Lehtinen
 Kerttu Lehto
 Ulla Lehto
 Kaisa Lehtonen-Peltokangas
 Bertha Leino

Melvin Leino (US)
 Ljudmila Letonmäki
 Vieno Levänen
 Allan Liimakka (US)
 Elsa Lilja
 Paul Lindahl (US)
 Martti Lindstedt (Suomi)
 Delores Lundin (US)
 Elsa ja Elvi Luoma
 Dora Lönn
 Helen Mackie (US)
 Walter ja Vera Manner-Kilpi
 Simo Mannervesi (Suomi)
 Hilda Martin
 Erkki Marttila (Suomi)
 Joyce Masalonis (US)
 Mikko Matson
 Robert, Laina Mattson
 Klaus ja Lilly Maunu
 Kyle Maunu (US)
 Florence Merilä-Rauhala ja Tauno
 Viola Metsälä-Jääskeläinen
 Sylvia ja Laura Mutka (US)
 Reino Mäkelä
 Anja Mäki
 Viena Mäki (US)
 Sulo ja Elden Mäki
 Erik Männistö (Kanada)
 Martta Nieminen-Vertti
 Alice Välimaa-Nikkari (Suomi)
 Ruth Niskanen
 Impi Nissen
 Kerttu Nissinen (Suomi)
 Erwin Niva, Viola Niva
 Anni Nopola
 Elmer ja Miriam Nousiainen (Suurhaasko)
 Leila Nurmi
 Paul Oinonen (US)
 Elsa Paananen
 Shannon Paapanen (US)
 Viktor Paaso
 Liisa Pajunen-Sevander
 Irene Pakkila (US)
 Palmer Peterson (US)
 Irja Philips (US)
 Doris Peryam (US)
 Helen Pietilä

Steven Pirkkala (US)
 Katja Pitkänen
 Toini Pränny
 Eelis Puustinen
 Kerttu Ranta
 Viola Ranta
 Elsa Ranta-Aho
 Birgitte Rautanen
 Miriam Rikkinen (Kanada)
 Eila Rimpilä
 Paula Rinne
 Väinö Rintala
 Pentti ja Mildred Rossi-Lindström
 Lauri Saari (Saksa)
 Kerttu Tellervo Saarinen
 Certie Salo (Kanada)
 Simo ja Hanna Savolainen
 Eino Salmela
 Lasse Salmi
 Pentti Salminen
 Lillian Salo
 Viola Sandros (Saksa)
 Vieno Sevander-Malahovskaja
 Aarne Salo (US)
 Allan ja Heidi Sihvola
 Harry Siitonen (US)
 Bruno ja Violet Sjöblom-Hautala
 Thelma Viitaniemi-Skinkis (Ruotsi)
 Kaarlo Stolt
 Markku Suksi (Suomi)
 Aarre ja Dorothy Suomela (US)
 Enni ja Toini Tarvainen
 Robert ja Audrey Taylor (Sveitsi)
 Oiva Toivonen
 Lempi Tolonen-Kyllesten
 Eino Tuomi
 Toivo Tuulos
 Rauha Vallenius
 Airen Valtonen
 Armida Waris-Flykt
 Impi Vauhkonen
 Eila Wendelin
 Dale Wesala
 Tuulikki Vikström
 Kerttu Viljanen
 Luella Williams (US)
 Jean Vissar

Toivo Vähäkangas
 Carl Warwick
 John Äijälä-Manning (US)

Valokuvien omistajat/perhearkistot

Donna Bates-Tenhunen
 G. S. Biske
 Corganien perhe
 Stephen ja Deborah Flager
 Henry ja June Flinkström
 Ali Haapala-Vuori
 Sirkka Hakanen-Ungefug
 Wayne Jalava
 Elaine Jalonen
 Hilja ja Paavo Jokinen
 N. Karpusenko
 Onni Kauppi
 Olavi Kinnunen
 Pauli Kokon perhe
 Edna Koskinen-Rajala-Raula
 Yrjö ja Maija Kuusiniemi
 Viktor ja Anna Lampila
 Sirkka Lampinen
 Vladimir Larionov
 Eino Lehtimäki
 Kaisa Lehtonen
 Ljudmila Letonmäki
 Vieno Levänen
 Anna ja Lauri Luoma
 Red ja Dora Lönn
 John ja Ina-Maria Mallott
 Ivan Markovin tytär
 Lilja Maunu-Rautanen
 Inez Mäki-Dahlgren
 Irina Rautio
 Erkki ja Eila Rimpilä
 Viktor ja Olga Rimpinen
 Lasse Salmi
 Aarne ja Helmi Salo
 Lillian Salo
 Liisa Pajunen-Sevander
 Mayme Sevander
 Heidi Sihvola
 Kaisa Siimes
 Bruno ja Violet Sjöblom
 Kaarlo Stolt

Into Suvannon tytär Ninel
 William Wickman
 Aili Vuori-Haapala
 Voitto ja Helen Wäisänen

Arkistolähteet

Karjalan Tasavallan arkisto. Kaikki mapit NN 685, 190. Muistokirja: Ikuinen maine urhoille, Karjalan kustantamo, 1992; Muistokirja, Karjalan kustantamo, 1994, Petroskoi.
 Karjalan NKVD:n arkisto. Kaikki albumit, protokollat ja arkistopaperit NN 140, 141, 142–165; henkilömapit NN FP 4641, FP 4640, FP 4639, P-15851, FP 5045, P 7070; P-3305.
 GAOPDFK – entinen Venäjän kommunistipuolueen Karjalan arkisto. Amerikasta saapuneet kommunistit; fond 3, luettelo 6, NN 12773, 12774, 12775, 12804; kortisto: vangitut kommunistit.
 Suomen Sota-arkisto. Mapit NN T 19643/9-10, T 19653/56, T 19653/78, T 19658/13–15, 19660, 19661, 19662, T 68631, T 8449, T 8618, 4902/51, SPR svato B h 1.

Painetut lähteet

K. Aaltio. Consulate General of Finland. New York, NY 5284/441. Raportti N 4, October 25, 1930.
 Andriainen, Antti. Neuvosto-Karjalaa avustamassa. Carelia, 1993, N 2.
 Barron, John. Operation Solo. Regenery Publishing Inc. Wash. D.C., 1996.
 Baryshnikov, Nikolai. Kuusisen hallituksen muodostaminen. Punalippu, 1989, N 11, Petroskoi.
 Baryshnikov, Vladimir. Neuvostoliiton politiikka on pysyvän rauhan politiikkaa. Punalippu, 1989, N 9. Alkuperäisesti ilmestynyt Zvezda-lehdessä 1939, N 12.
 Baryshnikovit, Nikolai ja Vladimir. Miten Talvisota alkoi. Punalippu, 1989, N 1.
 Bogatsi, Irina. Särjetty sukupolvi. Werner Söderström. Porvoo-Helsinki-Juva, 1991.
 Boucht, Christer. Karjala kutsui. Helsinki, WSOY, 1983.

- Conquest, Robert. The great terror: Stalin's purges of the thirties. New York. The Macmillan Company, 1968.
- Crankshaw, Edward. Putting up with the Russians. Elizabeth Sifton Books. Viking, 1984.
- Engle, Elois and Paananen, Lauri. The Winter War. The Soviet Attack on Finland 1939–1940, Stackpole Books, 1973.
- Fish, Gennady. Jalguba. 22 samoljota [22 lentokonetta]. Moskva, Sovetski pisatel, 1958.
- Freemantle, Brian. KGB. Holt, Rinehart and Winston. New York, 1982.
- Garb, Paula. They came to stay. Moscow. Progress publishers. 1987.
- Gordienko, A. Zdesmoi dom. [Tässä on kotini]. Petroskoi, Karelia kustantamo, 1983.
- Grinin, Nikolai. Katkennut taiteilijanura. Yrjö Rautasen 90-vuotispäiväksi. Punalippu, 1986. N 9.
- Harris, Lement. My tale of two worlds. New York. International publishers. 1986.
- Herman, Victor. Coming out of the ice. New York & London: Harcourt Brace Jovanovich, 1979.
- Hokkanen Lawrence and Sylvia with Anita Middleton. A Finnish-American couple in Stalin's Russia, 1934–1941. North Star Press of St. Cloud Inc., MN, 1991.
- Hrushchev remembers. Introduction, commentary and notes by Edward Crankshaw. Little, Brown and Company. Boston and Toronto. 1970.
- Karni, Michael. Communists battle for control of co-operatives in Superior. Talk at conference "The roots of northern radicalism". College of St. Scholastica, Duluth, MN, April 27-28, 1990.
- Kaskela, Signe. Under Stalins diktatur. Göteborg. Tre Böcker Förlag AB, 1990.
- Kero, Reino. Neuvosto-Karjalaa rakentamassa. Helsinki, 1983.
- Ibid. The Role of Finnish settlers from North America in the nationality question in Karelia in the 1930-s. Scandinavian Journal 1981.
- Ibid. Suureen Länteen. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 1. Siirtolaisuusinstituutti, Turku, 1996.
- Ibid. Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 2. Siirtolaisuusinstituutti, Turku, 1997.
- Korolenko, Vladimir. Pisma Lunacharskomu [Kirjeitä Lunacharskille]. Jest u otechestva proroki [Isänmaalla on profeettinsa]. Petroskoi, 1989.
- Kostiainen, Auvo. Loikkarit. Helsinki, Otava, 1988.
- Kuusinen, Aino. Jumala syöksee enkelinsä. Keuruu, 1972.
- Martin, Gilbert. Atlas of Russian history. Dorset Press, 1984. Labour camps in European Russia, 1917–1936.
- Stalinism. New York. Alfred Knopf. 1942.
- Mitjonov, V. Totuus meille häpeällisestä sodasta. Punalippu, 1989, N i.
- Mutanen, Pekka. Vaiennetut sotilaat. Helsingissä kustannusosakeyhtiö Ajatus 1999.
- Nelson, Allan. Uncle Enoch. Monte Rio, CA, 1996
- Nikitin, Pekka. Teatr Kalevaly. [Kalevalan teatteri]. Petroskoi. Karelia kustantamo, 1985.
- NKP ja Suomi. Keskuskomitean salaisia dokumentteja 1955–1968. Toimittanut V.S. Tsernous ja Hannu Rautkallio. Helsinki, Tammi, 1992.
- Paaso, Toivo. Prostite, prostite, prostite. [Anteeksipyyntö]. Sever-julkaisu, Petroskoi, 1955, N 10.
- Peltoniemi, Teuvo. Kohti parempaa maailmaa: suomalaisten ihannesiirtokunnat 1700-luvulta nykypäivään. Helsinki, Otava, 1985.
- Radzinsky, Edward. Stalin. Doubleday, New York, 1996.
- Raskolnikov, Fjodor. Otkrytoje pismo Stalini. [Avoin kirje Stalinille]. Jest u otechestva proroki. [Isänmaalla on profeettinsa]. Petroskoi, 1989.
- Rautkallio, Hannu. Suuri Viha. Stalinin suomalaiset uhrat 1930-luvulla. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki-Juva. 1995.
- Rislakki, Jukka, Lahti-Argutina, Eila. Meillä ei kotia täällä. Suomalaisen loikkarien

- joukkotuho Uralilla 1938. Helsingissä, kustannusosakeyhtiö Otava, 1997.
- Rintala, Paavo. Leningradin kohtalossynfonia: saksalaisten ja suomalaisten vuosina 1941–1944 piirittämän kaupungin ja sen asukkaiden tarina. Helsinki, Otava, 1968.
- Ross, Carl. Talk at conference "The roots of northern radicalism". College of St. Scholastica, Duluth, MN, April 27–28, 1990.
- Ibid. The Finn factor in American labor, culture and society. New York Mills, MI. Parta Printers Inc., 1982.
- Scott, John. Behind the Urals: An American worker in Russia's city of steel. Cambridge: Houghton Mifflin Co. The Riverside Press. 1942.
- Sevander, Mayme with Hertz, Laurie. They took my father. A story of idealism and betrayal. Pfeifer-Hamilton, Duluth, MN, 1992.
- Sevander, Mayme. Red Exodus. Osgood with Atlas games. Duluth, MN, 1993.
- Sevander, Mayme. Of Soviet Bondage. Sequel to "Red Exodus". Osgood, Duluth, MN, 1996.
- Siimes, Kaisa. Kalkki Saari. Punalippu, 1998, N 1, Petroskoi.
- Singer, Daniel. The future of socialism. Against the current julkaisu, N 51. Detroit, MI.
- Sirola. Yrjö. Vospominanija o Lenine [Muistelmia Leninistä]. Zhizn zamechatelnykh ljudei (Huomattavien ihmisten elämää). Moskva. Izdatelstvo polititseskoi literatury, 1979, nidos 5.
- Sulkanen, Elis. Amerikan työväenliikkeen historia. Fitchburgh, MA. Amerikan suomalainen kansanvallan liitto ja Raivaaja kustantamo. 1951.
- Sykiäinen, Josef. Eto bylo na severe. [Se tahtui pohjoisessa]. Sever-julkaisu, Petroskoi, 1968, N6.
- Sykiäinen, Rudolf. Gus Hall: "Huipulta näkee kommunismiin", Neuvosto-Karjala, 13.3.1981.
- Takala, Irja. V poiskah Eldorado. Severo-amerikanskije finny v dovoennoi Karelii. [Eldoradoa etsimässä. Pohjois-Amerikan suomalaisia Karjalassa ennen sotaa]. Repressivnaja politika v otnoshenii finnov v Sovetskoi Karelii 30-h godov. [Repressiivinen suomalaisvastainen politiikka Neuvosto-Karjalassa 30-luvulla]. Kysymyksiä-aikakauskirjassa, Petroskoin yliopisto, 1993.
- Ibid. Uusia näkemyksiä Suomen kansanarmeijasta. Punalippu, 1989, N 11.
- Thurston, Robert. Life and terror in Stalin's Russia. 1934–1941. New Haven: Yale University press, 1996.
- Tommola, Esko. Uuden maan rakentajat. Helsinki, Otava, 1988.
- Tuomi, Kaarlo. Isänmaattoman tarina. Juva-Porvoo, 1984.
- Tuominen, Arvo. The Bells of the Kremlin; an experience in communism. Piltti Heiskanen, editor, Lilly Leino, translator. University Press of New England, Hannover and London, 1983.
- Tshin, Ivan. Karelia-37. Ideologia i praktika terrora. [Terrorin ideologia ja käytäntö]. Petroskoin yliopisto, 1999.
- Vaxberg, Arkadi. Herrar och lakejer. Ur Kominterns hemliga historia. Norstedts, 1995.
- Vihavainen, Timo. Uutta Stalinista ja stalinismista. Historiallinen aikakauskirja, 1997, N2
- Vladimirov, Viktor. Näin se oli... Muistelmia ja havaintoja kulussientakaisesta diplomaattitoiminnasta Suomessa 1954-84. Helsingissä, Kustannusyhtiö Otava, 1993.
- Volkogonov, Dmitri. Lenin. Polititseski portret v dvukh knigakh [Lenin. Poliittinen muotokuva kahdessa osassa]. Novosti kustantamo, Moskova, 1994.
- Voutilainen, Paavo. Vapaaehtoisena Talvisotaan ja pakosta työarmeijaan. Punalippu, 1989, N 11.
- Wiita, John. Autobiography. St. Paul, MN. Immigration History research. University of Minnesota. St. Paul. Manuscript.
- Wirta, Niilo. Luentosarja Voice of America radiolähetyksissä: Kremlinin varjossa. Immigration History Research Center. University of Minnesota, St. Paul.

- Zhuravl'ov, S.V, Tjazhelnikova V.S. Inostrannaja kolonia v Sovetskoi Rossii v 1920–1930-je gody. [Ulkomaalainen siirtolaiskunta Neuvosto-Venäjällä vv. 1920–1930], Otechestvennaja istoria, 1994, N 1.
- Zlobina-Ahokas, Vieno. Pervoprophodtsy kommuny [Kommunin pioneerit]. Olo- netskaja pravda, lokakuu, 1989.

Lehdet ja aikakausjulkaisut

- Työmies, Eteenpäin ja Raivaaaja lehdet vv. 1937–1938.
- Carelia-julkaisut vv. 1991 (NN 1–12), 1992 (NN 1–6). Ne sisältävät Karjalan ASNT:n Turvallisuuskomitean ja Karjalan Memorial-yhdistyksen rehabilitointilistat.
- Petrozavodsk-lehdet v. 1994 NN 11–20. Sisältävät Memorial-yhdistyksen puheenjohtajan Ivan Tshinin ja hänen apulaisensa Valeri Verkhogljadovin laatiman Marttyrologin.
- Karjalan sanomat, lokakuun 8, 15, 22, Vainovuosinateloitettujen uhrien nimiä (Sandarmokh).
- Kalevalan Kommunisti, 1989, 17 heinäkuuta ja elokuun 3 p.
- Kiestingin Kommunisti, 1995 NN 82, 84, 87, 89.

- Against the current -julkaisu, US, 1944, July-August. Farber, Samuel. A Lenin for the right-wing nineties: The uses of Volkogonov.
- Suomen Silta, 1997, N 2. Eila Lahti-Arguti- na. Neuvostoliiton työarmeijassa sota-ai- kana menehtyneitä suomalaisia.
- Ibid. Paul Sjöblom. Rambling along. Chang- ing times.

Kirjan julkaisemista tukenneet

- Elsie Wiitala
Vernon ja Sirkka Haynes
OttoMäki
AuneKoski
Martin ja Aune Kaurala
Joyce Dupras
Helmi Korttes-Erkkilä
Sylvia ja WayneMäki
Melvin Leino
Rudy ja Virginia Manninen
Anita ja Ken Middleton
Paul ja Maria Taipale
Aino Laaksonen (Suomi)
Voitto ja Helen Wäisänen

Henkilöhakemisto

A

AALTIO, K.; 166
 AALTONEN, Mauno; 145
 AHOKAS, Elias, Emma, Vieno-Zlobina; 52,
 53, 95
 AHTI, Jukka; 111
 AIRAKSINEN, Oskari; 78
 AHVONEN, Viljo; 69
 ALALAUURI, Otto, Liisa-Hautala; 21
 ALATALO, Paavo Juhonp.; Juho, Fekla
 ANDERSON, Brooks; 14
 ANDROPOV, J.V.; 167–168
 ANTOKHIN, I.M.; 134–135
 APPONEN, Artur; 81
 ARBELIUS, Antti, Maria; 20
 ASKELIN, Henry; 30
 ARONEN, Kalle, Hilma; 35, 68, 121, 139,
 140, 143
 AUTIO, Oskari, Rosa, Sulo; 20, 112, 124, 169

B

BARSKAJA (Lobskaja), P.V.; 143
 BARYSHNIKOV, Nikolai, Vladimir; 158
 BASKAKOV, N.I.; 135
 BERGSTRÖM, John; 116
 BIRCH, Emil; 146
 BJÖRN, Anton, Aune, Arvo, Helen, Sulo
 Eino, Onni; 58, 92.
 BJÖRNINEN, Otto; 101
 BOGDANOV, Vasili; 146
 BOMAN, Vilho; 30
 BRUNILA, Vilho; 75

C

COPPER, Herman, Allan, Sally; 73, 118
 CORGAN, Katri, Aino; 21–24, 132, 147, 160,
 162–163
 CORGAN, Oskar; 7, 15, 18–19, 26–33, 35,
 37–38, 59, 61, 98–99, 121, 140–143, 148,
 149
 CORGAN, Pauli; 95, 96, 118, 143, 147, 160–
 164

D

DAHLBERG, Olavi; 108
 DAVIDSON, Jaakko, Hilda; 56–57
 DMITRIEV, Juri; 148, Sasha; 159
 DRUGGE, Kalle; 16
 DYSTER, Oskar (Usko); 39, 163

E

EKLUND, Elsa; 129
 EKLUND, Maila; 40, 118
 ENGLUND, Oskar; 81
 ERIKSON-MYKKÄNEN, Nelma; 97
 ESKOLA, Toivo; 108
 ESKOLIN, Aarre; 115

F

FAGER-MÄKELÄ, Liisa; 82
 FINBERG, Väinö; 35, 37, 121, 142; Anni; 82,
 83, 160; Helvi 96, 100, 160
 FJODOROVA, Alla; 158
 FORS (Petrovskaja), Ainikki; 163
 FORSEL, Jaakko; 37
 FRIMAN, Oskar; 57

G

GOLBERG, Jussi, Alli, Oreni, Olavi; 160
 GORBATSHEV, M.S.; 13, 74, 167, 177
 GORDIENKO, A.; 157
 GRANDEL, Toivo; 68
 GRANHOLM, Otto, Aino; 57
 GREMBERG, R.; 50
 GYLLING, Edward; 34, 41, 72, 75, 121, 139, 141

H

HAAJANEN, Mary; 40, 97
 HAAKANA, Toivo; 163
 HAAPALAINEN Toivo
 HAAPANIEMI, Ernest; 16
 HAATAJA, Irma; 96
 HAIMI, Toivo; 107
 HAKANEN, Karl ja Karl nuorin; 63, 130; Judith;
 27, 130–131; Sirkka (-Ungefug); 27, 130–131

HAKULIN/EN/, Oskari; 31
 HALL (Halberg), Gus; 43–44
 HALLIKAINEN, Henrik; 145
 HALME, William (Bill), Aili; 86
 HALONEN, George; 26
 HAMILTON, Aleksanteri, Tauno, Paula; 86,
 129
 HAMPELA, Viola; 15
 HANHISALO, Ilmari; 145
 HARJU, Hjalmar-Joonas; 57, 63, 79
 HARJU, Yrjö; 170
 HARTOLA, Jussi; 115
 HAUTALA, Theodor; 72
 HAUTAMÄKI; 85
 HEIKKINEN, Arvo; 143
 HEIMOLA, Väinö, Lahja; 81, 821
 HEINO, Mauri, Hilma, Miriam; 26, 87
 HEINO, Walter; 168
 HEMMING, Pauline; 161
 HENDRICKSON, Ida; 82
 HENDRICKSON, Juho, Olga, Fred; 68
 HENDRICKSON, Martti; 26, 37, 121
 HENDRICKSON, Oskari, Sofia, Tauno; 50
 HILL, Henrick; 150
 HILL, Viktor; 145
 HILTUNEN, George; 115
 HILTUNEN, Jaakko; 48
 HILTUNEN, Yrjö, Ida, Aune; 72, 95, 126
 HOLOPAINEN, Aaro, Toivo; 79
 HOLTTL, Lyyli (Suvanto-Hautala); 105
 HONKA, Paavo; 124; Inga; 69–70, 109, 160;
 Sirkka; 69–70; 109, 165
 HONKALA, Juho, 122;
 HONKANEN, Iivari; 153
 HOVI, Elias; 139
 HRUSHCHEV, N.S.; 39, 156 ym.
 HUTTIKKA, Arvo; 92
 HUTTTARI, Emma; 165
 HUMPPI, Yrjö; 102
 HUTTULAMPI, Antti, Maria, Rauha, Reino;
 21
 HUUKI, Kalle; 145
 HÄKKILÄ, Maria; 23
 HÄRÄNOJA, Nikolai, 85

I

IMMONEN, Viktor; 153

INGSTRÖM, Sirkka; 82
 IOVENKO, Aleksander; 157, 158
 IRKLIS; 75, 141
 ISOLA, Matti, Maija; 139

J

JAAKKOLA, Aarne-Edwin, Arnold; 124,
 129
 JANHUNEN, Abel, Sofia; 21; Allan; 21, 171;
 Pauli; 20, 68; Irma; 132
 JEZOV, 137
 JOHNSON, Kalle, Alli; 86
 JOHNSON, Risto, Impi; 50
 JOKINEN, August, Lyyli; 59, 72
 JOKINEN, Paavo, Hilja, Antti; 59, 72, 88
 JOUSINEN, Lauri; 100, 105–106
 JUKKALA, William; 122
 JUVONEN, Juho; 150
 JÄPPINEN, Rauni; 115
 JÄRVI, Iivari, Anna; 141
 JÄRVI, Matti, Lempi, Eugen, Dorothy; 78, 92
 JÄRVINEN, Daisy; 86

K

KAHILA, Kauko; 21, 109
 KAINU, Unto; 171
 KAIPAINEN, Johan, Maria; 16, 55
 KAKKONEN, Veikko; 165, 168
 KALLILA, Melisse; 150
 KALLIO, Julius; 100
 KALLIO, Markku; 131
 KANANEN, Matti; 159
 KANERVA, Olavi, Aino, Norma; 16
 KANGAS, Martta; 96
 KANKAANPÄÄ, Sakari; 150
 KARENIUS, Oskar, Anna, Allan; 16
 KARHU, Eugen; 115, 165
 KARI Frans; Ida, Elma
 KARI, Iivari, Elizabeth; 24
 KARI, (Siren), John; 24
 KASKI, Johan-Edward; 52
 KATAINEN, Pekka; 63
 KATANANDOV, Sergei; 147
 KAULIO, Antti; 79
 KAUPPI, Emil, Lydia; 70
 KAUPPI, Heikki, Anna; 20, 27, 40; Theodor;

- KAUPPI, Leo, Hilda; 111, 150
 KAUPPI, Onni, Elli, Onni; 87, 88, 99
 KELTAMÄKI, 82
 KEMOVA, Jenny; 103
 KENNI, Matti, Maria; 122
 KENT, Walter; 118
 KENTTÄ, Oskari, Mari; 55
 KESANTO, Uuno; 153
 KETOLA, Artur, Aino-Annikki; 47
 KIISKILÄ, Laila, Viola Vähäkangas, 97
 KIISKINEN, Aura; 109
 KILPI, August, Helen; 60
 KILPI, Kalle, Hilma, Vera Manner; 60, 115
 KILPINEN, Lauri; 63
 KIROV, S. M.; 39
 KIVELÄ, Fred, Sylvia; 143
 KIVELÄ, Vieno 92
 KIVIKOSKI, Arthur, Hilma, Robert; 159
 KLEMOLA, Eva, Kosti; 124;
 KOHONEN, Toivo; 107, 122
 KOISTINEN, Erkki; 90
 KOIVISTO, Kustaa; 150
 KOIVISTO, Mirjam Jevsejeva; 97
 KOJOLA, Minna, Aivi, Marcella; 162
 KOKKO, Sulo, Pentti, Pauli; 117
 KONONEN, Matti; 145
 KOPOLA, Sirkka; 126
 KORHONEN, Elmer; 118
 KORPELA, Arvo; 92
 KORTES, (Lähdeskorpi); Bertha; 82, 19, 33
 KORTES-ERKKILÄ, Helmi; 126
 KOSKELAINEN, Aleksanteri, Sylvia Alatalo; 95, 96
 KOSKI, Kalle, Ahti, Kalervo; 20, 132, 164, 165
 KOSKI, (Nättinen) Martta; 23
 KOSKI, Torsti; 168
 KOSKI, Uuno; 118
 KOSKINEN, Benjamin, Maria, Aarne, Edna (Rajala-Raula), 50–51, 97
 KOTSALAINEN, Hilma; 162
 KRAJUSHKIN, A.; 136, 144
 KRATZ, Otto, Hilma; Kauko; 94, 106
 KRUTH, Helen; 99
 KULMALA, Arvik; 145
 KULMALA, Robert; 91
 KUOSMAN, (Kuosmanen) William; 92
 KUPIAINEN, Pekka, Hilda, Miriam; 128–129
 KUPRIJANOV, G. N.; 138–139, 149
 KUULA, Leo-Niilo; 108, 150
 KUUSINEN, Otto Ville; 139, 142, 154–155
 KUUSINEN (o.s. Virta) Violet; 95
 KUUSINIEMI, Yrjö; 28, 101; Maija; 96,
 KYTÖMÄKI, Kalle; 145
 KÄRKI, Eino; 170
- L**
 LAAKSO, Urho; 108
 LAATUNEN, Erkki, 108, 169
 LAHTI, Eugen; 126
 LAHTI, Kaarlo; 52
 LAHTI, Otto; 91
 LAHTI, Sulo, Ida, Helvi, Wilfred; 88, 89
 LAHTI, Tyynne; 82
 LAIHO, Lillian; 97
 LAIHO, Norma; 169
 LAINE, Erkki; 145
 LAINE, Harry-Benny; 124
 LAINE, Toivo-Ilmari; 28
 LAINE, Yrjö, Anna, Suoma; 55, 89 Anna
 LAITINEN, Lauri, Elina Salmi; 54, 63
 LAKKILA, Jorma; 58
 LAMMI, Anton, Alisa, Allan, Kaarina; 154
 LAMMI, Katri; 111–112, 133
 LAMPEEN, Oiva; 97
 LAMPI, Anton, Alisa, Allan, Kaarina, Rurick; 154
 LAMPINEN, Viktor, Anni, Olga, Katri, Martti, Sirkka; 48–49.
 LANGUJEV, Mikko, Nikolai, Pavel; 145
 LANKINEN, Toivo; 100, 107
 LAPINSALO, Edward; 100
 LATVA, John; 37, 143
 LAUKKI, Leo; 26
 LAURILA, Anni; 82
 LEHTIMÄKI, Jalmar, Lillian; 31
 LEHTIMÄKI, Werner, Lillian, Eino; 31, 32, 94, 165
 LEHTIMÄKI, Viola; 90
 LEHTINEN, Edith; 57
 LEHTO, Kerttu; 97
 LEHTO, Oiva; 165
 LEHTONEN, Kalle; 90
 LEHTONEN-Balandis, Elsa-Helena 115,

LEINO, John (Juho), 89
 LEINO, Leo; 37, 75
 LEINO, Viktor; 54
 LEINO, Yrjö; 170
 LEIVO Hugo
 LEPISTÖ, Viljo; 165
 LEVÄNEN, Vieno; 106
 LIHACHOV, Dmitri; 172
 LILJA, Pekka, Elsa; 123
 LINDHOLM, Fridolf (Fred); 105
 LINDSTEDT, Vilho; 92
 LINDSTRÖM-ROSSI, Mildred; 96
 LINFORS, 85
 LJAGINA-GOSTEVA, A.S.; 70, 132, 134
 LUND, Jorgen, Helen;
 LUOMA, Alfred, Minna, William, Toivo,
 Aino, Elma, Sylvia; 50
 LUOMA, Juho, Fanni, Elsa, Elvi, Taisto; 97
 LUOMA, Lauri; 81
 LÖNN, Oiva-Albert, Dora Manninen; 79,
 106, 116–117

M

MAKKONEN, Kalle; 28
 MALMI, Helmi, Viola; 115
 MANNER, Toivo; Meimi, Irma; 60, 115
 MANNER, Walter; 60, 115
 MANNINEN, Jalmari; 153
 MANNINEN, Vieno Hämäläinen; 101
 MANNING-ÄIJÄLÄ, John; 61
 MANIZER, Matvei; 83–85
 MANTERE, Jorma, Tuula; 93, 165
 MARKOV, Ivan; 170
 MARTIN Hilda (Niemi), Lauri; 20
 MARTTILA, Albert, 108, 150
 MATTILA, Emma; 48
 MATTILA, Kalle; 50
 MATTSON, Aune; 118, 131
 MATTSON, Mikko; 72
 MATUZENKO, 138, 144
 MAUNU, Klaus; 105
 MAUNUMÄKI, Matti; 64
 MERILAHTI, Robert; 107
 MERILÄ, Alfred; 108
 MERILÄ, Leonard, Florence, Ruth-Esteri;
 70, 97, 160
 MESI, Arvi; 108

METSOLA, Jalo; 101
 MIKHAILOVNA, Ljudmila; 164, 165
 MIKKONEN, Elsa; 97
 MOISIO, Axel; 108
 MOLOTOV, V.M.; 35
 MORGAN, Tom; 14, 96
 MURTO, Pekka, Ida, Pauli; 122–12
 MYKKÄNEN, Yrjö; 169, 171; Nelma (Erick-
 son); 97
 MÄKELÄ, Reino, Kalervo; 38, 96, 109, 118
 MÄKI, Allan, Eugene; 54
 MÄKI, Edward, Laura; 54
 MÄKI, Emil, Maria, Anja, Vera; 55, 96, 122
 MÄKI, Helen; 153
 MÄKI, Kalle, Ida, Onni, Armas; 91
 MÄKILaura; Emil, Matti
 MÄKI, Walter; 57
 MÄKI, Jaakko; 146
 MÄKI, Sulo; 103
 MÄKINEN, Sylvia Karlstedt; 96, 118
 MÄKIVIRTA, Emil, Julia; 59, 72
 MÄNNISTÖ Juho; Femmi, Katri

N

NELSON, Cecilia; 20
 NELSON, Enoch; 19
 NENONEN, Arnold; 108
 NIEMI, Aleks; 60
 NIEMI, Della, Britta; 118
 NIEMI, Elias, Marvin; 60
 NIEMI, Erland; 91
 NIEMI, Esther; 126–128
 NIEMINEN, Aarne, Irja; 128
 NIINISALO, Leo; 171
 NIINIVAARA, Frank; 57
 NIKANDER, Viktor; 63
 NIKOLAJEVA, Nina; 107
 NIKULA, Viola; 20, 96; Einari; 121; Sulo;
 115, 142
 NISKANEN, Raymond, Ruth; 16, 168
 NISSINEN (Alalauri), Mari, Antti, Kerttu; 132
 NIVA, Ernest; 37
 NORDEEN, John; 88, 136
 NOUSIAINEN, Elmer; 68, 108
 NUORTEVA, Irja-Kerttu 171; Santeri; 26, 30,
 89, 96, 121
 NURMI, Nilo; 20

NYLANDER, Urho; 121
 NYSTRÖM, Ragnar; 100
 NÄRVÄ, Viktor; 91

O

OJA, Feliks, Elli; 72
 OJALA; 53
 OJALA, Eero; 109
 OJALA, Matti; 125
 OKSANEN, Anna; 72, 92
 OKSANEN, Kaarlo; 28
 ORAVAINEN, Juho; 58

P

PAANANEN, Elsa; 97
 PAASIO, Jalmar; 108
 PAASO, Hugo, Toivo; 115, 172; Liisa; 27
 PAJUNEN, Jalmari; 20, 90; Liisa Sevander; 101
 PAJUNEN, Valde; 92
 PARRAS, Emil, Helena; 69
 PARTANEN, Aili; 86
 PARTANEN, Johan; 72
 PEKKANEN, August, Mary; 27
 PENNANEN, 85
 PELTONEN, Percy, George; 108
 PESONEN, Armas; 121
 PESONEN, Feliks, Johanna; 142
 PIETILÄ, Johan, Maria, Alfred, Helen; 50
 PIHJALA, Oskari; 72
 PIISPANEN, Eino; 52, 53
 PILPPOLA, Nestor, Maria, Arnold; 133
 PITKÄNEN; Armas, Lyyli, William; 72
 POIKALAINEN, Eino, Liisa; 72
 POTJOKHIN; 148
 PRYKÄ, Eino; 103
 PRÄNNY, Arvo-Johannes, Anni-Helena; 72
 PURANEN, Matti; 91
 PURO, Henry; 26
 PUUSTINEN, Erkki; 163, 164; Emil, Helmi, Elis; 164
 PÄÄTALO, Yrjö; 159

R

RAHJA, Eino; 31
 RAIVIO (Kopola), Ida; 126
 RAJALA, Ludvig; 52
 RANTA, Elias, Alli, Viola; 81, 95, 108

RANTA, Kalle; 90, 95
 RANTA, Kerttu; 82
 RANTA (Rantakallio) Lauri, Hilja; 122
 RANTA, Miina; 92
 RANTA, Sofia; 92
 RANTA, Väinö; 145, 171
 RANTA-AHO, Kalle, Elsa; 72
 RANTALA, Olavi, Edwin; 109, 110
 RANTANEN, Toivo, Tyynne; 54–55, 142
 RANTANIEMI, Toivo; 145
 RAUTANEN, Lauri, Lyydia, Lillian; 55, 91, 108
 RAUTANEN, Yrjö, Saimi, Lilly; 105–106
 RAUTAINEN, Emil, Maria (Oksman), Heimo; 63, 105
 RAUTIO, Eljas; 91
 RAUTIO, Kalle; 105, 107
 REINI, Karl; 168
 RIKKA, Aarne; 81
 RIKKA, Sirkka; 106, 112–113
 RIMPILÄ, Viktor, Olga, Eila, Erkki; 55, 69, 83–85
 RINNE, Emmi; 82
 RINNE, Pauli; 107
 RINTALA, Väinö; 107, 122
 ROSTOVTSEVA, O.I.; 134–135
 ROUTTU, Jouko, Rauha; 101, 103
 ROVIO, Kustaa; 34, 41, 75, 121, 139, 142
 RUIS, Tauno; 115
 RUOTSALA, George; 54
 RUTANEN, Mikael; 89, 133
 RUUSKANEN, Uuno; 172, 173

S

SAARI, Eino; 38, 145
 SAARI, Lauri; 169, 170
 SAARI, Paavo (Biffo); 118
 SAARI, Toivo; 150
 SAARINEN, Johan-Nestor; Lempi-Maria, Otto-Ilmari, Terttu-Tellervo, Sirkka-Sanelma; 161
 SACKERSON, Charles; 38
 SALMI, Hannes, Laila (Kauppinen); 101, 104
 SALMI, Yrjö, Olavi; 81, 82, 109
 SALO, Artur; 20, 91; Dagny; 95
 SALO, Henry, Emilia; 131
 SALO, Simo, Edla, Helen; 28
 SALO, Toivo; 152

SALO, Violette; 54; Lillian; 97
 SALONEN, Emil, Anna, Fred; 140
 SALONEN, Jevdokia; 143
 SAMOZNAJEVA, Tatjana; 167
 SANDELIN, Alarik; 57, 100, 106, 107
 SANDROS, Viola; 115, 118, 169, 171
 SANKARI, Arvo; 92
 SÄNTTI, Urho; 150
 SARA, Kalle; 101
 SARKKINEN, Doris-Aileen; 109
 SAUSO, Theodor; 58
 SAVINIEMI, Osmo; 54
 SAVOLAINEN, Simo, Hanna; 72
 SCHMIDT, Boris; 155
 SEPPÄ, Viljo; 81
 SEVANDER, Kalle; 101; Hilja; 104, 133; Vieno; 95
 SEVANDER, Kuuno; 100–101; Lilly; 82–83; Milton; 109, 168, 169, 171
 SIHVOLA, Allan; 115
 SIIKANEN, Kalle, Lempi; 52
 SIIKKI, Eino; 105 Paul, Roy
 SIIKKI, Olavi (Ukko); 101
 SIIMES, Kaisa; 10, 133
 SILLANPÄÄ, Toivo; 78, 92
 SINAISKI, Jim; 164, 165
 SINISALO, Helmer; 104
 SIROLA, Yrjö; 26, 30, 34, 63, 82, 109, 120, 121
 SJÖBLOM, Bruno, Violet (Huhtala); 114–115
 SOROS, George; 176
 STOLT, Kaarlo; 120; Kerttu; 124;
 STOLT, Kaarlo Jr.; 129–130
 STRENG, Aino, Eino; 72
 STÅHLBERG, Toivo; 121
 SULKANEN, Elis; 26, 30
 SUNELL, Anna; 82
 SUNI, Walter; 100
 SUTINEN, Alli; 82, 143
 SUURHAASKO-Nousiainen, Miriam; 97
 SUVANTO, Into; 105
 SWARSTEIN; 75
 SWORD, Ansa; 110
 SWORD, Matti; 91
 SYRJÄLÄ, S.; 30

T

TAIPALE, Lauri; 91
 TAKALA, Arvo; 90
 TAKALA, Irja; 152
 TAKALA, Wilho, Elvi; 72
 TAKKO, Wainö; 52
 TARVAINENHjalmar; 123; Enni; 63
 TASANEN, Toivo, Hilma; 72
 TENHO, (Tenhunen) Adam, Hildaja 4lasta; 59
 TENHUNEN, Matti; 26, 33, 34, 36, 57, 59, 54, 68, 121, 139–140, 143, 148, 149
 TENHUNEN, Toivo; 139–140; Irma; 126, 140
 TENISON, 138, 143, 144, 150
 TIAINEN, Pauli; 153
 TOIVONEN, Oiva; 38
 TOKOI, Oskar; 26, 30
 TOLONEN, David, Hilda, Lempi; 134
 TOLONEN Lempi Davidint.
 TOMBERG, Liisa; 54, 107
 TORKIAINEN, Emil; 171
 TSUKHIN, Ivan; 133, 135, 150–151
 TUOMAINEN, Arvo; 82
 TUOMELA, Jussi, Ida, Keijo; 20, 109
 TUOMI, Eino, Aili 78, 85–86, 92
 TUOMI, William, 41
 TUOMINEN, Arvo Poika; 155
 TUOMINEN, Kalle, Hilja; 26, 37, 121
 TUOMINEN, Sulö; 81
 TUORILA, SULO; 100
 TURJE, Hilda; Matti; 24, 112
 TURNER, Ted; 176
 TUULOSNikki, Toivo; 52

U

ULLAKKO, Otto, Lydia, Toivo; 24, 38, 112
 UOTINEN, David (Tatu); 91
 UUTELA, Emil, Hilja; 20, 92; Tauno; 93
 UUTELA-HIIRI Kerttu, 10

V, W

WAGNER, Saul; 119
 VALO, Alma, Henry, Irene; 131
 VALTONEN, Airen; 97
 WARIS-FLYKT Armida; 82
 VAUHKONEN, Impi; 95
 WAX, Lauri; 81
 WENDELIN, Eino-Edward; 123
 WERTTI, Johan; 168

VESA, Viljo; 101, 106, 116
 WIITALA, Jaakko; 85
 WIITALA, Matti; 54, 139
 WIITANEN, Irja, Aarne; 102
 VIITANIEMI, Werner, Elli; 28, 125, 133
 VIITANIEMI (Skinkis), Thelma; 125–126
 WIITASAARI, Olavi; 108
 WIKSTRÖM, Einari; 91, 124
 VILEN, Emil; 49
 VILJANEN, Aarne, Sanni, Kerttu; 68, 106,
 114
 VILMAN (Vahlman), Frans; 55
 VILMI, Otto; 121, 139
 VUORELA, Toivo; 156
 VUORELA, Wiljam; 78, 92

VUORI, Jaakko; 118
 VUORI, Oskar-Herman, Hilma, Evi, Bruno;
 38–39, 79–81, 163
 VÄHÄKANGAS, Toivo; 96
 WÄISÄNEN, Maija; 24
 VÄLIMAA, Alisa; 115, 118

Y

YLINEN, Emil; 115

Z

ZJUGANOV G.; 44, 177

Ä

ÄIJÄLÄ-MANNING, John; 61

